ב"ה

אין ליכט
פון תורה

ספר

חק לישראל
לך לך

בלשון הקודש
ואידיש

743

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

בעזהש״ת

ספר

חק לישראל

פרשת לך לך

❖

בלשון הקודש ואידיש

❖

עם מ״ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ״ך, משניות, גמרא, מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

❖

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ״ו

דער נמשל איז יעדער מענטש דארף זיך בערעכענען דאס וואס ער ארבעט פאר זיין גוף איז גלייך ווי א ער וואלט געוועז פארדונגען צו אפרעמדין ער זאל ארבעטין פרעמדע ארבעט, ווארום דער גוף איז דאך ניט זיינער, דר עיקר מענטש איז נאר די נשמה, אנדערע מענטשין בערעכענען דאס דריבער ארבעט ער פאר זיין גוף נאר וויא פיל ער דארף צו זיין פרנסה, און אז ער ווערט נאר ליידיג פון זיין ארבעט גייט ער שוין אין בית המדרש ארבעטין פאר זיין נשמה, ביז שפעט אונ דער נאכט און פריה פאר טאג, אז עס קומט א טאג וואס ער איז אין אים פרייא פון זיין ארבעט, אזוי וויא שבת אדער יום טוב, פאר נעמט ער שוין דעם גאנצין טאג מיט תורה אונ תפלה נאר פאר די נשמה, און וייל ער ווייס אז די ארבעט וואס ער טוהט פאר זיין נשמה דאס איז זיינע אויף אייביג, דריבער זעהט ער צו בעשיינען די תורה און מצוה, שיינע ציצית, שיינע תפילין, און נאך אזעלכע מצות, און ער לערנט תורה מיט א מויל וואס איז ריין פון לשון הרע און פון רכילות ליצנות נבול פה און נאך אזעלכע זאכין, אבער דער נארישער מענטש פארלאזט זיין נשמה אין גאנצין, און ער ארבעט נאר פרעמדע ארבעט, דאס הייסט נאר פאר דעם גוף, און ווען ער האט אפילו אליידיגע צייט וואס ער קען ניט ארבעטין פאר זיין גוף זוכט ער צו האבין אנדערע פערגעניגונס, און ער בערעכונט נאר ניט אז די צייט פון זיין לעבין אויף דער וועלט איז ניט אויסגעזעצט וויא לאנג, עס קען זיין יעדער מינוט אז דאס איז די לעצטע, און ער וועט אוועק גיין פון די וועלט ליידיג אזוי וויא ער איז אויף איר געקומען, און א מענטש זאל ניט זאגין איך וועל ארבעטין טאג און נאכט איך זאל גליקליך מאכין מיינע קינדער, א מענטש קען ניט פארזארגין זיינע קינדער, יעדער קינד האט זיין מזל, מיר זעהן ארעמע קינדער ווערין גבירים, און רייכע קינדער ווערין ארעם, אלע זאכין וואס זענען צו די וועלט קען ניט א מענטש אליין נעמען פאר זיך, דער מענטש קען ניט אליין נעמען רייכקייט, און קען ניט אליין געמען געזונד, עס זענען דא מענטשין וואס ארבעטין אויף פרנסה טאג און נאכט און האבין ניט, און עס זענען דא מענטשין וואס ארבעטין גאהר ווייניג און האבין גרויס רייכקייט, ווי דוד המלך האט געזאגט כפירים רשו ורעבו. עס זענען דא מענטשין אויף דער וועלט וואס ארבעטין וויא די לייבין, פון דעסטוועגין זענען זייא ארעם און הונגעריג, ודורשי ה׳ לא יחסרו כל טוב, און עס זענען דא מענטשין וואס ארבעטין פאר די וועלט גאר ווייניג, זייא פארשטין נאר גאט, זייא זיצען אין בית המדרש און לערנען, פון דעסטוועגין פעהלט זייא קיין נוטס, זייא זענען רייך אויך, דאס האט הקב״ה געזאגט צו אברהם לך לך, דו זאלסט גיין אויף דער וועלט נאר פון דיינעטוועגין, דו זאלסט טאהן אויף דער וועלט אזעלכע זאכין וואס זאלין זיין נאר דיינע, דו זאלסט זייא קענען נעמען מיט זיך ווען דו וועסט אוועק גיין פון די וועלט, ווארום אלע זאכין וואס דו וועסט טאהן פאר דיין גוף זענען ניט דיינע, וייל ווען דער גוף גייט אוועק פון דער וועלט לאזט ער אלץ אויף די וועלט, און יעדער תורה און מצות וואס דער מענטש לערנט און טוהט אויף דער וועלט, איז גלייך וויא א מענטש פלאנצט בוימער ער וועט שפעטער הנאה האבין פון די פרוכטען זייערע, וויא דער נביא ישעיה האט געזאגט אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו. לויבט דעם צדיק אים איז גוט ווארום ער וועט עסין די פרוכטין פון זיינע תורה און מצות, טאמער וועט דער מענטש זאגין אויב ביי הקב״ה איז אזוי ליב די נשמה צו וואס האט איר הקב״ה געשיקט אויף דער וועלט, וואלסטו וויסען מארצך, דער גליק פון די נשמה קען נאר קומען פון די ערד, פון די וועלט, ווארום נאר פון די וועלט קען די נשמה זוכה זיין צו די תענוגים פון עולם הבא, אזוי וויא א סוחר וואס פארט צוויא אדער דריי מאהל אין יאהר קויפין סחורה אין לייפציג אויף דעם יריד, און פון די ירידים איז זיין פרנסה בכבוד אין דער היים, און ווען ער איז אויף דעם יריד איז אים קיין אונטערשייד אויב ער האט א גוטע סטאנציע אדער א שלעכטע אויב ער האט א גוטין מיטאג אדער א שלעכטין, ווארום א מאהל איז ער באשעפטיגט מיט סחורה קויפין א גאנצין טאג ביז שפעהט אין דער נאכט, און שלאפט נאר א פאר שעה ביז עס ווערט טאג און לויפט שוין אין נאס צום האנדיל, דריבער איז אים קיין אונטערשייד אויב די סטאנציע איז שיין אדער ניט, און א מאהל איז ער באשעפטיגט א גאנצין טאג און עסט נאר ניט, אדער דער מיטאג איז שוין קאלט געווארין און איז שוין ניט גוט, זיין עיקר וואהנונג איז נאר א היים צו קומען דער וואהנונג אין דער היים זאל זיין שיין, און וייל דא אין דער היים בעקומט ער ניט די סחורה צו קויפין מוז ער פארין אין לייפציג צום יריד, און

לארעא די אחזינך: אביך אל־הארץ אשר אראך:

בעל הטורים

מארצך תחיה כמנין לך לך שהרי בן ע״ה שנה היה כשיצא הגולה. ד״א רמז לו שאחר י׳ דורות כמנין לך ילכו בגלות כימי וכל שנותיו קע״ס. ד״א רמז לו הגליות השנים שכ״פ ילכו ישראל לדקיסו וכזכותך שזכרתי עמך בן ע״ס שנה (ל״ל ע׳) כבריח כן

עניני הליכת אברם מארץ מולדתו

שנים ג״כ כוללת. נח ושלשה בניו. אחר מהם נשתכלל העולם עוד פעם. והתחלה השלישית הוא אברהם אשר ממנו באו שלומי ישראלית. ע״כ עשתה התורה שלשה סדרים. סדר ראשון מספר אדם. סדר שני מספר נח. סדר שלישי מוזכר אברהם. מארצך וממולדתך ומבית אביך. נודע הקושיא בתחלה אדם יוצא מבית אביו ואח״כ ממולדתו ואח״כ מארצו. ומזוע ספר הקב״ה בסדר לומר תחלה מארצך ואח״כ מולדתו ואח״כ בית אביו. וי״ל דאמרו חז״ל (עדיות פ״ב מ״ט) האב זוכה לבן בחמשה דברים. דהיינו שטבעיות שיש באב נמצא בבנו. ויש ג״כ טבעיות אצל האדם ממשפחתו. דהיינו על ידי שהרגל שיזוא אצלם ולומד ממעשיהם. ויש עוד טבעיות אצל האדם מאנשי ארצו. מחמת שיושב בתוכם לומד ממעשיהם. וידוע שא״א לעלות למעלה רמס בפ״א כמו שא״א לעלות בפ״א על סולם גבוה. ע״כ אמר הקב״ה לאברהם לך לך דייקא שילך בקרבו להוציא מלבו כל הטבעיות הרעות שנשרשו בלבו. תחלה מארצך שתוציא מלבך טבעיות הרעות של ארצך שנשרשו בלבך מחמת היותך יושב בקרבו. ומחמת שהמה מעטים ע״כ זה בנקל עליך להסירם מלבך. אח״כ ממולדתך תוציא מלבך טבעיות הרעות שנשרשו בלבך ממשפחתך. שזה יותר קשה מהראשונה. מחמת שהי׳ רגיל עמהם ביותר נלמד מהם יותר ממה שלמד מאנשי ארצו. אח״כ מבית אביך. שזה קשה מכולם. להוציא מלבו הטבעיות הרעות שנשרשו בו מאביו ואמו מבטן ומהריון ומלידה. ע״כ פי׳ רש״י ז״ל שהקב״ה אמר לו כאן אי אתה זוכה לבנים. כי אם תשאר כאן. אע״פ שאברהם הי׳ צדיק עכ״פ ישאר בבנו טבעיות ההרגל שאצל משפחתו וטבעיות הארץ. ומי יודע אם יוכל להתגבר עליהם כמו אביו אברהם. ע״כ איעצך שתרחק עצמך משלשה מקומות אלו ותלך אל הארץ אשר אראך ושם תזכה לבנים ולבן כלדיק:

פירוש לתורת אלהים

ניבירט ומבית אביך אונ פון דיין פאטערם הויז גיזונד אל הארץ אשר אראך צו דעם לאנד וואס איך וועל דיר ווייזין אונ וואס וועט זיין די טובה איך וועל דיך דארט מאכין צו אגרוים פאלק אבער דא ביזטו ניט זוכה צו האבין קינדער אונ ווידער איך וועל באקענט מאכין דיין שם אויף דער

לקוטים על התורה

נאר די נשמה דאס איז דיינע, אונ פאר דיין גוף זאלסט נאר טאהן ווי אקנעכט וואס ארבעט פאר זיין בעל הבית, ער ארבעט נאר וואס ער מוז ארבעטין. אונ אויך ווי אמוידיניגסטען, אונ אלע טעג וואס דו וועקוסט לעבין אויף די וועלט זאלסטו נאר זעהן איינצוזאמלען אין דיין נשמת מצות אונ מעשים טובים, ווארום יעדער מצוה וואס דער מענטש טוהט ווערט פון איר אגרויסער העונג (פער גענינגען) אין דעם אויבערשטין גן עדן וואס דארטין וועט

די נשמה האבין גרוים פערגעניגען ווען זיא וועט דארט קומען, אזוי וויא איינער האט פערגעניגען ווען ער עסט טייערע פרוכטין, אונ דאס איז דיין עיקר בשאפונג וואס דו ביזט בשאפין געווארין אויף דער וועלט, דו זאלסט מאכין פערגעניגען צו גאט וואס ער האט דיא וועלט בשאפין, נאכדעם ווען דיין נשמה וועט קומען אין גן עדן זאל זיא האבין אזוי אפערגעניגען וואס אויף דיא וועלט קען נאר ניט זיין אזוי אפערגעניגען, פאמער זועסטו פרעגין קען איך דען ארויף גיין אין הימעל איך זאל דארטין אנגרייטין פאר מיין נשמה דיא טייערע פערגעניגונגען איך זאל מיט דעם מאכין אפערגעניגען צו מיין בשעפער, האט גאט געזאגט צו אברם מארצך. פון דיין ערד וואס דו שטייסט אויף איר, פון דארט קענסטו דאס אלץ טאהן, אונ אנגרייטין אלע פערגעניגונגען פאר די נשמה, נאך האט גאט געזאגט צו אברם דוא האסט נאך אגרעסערע מעלה זוכה צו זיין צו עולם הבא וממולדתך ומבית אביך. ווייל דו ביזט געבארין געווארין אין אארט וואס איז טמא אונ פון אפאטער וואס איז טמא, אונ ניט געגונג וואס דו וועסט ניט טאהן די שלעכטע מעשים זייערע, דו וועסט נאך ארויס נעמען טהור פון טמא, מיט דעם כח וואס דו וואקסט פון דיין פאטער וועסטו דינען גאט, אונ וועסט געבין עסין אונ טרינקען אונ וועסט טאהן טובות צו רשעים אונ וועסט זייא לערנען צו דינען גאט, דאס איז די בעסטע פערגעניגונגען פון גאט מען זאל פון דאס שלעכטע מאכין גוט. דאס איז גלייך צו אמענטש וואס האט אאיינציגען זוהן אונ דער זוהן איז געפאנגען געווארין אונ איז געוועזין אין געפיינגעניס אלאנגע צייט ביז זיין פאטער אונ מוטער האבין שוין פארגעסין זיין נאמען אונ מען וואט שוין גאר ניט געדיינקט פון אים, פלוצלונג איז ער געקומען צו זיין פאטער אונ מוטער מיט גרוים רייכקייט, קען מען רעדן אוים דער ציילין דעם גרויסין פערגעניגען אונ פריליכקייט וואס דאמאלס איז געוועזין ביי דיא פאטער אונ מוטער מיט זייער זוהן, מיט דיא פילע קושען וואס זיי האבין געקושט איינער דעם אנדערין, אזוי איז נאך טויזענד מאהל טויזענד מער דער פערגעניגען פון הקדוש ברוך הוא אז עס איז געפאנגען געווארין אנשמה צווישען רשעים, אונ די נשמה האט זיך געשטארקט אויף דעם גוף אונ איז געקומען אין הימעל מיט פיל תורה אונ מצות אונ זיא האט זוכה געוועזין צו גינעדן ווערין פאר הקדוש ברוך הוא, איז גאר ניט צו בעשרייבין דיא גרויסע ליכטיגקייט אונ פריליכקייט וואס עס איז אין הימעל, נאך האט געזאגט גאט צו אברם דוא זאלסט גיין אין דיא הייליגע לאנד ארץ ישראל דארטין וועסטו געבענטשט ווערין מיט קינדער אונ מיט אלע ברכות אונ דו אליין וועסט זיין די ברכה, ווען דו וועסט בענטשין וועט ער זיין געבענטשט, דאמאלס איז אברם געגאנגען אזוי ווי גאט האט צו אים גירעט, מיט זיין גוף איז ער געגאנגען אין ארץ ישראל אונ מיט זיין נשמה איז ער געגאנגען צו לערנען תורה אונ צו טוהן מצות אונ מעשים טובים:

פרקי דרבי אליעזר

אין נסיון ווען אברם איז געבארין געווארין האבין אלע שרים פון מלך נמרוד געוואלט הרגנן אברם׳ען. איז ער געווען בעהאלטין

ספר הישר

איך דיך מאכין צו אגרויסע פאלק אונ זיך וועל גרויס מאכין דיין נאמען אונ אלע משפחות זאלנו וואהנען אויף דער ערד (אלע מענטשין) וועלין געבענטשט ווערין דורך

דיר, איצט זאלסטו ארויס גיין פון דעם ארט, דו אונ דיין ווייב אונ אלץ וואס צו דיר געהער אונ אלע מענטשין וואס זענען געבארין געווארין ביי דיר אין שטוב, אונ דיא אלע מענטשין וואס דו האסט מגייר געוועזן אין דעם לאנד

וְאֲבָרְכִינָךְ וְאַרְבֵּי שְׁמָךְ וְאַגְדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃

בעל הטורים

מלמד שהיו ענניס הולכים לפניו ומרחיס לו הדרך : ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך . ג׳ ברכות כנגד ג׳ ברכות כהנים . וכן מברכך ג׳ תגין על ד׳ לומר לך כי ג״פ כ׳ הם ס׳ כנגד ס׳ אותיות שבברכת כהנים והם יברכך יאר ישא : ואברכך בגי׳ אברהם : והיה . ו׳ במס׳ והיה ברכה . והיה תמים . והיה נכון לבקר . עלה אלי ההרה והיה שם . והיה לי לאב . והיה לנו לאב .

רש״י

ואברכך . בממון . ב״ר : **והיה ברכה** . הברכות נתונות בידך עד עכשיו היו בידי ברכתי לאד׳ ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ . ב״ר . ד״א ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי ד אברהם . ואברכך זהו שאומרי׳ אלהי יצחק . ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב . יכול יהיו חותמין בכולן ת״ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם : **מארצך** . והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם ה ולא מבית אביך : **אשר אראך** . לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה ו בעיניו ולתת לו שכר על כל דבור ודבור . וכיוצא בו (בראשית

שפתי חכמים

וכו׳ לא בא לפרש על ואעשך לגוי גדול אלא רש״י מקשה קושיא על פירושו שפירש לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים והא בב״ר אמר ואעשך לגוי גדול לפי שהדרך וכו׳ א״כ משמע דכאן היה נמי זוכה לבנים . וא״ל דהמדרש רבה משובש הוא לפי שבנים ושם מפורשים בקרא אבל ממון אינו מפורש ל״פ ממון נמי מפורש ואברכך בממון וא״ת עדיין י״ל דהמדרש משובש דהא המדרש רוצה לדרוש כל היתורים שבקרא ומה הוא דורש במלת והיה ברכה וע״ז פי׳ והיה ברכה נמי למדרש אתא הברכות נתונות בידך כו׳ א״כ ש״מ שאינו משובש וא״כ קשה על פירושו דלעיל ומתרץ ד״א ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים כו׳ ר״ל בב״ר יש עוד פירוש אחר על ואעשך לגוי גדול וא״כ מה דפירשתי לעיל וכאן אי אתה זוכה לבנים אליבא דד״א פירשתי וק״ל : ד פי׳ דהכי משמע מקרא לפי שאין אומרים אלהי אלא על רבים כמו אלהי ישראל אלהי העברים אבל על יחיד אין אומרים אלהי שלא מצינו בשום מקום שנכתב על יחיד אלהי לכך אמר הקב״ה ואעשך לגוי גדול ר״ל שאתה חביב כמו גוי גדול ואומרים עליך אלהי אברהם כמו על גוי גדול ומפני שמלת ואברכך מורה תוספת ברכה אמר שאף בנו יזכה לאותה ברכה שאומרים עליו אלהי יצחק ולפי שמלת ואגדלה שמך מורה על תוספות גדולה אמר שאף בן בנו יזכה לאותה מעלה שיאמרו אלהי יעקב והא דתלה זה בהליכתו לא״י ולא בח״ל י״ל משום דאמרו כל הדר בח״ל כאלו אין לו אלוהי ולכך אין לו ליחיד לומר אלהי אברהם אלא כשילך לא״י וק״ל . ד״א ואעשך לגוי גדול וכו׳ דלפי פירושו הברכות נתונות כו׳ הול״ל והיה מברך שקאי על אדם המברך לכן פי׳ ד״א כו׳ ואגב זה פירש חבור הפסוק ומ״ש והיה ברכה והיה בגימ׳ שם של ד׳ כלומר בך יהא החתימה שאומרים בא״י מגן אברהם . מהרש״ל : ה מפני שמלת לך אלל ומבית אביך שהוא עומד שם שייך לשון יציאה ואלל מארצך שכבר יצא משם שייך לשון התרחק עוד הוכרח לפרש מלת לך מלשון הרחקה ומלשון יציאה : ו רצונו לתרץ למה מאריך כל כך וכתב יציאתו מהיכן היה וכי לא ידענו שיצא מהמקום שהיה שם שהוא מבית אביו וא״כ היל״ל לך לך אל הארץ וגו׳ וע״ז פי׳ לא גלה לו מיד כדי לחבבה בעיניו וכו׳ כלומר כדי לחבב את ארצו בעיניו כדי ליתן לו שכר

עניני ברכת ה׳ לאברם

דתהו כי אנשי . לז״א והיה ברכה שהגם שאגדלה שמך ותהו כך אנשי עכ״ז הנני מצוה את הברכה עוד שלא תלך ממך וזהו הפך מן הנהוג שבעולם : **שעדיין** תשרה בך הברכה ולא תלך ממך וזהו הפך מן הנהוג שבעולם :

פירוש לתורת אלהים

וְאַגְדְּלָה שְׁמֶךָ אונ איך וועל גרויס מאכין דיין נאמען דאס הייסט ער וועט האבין אגרויסען שם, נרש״י שרייבט ווייל דער וועג איז גורם דעם מענטש אז ער ווערט גימינערט פון דרייא זאכין, דהיינו ער ווערט גימינערט פון פריה ורביה אונ עס ווערט אים גימינערט דאס געלט וואָרום אין וועג גייט זייער פיל געלט אוועק אונ ער ווערט גימינערט פון זיין שם וואָרום איטליבער מענטש אויף זיין אָרט קען מען אים אונ מען האלט אים מיט כבוד אבער אין וועג קאן אים קיינער ניט אונ מען האלט אים ניט אזוי מיט כבוד וויא מען באדארף דרום האט אים גאט צו גיזאגט אז דיא דרייא זאכין זאלין פון אים ניט גימינערט ווערין

לקוטים על התורה

דער עקרים זאגט עס איז דא אחילוק [אאונטערשייד] אויב אמענטש ארבעט ביי אמלך אדער ער ארבעט בייא אבעל הבית, דער וואס ארבעט ביי אבעל הבית אז ער האט גיענדיגט זיין ארבעט בצאהלט ער אים וויא פיל ער האט אים בעדונגען, אויב ער איז גוט צופרידען פון דיא ארבעט וועט ער אים שיינקען אקליינע מתנה, אבער דער וואס ארבעט פאר אמלך אונ דער מלך איז צו פריען פון די ארבעט, קען זיין ער זאל שיינקען גאר פיל, ווייל פאר אמלך איז ניט שיין ער זאל שיינקען אקלייניגקייט, דריבער האט גאט גיזאגט צו אברהם אבינו, איך אליין וועל דיך בענטשין, דריבער וועט זיין די ברכה גאנץ גרויס, וואָרום איך בין דאך דער מלך פון דיא גאנצע וועלט אונ אלץ איז מיינע :

וֶהְיֵה בְּרָכָה אונ דו וועסט זיין אבענטשער כלומר דיא ברכות וועלין זיין בייא דיר אין דיא הענד וואָרום ביז אין דער צייט זענען זייא גיוועזען בייא מיר אין דיא הענט איך האב גיבענטשט אדם הראשון אונ נח אונ פון היינט אן זאלסטו בענטשין וועמין דו וועסט וועלין, [נאך אפשט איז [ואעשך לגוי גדול] דאס איז וואס מען זאגט אין דער ערשטער ברכה פון שמונה עשרה אלהי אברהם [ואברכך] וואס מען זאגט אלהי יצחק [ואגדלה שמך] וואס מען זאגט אלהי יעקב וואלט איך גיוואלט מיינען אז מען זאל דיא ברכה אוים לאזין אויך מיט אלע דרייא דאס הייסט מען זאל זאגין מגן אברהם מגן יצחק מגן יעקב שטייט ווייטער [והיה ברכה] מיט דיר אליין זאל מען אוים לאזין דיא ברכה אבער ניט מיט זייא כלומר מען זאל אוים לאזין

פרקי דרבי אליעזר

דיא צעהנטע נסיון

ספר הישר

צו אברמ׳ען, אברם האט אויפגישטעלט זיין גיצעלט אין אלון מורה אונ גוט מיט אלע מענטשין וואָבין אויך דארט געמאבט גיצעלטין אונ האבין דארטין געוואהנט, דאמאלס

דיכערם אויף הקב״ה, די צווייטע פרובונג איז גיוועזן, ווי מען האט אים אהין גיגעבין אין געפיינקעניס צעהן יאהר, דריי

איז גאט נאך אמאהל גיוועהן גיוואָרין צו אברמ׳ען אונ האט גיזאגט צו אים צו דיינע קינדער וועל איך געבין די לאנד

נְחַמֵשׁ שְׁנִין בְּמִפְּקֵיהּ מֵחָרָן : ה וּדְבַר אַבְרָם יַת שָׂרַי אִתְּתֵיהּ וְיַת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְיַת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ וְיַת נַפְשָׁתָא דִּי שַׁעְבִּידוּ לְאוֹרַיְתָא בְּחָרָן וּנְפָקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִכְנַעַן

ת"א ואת הנפש. סנהדרין לט עבו"כ ס :

חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן: ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה

רש"י

אלהים כאפרים וכמנשה : (ה) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים

שפתי חכמים

מוחרים והשתא א"ש מה שכתב רש"י אחריו מיד כיולא בו את בנך כו' שהאריך בריבוי תוארים כדי לחבב ולת בנו בעיניו כדי שיתן לו שכר טוב על כל דבור ודבור כי כפי ריבוי תוארים כן יהיה לערו בזיבתו והפרדו ממנו ולזה נמי לא גילה לו המקום אשר יביא אותו שמה כדי שלא ידע את המקום ההוא ושמא הוא גרוע ממקומו שילא משם וילטער יותר וכזה יהיה שכרו יותר הרא"ם. ומהרש"ל פי' שמקשה תרי קושיות חדא למה לו להאריך בכל הסיפורים הללו הל"ל מיד מבית אביך ועוד למה לא גילה לו מיד ומתרץ מה שהאריך כדי לחבבה כו' ומה שלא גילה כו' כדי לתת שכר כו' כיולא בו וכו' האריך בסיפור כדי לחבב לו את ילתק בעיניו ולא גילה לו המקום מיד כדי לתת לו שכר כו' עכ"ל (גדה לדרך) וכ"ל ג"כ כפי' זה רק הדין עם מורי מהר"ס יפה שהכינוי של לחבבה קאי על הארץ הנזכר מקודם דסיינו לא גילה לו הארץ דאילו אמרו שילא משם מאן דכר שמיה שיפול עליו לחבבה וכן נבי קח נא את בנך את יחידך כו' מלת לחובב עליו את המלוה

דעת זקנים מבעלי התוספות

קרא דויהי מקץ שלשים שנה וגו' שיש שלשים שנה מברית בין הבתרים עד שנולד יצחק ואברהם היה בן מאת שנה כשנולד יצחק וא"כ לא היה אברהם בין הבתרים כי אם בן שבעים. וצריכן לומר ששתי יציאות הי' בפעם ראשונה כשהיה בן שבעים וילך אתו לוט ובאותה שעה נשבה לוט ואברהם כבש המלכים ומיד היתה ברית בין הבתרים כי כן נמי פירש"י גבי אחר הדברים האלה כל מקום שנאמר אחר סמוך והיינו מיד שכבש המלכים ונמצא שלא היה כי אם בן שבעים באותו שנה ואחר ברית בין הבתרים חזר לחרן ושהה שם חמש שנים ויצא ועל אותה יציאה קא מהדר קרא ואברם בן חמש שנים וגו' וכן מצאתי בסדר

עניני התחברות לוט עם אברם

את לוט. ובפסוק השני כתיב ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו. א) כתיב ויקח. וכ"מ שכתיב קיחה אלל אנשים הוא קיחה בדברים טובים. ואיזה דברים טובים סיה לריך אברהם לדבר אל לוט שילך עמו. ב) למה מזכיר את לוט בשני פעמים. ג) ולמה עכשיו מזכיר את שרה. ולא הזכירה בפסוק סקודם. והגאון בעל פ"ל כתב בשם הסדר עולם והובא בילקוט שאברהם הלך מחרן לכנען ב' פעמים. וכן וז' הענין. בתחלה בעוד היותם באור כשדים כתיב ויקח תרח את אברם בנו ואת לוט בן בנו ואת שרי כלתו אשת אברם בנו ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ויבואו עד חרן וישבו שם. ושם בא אליו מאמר ה' לך לך מארלך וגו'. ומשמעו שהוא לבדו ילך לארץ כנען ע"כ הניח אברהם את אשתו שרי אלל אביו וכל הנפש אשר עשו בחרן נשארו עובדי ה' בחרן והוא הלך לבדו לארץ כנען. וגם את לוט לא רלה אברהם ליקח עמו. רק לוט לא רלה לפרוש מאברם. מחמת כי ראה כי אין לאברם בנים ליורשו והוא רלה לירש אותו. ובע"כ של אברהם וילך אתו לוט. ואברהם לא היה חושש אז שהלך מאביו הזקן ואינו מקיים מלות כבוד אב מחמת שאביו הי' אז רשע. ואינו מלווה עליו לכבדו. ושם כרת ה' את

פירוש לתורת אלהים

וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן אונ אַבְרָם איז אַלְט גיוועזן פינף אונ זיבעציג יאהר ווען ער איז ארויס גיגאנגען פון חָרָן: (ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ אונ אַבְרָם האט גינומען זיין ווייב שָׂרַי וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו אונ לוט זיין ברודערס זוהן וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ אונ זייער פארמעגין וואס זייא האבין פארזאמילט וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן אונ אלע מענטשין וואס זייא האבין איין גיזאמילט אין חרן דאס מיינט מען דיא קנעכט אונ דיא דינסט מיידין וואס זיי האבין גיקויפט, ורש"י שרייבט אזוי איז דער פשט [אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן] וואס זיי האבין באשאפין אין חרן ווארום אַבְרָם האט מגייר גיוועזן מאנען אונ שָׂרַי האט מגייר גיוועזן ווייבער רעכינט זייא דער פסוק גלייך וויא זייא האבין זייא באשאפין]

פרקי דרבי אליעזר

תויבין, אונ הקב"ה אליין האט אים גירעטעט פון דעם קאלך־ תויבין, דיא דריטע פרובונג איז גיוועזן וואס הקב"ה האט אים געהייסין אוועק גיין פון זיין פאטער אונ מוטער אונ פון זיין משפחה, אונ אין חרן איז גישטארבין זיין פאטער תרח אונ זיין מוטער אמתלאי, וואס אבענטש מוז גיין פון איין ארט צום אנדערין דאס איז זייער אשווערע זאך ביי אמענטש, די פערטע פרובונג איז גיוועזן, ווייל פון דעם טאג וואס הימעל אונ ערד זענען בשאפין גיווארין איז נאך קיין הונגער גיוועזן אויף דער

ספר הישר

טאג וואס דער מלך גייט ארויס פון זיין פאלאץ משפט ער אין דעם טאג אלע משפטים, אונ וואנו איינער האט צו בעטין פון דעם מלך קומט ער דעם טאג פאר דעם מלך, אונ דער מלך גיט אים וואס ער פארלאנגט, ווי רקיון האט גיהערט דעם פירונג פון דעם מלך האט ער געהאט גרויס צער פאר וואס ער וועט דארפין ווארטין אזוי לאנג ביז ער וועט קענען קומען פאר דעם מלך, פאוין נאכט איז רקיון געגאנגען אין גאס האט ער גיזעהן אאלמנה שטוב אליידיגע איז ער אריין געגאנגען אין דיא שטוב אונ האט אין איר

גיטעקטינם, אונ ווייל ער איז גיוועזן הונגעריג איז ער ניט גישלאפין אגאנצע נאכט, אונ ער האט גירעט מיט זיך

משלי חכמים

פרנסה פאר זיין ווייב אונ קינדער, אבער דער וואס איז אנרויסער סוחר אז ער פארט אויף אייזיד נעמט ער מיט אמשרת, ווייל ער ווייס אז ער וועט פארדינען פאר דעם משרת אויך דאס זאגט דער פסוק ווייל אברהם איז גענאנגען ווי גאט האט

אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃

אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֵה וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא׃

רש"י

בשכם: אלון מורה. הוא שכם הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם לפיכך ויאמר אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

שפתי חכמים

סדבר שלא יוליד עד הזקנה ויקח אליעזר את ממונו. ע"ש: י דקשה לרש"י הא כתיב עד מקום שכם עד אלון מורה וכיון דשכם הוא למה קראו אלון מורה ומפרש שהראהו הר גריזים והר עיבל ושם כתיב אלון מורה בפרשת ראה. ששם קבלו הר' כי אלון ל' אלה ומורה לשון הוראה וזו היא וורה. מהרש"ל: כ דקשה לרש"י דאז מיעוט הוא משמע דבימי אברהם היה אבל אחר כך לא היה בארץ והא בימי משה עדיין היו בארץ משום הכי מוכרח לפרש דאז ולא קודם אלא היה הולך וכובש: ל מלכי צדק היינו שם בן נח כדפירש"י לקמן ומלך שלם זה מלך ירושלים ומה שכתוב שבחלקו של שם נפלה אע"פ שזה סותר מה שפירש"י נבי וחברון שבע שנים נבנתה אין זה קושיא דאיכא למימר אגדות חלוקות הן. וליכא למימר שכל ארץ ישראל בחלקו של חם נפלה חוץ מירושלים וגבוליה שנפלה בחלקו של שם דמלשון היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם משמע במשמעות הלשון שכל א"י בחלקו של שם נפלה הרא"ם. אבל יותר נ"ל שירושלים וגבוליה בחלקו של שם נפלה והא דנקט רש"י היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם אין במשמעות הל' כל א"י אלא במשמעות הלשון הוא שהיה הולך וכובש את ונקלת ארץ ישראל שלא היה בידו של כנען כן חם ממה שנפרש ששם מדרשות חלוקות וק"ל. (מהר"א אשכנזי) בודאי בחלקו של שם נפלה כל א"י ומשמעות רש"י כאן ומ"ש בפ' שלח ס"ס כי ידוע אם אדם אי הוא שבנאי יש להניח סימן שבנה ספיר אחת לפני השנית ואם היה אם הכנאי בודאי יש להניח סי' שבנה העיר הזו לפני האחרת ואז הוא הסי' שפיר שהקדימם אבל בזה א"א שיהיו חם הכנאי מכח זה הקושיא אפשר שבנה חברון כו' אלא ששם בנה חברון וחם בנה צוען א"כ א"א כלל ליתן סימן שזה העיר חברון נבנה עשם ז' שנים לפני צוען שבנה חם מאחר ששני אנשים הבנאים ועל זאת לא צריך להביא סתירה אלא ודאי פירושו נוסיתם מבונה הר'ש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ו) והכנעני אז בארץ. פירש"י שהיה הולך וכובש מזרעו של שם שהארץ בחלקו של שם נפלה כשחלק נח לבניו הארץ. ותימה דבפרשת שלח לך פירש"י על קרא דוחברון שבע שנים נבנתה דמצרים נתן לבנו הגדול אלא שחיתה מבונה מכל טוב על אחת משבעה בצוען ובן מסיק בסופה פרק ואלו נאמרין אלמא משמע דחברון שהיא מארץ ישראל נפלה בחלקו של חם. וי"ל דפלונתא היא שהרי בת"כ מסיק מפני מה זכו הכנעניים לישב בארצם מ"ו שנה יותר מן המצריים כיצד ז' שנבנית חברון קודם צוען מצרים וארבעים שנה שישבו ישראל במדבר לאחר שחרבה מצרים לפי שברור חלק לאברהם הצדיק ואמרו לו נשיא אלהים אתה בתוכנו:

פירוש לתורת אלהים

מיט שכם זאלין זיא איין נעמען דיא מלחמה) עד אלון מורה ער איז גיקומען ביז דעם פלון מורה, (רש"י שרייבט גאט האט אים גיוויזען דעם בארג גריזים אונ דעם בארג עיבל וואס דיא ישראל האבין דארט מקבל גיוועזען דיא שבועות התורה) והכנעני אז בארץ אונ דער כנעני איז דענסטמאהל גיוועזען אין לאנד, (רש"י שרייבט דער כנעני איז דענסטמאהל גינאנגען אונ האט אוועק גענומען ארץ ישראל פון דיא קינדער פון שם וואוס אז נח האט צו טיילט די וועלט צו זיינע קינדער איז ארץ ישראל גיפאלין אין דעם חלק פון שם דרום שטייט ווייטער אין דער תורה:

פרקי דרבי אליעזר

ווען די יודין זענען ארויס געגאנגען פון מצרים אין דיא נאכט, רבי יהושע בן קרחה זאגט וועגין די גרויסע ליבשאפט וואס פרעה האט געהאט צו שרה האט ער איר גינעבין געשריבען אז צו איר גיהער זיין גאנץ פארמעגין, זילבער גאלד קנעכט פעלדער אונ ער האט איר געשיינקט די לאנד גושן אויף אייביג, דריבער זענען דיא יודין גיוועזן אין גושן וויל דאס האבין זייא געארפט ירשנן פון אונזער מוטער שרה, אונ ער האט געשיינקט צו שרה זיין טאכטער הגר, וואס זיין פלגש האט זיא גיבארין צו אים, נאך דיא גרויסע מכות וואס פרעה האט געהאט דיא נאכט, איז ער גיוועזן שטארק דערשראקין אונ באלד אין דער פריה האט ער געשיקט רופין אברהם'ען אונ האט גיזאגט צו אים נעם דיר דיין ווייב מיט אלע מתנות וואס איך האב איר גינעבין אונ זאלסט שוין אוועק גיין פון דעם לאנד:

ספר הישר

צו זיי דער מלך האט גיבאטין אז איר וועט זעהן מען פירט ארויס אמת פון שטאט מען זאל אים בגראבין אויף דעם בית הקברות זאלט איר אים ניט לאזין ונגראבין ביז דיא יורשים וועלין בצאהלין צוויי הונדערט גילדין, די דרייסיג מענטשין האבין גיטאהן וויא דקיון האט זיי גיבאטין, אונ ביז אכט חדשים האבין דיא מענטשין פארזאמעלט אגרוים רייכטהום, זילבער גאלד בריליאנטין, אונ רקיון האט געקויפט פערד אונ פיל בהמות אונ האט געדונגען נאך מענטשין, דערווייל איז אוועק געגאנגען איאהר אונ עס איז געקומען די צייט וואס דער מלך דארף ארויס גיין פון זיין פאלאץ, אונ אלע מענטשין פון מצרים האבין זיך פארגעבערייט צו שרייען פאר דעם מלך אויף דיא זאך וואס רקיון האט גיטאהן וועגין דעם אפצאהל פון די מתים, עס איז געקומען דער טאג אונ דער מלך איז ארויס געקומען פון זיין פאלאץ, אונ אלע מענטשין פון מצרים האבין גיזאגט צום מלך איז דען גיהערט גיווארין אזוי אגזרה אין דער גאנצער וועלט מען זאל ניט לאזין די מתים בגראבין סיידין מען זאל בצאהלין צוויי הונדערט גילדין, דו ווייסט געמען פאראטקעס פון לעבעדיגע אונ פון טויטע, ווי דער מלך האט דאס גיהערט האט אין אים שטארק געברענט דער כעס, וויל ער האט פון קיין זאך געוואוסט, אונ ער האט גיפרעגט ווער איז דער מענטש וואס האט אזוי אזאך גיטאהן אין מיין לאנד אונ איך ווייס פון דער זאך גאר גיט, האט מען גיזאגט דעם מלך דער נאמען פון דעם מענטש איז רקיון, האט דער מלך געשיקט מיליטער מען זאל חאפין רקיון מיט זיינע מענטשין אונ מען זאל זיי ברייגגען פאר אים, דער וויל האט רקיון גענומען טויזענד קינדער זכרים אונ נקבות אונ האט זיי בעקליידט מיט טייערע קליידער אונ האט זיי גיזעצט רייטין אויף פערד אונ האט זיי געשיקט מיט זיינע מענטשין צום מלך, און ער אליין האט געפירט אטייערין פערד מיט אטייערע מתנה פון גאלד אונ בריליאנטין אונ אלע זענען געקומען

מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים יִסְּחוּ מִמֶּנָּה: ד בְּנִי תּוֹרָתִי אַל־תִּשְׁכָּח וּמִצְוֺתַי יִצֹּר לִבֶּךָ: ה כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: ו חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־יַעַזְבֻךָ קָשְׁרֵם עַל־גַּרְגְּרוֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל־לוּחַ לִבֶּךָ:

תרגום

ג וְרַשִׁיעַיָא מִן אַרְעָא יִסוּפוּן וּבָזוֹנֵי נִתְעַקְרִין מִנָּהּ: ד בְּרִי נִימוּסַי לָא תִנְשֵׁי וּפוּקְדָנַי יִנְטַר לִבָּךְ: ה מְטוּל דְנוּגְדָא דְיוֹמָתָא וּשְׁנַיָא דְחַיֵי וּשְׁלָמָא נוֹסְפוּן לָךְ: ו טַבוּתָא וְקוּשְׁטָא לָא נִשְׁבְּקוּנָךְ קְטוּרִינוּן בְּצַוְרָךְ וּכְתוּב אִינוּן עַל לוּחַ דְלִבָּךְ:

רש"י

רשעים לגיהנם: (ג) יסחו. יודחו:

מצודת דוד

ישארו בה: (ד) בני. אמר במקום ה' אתה ישראל הסכת לי כבן לאב הנני מזהירך תורתי אל תשכח: (ה) ושנות חיים. ר"ל שנות השקט ושלוה יוסיפו לך התורה והמצות הם. יוסיפו לך כי הם ילמדו עליך זכות: (ו) אל יעזבוך. לא תהיה נעזב מהם כי אחוז בהם: קשרם. ר"ל בכל עת תהא מדבר בם וחושב בענינם:

פירוש ע"ט

שְׁטֶערְט זֵיי נִיט וּתְמִימִים יִוָּתְרוּ בָהּ אוּנ דִי מֶענְטְשִׁין וָואס פִיהְרֶען זִיךְ עֶהְרְלִיךְ אָן פַאלְטְשְׁקֵייט בְּלַייבִּין אִיבֶּער אִין אִיהְר אֲפִילוּ וֶוען עֶס מַאכְט זִיךְ עֶטְוָואס עֶנְדֶערוּנְג: (ג) וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ אָבֶּער דִיא רְשָׁעִים וֶוערִין פוּן לַאנְד פֶערְשְׁנִיטֶען וּבוֹגְדִים יִסְּחוּ מִמֶּנָּה אוּנ דִיא וָואס פֶעלְטְשִׁין זֵייא זֶענֶען נִיט גִיטְרַייא דֶעם לַאנְד וֶוערִין גָאר אוֹיסְגֶעדִיסֶען פוּן אִיהְר, אַזוֹי וֶוען זֵייא הִיטֶען נִיט דִיא תּוֹרָה אוּנ דִי מִצְוֺת וֶוערִין זֵייא אוֹיסְגֶערִיסֶען פוּן עוֹלָם הַבָּא אוֹיךְ: (ד) בְּנִי תּוֹרָתִי אַל תִּשְׁכָּח מַיין זוּהְן זֶעה פַארְגֶעס נִיט מַיין תּוֹרָה, וּמִצְוֺתַי יִצֹּר לִבֶּךָ אוּנ מַיינֶע מִצְוֺת זָאל דַיין הַארְץ הִיטֶען, נִיט נָאךְ צוּ גֵיין נָאךְ תַּאֲווֹת עוֹלָם הַזֶּה וִויא אַבְּהֵמָה: (ה) כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים דֶען דוּ וֶועסְט זוֹכֶה זַיין צוּ דֶערְלֶענְגֶערְטֶע טֶעג, אוֹיךְ צוּ יָאהְרֶען פוּן לֶעבִּין, דָאס הֵייסְט אַז דֶער מֶענְטְשׁ הָאט צָרוֹת בֶּעט עֶר אַז דֶער טָאג אָדֶער דָאס יָאהְר זָאל אַוֶועק גֵיין, עֶר מֵיינְט אַז דֶער מִיט וֶועט עֶר פַּטֶּר'ן זַיינֶע צָרוֹת, אָבֶּער דֶעם מֶענְטְשִׁין וָואס גֵייט אִיהְם גוּט אוּנ עֶר הָאט פֶערְגֶענִיגֶען וָואלְט עֶר גֶערִין אַז דִיא טֶעג אָדֶער דִיא יָאהְרֶען זָאלִין לֶענְגֶער דוֹיעֶרִין וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ אוּנ פְרִיד וֶועלִין דִיר מֶעהְרִין דִיא תּוֹרָה אוּנ מִצְוֺת וָוארוּם אַלֶע וֶועלִין דִיךְ שִׁיצֶען דְרִיבֶּער וַוייל דוּ בִּיזְט זֵייא מְקַיֵּים, אֲפִילוּ דִיא רְשָׁעִים וֶועלִין פַאר דִיר בָּטֵל וֶוערִין: (ו) חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבֻךָ זֶעה נָאר אַז דֶער חֶסֶד מִיט דֶעם אֶמֶת זָאלִין דִיךְ נִיט פַארְלָאזִין. דָאס מֵיינְט מֶען דִיא תּוֹרָה קָשְׁרֵם עַל גַּרְגְּרוֹתֶיךָ קְנִיפּ זֵייא אָן אוֹיף דַיין הַאלְדְז כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ שְׁרַייבּ זֵייא דִיא רֵייד פוּן דִיא תּוֹרָה אוֹיף דֶעם טָאוֶועל פוּן דַיין הַארְץ נָאלְסְט נִיט פַארְגֶעסִין:

עיקר תוי"ט

[א] מק"ש כו'. וה"ה דפטור מכל שאר המצות אלא דתנא אלו שהן אמורות שיש בהן קבלת עול מלכות שמים וכדאמרינן בגמרא הרוצה לקבל עול כו' מניח כלי אמלעי דחסד דמלכות דילירה אל אל

משנה ברכות פרק ג

פרק ג א מי שמתו מוטל לפניו פטור [א] מקריא' שמע ס"א ל"ג (ומן התפלה) ומן התפילין. (במשנה שבגמרא איתא ומכל מצות האמורות בתורה) נושאי המט' וחלופיהן וחלופי חלופיהן את שלפני המט' ואת שלאחר המט'

ברטנורא

פרק ג א מי שמתו מוטל לפניו. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם ומוטל עליו לקברו: פטור מק"ש. משום דטריד טרדא דמצוה: וחלופיהן. שכן דרך שמתחלפין לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: את שלפני המטה. המזומנים לנשאה כשתגיע המטה אצלם: ואת שלאחר המטה. כלומר בין אותם שלפני המטה ובין אותם שלאחר המטה אם

פרק ג א מִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו אוֹיבּ עֶס אִיז בַּייא אֵיינֶעם גִישְׁטָארְבִּין אַזוֹי אַמֶענְטְשׁ וָואס עֶר מוּז זִיךְ בַּאשֶׁעפְטִיגֶען מִיט זַיין קְבוּרָה [צוּ בַּאגְרָאבִּין אִים] אוּנ עֶס אִיז גֶעקוּמֶען דִי צַייט פוּן קְרִיאַת שְׁמַע לֵייעֶנֶען פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע דַארְף עֶר נִיט לֵייעֶנֶען קְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה אוּנ דַארְף נִיט דַאוֶונֶען וּמִן הַתְּפִילִּין אוּנ דַארְף נִיט לֵייגִין תְּפִילִּין וּמִכָּל מִצְוֺת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוּנ עֶר אִיז פָּטוּר פוּן אַלֶע מִצְוֺת וָואס שְׁטֵייט אִין דֶער תּוֹרָה וַוייל בַּאגְרָאבִּין אַמֵת אִיז אַמִצְוָה אוּנ אַז מֶען אִיז בַּאשֶׁעפְטִיגְט צוּ טָאהְן אֵיין מִצְוָה אִיז מֶען פָּטוּר פוּן אַלֶע אַנְדֶערֶע מִצְוֺת נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה דִי מֶענְטְשִׁין וָואס טְרָאגִין אִיצְט דִיא מִטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן אוּנ דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס וֶועלִין טָאהְשִׁין דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס טְרָאגִין אִיצְט דִי מִטָּה אוּנ שְׁפֶּעטֶער וֶועלִין זֵייא טְרָאגִין דִיא מִטָּה וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן אוּנ דִיא דְרִיטֶע עֶרְלֵייא מֶענְטְשִׁין וָואס וֶועלִין טָאהְשִׁין דִיא אַנְדֶערֶע עֶרְלֵייא מֶענְטְשִׁין וָואס זֵייא הָאבִּין גִיטָאהְשְׁט דִיא עֶרְשְׁטֶע מֶענְטְשִׁין וָואס טְרָאגִין דֶעם מֵת אִיצְט אֶת שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה נַאִי דִיא אַלֶע מֶענְטְשִׁין גֵייעֶן פַאר דֶער מִטָּה וְאֶת שֶׁלְּאַחַר הַמִּטָּה אָדֶער זֵייא גֵייעֶן נָאךְ דֶער מִטָּה. אִיז דֶער דִין

חי. גמרא שם: [ד] מברך. כלומר מברכה לאחריו. הר"י: [ה] מברך. ר"ל כפה ופליג בתרתי. הר"י: (ה) כלומר פתיחתה וחתימתה בלבד וסתמא שלשה מחלוקת כדבר ק"ש דמדאורייתא יברכה ואפילו לא התחיל. ואין לו לקצר רק יברכה. בתפלה דמדרבנן לא יתחיל ואם התחיל יקצר דהם שתקנו תפלה אמרו שיקצר. וברכת ק"ש דמדרבנן ואינן רחמי כתפלה. ושמע שאף אם התחיל יפסיק.

מברך לא לפניה ולא לאחריה. ועל המזון [ד] מברך לאחריו ואינו מברך לפניו. רבי יהודה אומר [ה] מברך לפניהם ולאחריהם:

ה היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק. אלא יקצר. ירד לטבול. אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו יתכסה במים ויקרא. אבל לא יתכסה. לא במים הרעים. ולא במי המשרה עד שיטיל לתוכן מים וכמה ירחיק מהם ומן הצואה ארבע אמות: ו זב שראה קרי.

מברך לפניה ולאחריה. ואפילו כהרהור כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: ועל המזון מברך לאחריו. דחובה דאורייתא הוא: ואינו מברך לפניו. דלאו חובה דאורייתא היא וכבר נפסקה הלכה דבטלוה לטבילותה ובטלו קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות ואין מטריח כדבר: ה לא יפסיק. תפלתו לגמרי: אלא יקצר. כל ברכה וברכה (ה): ולקרות עד שלא תנץ החמה. שהותיקין מדקדקים על פלמס לגמור אותה עם הנץ החמה דכתיב ייראוך עם שמש: יתכסה במים. ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה אבל צלולים לא: במים הרעים. מים סרוחים: במי המשרה. מים ששורין בהן פשתן: עד שיטיל לתוכן מים. חסורי מחסרא והכי קתני ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים ושעור המים שיטול למי רגלים של פעם א' רביעית: וכמה ירחיק מהם. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים ומן הצואה: ארבע אמות. ודוקא כשהוא לצדדים או לאחריו אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו: ו זב שראה קרי. אע"פ

מברך לא לפניה ולא לאחריה אבער דיא ברכות וואס פאר קריאת שמע און וואס נאך קריאת שמע וואס דאס האבין דיא רבנן געבאטין, זאל ער ניט לייענען פאר דער טבילה אפילו טראכטענדיג ועל המזון מברך לאחריו און ער בענטשט נאך דעם עסין טראכטענדיג, וואורום בענטשין נאך דעם עסין האט דיא תורה געבאטין ואינו מברך לפניו אבער דיא ברכה וואס פאר דעם עסין טאר ער ניט מאכין אפילו טראכטענדיג וואורום דיא ברכה פאר דעם עסין האבין דיא רבנן געבאטין ר' יהודה אומר מברך לפניה ולאחריה ר' יהודה קריגט אויף דעם ערשטין תנא און זאגט סאיי קריאת שמע און בענטשין סאיי דיא-ברכות פון קריאת שמע אדער דיא ברכה וואס פאר דעם עסין מעג ער אפילו ריידין אויך: ה היה עומד בתפלה ווען איינער האט געהאלטין אין מיטין שמונה עשרה ונזכר שהוא בעל קרי און האט זיך דערמאנט אז ער האט געזעהן קרי לא יפסיק אלא יקצר זאל ער ניט אויף הערין צו דאווענען נאר ער זאל אפ קירצען יעדער ברכה ער זאל זאגין פון יעדער ברכה דעם אנהייב און דעם סוף ירד לטבול ווען א בעל קרי איז געגאנגען זיך טובל זיין, איז דער דין אזוי אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות אויב ער קען זיך טובל זיין און ארויף גיין פון מקוה און זיך באדעקין מיט זיינע קליידער און לייענען קריאת שמע עד שלא תנץ החמה איידער דיא זון וועט אויף גיין יעלה ויתכסה ויקרא זאל ער ארויף גיין פון מקוה און זיך צו דעקין און זאל לייענען קריאת שמע ואם לאו אבער אויב ער זעהט אז איידער ער וועט ארויף גיין פון מקוה וועט דער טייל אריבער גיין דיא צייט פון קריאת שמע לייענען יתכסה במים ויקרא זאל ער זיך צו דעקין אין מקוה מיט דיא וואסער אויב דיא וואסער איז געדעכט און זאל לייענען קריאת שמע אבל לא יתכסה לא במים הרעים אבער ער זאל זיך ניט צו דעקין מיט שטינקעדיגע וואסער ולא במי המשרה און ניט מיט וואסער וואס מען האט אין זייא געווייגט פלאקס, אין דיא משנה פעהלט עטליכע ווערטער און אזוי דארף שטיין אין דיא משנה ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיטיל לתוכן מים מען טאר ניט לייענען קריאת שמע און ניט זאגין אנדערע הייליגע ווערטער אויב עס שטייט נעבין אים השתנה סאיידין ער זאל אריין גיסען איין קוואטירל וואסער צו יעדין מאהל וואס ער האט אין דער כלי משתין געווען וכמה ירחיק מהן וויא וייט זאל זיך דער ווייטערין פון השתנה וואס ער האט אין זייא ניט אריין געגאסין וואסער ומן הצואה און וויא וייט זאל ער זיך דער ווייטערין פון צואה ארבע אמות פיר איילין דאס איז נאר אז דיא צואה איז ביא דעם מענטש פון הינטען אדער פון דער זייט איז גענוג אז מען דערווייטערט זיך פיר איילין אבער אז דיא צואה איז פון פארינט מוז ער זיך אזוי פיל דער ווייטערין ביז ער זאל דיא צואה ניט זעהן: ו זב שראה קרי א מענטש וואס האט געזעהן דרייא מאהל זיבה (זיבה הייסט אז עס רינט פון א מענטש אזוי וויא זרע) איז ער טמא זיבען טעג, און אין דיא זיבען טעג האט ער געזעהן קרי (זרע) אויך וואס דיא טומאה איז נאר איין טאג, (און ביא דיא טומאה פון זיבה מעג ער לערנען און דאווענען און ביא דער טומאה פון קרי טאר ער ניט לערנען און דאווענען) איז דער דין אז דער זב זאל זיך טובל זיין אין דיא זיבען טעג צו דער טומאה פון קרי, אפילו דורך דער טבילה וועט ער ניט טהור ווערין (וואורום ער איז דאך אוב ביז זיבען טאג) פון דעסטוועגין דארף ער זיך טובל זיין ער זאל מעגין לערנען און דאווענען

ידעי כולי האי והא כתיב והמתים אינם יודעים מאומה א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך כי החיים יודעים שימותו אלו צדיקים שבמיתתן נקראו חיים שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו אלא בן איש חי שאפי' במיתתו קרוי חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פעלים לתורה והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל איכא דאמרי דתני ספרא דבי רב ביומא דסתוא :

רש"י

לא שנית. לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו: אלו צדיקים. ומאי יודעים שימותו נותנים אל לבם יום המיתה ומושכים ידיהם מן העבירה ורשעים אינם יודעים מאומה שעושים עצמם כאינם יודעים וחוטאים: הוא הכה. השפיל את השנים של דורות מפני מקדשים שלא היה בהם כמותו: אריאל. זו בית המקדש שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד: מואב. על שם שבנאו דוד דאתי מרות המואביה: גזיזי דברדא. חתיכות של ברד והקרח שקורין גלצ"א בלע"ז והיינו ביום השלג: ונחת וטבל. לקריו כדי לעסוק בתורה: דתני ספרא דבי רב. תורת כהנים:

תוספות

דכתיב לדורותם לדור תם אבל אנו שגם בחיינו אין מנהגנו ללבוש תמיד ציצית אי הוה רמינן להו הוי כמו לועג לרש וכי תימא נשום לאותם שהיה לאם בחייהן אם כן יהיה לועג לרש לאחרים ועוד אר"ת ששמע מאנשים לותי"ר דמתירים הציצית דציצית עולה למנין תרי"ג עם ח' חוטים וה' קשרים ואם נוטל ציצית נראה כאלו קיים כל התורה ומיחזי כשקרא וזה לא נסירא דגם חיים עתה למה לובשים הלא לא קיימו כל התורה כולה ומיהו י"ל דאנו סומכים על מסכת שמחות (פי"ב) שלוה אבא שאול לבניו הטילו תכלת מאפיליוני ואע"פ שהגמרא חולק עליו יש דברים שאנו מניחין הגמרא שלנו ולנו עושין כספרים החיצונים כמו מחזון ישעיה כפסיקתא וכמו ויחל שיש בגמרא (מגילה דף לא) דבתענית קורים ברכות וקללות ובמסכת סופרים (פרק יז) מפרש ויחל והרי"בא"א היה רגיל שלא להסירם מן הכנף אלא לקשרם ולהדקם בתוך הכנף לאפוקי נפשיה מפלוגתא אם הם חייבין בציצית יש להם ציצית ואם לאו הרי הם מכוסין : שני אריאל מואב. על שם דוד ושלמה שבנאו את הבית ובאו מרות המואביה :

בן איש חי אטו כולי עלמא. בספרים מדויקים כתיב חי וקרינן חיל ומן הכתוב דייק הכי שלא כתב חיל אלא חי : ספרא דבי רב. מהאר"י דריש שהוא חמור שבספרים :

יונתן גיזאגט צו רבי חייא ומי ידעי כולי האי ווייסין דען די מתים אזוי פיל והא כתיב עס שטייט דאך אין פסוק והמתים אינם יודעים מאומה די מתים ווייסין גאר ניט אמר ליה האט רבי חייא גיזאגט צו רבי יונתן אם קרית אויב דו האסט גילערנט נביאים לא שנית האסטו ניט געחזרת נאך אמאהל ואם שנית אונ אויב דו האסט יא געחזרת נאך אמאהל לא שלשת האסטו ניט געחזרת אדריטין מאהל ואם שלשת אונ אויב דו האסט געחזרת אדריטין מאהל לא פירשו לך האט מען דיר ניט גוט גילערנט דעם פשט פון פסוק, אין פסוק שטייט כי החיים יודעים שימותו די לעבעדיגע ווייסין אז זייא וועלין שטארבין, די לעבעדיגע אלו צדיקים מיינט מען די צדיקים שבמיתתן נקראו חיים אפילו ווען זיי זענען גישטארבין, ווערין זיי אויך גערופין לעבעדיגע [זייא געדיינקען ביי זייער לעבין אז זייא וועלין שטארבין דריבער זינדיגען זיי ניט] שנאמר ווארום עס שטייט אין פסוק ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל הוא הכה את שני אריאל מואב והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג. בניהו בן יהוידע איז גיוועזן [בן איש חי] אזוהן פון אלעבעדיגען מענטש, פרעגט די גמרא אטו כולי עלמא בני מתים נינהו זענען דען אלע מענטשין קינדער פון מתים, וואס דו זאגסט אז בניהו איז גיוועזן אזוהן פון אלעבעדיגען אלא בן איש חי נאר מען מיינט בניהו איז גיוועזן אזוהן פון אצדיק, דער צדיק ווערט אייביג גערופין אלעבעדיגער שאפילו במיתתו קרוי חי אפילו ווען ער איז שוין געשטארבין ווערט ער אויך גערופין אלעבעדיגער רב פעלים מקבצאל פאר וואס האט מען גערופין יהוידע רב פעלים מקבצאל שריבה וקיבץ פעלים לתורה ווייל ער האט פארזאמולט פיל זאכין צו די תורה, ער האט געמאכט פיל תקנות צו די תורה והוא הכה את שני אריאל מואב אונ ער האט גישלאגין די צוויי אריאל מואב, דאס מיינט מען שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני ער האט ניט גילאזין נאך אזוי אמענטש ווי ער איז גיוועזן ניט ביי דעם ערשטין בית המקדש אונ ניט ביי דעם אנדערין בית המקדש [והוא הכה. ער האט גישלאגין מיינט מען, ער האט נידעריג געמאכט דיא מענטשין פון די צוויי אריאל, פון דיא צוויי בתי מקדשים וואס זיי ווערין גערופין אריאל, וואס דוד המלך האט זיי געבאהט וואס ער איז גיבארין פון מואב] והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג אונ ער האט אראפ גענידערט זיין אגרוב אין אטאג וואס האט געשנייט אונ ער האט אין גרוב געשלאגין אלייב איכא דאמרי אנדערע זאגין אזוי מיינט דער פסוק דתבר גזיזא דברדא ונחת וטביל ער האט צו בראכין די געפרארענע אייז אום ווינטער ווען עס האט געשנייט אונ איז אריין אין טייך אונ האט זיך טובל גיוועזן ואיכא דאמרי אונ אנדערע זאגין אזוי מיינט דער פסוק דתני ספרא דבי רב ביומא דסתוא ער האט אויסגעלערנט דעם גאנצין ספר תורת כהנים אין אווינטער טאג :

זוהר לך דף ע"ו ע"ב ת"ת דאצילות **יוד הא ואו הא**

לך לך מארצך וגומר רבי אבא פתח ואמר (ישעיה מו) שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה שמעו אלי אבירי לב כמה תקיפין לבייהו דחייביא דחמאן שבילי ואורחי דאורייתא ולא מסתכלן בהו ולבייהו תקיפין דלא מהדרין בתיובתא

ח׳ מי ששלחו לו ב״ד וקבעו לו זמן ולא בא. ו׳ מי שלא קבל עליו את הדין היו מנדין אותו עד שיתן. ז׳ מי שיש ברשותו דבר המזיק מנדין אותו עד שיסור הנזק. ח׳ המוכר קרקע שלו לעכו״ם מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהעכו״ם לישראל חבירו בעל המצר. ט׳ המעיד על ישראל בערכאות של עכו״ם והוציא ממנו ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם. י׳ טבח כהן שאינו הפריש המתנות ונותנם

אחד של עצם ואחד של בשר של עצם הפנים ושל בשר השפתים: ברוב דברים לא יחדל פשע לעולם ירבה אדם בשתיקה ואל ידבר כלל אלא בדברי חכמים או בדברים הצריכים לו לצורך גופו. אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו. כל השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים אחרים ולאו הבא מכלל עשה עשה

וואלוויל אפילו נאר איין מצוה פון דיא תורה, איז מען אים געווים מחרים, פינף) מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא אויב דאס בית דין האבן געשיקט רופין אמענטש אונ מען האט אים אויסגיזעצט אצייט ווען ער זאל קומען צום בית דין אונ ער איז ניט געקומען, זעקס) מי שלא קבל עליו את הדין אויב צוויא מענטשין האבין געהאט אדין תורה, אונ דאס בית דין האבין געפסקת צו איינעם ער זאל באצאהלין, אונ ער וויל ניט באצאהלין מנדין אותו עד שיתן איז מען אים מחרים ביז ער וועט געבין וואס דאס בית דין האבין געפסקת, זיבען) מי שיש ברשותו דבר המזיק מנדין אותו עד שיסיר הנזק דער מענטש וואס האט ביא זיך אזוי אזאך וואס מאכט שאדין צו מענטשין, דהיינו ער האט ביא זיך אשלעכטין הונט, אדער איין אנדערע זאך, איז מען אים מחרים ביז ער זאל אפטאהן פון זיך דעם מזיק, אכט) המוכר קרקע שלו לעכו״ם אז איינער האט פארקויפט זיינע אפעלד צו אעכו״ם [אונ ארום דיא פעלד איז דא יודישע פעלדער] מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהעכו״ם לישראל חברו בעל המצר איז מען אים מחרים ביז ער וועט אויף זיך נעמען ער זאל באצאהלין אלע שאדינס וואס דער עכו״ם וועט מאכין צו דיא יודין אויף זייערע פעלדער וואס זייא האבין ארום די פעלדער וואס ער האט פארקויפט דעם עכו״ם, ניין) המעיד על ישראל בערכאות של עכו״ם אויב ער זאגט עדות אויף איוד ביא דעם סאנד פון דיא עכו״ם והוציא ממנו ממון בעדותו אונ דער סאנד האט גענומען פון אים געלט דורך דעם יודינס עדות שלא כדין אונ עס איז ניט גיוועז ווי דער דין, דער יוד האט ניט געדארפט באצאהלין דאס געלט, נאר דורך זיינע עדות זאגין, האט ער באצאהלט מנדין אותו עד שישלם איז מען מחרים דעם עדות ביז ער באצאהלט אים דאס געלט וואס דער סאנד האט פון אים גענומען, צעהן) טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנם

צוויי מאהערין אחד של עצם ואחד של בשר איין מאהער פון ביין אונ איין מאהער פון פלייש של עצם השנים דער מאהער פון ביין, דאס זענען דיא ציין ושל בשר השפתים דער מאהער פון פלייש, דאס זענען די לעפצין ברוב דברים לא יחדל פשע ביי פיל ריידין קען קיין זינד פארמיטען ווערין, דער מענטש וואס רעט פיל, מוז גירענט ווערין עפעם זינדיגע רייד, דריבער לעולם ירבה אדם בשתיקה זאל אמענטש אייביג פיל שווייגין ואל ידבר כלל אלא בדברי חכמים אונ ער זאל ניט מער ריידין נאר אין די רייד פון די חכמים או בדברים הצריכים לו לצורך גופו אדער ער זאל ריידין די רייד וואס ער דארף פאר זיין גוף, פון זיין האנדיל פון זיין ארבעט אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדו״ש מען האט גיזאגט אויף רב וואס ער איז גיוועזן דער תלמיד פון רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה כל ימיו אזוי לאנג ווי ער האט גילעבט האט ער ניט גירעט איין ווארט אליידיגען כל השח שיחת חולין עובר בעשה דער וואס רעט פראסטע רייד [ניט פאר די נשמה אונ ניט פאר דעם גוף] האט ער ניט מקיים גיוועזן אמצות עשה שנאמר ודברת בם וואורום עס שטייט אין פסוק דו זאלסט ריידין אין זיי [אין די תורה] ולא בדברים אחרים אבער ניט אין אנדערע רייד ולאו הבא מכלל עשה עשה אז אין דיא תורה שטייט אזוי זאלסטו טאהן, ווייסין מיר אליין אבער אנדערש זאל ניט גיטאהן ווערין, אונ אז ער טוהט יא אנדערש, ווערט ער ניט גישטראפט אויף דעם לאו, ווייל מען האט גיזאגט ער זאל נישט טאהן, אונ ער האט יא גיטאהן, ווארום עס שטייט דאך ניט ארויס געשריבען אין דיא תורה מען זאל נישט טאהן, ער ווערט נאר גישטראפט ווייל עס שטייט אין דיא תורה דו זאלסט אזוי טאהן, אונ ער האט ניט גיטאהן [אזוי ווי עס שטייט אין דעם פסוק ודברת בם. דו זאלסט ריידין אין זייא [אין די רייד פון דיא תורה], איז דאס אמצות עשה, אמצוה מען זאל אזוי טאהן, פון דעם פסוק ווייסין מיר נאך אז

ליידיגע רייד זאל ער ניט ריידין, דאס איז אמצות לא תעשה. אמצוה מען זאל ניט טאהן, מען זאל ניט ריידין ליידיגע רייד, אונ אז ער האט יא גירעט ליידיגע רייד, קען מען אים ניט שטראפין ווייל מען האט אים געזאגט ער זאל ניט ריידין ליידיגע רייד אונ ער האט יא גירעט, עס שטייט דאך ניט געשריבען אין דיא תורה מען זאל ניט ריידין ליידיגע רייד, מען קען אים נאר שטראפין אויף די מצות עשה, מען האט דיר גיבאטין דו זאלסט ריידין דיא רייד פון די תורה פאר וואס

המגרש את אשתו ועשו בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאן להזקק זה לזה כשיבאו לב"ד מנדין אותם. כ"ג חכם ששמועתו רעה. כ"ד המנדה למי שאינו חייב נידוי (הגהה) וא"צ לענין נידוי עדות וראיה ברורה אלא אומד הדעת באמתות הדברים שהתובע טוען בריא ואז אפילו אשה אפילו קטן נאמן אם הדעת נותן שאמת הדבר :

לפיכך אל ימהר אדם להשיב ולא ירבה לדבר וגם ילמד בשובה ונחת בלא צעקה בלא אריכות בדברי חכמים ובנחת נשמעים :

הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ ער האט גיגט זיין ווייב וְעָשׂוּ בֵינוֹ וּבֵינָהּ שותפות אונ נאכדעם האבין זייא געמאכט צווישען זיך שותפות או מַשָּׂא וּמַתָּן אדער זייא האבין געמאכט צו זאמען אהאנדיל הַמְּבִיאָן לְהִזָּקֵק זֶה לָזֶה דיא שותפות אדער דער האנדיל ברייננגט זיי זאלין זיין עפטערס צו זאמען כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין מְנַדִּין אוֹתָם אז זייא וועלין קומען צום בית דין, זאל מען זייא מחרים זיין (דרייא אונ צוואנציג) חָכָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה אתלמיד חכם וואס מען הערט פון אים שלעכטע זאכין, ער טוהט ניט וויא מען דארף, (פיר אונ צוואנציג) הַמְנַדֶּה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב נִדּוּי ער האט מחרים גיוועזן אזעלכין וואס מען האט אים ניט געדארפט מחרים זיין (הגהה) וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת לְעִנְיַן נִדּוּי עֵדוּת וּרְאָיָה בְּרוּרָה צו מחרים זיין אמענטש דארף מען ניט קיין עדות אונ קיין קלארע בעווייזונג אז עס קומט אים צו מחרים זיין אֶלָּא אוֹמֶד הַדַּעַת בַּאֲמִתּוּת הַדְּבָרִים נאר וויא די רעה פון דאס בית דין שאצט אפ אויף דעם אמת פון דער זאך, אז מען דארף אים מחרים זיין, איז קיין אים מחרים שֶׁהַתּוֹבֵעַ טוֹעֵן בָּרִיא דער וואס מאנט טענת אויף געוויס וְאָז אֲפִילּוּ אִשָּׁה וַאֲפִילּוּ קָטָן נֶאֱמָן אִם הַדַּעַת נוֹתֵן שֶׁאֱמֶת הַדָּבָר דאמאלס איז אפילו אאשה אונ אפילו אקינד אויך בעגלויבט, אויב דער שכל ווייזט אז דיא זאך איז אמת וויא זייא זאגין, איז מען אים מחרים :

מיט חכמה לְפִיכָךְ אַל יְמַהֵר אָדָם לְהָשִׁיב דריבער אז מען פרעגט עפעס אמענטשין זאל ער ניט זיין געאיילט צו ענטפערין וְלֹא יַרְבֶּה לְדַבֵּר אונ ער זאל ניט פיל ריידין וְגַם יִלְמוֹד בְּשׁוּבָה וָנַחַת בְּלֹא צְעָקָה אונ ווען ער לערנט זאל ער לערנען מיט רוהיגקייט אונ פאמעלאך אן געשריי בְּלֹא אֲרִיכוּת ניט מיט פיל רייד שֶׁדִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים די רייד פון די חכמים ווערין גיהערט ווען זיי ריידין פאמעלאך :

אונקלוס

לך יום ב תורה

להמשיך עת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה, רוח יוד הא ואו הא, נשמה יהוה חיה יחידה ו' דמילוי יו"ד אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

ז וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם

ז וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו :

בעל הטורים

(ז) הנראה. ב' כמס' הכא ואידך ביעקב לומר כשם שנראה לאברהם כבגלה כך נראה ליעקב כשגלה :

רש"י

(ז) ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל ם בשורת א"י כאמרו נך לך ואע"פ שלא נכתב שם וירא ה' מ"מ גילוי שכינה

שפתי חכמים

ם דק"ל למה בנה עכשיו מזבח דאי משום גילוי שכינה כדמשמע בקרא א"כ היה לו לבנות ג"כ מזבח בחרן כי שם נראה לו הש"י היה ולכן פירש"י על הזרע ר"ל על הבנים ועל הארץ

פירוש לתורת אלהים

(ז) וַיֵּרָא יְיָ אֶל אַבְרָם אונ גאט האט זיך באוויזען צו אברם וַיֹּאמֶר אונ האט גיזאגט לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צו דיינע קינדער וועל איך געבען דאס לאנד וואס דער כנעני נעמט היינט אוועק פון דיא קינדער פון שם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הַנִּרְאֶה אֵלָיו האט אברם דארטען געבאהעט אמזבח צו גאט וואס ער האט זיך צו אים באוויזען, ורש"י שרייבט ער האט דרום געבאהעט אמזבח ווייל גאט האט אים צו גיזאגט אז ער וועט האבין קינדער, אונ האט אים צו גיזאגט ער וועט זייא געבען ארץ ישראל :

לקוטים על התורה:

(ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ הַנִּרְאֶה אֵלָיו, דער באר מים חיים שרייבט, ווייל גאט האט איצט גיזאגט צו אברהם אבינו דרייא זאכין, איינס וואס ער איז גיזעהן גיווארין צו אים, די צווייטע וואס ער האט אים צו גיזאגט ער וועט האבין קינדער, דאס דריטע וואס ער וועט געבין ארץ ישראל צו זיינע קינדער, דערצייל דיא תורה די גרעסטע שמחה איז גיוועזן ביי אברהם וואס גאט איז צו אים גיזעהן גיווארין, אונ ער האט גיבאהט דעם מזבח נאר וועגין דעם וואס גאט איז צו אים גיזעהן גיווארין :

ספר הישר

פאר דעם מלך אונ ער האט זיך געבייגט פאר דעם מלך ביז צו די ערד. דער מלך אונ זיינע שרים אונ זיינע קנעכט אונ די מענטשין פון מצרים האבין גיזעהן די מתנה אונ די גרויסע רייכקייט פון רקיון, האבין זיי זיך שטארק

בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא:

רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ:

ת״א ויהי רעב. ב״ק כט:

רש״י

של א״י והיא לנד ירושלים (פירוש ירושלים היתה באמצע העולם וסוף ארץ ישראל כ״פ בישעיה) שהיא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של א״י הר המוריה שהיא נחלתו. בב״ר: (י) רעב בארץ. באותה הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקב״ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו משיאו לצאת ממנה.

שפתי חכמים

אהלה משמע שתנה בנתיים וע״ק לרש״י דכתיב הלוך ונסוע הנגבה משמע שהיה נוסע לנגבה של עולם שהוא חוצה לארץ וזה אינו דהא היה נוסע מארץ לא״י ולכך פירש״י לפרקים יושב כאן כו׳ וכל מסעיו לנגבה כל מה שהיה נוסע לנגבה של א״י היה נוסע:

פירוש לתורת אלהים

צו יְרוּשָׁלַיִם: (י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ און עס איז געוואָרין אהונגער אין לאַנד, ורש״י שרייבט הקב״ה האט נאר אויף דעם לאַנד אַליין געשיקט אַהונגער צו פּרובין אַבְרָם אויב ער וועט עפּעס טראַכטין אויף גאָטס רייד וואָס ער האט אים פריער געזאָגט ער זאָל גיין אין אֶרֶץ כְּנַעַן און היינט שיקט ער אן אַהונגער אויף דעם לאַנד נָדַי ער זאָל מוזען פון דאָרט אַרויס גיין וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה און אַבְרָם האט גענידערט צו מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם צו וואָהנען דאָרטין כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ וואָרום עס איז שווער געוועזן דער הונגער אין לאַנד:

ספר הישר

האט געמשפּט דאס פאָלק אַלע טאָג, און דער מֶלֶךְ האט געמשפּט דאס פאָלק איין טאָג אין יאָהר ווען ער פלעגט גיזעהן ווערין פאר די מענטשין פון מִצְרַיִם, דער רַקְיוֹן פַּרְעֹה האט אָנגעהויבין פירען די מְלוּכָה מיט גרויס חָכְמָה און מיט שטאַרקייט און אַלע מענטשין פון מִצְרַיִם האבין אים שטאַרק געליבט, און עס איז געבליבען אַגיזעץ אין מִצְרַיִם אַז אַלע מְלָכִים וואָס וועלין זיין אין מִצְרַיִם זאָל מען זיי רופין פַּרְעֹה, אין דעם זעלביגען יאָהר איז געוואָרין

תרגום   נביאים ישעיה מא

להמשיך מנ״ח דז״א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה ויהוד יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב״ן שבעשיה:

א מַן אַיְתִי בִּגְלָאֵי מִמַּדִינְחָא אַבְרָהָם בְּחִיר צַדִּיקַיָּא בְּקֻשּׁוֹט קָרְבֵיהּ לְאַתְרֵיהּ מְסַר קֳדָמוֹהִי עַמְמִין וּמַלְכִין תַּקִּיפִין תְּבַר רְמָא כְּעַפְרָא קְטִילִין קֳדָם חַרְבֵּיהּ כְּקַשָּׁא רְדָפִינוּן קֳדָם קַשְׁתֵּיהּ: ב רְדָפִינוּן עֲדָא שְׁלָם חֵילַת אוֹרַח בְּרַגְלוֹהִי לָא עָלַת: ג מַן אֲמַר אִלֵּין קַיָּם אֲמַר וְעָבֵיד וְסַדַּר דָּרַיָּא מִלְּקַדְמִין אֲנָא יְיָ בְּרֵית עָלְמָא מִבְּרֵאשִׁית אַף עָלְמֵי עָלְמַיָּא דִילִי אִינוּן בַּר מִנִּי לֵית אֱלָהָא: ד חֲזוֹ נְגְוָתָא וּדְחַלוּן דְּבִסְיָפֵי אַרְעָא זָעִיעוּן יִתְקָרְבוּן וְיֵיתוּן:

א מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדְּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: ב יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא: ג מִי־פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא: ד רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן:

רש״י

(א) מי העיר. את אברהם להביאו מארם שהיא ממזרח: צדק. שהיה עושה: יקראהו לרגלו. בכל אשר הלך: יתן לפניו. יתן לפניו ד׳ מלכים וחילותיהן: ירד. מושל עליהם: יתן. הרוגים כעפר לפני חרבו: כקש נדף. היו לפני קשתו: (ב) יעבור שלום. לא נכשל בעברו: אורח. דרך אשר לא בא קודם לכן ברגליו: (ג) מי פעל ועשה. לו זאת מי שהוא: קורא הדורות מראש. זה אדם הראשון: אני ה׳ ראשון. לעזור: ואת אחרונים. אף עמכם בנים אחרונים אהיה ולעזור אתכם: (ד) איים עובדי עכו״ם:

מצודת דוד

(א) מי העיר ממזרח. אברהם שהיה במזרח מי העירו ללכת משם ולמחם באלילי ארץ מולדתו: צדק יקראהו לרגלו. בכל מקום מדרך כף רגלו היה קורא את הצדק לעזוב האלילים ולהאמין בה׳ וכאומר ומי העירו הלא אנכי ה׳: יתן לפניו גוים. ר״ל מי הוא הנותן לפניו גוים הם כדרלעומר והמלכים אשר אתו: מלכים ירד. השליטו במלכים: יתן כעפר חרבו. חרבו נתן הרוגי׳ מרובי׳ כעפר הארץ וקשתו הרב׳ חללי׳ כקש נדף: (ב) ירדפם. רדף אחריהם ועבר בשלום עם כי רדפם באורות שלא בא בו ברגליו מעולם ולא היה רגיל באורח ההוא: (ג) מי פעל. מי הוא שפעל ועשה את זאת הלא ה׳ עשהו הקורא הדורות מראש קודם שיהיו ר״ל שיודע כל הדורות הבאים ויקרא לכל דור לעמוד בעתו: אני ה׳ ראשון. ראשון לכל הדורות שעברו ואני הוא עם הדורות האחרונים אשר יהיו: (ד) ראו איים. יושבי האיים ראו הנס שעשיתי לאברהם ופחדו גם השוכנים בקצות הארץ חרדו בשמעם הנס: קרבו ויאתיון. קרבו ובאו לפני אברהם לשאול

מ״ו מתנת חנם ולא באו במלחמה כמו שאמר ויאמר מלך סדום וגו׳ תן לי הנפש וגו׳ (בראשית י״ד):

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

כלי אמלעי דגבורה דמלכות דיליה אלהים

פרק ג א כירה שהסיקוה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל. בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף או עד שיתן את האפר. ב"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל. ובית הלל אומרי' חמין ותבשיל. בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין. ובה"א אף מחזירין: ב תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא. [א] לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו. כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירים.

פרק ג א כירה. מקום עשוי בארץ כדי שפיתת שתי קדרות והאש עוברת תחת שתי הקדרות (א): בגבבא. עלים דקים כקש שגובבין מן השדה: נותנים עליה תבשיל. מערב שבת להשהותו שם בשבת: בגפת. פסולת של זיתים ושומשמין לאחר שהוציאו שמנן: לא יתן. מע"ש כדי להשהותו שם בשבת (ב): עד שיגרוף. הגחלים ויוציאם מן הכירה: או עד שיתן את האפר. על גבי גחלים לכסותם ולכנס וטעמא גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת כדי למהר בשולו ודוקא בתבשיל שלא בשיל כל צרכו או אפילו בשיל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הוא דגזרינן שמא יחתה (ג) אבל תבשיל שלא בשיל כלל או שבשיל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו על גבי כירה אף על פי שאינה גרופה וקטומה ולא חיישינן שמא יחתה הואיל והסיח דעתו ממנו וכן תבשיל שבשיל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל שלא בשיל כלל שהרי הסיח דעתו ממנו. נותנין על גבי כירה לאחר שגרף דלא צריכי לבשולי וליכא למיגזר שמא יחתה: בש"א מים חמין. אבל לא תבשיל. אע"פ שגרף שא"א לגרוף כל הגחלים עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד ואתי לחתוי מאחר דניחא ליה בבשוליה: בש"א נוטלין וכו'. אפילו חמין דשרינן להשהות על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר לאחר שנטלן אין מחזירין דמחזי כמבשל בשבת: ובה"א. בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן. ולא שרי ב"ה להחזיר אלא בעודן בידו שלא הניחן על גבי דבר אחר אבל לאחר שהניחו בקרקע או על גבי דבר אחר אסור להחזירן אפילו לב"ה דהוי כמטמין לכתחלה בשבת (ד): ב תנור. מתוך שצר למעלה ורחב למטה נקלט הומו לתוכו טפי מכירה ואפילו הסיקוה בקש ובגבבא חיישינן שמא יחתה דלעולם אינו מסיח דעתו ממנו: בין מעל גביו. לסמוך אצל דופנו: כופח. עשוי ככירה אלא שארכו כרוחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדרה אחת והאש עוברת תחתיה והבלו רב מהבל הכירה שהכירה פתוחה מלמעלה שיעור שתי קדירות

(א) ונעשה מחרס ולא חפירה בארץ: (ב) וכא דתנן ברפ"ד דאין טומנין בדבר המוסיף הבל אפילו מבע"י והכא אפי' גרף וקטם ודאי דמוסיף הבל הוא (עי' רש"י) לאו בהטמנה איירי אלא בשיהוי כגון שהקדירה יושבת על כסא של ברזל או שהיא תלויה באבנים שאין שולי הקדרה נוגעים בגחלים ומש"ה בגרף דאיכא היכרא שמסלק דעתו מלחתות בגחלים שרי: (ג) היינו דעת הרי"ף דכל שהתחיל להתבשל בין שלא הגיע למב"ד בין שהגיע ואפילו נתבשל כל צורכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו אסור. וזהו דספ"ק אין צולין כו' אלא כדי שיצולו מבע"י ופי' הר"ב כמב"ד שגי כו'. שאני בגלי שהאש ממהר לצלות ואפשר לו להיות ראוי בעוד ליל לא מסיח דעתה מיה. וכי נצלה כמב"ד לא חיים לחתויי שאם יחתה בגחלים יחרוך אותו כיון שמונח על אש בלא הפסק קדרה. פוסקים: (ד) לפרושי דמיירי בשיהוי ולא בהטמנה שהו"ל דהוי כמטמ' לכתחילה בשבת. תוי"ט: [א] לא יתן. וגו"ק לא מעלה וגם מוריד והלכך כל דשרי בכירה דא"ג וא"ק כגון תבשיל שלא בשיל כלל כו' כדלעיל אפילו בתנור נמי שרי. והלכך לא שייך נמי פלוגתא דמחזירין דאף ב"ה לא אמרו דמחזירין אלא בגו"ק

פרק ג א כירה שהסיקוה בקש ובגבבא א כירה איז
א ערדענע פאס אן א דעק פון
אויבן און אן א דעק אונטען אין דיא פאס שטייט
אויף שטיינער אדער אויף ציגעל און אונטען
אינווייניג ברענט די פייער און אויבן קען מען
ארויף שטעלין צוויי טעפ, זאגט דיא משנה אויב
מען האט דיא כירה אויס געהייצט מיט שטרויא
אדער מיט שפענדליך צו זאמען גיקליבענע
נותנים עליה תבשיל מעג מען פרייטאג פארין נאכט
שטעלין אויף דיא כירה א ווארעם עסין עס זאל
ניט קאלט ווערין אויף שבת, אבער אז מען האט
די כירה גיהייצט בגפת מיט אויסגעקוועטשטע
אייל בירטין אדער מיט מאהן דער נאך וויא מען
האט פון זיי ארויס גינומען די אייל ובעצים אדער
מיט האלץ לא יתן טאר מען ניט ארויף שטעלין
פרייטאג פארין נאכט א עסין אויף דיא כירה,
ווייל דיא כירה וועט צו געבין היץ אום שבת צו
דאס עסין און דאס עסין וועט נאך הייסער
ווערין עד שיגרוף ער זאל פרייטאג פארין
נאכט ארויס שארין דיא קוילין פון דיא כירה או
עד שיתן את האפר אדער ער זאל פרייטאג פארין
נאכט ארויף שיטען אש אויף דיא קוילין זייא
זאלין פאר לאשין ווערין, בית שמאי זאגין אפילו
ער האט ארוס גינומען די קוילין פון דר כירה אדר
ער האט ארויף גישאטין אש אויף די קוילין מעג
ער נאר ארויף שטעלין אויף די כירה חמין ווארעמע
וואסער אבל לא תבשיל אבער ניט א גיקעכץ, ובית
הלל זאגין ער מעג ארויף שטעלין חמין ותבשיל
ווארעמע וואסער און גיקעכץ, בית שמאי זאגין
נוטלין ער מעג שבת אראפ נעמען דעם טאפ פון
די כירה אבל לא מחזירין אבער ער טאר ניט צוריק
ארויף שטעלין דעם טאפ אויף דיא כירה אום
שבת, ובית הלל זאגין אף מחזירין זגר' מעג דאס
עסין צוריק ארויף שטעלין אויף דיא כירה אום
שבת: ב תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא אאויבין איז
אויך גיוועזן גימאכט ווי א פאס נאר ער איז גיוועזן
אונטען ברייט און אויבן שמאל אפילו מען האט
אויס געהייצט דעם אויבין מיט שטרויא אדער
מיט שפענדליך צו זאמען גיקליבענע לא יתן בין
בתוכו בין מעל גביו טאר מען ניט ארויף שטעלין
עסין ניט אין אויבין און ניט אויף דעם אויבין
כופח אכופח איז גימאכט וויא א כירה נאר אויבען
איז געמאכט גיווארין ארויף צו שטעלין נאר איין
טאפ שהסיקוהו בקש ובגבבא אויב מען האט דעם כופח
אויס גיהייצט מיט שטרויא אדער מיט שפענ
צו זאמען גיקליבענע הרי זה ככירים האט דער כופח

ע"פ שגרופה אין שותין ממנה: ה המיחם שפינהו לא יתן לתוכו צונן בשביל שיחמו אבל נותן הוא (ס"א לתוכו או) לתוך הכוס כדי להפשירן. האלפס והקדרה שהעבירן מרותחין. לא יתן לתוכן תבלין. אבל נותן הוא לתוך הקערה. או לתוך התמחוי. רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר: ו אין נותנין כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. ואם נתנו מבעוד יום [ג] מותר ואין ניאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן. מטלטלין נר חדש אבל לא ישן. רבי שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת.

בשבת (ח) לפיכך אין שותים מהם בשבת: ה המיחם. קומקום של נחשת שמשימין אותו על גב האש לחמם המים שבתוכו: שפינהו. מעל הכירה ויש בתוכו מים חמין: לא יתן לתוכו. מים מועטים. כדי שיתחממו מן המים החמים שנשארו בתוך המיחם דהוה ליה כמבשל בשבת: אבל נותן לתוכו. מים מרובים עד שיצונו הכל פושרין: או לתוך הכוס. ואע"פ שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר אבל מועטים כדי שיחמו לא דסבירא ליה דהאי תנא דכלי שני מבשל ולקמן תנינן לכל נותן הוא לתוך הקערה דמשמע דכלי שני אינו מבשל והלכה דכלי שני אינו מבשל: שהעבירן. מן האור מרותחין ערב שבת בין השמשות: לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל: תמחוי. כמין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכו ומשם מערה לקערות: לכל הוא נותן. אפי' לכלי ראשון: חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר. הגוטף ממליחת דגים שהם מבשלין התבלין ואין הלכה כר"י ודוקא תבלין הוא דאסור ליה ליתן בכלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האור אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה אלא ע"ג האור בלבד לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכלי ראשון לאחר שהעבירו מן האור: ו אין נותנין. בשבת: כלי תחת הנר לקבל בו את השמן. המטפטף משום דשמן מוקצה הוא ואסור לבטל כלי מהיכנו כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם דהוי ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה וכלי זה משיפול בו השמן מוקצה הוא ואסור לטלטלו: אין ניאותין. אין נהנין מן השמן המטפטף מן הנר בשבת: לפי שאינו מן המוכן. שכבר הוקצה להדלקה: מטלטלין נר חדש. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה: אבל לא ישן. דמוקצה מחמת מיאוס הוא: חוץ מן הנר הדולק. בעוד שהוא דולק אסור גזירה שמא יכבה

שמים בשבת. דאפי' נכנס מע"ש נמי אסורין לדין הטמנה מע"ש אלא לפלוגי בין שבת וי"ט היא דתני הכי. ב"י: (ח) לפ"ז איירי בחמין שהוחמו קלת מבע"י ולא כל צרכן או כל צרכן ושימוש יפה להן וכדלעיל לענין תבשיל ואין זה נכון דחמין כל שנתחממו כ"ל שהשימוש רע להן כדאיתא בגמרא דף ל"ח. ורש"י פי' משום מוסיף הבל וכלומר ואסור להטמין כבפ"ב בסר"כ. ולכ' הפי' קמ"ל הכא תרתי חדא דמוליאר מעמיד החום ואנטיכי מוסיף חום ועוד דאי עבר ושיהה בקס אסור ועפי"ט והתוספות מפרש דמוליאר שותין כו' שמוזגין המים חמין ביין לפי שהשום אינם כ"כ חמין במוליאר שיתבשל היין מן המים שמוזגין לתוכו אבל אנטיכי אע"פ שגרופה אין שותין הימנה לפי שאנטיכי יש בו הבל יותר ומתבשל היין מן המים בשעת מזיגה וכן משמע בירושלמי: [ג] מותר. להניחה שם. רש"י. כלומר ולא חיישינן שמא לאחר שיפול לתוכו שמן מן הנר שיטלטלו לכלי משם ומשמע מיהא דלכתחילה אסור לתתו שם מבע"י מכך חששא משום דבקל רגילין לטלטל כלי ואין כן

עַל פִּי שֶׁגְּרוּפָה אֲפִילוּ מֶען הָאט עֶרֶב שַׁבָּת אַרוּיס גֶענוּמֶען דִי קוֹילִין פוּן דֶעסְטְוֶועגִין אֵין שׁוֹתִין מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת טָאר מֶען נִיט טְרִינְקֶען דִיא וַואסֶער אוּם שַׁבָּת. וָוארוּם דִי הִיץ וָואס אִיז צְווִישֶׁען דִי צְוֵויי דֶעקִין הַאלְט לַאנְג וַוארֶעמְט דִי הִיץ דִיא וַואסֶער אוּם שַׁבָּת: ה הַמֵּיחַם שֶׁפִּינָּהוּ אַקֶעסִיל מִיט וַוארֶעם וַואסֶער וָואס מֶען הָאט אִים אַרָאפּ גִינוּמֶען פוּן קוֹימֶען אוּם שַׁבָּת לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ צוֹנֵן טָאר מֶען נִיט אַרֵיין גִיסֶען אִין קֶעסִיל אַבִּיסֶעל קַאלְטֶע וַואסֶער בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ זֵיי זָאלֶען אוֹיךְ וַוארֶעם וֶוערִין אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹכוֹ אוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹס כְּדֵי לְהַפְשִׁירָן אָבֶּער עֶר מֶעג אַרֵיין גִיסֶען מִיט אֵיין מָאהְל פִיל קַאלְטֶע וַואסֶער אִין דֶעם קֶעסִיל וַוארֶעמֶע וַואסֶער [אָדֶער אִין אַגְלָאז וַוארֶעמֶע וַואסֶער] אַז דִיא גַאנְצֶע וַואסֶער וָואס אִין קֶעסִיל [אָדֶער וָואס אִין גְלָאז] זָאל וֶוערִין לַוילַאךְ הָאִילְפָּס וְהַקְּדֵרָה אַרָאנְדֶעל [אַפַאן] אָדֶער אַטָאפּ שֶׁהֶעֱבִירָן מְרוּתָּחִין וָואס עֶר הָאט זֵיי צוּ גֶענוּמֶען פוּן פַייעֶר קָאכֶעדִיג לֹא יִתֵּן לְתוֹכָן תַּבְלִין טָאר עֶר גִיט אַרֵיין שִׁיטֶען אִין זַייא בְּשָׂמִים שַׁבָּת אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי אָבֶּער אַז עֶר הָאט דָאס עֶסִין אַרֵיין גִיגָאסִין פוּן טָאפּ אִין אַטֶעלֶער אָדֶער אִין אַשִׁיסֶעל. מֶעג עֶר אַרֵיין שִׁיטֶען דִיא בְּשָׂמִים אִין טֶעלֶער אָדֶער אִין שִׁיסֶעל. רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט לַכֹּל הוּא נוֹתֵן אִין אַלֶע עֶסִינְס מֶעג עֶר אַרֵיין שִׁיטֶען בְּשָׂמִים שַׁבָּת, אֲפִילוּ אִין טָאפּ, דֶער נָאךְ וִוי מֶען הָאט אִים צוּ גֶענוּמֶען פוּן פַייעֶר חוּץ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חוֹמֶץ וָצִיר נָאר אִין אַזוֹי אַעֶסִין וָואס אִין אִים אִיז דָא עֶסִיג אָדֶער אֵיין אַנְדֶער שַׁארְפֶע זַאךְ [לְמָשָׁל דִיא זַאפְט וָואס רִינְט פוּן אֵיינְגִיזַאלְצֶענֶע פִישׁ] טָאר מֶען אִין אִים נִיט אַרֵיין שִׁיטֶען בְּשָׂמִים שַׁבָּת: ו אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ אֶת הַשֶּׁמֶן מֶען טָאר נִיט שְׁטֶעלִין אוּם שַׁבָּת אַכְּלִי אוּנְטֶער אַלָאמְפּ וָואס רִינְט דִי אֵייל זָאל אַרֵיין רִינֶען אִין דִיא כְּלִי וְאִם נְתָנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם אוּן אוֹיבּ עֶר הָאט גִישְׁטֶעלְט דִי כְּלִי אוּנְטֶער דֶעם לָאמְפּ פְרַייטָאג פָארֶען נַאכְט מוּתָּר מֶעג עֶר זִיא לָאזֶען שְׁטֵיין אַגַאנְץ שַׁבָּת וְאֵין נֵיאוֹתִין מִמֶּנּוּ נָאר נוּצְן טָאר נִיט הֲנָאָה הָאבִּין אוּם שַׁבָּת פוּן דִיא אֵייל וָואס אִיז אַרֵיין גֶערוּנֶען אִין דִיא כְּלִי אוּם שַׁבָּת לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמּוּכָן ווייל דִי אֵייל אִיז נִיט אָן גִיגְרֵייט גֶעוָוארֶען צוּם גִיצֶען אוּם שַׁבָּת נָאר צוּם פַאר בְּרֶענֶען אוּם שַׁבָּת מְטַלְטְלִין נֵר חָדָשׁ אוּם שַׁבָּת מֶען מֶעג טְרָאגִין אַנַייעֶם לַייכְטֶער אֲבָל לֹא יָשָׁן אָבֶּער נִיט אֵיין אַלְטֶען לַייכְטֶער, רַבִּי שִׁמְעוֹן זָאגְט כָּל הַנֵּרוֹת מְטַלְטְלִין מֶען מֶעג טְרָאגִין אַלֶע לַייכְטֶער חוּץ מִן הַנֵּר הַדּוֹלֵק בְּשַׁבָּת נָאר דֶער לַייכְטֶער וָואס אִין אִים שְׁטֵייט אַלִיכְט

דאמר שמואל הבלא מפיק הבלא אלא אשתי מיא דבי באני מאי מעליותא דתניא אכל ולא שתה אכילתו דם וזהו תחלת חולי מעיים אכל ולא הלך ד"א אכילתו מרקבת וזהו תחילת ריח רע הנצרך לנקביו ואכל דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו וזהו תחלת ריח זוהמא רחץ בחמין ולא שתה מהן דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן דומה לברזל שהכניסוהו באור ולא הכניסוהו בצונן רחץ ולא סך דומה למים על גבי חביות:

בבית המרחץ ואפילו בלה"ק: הבלא. דמרחץ הנכנס לדך פה: מפיק הבלא. הזיע: ולא הלך ארבע אמות. קודם שישן: מרקבת. אינה מתעכלת לעשות זבל: ריח רע. ריח הפה: ריח זוהמא. כל גופו מזהם בזיעה תמיד: ולא הסיקוהו מבפנים. שאינו מועיל לאפות בו כלום: ולא הכניסוהו לצונן. שהן מחזיקין את הברזל: למים על גבי חביות. על שוליו ולדדיו שאינם נכנסים לתוך:

רחץ ולא סך וא"ג מעיקרא דשא כבולי סמ"ס רחילה קודם סיכה כדאמר בפ"ק דקדושין (כ"ב) רחצו נוכו וקרא כתיב ורחלת וסכת (רות ג) מיהו קרא איכא לאוקמי בנזיכה שהיתה מתקשטת עלמה לריח טוב לכן לא היתה סכוה בתחלה שע"י רחילה היתה מעברת הסיכה מעליה·

שנויים. דאס האט רב יהודה גיזאגט ווי שמואל דאמר שמואל הבלא מפיק הבלא ווארום שמואל האט גיזאגט אין היץ ציהט אויס די אנדערע היץ אלא אשתי מיא דבי באני נאר וואס רב יהודה האט געהייסין מען זאל טרינקען די וואסער פון באד מאי מעליותא וואס פאר אנוטקייט איז דאס צו טרינקען די וואסער פון באד דתניא ווארום מיר האבין גילערנט אכל ולא שתה אכילתו דם אז ער האט גיגעסין אונ האט ניט געטרינקען נאך דעם עסין, איז זיין עסין בלוט וזהו תחלת חולי מעיים אונ דאס איז אאנהייב נידערים קראנקייט אכל ולא הלך ארבע אמות אז ער האט גיגעסין אונ איז ניט גינאנגען פיר איילין נאך דעם עסין אכילתו מרקבת ווערט זיין עסין פארפוילט אין זיין בויך וזהו תחלת ריח רע אונ דאס איז דער אנהייב פון אשלעכטין ריח פון מויל הנצרך לנקביו ואכל אז ער האט זיך געדארפט ריין מאכין דעם בויך, אונ האט אים ניט ריין גימאכט, אונ האט גיגעסין דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו איז דאס גלייך ווי מען הייצט אהויבין אונ מען לייגט דעם פייער אויף

די אש, הייצט זיך ניט גוט וזהו תחלת ריח זוהמא דאס איז א אנהייב פון א מיאוסין ריח, וואס דער גוף איז פאר מיאוסת גיווארין רחץ בחמין ולא שתה מהן אז ער האט זיך געוואשין מיט ווארעמע וואסער אונ ער האט ניט געטרונקען פון זייא דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים איז ער גלייך צו אהויבין וואס מען האט זיים גיברענט אויסטיייניג אונ מען האט אים ניט גיברענט אינווייניג רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן אז ער האט זיך געוואשין מיט ווארעמע וואסער. אונ ער האט זיך ניט אפגעשווייינקט מיט קאלטע וואסער דומה לברזל שהכניסוהו באור ולא הכניסוהו בצונן איז ער גלייך צו אאייזין וואס מען האט אים אריין געלייגט אין פייער אונ מען האט אים ניט אריין געלייגט אין קאלטע וואסער רחץ ולא סך אז ער האט זיך געבאדין אונ האט זיך ניט געשמירט מיט בוימאייל דומה למים על גבי חביות איז עס גלייך וויא מען גיסט וואסער אויף אפאס, אונ מען גיסט ניט אינווייניג:

זוהר לך דף ע"ח ע"ב ת"ת דתלינות יוד הא ואו הא

וילך אברם כאשר דבר אליו ה'. אמר רבי אלעזר ת"ח דהא לא כתיב ויצא אברם כאשר דבר אליו ה' אלא וילך כד"א לך לך דהא יציאה בקדמיתא עבדו דכתיב ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען השתא כתיב וילך ולא כתיב ויצא. כאשר דבר אליו ה' דאבטח ליה בכלהו הבטחות. וילך אתו לוט דאתחבר עמיה בגין למילף מעובדוי ועם כל דא לא אוליף כולי האי. אמר רבי אלעזר זכאין אינון לדיקייא דאולפי אורחוי דקב"ה בגין למיהך בהו ולדחלא מניה מההוא יומא דדינא דזמין בר נש למיהב דינא וחושבנא לקב"ה פתח ואמר (איוב לז) ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו האי קרא אוקמוה אבל ת"ח בההוא יומא דאשלימו יומי דבר נש לאפקא מעלמא ההוא יומא דגופא אתבר ונפשא בעיא לאתפרשא מניה כדין אתייהב רשו לבר נש למחמי מה דלא הוה ליה רשו למחמי בזמנא דגופא שלטא וקיימים על בורייה וכדין קיימי עליה תלת שליחן וחשבי יומוי וחובוי וכל מה דעבד בהאי עלמא והוא אודי על כלא בפומיה ולבתר הוא חתים עליה בידיה הה"ד ביד כל אדם יחתום ובידיה כלהו חתימין למידן ליה (בההוא ד"א בהאי) עלמא כל קדמאי ועל בתראי על חדתי ועל עתיקי לא אתנשי חד מנייהו הה"ד לדעת כל אנשי מעשהו וכל אינון עובדין דעבד בהאי עלמא בגופא ורוחא ה"נ יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד לא יפוק מעלמא. ת"ח כמה דחייבי אקשי קדל בהאי עלמא ה"נ אפי' בשעתא דבעי לנפקא מעלמא אקשי קדל בגין כך זכאה הוא בר נש דיליף בהאי עלמא אורחוי דקב"ה בגין למיהך בהו:

(ג) כל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו :
(ד) הצדקה דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל
ממות כמו שאירע לצרפת :

לא יכנס במחצתך. ליצנים לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך.
בני אדם ליצנים מערבבין את העולם. לשון הרע מספר בגנות
של חבירו אפילו דבר אמת וגם משל הדיוט הוא. מי שהוציא
שם רע על חבירו או חרפו בחרפות שלא היה חשוד בה
ולא הכיר בה אדם מעולם והם גילהו אין עונו מתכפר מפני שאינו יכול לתקן את אשר עותו ואינו יכול להחזיר חרפת חבירו
וז"ש שלמה פן יחסדך שומע :

פון צְדָקָה גֶעבִּין, אִיז אַלְץ פְּרִידְען צוּ דֶעם מֶענְטְשׁ
וָואס גִיט צְדָקָה: [ג] כָּל הַמְרַחֵם עַל הָעֲנִיִּים דֶער
מֶענְטְשׁ וָואס הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף אָרֶעמֶע לֵייט
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵם עָלָיו הָאט גָאט אוֹיף אִים
רַחֲמָנוּת: [ד] הַצְּדָקָה דוֹחָה אֶת הַגְּזֵרוֹת הַקָּשׁוֹת צְדָקָה
גֶעבִּין שְׁטוֹיסְט אַוֶועק אַלֶע שְׁלֶעכְטֶע גְזֵרוֹת זֵייא
זָאלִין נִיט קוּמֶען אוֹיף דֶעם מֶענְטְשׁ וּבְרָעָב תַּצִּיל
מִמָּוֶת אוּנ וֶוען עֶס אִיז אַהוּנְגֶער, רֶעטֶעט אִים פוּן
טוֹיט דִי צְדָקָה [וָואס עֶר הָאט גִיגֶעבִּין] כְּמוֹ שֶׁאֵירַע
לְצָרְפַת אַזוֹי וִויא עֶס הָאט גִיטְרָאפִין דִי אִשָּׁה פוּן
צָרְפַת מִיט אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא [מלכים א יז] :

שְׁלֶעכְטֶער וֶועט נִיט וואוֹהְנֶען מִיט דִיר צוּ זַאמֶען
לֹא יִכָּנֵס בִּמְחִיצָתְךָ עֶר וֶועט נִיט אַרַיין גֵיין אִין דֶעם
אָרְט ווא דוּ בִּיזְט [אוּנ דֶער וָואס רֶעדְט לָשׁוֹן הָרָע
וֶוערְט עֶר גֶערוּפִין רָע, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין
פָּסוּק גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוֹיף דִי
מְרַגְּלִים וָואס זֵייא הָאבִּין גִירֶעט לָשׁוֹן הָרָע,
[עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת]. בִּיז וִויא לַאנְג
וֶועל אִיךְ וַוארְטִין דִיא שְׁלֶעכְטֶע מֶענְטְשִׁין, דִיא
מְרַגְּלִים, זֶעהְן מִיר דֶער וָואס רֶעדְט לָשׁוֹן הָרָע
וֶוערְט עֶר גֶערוּפִין שְׁלֶעכְטֶער] לֵיצָנִים דִי מֶענְטְשִׁין
וָואס לַאכִין פוּן תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת וֶועלִין נִיט
גִיזֶעהְן וֶוערִין פַאר גָאט, וִויא עֶס שְׁטֵייט אִין
פָּסוּק לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס פַארְמִישֶׁען דִיא וֶועלְט וֶועלִין זִיךְ נִיט
שְׁטֶעלִין גֶעגִין דַיינֶע אוֹיגִין בְּנֵי אָדָם לֵיצָנִים מְעַרְבְּבִין אֶת הָעוֹלָם דִיא מֶענְטְשִׁין וָואס לַאכִין פוּן תּוֹרָה
אוּנ מִצְוֹת פַארְמִישֶׁען דִיא וֶועלְט לָשׁוֹן הָרָע מְסַפֵּר בִּגְנוּת שֶׁל חֲבֵרוֹ אֲפִילוּ דָּבָר אֱמֶת לָשׁוֹן הָרָע הֵייסְט אַז
עֶר דֶערְצֵיילְט שְׁלֶעכְטֶע רֵייד אוֹיף זַיין חָבֵר, אֲפִילוּ עֶס אִיז אֱמֶת טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט דֶערְצֵיילִין
פַאר קֵיינֶעם וְגַם מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא אוּנ דָאס אִיז אַפְּרָאסְטֶער מָשָׁל מִי שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵרוֹ דֶער
וָואס הָאט גֶערוּפִין זַיין חָבֵר מִיט אַשְׁלֶעכְטִין נָאמֶען, אוּנ דֶעם שְׁלֶעכְטִין נָאמֶען הָאט עֶר
בֶּעקַאנְט גֶעמַאכְט צוּ פִיל מֶענְטְשִׁין אוֹ חֵרְפוֹ בַּחֲרָפוֹת שֶׁלֹּא הָיָה חָשׁוּד בָּהּ אָדֶער עֶר הָאט אִים פַארְשֶׁעמְט
מִיט אַזֶעלְכֶע פַארְשֶׁעמְטֶע זַאכִין וָואס בִּיז אִיצְט הָאט אִים קֵיינֶער נִיט חוֹשֵׁד גִיוֶוען אוֹיף דִי זַאכִין
וְלֹא הִכִּיר בָּהּ אָדָם מֵעוֹלָם אוּנ קֵיינֶער הָאט נִיט גֶעוואוּסְט פוּן דִיא זַאכִין וְהֵם גִּילָּהוּ אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ
הָאט בֶּעוואוּסְט גֶעמַאכְט דִי זַאךְ צוּ פִיל מֶענְטְשִׁין אֵין עֲוֹנוֹ מִתְכַּפֵּר וֶועט זַיין זִינְד נִיט פַארְגֶעבִּין וֶוערִין,
גָאט וֶועט אִים דִיא זִינְד נִיט מוֹחֵל זַיין מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ ווייל עֶר קֶען נִיט פַאר־
רִיכְטֶען וָואס עֶר הָאט פַארְקְרִימְט וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר חֶרְפַּת חֲבֵרוֹ אוּנ עֶר קֶען נִיט צוּרִיק נֶעמֶען וָואס
עֶר הָאט זַיין חָבֵר פַארְשֶׁעמְט וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה פֶּן יְחַסֶּדְךָ שׁוֹמֵעַ דָאס אִיז וָואס שְׁלֹמֹה הָאט גִיזָאגְט
טָאמֶער וֶועט דִיךְ פַארְשֶׁעמֶען דֶער וָואס הָאט גִיהֶערְט וִויא דַיין חָבֵר הָאט דִיךְ פַארְשֶׁעמְט, אַזוֹי וִויא
עֶר הָאט פַארְשֶׁעמְט זַיין חָבֵר, אַזוֹי וֶועלִין קוּמֶען פִיל מֶענְטְשִׁין אוּנ וֶועלִין אִים אוֹיךְ פַארְשֶׁעמֶען :

אונקלוס   לך יום ג תורה

להמשיך מת"ת דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ה דמלוי ה"ה אל שם
ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

יא וַהֲוָה כַּד קְרֵיב לְמֵיעַל לְמִצְרָיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי

יא וַיְהִ֕י כַּאֲשֶׁ֥ר הִקְרִ֖יב לָב֣וֹא מִצְרָ֑יְמָה וַיֹּ֙אמֶר֙ אֶל־שָׂרַ֣י אִשְׁתּ֔וֹ

עניני ביאת אברם מצרימה

(יא) ויהי כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו' הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו'. הנראה כשמסך הענין כי הרואה אשה שהיא יפה מאד בתכלית היופי יוכל לחשוב עליה כי סוגי יופי. הא' אפשר להיות שהאשה הזאת מאד עלמה אין בה

פירוש לתורת אלהים

(יא) וַיְהִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרָיְמָה אַז עֶר הָאט גִינֶעהְנְט צוּ קוּמֶען צוּ מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר

ספר הישר

אִין לַאנְד כְּנַעַן אַגְרוֹיסֶער הוּנְגֶער, אוּנ פִיל מֶענְטְשִׁין הָאבִּין אַוֶועק גִיצוֹיגִין פוּן לַאנְד כְּנַעַן וֶועגִין דֶעם הוּנְגֶער, אוּנ אַבְרָם מִיט זַיין ווייב שָׂרַי מִיט זַיינֶע אַלֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין אוֹיךְ אַוֶועק גֶעצוֹיגִין פוּן כְּנַעַן צוּ זָאלִין גֵיין וואוֹהְנֶען

יתי ויתיך יקימון : יג אמרי כען אחתי את בדיל דייטב לי בדילך

אתי ואתך יחיו : יג אמרי־נא אחתי את למען ייטב־לי בעבורך וחיתה

בעל הטורים

(יג) אחותי את . ב' במס'. הכא ואידך אמור לחכמה אחותי את לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה:

רש"י

(ברא‍שית יט) הנה נא אדוני סורו נא : (יג) למען ייטב לי בעבורך . יתנו לי מתנות :

שפתי חכמים

היא ודלא כתירוץ הרא"ם שתירץ שבכר ילא הקול שהיא אחותו ש דקשה לו הא אין שייך כאן הטבה רק שלא יהרגוהו וזהו הגלה ולא הטבה ולכך פי' יתנו לי מתנות . וא"ת א"כ משמע שאברהם רולה במתנות והא לקמן גבי מלך סדום אמר מחוט ועד שרוך נעל לא אקח אע"פ שמן הדין היה שלו שהרי נטלו מן המלכים אפ"ה לא רלה במתנות וכ"ש במתנת ועוד שאינו רולם דכתיב שונא מתנות יחיה . וי"ל מתנה מועטת ע"ד כל הרולה ליהנות יהנה כאלישע דהיינו אכילה ושתיה ופונדק והא ראיה דלקמן כתיב והרכוש קח לך והשיב לו אברהם הרימותי ידי וגו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם ועי"ל דהכנסים חומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפייסה אבל לא היה בדעתו ליקח מהם . ועי"ל דעכשיו לא היה לו עושר לכך היה נוטל מתנות כמו שפירש רש"י לקמן בפסוק וילך למסעיו לפרוע הקפותיו אבל גבי מלך סדום היה לו עושר מ"ה אפילו מה שהיה מן הדין ליטול לא נטל משום שונא מתנות יחיה וק"ל . יש מקשים והאיך היה אברהם רולה להכשיל באיסור א"א כמה שאמר להם שהיא אחותו וי"ל שאמר להם שהיא אחותו אבל מ"מ היא א"א ובעלה במדינת הים . וכזה יתורץ נמי מה שאמר וחיתה נפשי בגללך לא היה לו לומר אלא וחיתה נפשי אלא הכי אמר אברהם לשרה אני אדבר שאת אחותי וא"א את ובעלך הלך ממך ואני חוזר ומבקש אותו אולי אמלא אותו ויתן לך גט או שמא מת הוא ותנשא לאיש אחר מ"ה יחיו אותי שלא יכשלו באיסור א"א ומ"ם נאבלים

עניני ביאת אברם מצרימה

(יג) אמרי נא אחותי את וגו'. הגאון מהריח"ק ז"ל הביא קושיית כל המפרשים ז"ל וביחוד הרמב"ן ז"ל איך הביא א"א ע"ה את אשתו אהובתו לסכנה כזו להטמא בידי המצרים . ואי משום סכנת נפשו . הלא גילוי עריות הוא א' מהג' דברים שאמרו יהרג ואל יעבור . א"כ היתה שרה לריכה למסור נפשה . ומה חזית דדמא דידיה סומק טפי עי"ש היטב ברמב"ן ז"ל . ועוד נראה מפשטות המקרא כאלו עשה כן סחורה באמרו למען ייטב לי בעבורך . אמנם יתכן כי אף שבודאי א"א ע"ה היה בוטח בחסדו ית' כי לא יתן לעולם מוט לצדיקים וישמור רגלי הצדקת מלכד ביד תועים עכ"ז לא נמנע מלעשות תחבולה אנושית כדי להציל נפשו ונפש אשתו . והוא כי מנהג יושבי ארץ קדם . כי הרולה לקחת אשה אשר בחר לו ישלח בתחלה מנחה ההולכת לפניו לקריבי האשה . לאביה ולאמה ואחיה או להאפוטרופים שלה ומי שבידו להשיאה . ולפעמים יכפול וישלש המתנה טרם יגיע שאלתו ובקשתו . אולם לא ימנע ידו גם מרצח ושפיכות דמים אם יבא אל הקרובים ולא יתנו לו הנערה . וזה הי' כונת א"א כי אם יאמר האמת כי אשתו היא . מי בעלתו ישאל לשלול ממנו אשת חקו . אבל יאזול עליו בפתע פתאום ויהרגהו . ובמקום דשכיח היזקא אין לנזמוך על הנס . ובפרט בהיות הסכנה מבנ"א בעל בחירה וכמ"ש הזוה"ק (פ' וישב

פירוש לתורת אלהים

און זיין ווייב וְהָרְגוּ אוֹתִי און זיי וועלין מיך הרגנן וְאוֹתָךְ יְחַיּוּ און דיך וועלין זייא לאזין לעבין כדי זייא זאלין דיך נעמען צו איינעם פון זייא פאר אוייב אָבער איין אשת איש איז בייא זייא אויך אסור : (יג) אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אָתְּ דרום זאג דו ביזט מיין שוועסטער לְמַעַן יִיטַב לִי בַעֲבוּרֵךְ דרום עם זאל

לקוטים על התורה

(יג) לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ וגו'. איז דאן אַקְשְׁיָא האט דען אַבְרָהָם אָבִינוּ מְפַקִיר גיוועזן שָׂרָה'ן צו דיא מִצְרַיִם ווייל ער זאל האבין מַתָּנוֹת און זאל בלייבין לעבין נאר דער מִנְהָג איז אין די אפריקאנישע לענדער אז איינער וויל נעמען אַווייב קומט ער פריער צו די אלטערין פון די כַּלָּה, אָדער צו אַנדערע פריינד פון וועמען די כלה איז און ער גיט זיי מַתָּנוֹת און עסט און טרינקט ביי דיא אלטערין פון די כַּלָּה, ביז זיי ווילינגן איין צו דעם שידוך, נאכדעם

חֶעכֶט די חֲתוּנָה, דריבער האט אַבְרָהָם גיזאגט צו שָׂרָה, אויב די מִצְרַיִם וועלין וויסען אז איך בין דיין מאן, וועלין זיי מיך באלד הַרְגֶענֶן. דריבער זאלסטו זאגין אז דו ביזט מיינע אשוועסטער, וועלין זיי מיך לאזין לעבין, און זיי וועלין מיר געבין מַתָּנוֹת, ווערבער מענטש פון זיי וואס וועט דיך וועלין נעמען פאר אווייב, וועט מיר געבין מַתָּנוֹת איך זאל איין ווילינגן צו דעם שידוך, אין די צייט וואס זיי וועלין ווארטין אויף דעם שידוך דער ווייל וועלין מיר זעהן אמיטול מיר זאלין אנטלויפין פון מִצְרַיִם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא האט אָבער גישטערט די עֵצָה פון אַבְרָהָם, ווען איינער פון די מִצְרַיִים וואלט נעמען שָׂרָה, וואלט ער טאקי מוזין געבין פריער מַתָּנוֹת און וואלט גיוו גיקענט נעמען שָׂרָה'ן פאר די מַתָּנוֹת געבין, שָׂרָה איז אָבער גענומען גיווארין צו פַּרְעֹה, דער מֶלֶךְ מעג נעמען פריער די אִשָּׁה, נאכדעם געבין די מַתָּנוֹת, דריבער שטייט אין פָּסוּק וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה. פריער איז שָׂרָה גענומען גיווארין צו פַּרְעֹה אין שטוב, נאכדעם וּלְאַבְרָם הֵטִיב בַּעֲבוּרָהּ. האט פַּרְעֹה גיגעבין דיא מַתָּנוֹת צו אַבְרָהָם, דעו מיינונג פון אַבְרָהָם מיט די מַתָּנוֹת איז גיוועזן נאר פארקערט וויא ער האט געטראכט, האט גאט געוויזען צו אַבְרָהָם אז ניט מיט זיין מענטשליכע עֵצָה וועט שָׂרָה גירעטעט ווערין פון די מִצְרַיִים, נאר דורך די האנט פון גאט זאל זיא גירעטעט גיווארין פון די מִצְרַיִים :

נאר מיר זאלין וויסען דעם טַעַם פאר וואס באלד וויא אַבְרָהָם איז געקומען אין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווו. איז אין איר גיוועסין אַקליינע צייט האט גאט געברייננגט אַהוּנגער אין כְּנַעַן, און אין מִצְרַיִם איז גיוועזן פיל תְּבוּאָה, ווייל גאט האט גיוואלט ווייזין אַבְרָהָמ'ען דיא מַתָּנָה וואס ער האט אים גיגעבין אֶרֶץ כְּנַעַן, וויא הייליג וויא איז אפילו איצט ווען די כְּנַעֲנִים וואהנען אין איר, אפילו די כְּנַעֲנִים זענען פון די קינדער פון חָם, וואס חָם האט מְשַׁמֵּשׁ הַמִּטָּה

ספר הישר

דאסער האט אַבְרָם גיזעהן אז שָׂרָה איז זייער שיין, האט אַבְרָם גיזאגט צו שָׂרַי ווייל דו ביזט זייער שיין האב איך מורא אריין צו קומען מיט דיר אין מִצְרַיִם, ווארום ווי די מִצְרַיִם וועלין דיך דערזעהן גייענדיג מיט מיר וועלין זיי זאגין געוויס ביזטו מיין ווייב, וועלין זיי מיך הרגנן זיי זאלין דיך קענען נעמען פאר אווייב, דריבער זאלסטו טאהן מיר אטובה און ווער עס וועט דיך פרעגין זאלסטו זאגין דו ביזט מיין שוועסטער, וועט מען מיך לאזין לעבין,

סמרא נשפען: ד ברי מרדותא דאלהא לא תסלא ולא תמריק במכסנותיה: ה מטול דלמן דרחים ליה אלהא כביה ליה והיך אבא דהדי לבריה:

ותירוש יקביך יפרצו: ד מוסר יהוה בני אל־תמאס ואל־תקץ בתוכחתו: ה כי את אשר־יאהב יהוה יוכיח וכאב את־בן ירצה:

רש״י

(ד) אל תמאס. יהיו היסורים חביבין עליך: (ה) ירצה. ירצהו אחר המכה:

מצודת דוד

ותירוש. סיין אשר ביקבים יתרבו: (ד) מוסר. אם בא לך מוסר יסורים אל תמאס בהם אלא קבלם מאהבה: ואל תקוץ. וכפל הדבר במ״ש: (ה) יוכיח. לגלות אזנו ולישר דרכו: וכאב. וכמו האב אשר יכוון בהכאה לרצות את בנו להטיב דרכו ולא לנקום נקם:

פירוש ע״ט

פוהל מיט זעטיגקייט ותירוש יקביך יפרוצו און דער ווין וועט זיך שטארקין מער וויא דיא קעלטערס זענען, דו וועסט האבין אזוי פיל טרויבין מער וויא דו האסט גריבער צו טרעטין אין זייא דיא טרויבין נאר טאמער וועט אמאהל טרעפין דו לערנסט תורה און ביזט קראנק און האסט יסודים, און דו האסט גיגעבין צדקה און גיטאהן גמלות חסדים און דו ביזט ארעם גיווארין: (ד) מוסר ה׳ בני אל תמאס מיין זוהן זאלסט ניט פאר־מיאוסין דעם שטראף פון הקב״ה, זאלסט ניט צערענען אויף הקב״ה פאר דעם וואס ער שטראפט דיך, און טאמער וועסטו זאגין איך וועל ניט צערענען, איך וועל אבער אפהאקין פון מיין פרומקייט, איך וועל אויפהערין לערנען תורה און וועל אויפהערין געבין צדקה, ווייל גאט שטראפט מיך, זאג איך דיר ואל תקוץ בתוכחתו דו זאלסט ניט אפהאקין פון תורה און מצות וועגין דעם שטראף וואס גאט שטראפט דיך, ווען עס וואלט נאר גיוועזען איין וועלט, די טובות פון דיא וועלט, וואלט דער מענטש געקענט זאגין אז מען האט ביא אים אוועק גענומען דיא טובות וויל ער ניט דינען הקב״ה, עס איז דאך אבער דא נאך א וועלט א בעסערע פון די וועלט איז געווים: (ה) כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח וועמען גאט האט ליב שטראפט ער אים פאר זיין ביסול עבירות אויף דיא וועלט ער זאל אים געבין בעסערע טובות פון די וועלט אויף יענע וועלט. טאמער וועסטו זאגין עס זענען דא מענטשין וואס זענען ניט אזוי פרום וויא איך און גאט שטראפט זייא ניט, וועל איך דיר זאגין וכאב את בן ירצה און אזוי ווי א פאטער וואס האט עטליכע קינדער און עטליכע פון זיי גייען אין שלעכטע פירונג, און איינער אדער צווייא פירען זיך גוט, פון דעסטוועגין אויף דיא קלענסטע אומרעכט וואס דער גוטער זוהן טוהט שטראפט אים דער פאטער, און אויף דיא גרעסטע אומרעכט וואס דער שלעכטער זוהן טוהט שטראפט אים ניט דער פאטער, ווייל דער שלעכטער זוהן איז סאי וויא שלעכט, איז קיין אונטערשייד אויב ער טוהט נאך מער שלעכטקייט אבער דעם גוטען זוהן וויל דער פאטער ער זאל אויף אים נאר קיין אומרעכט געפינען, אזוי וויל הקב״ה אז דער צדיק זאל זיין גאר אן עבירות, און ווייל א מענטש קען אן עבירות ניט זיין, דריבער שטראפט הקב״ה דעם צדיק ער זאל טאהן תשובה אויף זיין ביסול עבירות:

עיקר תוי״ט

[א] ארבעה אחין. לא מבעי׳ ג׳ אחין כ׳ מהן נשואים ב׳ אחיות ומתו דתרווייהו עליה רמיא ויקתו תמורה כו׳ אלא אפילו ד׳ דנפלי קמי תרי אחי ולא אלימא זיקתו דקמא דמיכס דמלינן למימר האיך היא דרמיא עליה ואחותה על אחיו אפילו הכי אסורי. רש״י: [ב] ב׳ אחיות. או אשה ובתה או אשה ובת בתה וכיוצא בו מענין הדברים שהן ב׳ נשים שהאחד מהן ערוה עם

משנה יבמות פרק ג

כלי אמלאי דחסד דמלכות דילירס צבאות

פרק ג א [א] ארבעה אחין שנים מהן נשואים [ב] שתי אחיות ומתו הנשואים את האחיות. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות. ואם קדמו ובנסו יוציאו. רבי אליעזר אומר

ברטנורא

פרק ג א ארבעה אחין. וחולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי קמא דמייבם פגע בלוחות זקיקתו

פרק ג א ארבעה אחין פיר ברידער שנים מהן צוויי פון זיי (דהיינו ראובן און שמעון) נשואים שתי אחיות האבין גיהאלטין צוויי שוועסטער פאר ווייבער ומתו הנשואים את האחיות זענען גישטארבין די צווייא ברידער (ראובן און שמעון) וואס האבין גיהאלטין די צוויי שוועסטער הרי אלו די צווייא שוועסטער חולצות נעמין חלוצה ולא מתיבמות און מען טאר זיי ניט מיבם זיין ואם קדמו און אויב דיא ברידער (לוי און יהודה) האבין זיך גיפעדערט ובנסו און האבין גינומען (מיבם גיוועזן) דיא צווייא שוועסטער יוציאו זאלין לוי און יהודה אוים ציהען (גטין) די שוועסטערין רבי אליעזר אומר

או אשה ובת בתה. או אשה ובת בנה. [ט] הרי אלו חולצות ולא מתיבמות ור"ש פוטר. היתה [י] אחת מהן אסורה עליו איסור ערוה אסור בה ומותר באחותה. איסור מצוה או איסור קדושה [יא] חולצות ולא מתיבמות: ה שלשה אחין שנים מהן נשואים שתי אחיות ואחד מופנה. מת אחד מבעלי אחיות ועשה בה מופנה מאמר ואחר כך מת אחיו השני. בית שמאי אומרים אשתו עמו. והלה תצא משום אחות אשה ובה"א מוציא את אשתו בגט ובחליצה ואשת אחיו בחליצ' [יב] זו הוא שאמרו [יג] אוי לו על אשתו

לא רמיא קמיה: ד ור"ש פוטר. טעמא דר"ש דכתיב ואשה אל אחותה לא תקח לצרור. בשעה שנעשו צרות זו לזו (ב) כגון הכא שתיהן זקוקות לו ליבום. לא יהא לך לקוחין לא בזו ולא בזו ואין הלכה כר"ש: ה ואחד מופנה. בלא אשה (ג): אשתו עמו. דקסברי כיון שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה (ד) וכשנפלה אחותה לאח"כ לא מתסרא משום אחות זקוקתו: והלה תצא. אף מן החליצה (ה) משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה וזו אוסרתו משום אחות זקוקה וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושיה בלא גט וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתו היא וצריכה חליצה לזיקתו וברישא יהיב לה גיטא והדר חליץ לה וכן

מכאו וכא כתו השנויות בתחלה בריש מכילתין לפכי נקטינהו וה"ה לכל עריות והא דפריש להו תנא הכא נ"ל דמשום ר"ש נקטיה דלא תימא דוקא באשה אל אחותה פליג דמינה יליף ובשאר עריות מודה דכולה מתני' משום דר"ש נקטה: [ט] הרי כו'. דס"ל יש זיקה לפיכך חולצות מדאו' ולא מתיבמות מדרבנן. נ"י: (ב) היינו כשנפלו לפני את אחד דנעשו צרות דכשנפלו לפני ב' יבמין לא פליג וה"ט דלא פליגי בד' אחין לעיל. תו' והר"מ: [י] אחת כו'. מפרש בגמרא דמשום ר"ש קתני לה דמ"ד הואיל וס"ל דזיקה דאורייתא לגזור בא' מהן ערוה משום אחיות דעלמא ולא ליבם לאחותה של הערוה קמ"ל: [יא] חולצות. פריך בגמרא הא אמר ר"ש זיקה דאורייתא ולפטור בלא חליצה כו' ומשני גזירה משום הני דאיסור מצוה דעלמא שאינה אחות ערוה דאתו לפטור נמי בלא חליצה שיאמרו דא"מ הוי כערוה ויוצאה בלא חליצה ובאחותה דא"מ נמי גזרו לחלוץ ואע"ג דבערוה לא גזרו משום אחותה שאני ערוה דכ"ע גמירי לה וידעי דלא רמיא קמיה ואחותה לאו אחות זקוקתו היא ולא אתי למשרי בעלמא אבל ערוה דנעשות צרות לר"ש לא כ"ע גמירי לה ואי אתית ומפקה בלא חליצה אתי נמי למיפק אחותה שהיא א"מ בלא חליצה ונפיק מנה חורבה לאיסור מצוה דעלמא: (ג) וה"ה בנשוי נכרית אלא לאשמעינן דסגי ליה נמי במופנה דהלו במתניתין אחרינא לא סגי ליה במופנ'. נ"י: (ד) ולשון רש"י ככנוסה דמיא. וכתב התו' דלב"ש אפילו מדאורייתא: (ה) לפי שהמאמר דוחה לאחותה דחייה גמורה. וה"מ ביבמה דחזיא לכולהו מילי דיבמה להתיבם ולחלוץ כי הכא הלכך חזיא למקצתייהו למאמר לדחות אחותה דחייה גמורה אבל בר"פ דקודם שיעשה מאמר כבר נפלו שתיהן ולא חזיין לכולה מילי דיבמה דהא לא מצי ליבומי הלכך למקצתה למאמר נמי לא חזיא שתדחה את אחותה דחייה גמורה ומש"ה תנן התם בש"א יקיימו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה לא מצי חד לעשות מאמר ותדחה אחותה והלה יכניסנה משום דלא חזיא לכולהו לא חזיא למקצתה כמפורש בגמרא: [יב] זו הוא כו'. למעוטי הך דרבי יהושע דבמ"ז פי"ג דקאמר נמי אוי לו כו' אלא או כר"נ או כר"מ דפליגו התם. גמרא: [יג] אוי לו כו'. כלומר ראוי לו להצטער שהפסיד אשתו בלא פשיעתו ומש"ה בשאר דוכתי בפ"ד ובפי"ד דתני נמי תלא אשתו כו' לא קתני אוי לו משום דהכא הוא איהו דאפסיד

מאכטער או אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ אָדער אײנֶער האט גיהאלטין דיא אִשָּׁה אונ דער אַנדערער האט גיהאלטין איר טאכטערס אַטאכטער או אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ אָדער אײנֶער האט גיהאלטין דיא אִשָּׁה אונ דער אַנדערער האט גיהאלטין איר זוהנס אַטאכטער, אונ דיא צװײא ברידער זענען גישטארבין פאלין די בײדע װײבער צום דריטען ברודער הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת נעמען זײא חֲלוּצָה וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת אונ מען טאר ניט זײא מְיַבֵּם זײן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אונ רַבִּי שִׁמְעוֹן זאגט זײא דארפין חֲלִיצָה אויך ניט נעמען הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אויב אײנֶע פון זײא איז גיװעזין אֲסוּרָה עָלָיו אָסוּר אויף דעם דריטען ברודער אִיסוּר עֶרְוָה אײן אִיסוּר פון עֲרָיוֹת אָסוּר בָּהּ טאר ער ניט מְיַבֵּם זײן דיא עֶרְוָה וּמוּתָּר בַּאֲחוֹתָהּ אונ ער מעג מְיַבֵּם זײן איר שװעסטער, אָבער אַז אײנֶע איז גיװעזן אָסוּר צו דעם דריטען ברודער מַחֲמַת אִיסוּר מִצְוָה אוֹ אִיסוּר קְדוּשָׁה אָדער מַחֲמַת אִיסוּר קְדוּשָׁה (עיין פרק ב משנה ד) חוֹלְצוֹת נעמען זײ חֲלוּצָה וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת אונ מען טאר ניט זײא מְיַבֵּם זײן: ה שְׁלֹשָׁה אַחִין דרײא ברידער שְׁנַיִם מֵהֶן צװײא פון זײא נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת האבין גיהאלטין צװײא שװעסטער וְאֶחָד אונ אײנֶער, דער דריטער ברודער מוּפְנֶה איז גיװען לײדיג ער האט ניט גיהאט קײן װײב מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת איז אײן מאן פון דיא שװעסטער גישטארבין וְעָשָׂה בָּהּ מוּפְנֶה מַאֲמָר האט דער דריטער גרודער דער לײדיגער מְקַדֵּשׁ גיװען דיא יְבָמָה וְאַחַר כָּךְ דער נאך מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי איז דער אַנדערער ברודער אויך גישטארבין, שטײט דיא אַנדערע שװעסטער אויך צו דעם דריטען ברודער בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ בֵּית שַׁמַּאי זאגין זײן װײב ודיא װאס ער האט מְקַדֵּשׁ גיװעזן זאל זײן מיט אים וְהַלָּה אונ דיא דאזיגע, דיא אַנדערע שװעסטער תֵּצֵא זאל ארױס גײן פון אים אָן חֲלוּצָה אונ אָן יִבּוּם מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה װײל זיא איז זײן װײבס אַשװעסטער וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אונ בֵּית הִלֵּל זאגין אַז מען איז מְקַדֵּשׁ אַיְבָמָה הײסט זיא נאך ניט זײן װײב, דריבער אַז דיא אַנדערע יְבָמָה איר שװעסטער איז אָן גיקומען אַסָרָה אײנֶע אויף דיא אַנדערע, טאר ער בײדע ניט מְיַבֵּם זײן, נאר מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ ער מוז אױס ציהען זײן װײב נדי יְבָמָה װאס ער האט מְקַדֵּשׁ גיװעזן בְּגֵט מיט אַגֵט, װײל ער האט איר מְקַדֵּשׁ גיװעזן, אונ קִידּוּשִׁין קען ניט בָּטֵל װערין אָן אַגֵט וּבַחֲלִיצָה אונ חֲלוּצָה מוז ער איר אויך געבין נאך דעם גֵט װײל זיא הײסט נאך אַיְבָמָה וְאֵשֶׁת אָחִיו אונ דעם אַנדערױן ברודערס װײב ודיא אַנדערע שװעסטער בַּחֲלִיצָה מוז ער געבין חֲלוּצָה זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ דאס איז װאס מען האט גיזאגט אוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ ער איז זיך מְצַעֵר װאס ער טאר ניט דער האלטין זײן װײב ודיא יְבָמָה

ג' אחים ב' מהן נשואין שתי אחיות ואחד נשוי נכרית. [טז] גירש אחד מבעלי אחיות את אשתו. ומת נשוי נכרית ובנסה המגרש ומת זו הוא שאמרו וכולן שמתו או נתגרשו צרותיהן מותרות: ח וכולן שהיו בהן קדושין או גירושין בספק הרי אלו צרות חולצות ולא מתיבמות. כיצד ספק קדושין זרק לה קידושין. ספק קרוב לו. ספק קרוב לה. [יז] זהו ספק קדושין. ספק [יח] גרושין כתב בכתב ידו ואין עליו עדים. יש עליו עדים ואין בו זמן. יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד. זהו ספק גירושין: ט ג' אחין נשואים ג' נכריות.

ראשונה כשנפלה מאחיו הר' אשת אחיו שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרת הנכרית לא אתפרש דינה ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת (ז): ח וכולן. ט"ו עריות שהיו בהם לאחיו קדושי ספק או גירושי ספק דהוי ספק צרת ערוה: חולצת. ולא מספרא בלא כלום דדלמא לאו צרת ערוה היא: ספק קרוב לו. וזהיו ח' אמות מלומלמות נזיקן ברה"ר (ח) וד' אמות של אדם קונות לו שם ורקו ספק בד' אמותיו ספק בד' אמותיה:

עשה כה מאמר: (ז) ומהר"מ למד כן שכ' כפי שאני מסופק אם אסורה משום ערוה ותהיה צרתה פטורה מן החליצה כו' או אסורה עליו מדרבנן כו' והיא כמו שנייה וצרת שנייה או חולצת או מתייבמת ולפיכך תחלוץ להחמיר. תוי"ט. וכתבורו חזר בו ופסק בפשיטות דהיא וצרתה פטורה מן החליצה כו' והוא מבואר בגמרא דכל יבמה שאינו קורא בה בשעת נפילה כו' הרי היא כאשת אח שיש לה בנים. וכ"כ כל הפוסקים להלכה מרווחת ת"ח: [טז] גירש כו' ומת. וק' דכריש פ"א תנן וכולן שגירשו מותרין ואלו הכא טעמא שגירשו ואח"כ מת נשוי נכרית אבל מת ואח"כ גירש לא הותרה לפי שקודם שגירשה היתה זקוקה לב' אחין נשואין ב' אחיות וה"ל צרת אחות אשה בזיקה ולכך אסורה עליו עולמות ותי' הרי"ף דהתם גבי ערוה כיון דגרשה מקמי דנפלה לה קמי יבם מהני בה גירושין דכי נפלה לרם קמי יבם בהתירא נפלה קמיה אבל הכא גבי נכרית כיון דבשעת נפילה באיסור זיקה נפלה קמיה לא מהני בה גירושין ולא מידי וכתבו התוספ' וא"ת והאיך כנסה המגרש והא הו"ל צרת אחות אשה בזיקה וי"ל דלא חשיב צרת אחות אשה בזיקה. אלא כשמת אחיו ונפלו שתיהן לפניו אבל כשתי לא ועתוי"ט שהביא דעת הפוסקים אי בעינן כנסה דווקא או אפילו לא כנסה: (ח) למאי דפי' הר"ב במ"ד פ"א דב"מ דד' אמות ברה"ר (ועפ"ד דפיה' מ"ג בהר"ב) לא תיקנו הא דקאמר הכא ברה"ר לאו דוקא אלא בנוימטא או בצידי רס"ר תו' וקרי ליה רה"ר לפי שאינו רש"י. הר"ן: [יז] זה כו'. למעוטי זמן דליכא בקדושין כמבואר בגמרא ומספק' לו"י כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אי מהני בקדושין או לא דכיון דאין צריך זמן מה לנו אם אין עליו עדים. תו': [יח] גרושין כו'. סרי גיטין פסולים הם ואם נשאת הולד כשר דתנן במ"ד פ"ט דגיטין והיינו טעמא דחולצת צרתה כיון דגיטם הוא דאנו נשאת הולד כשר. ולא מתייבמת כיון דלאו גיטה מעלי' הוא הלכך אי שרית ליה אמרו אינשי צרת ערוה מתיבמת. וספק גירושין דקתני לאו

ווייבּם שׁוועסטער, אֲפִילוּ היינט אַז שִׁמְעוֹנ׳ס ווייב איז גישְׁטאָרבּין איז אויךְ רְאוּבֶנ׳ס ווייב אָסוּר צוּ שִׁמְעוֹן אוּנ דאַרְף נִיט פוּן אִים קֵיין חֲלוּצָה אוּנ קֵיין יִבּוּם, (אוּנ דיא אַנְדֶערֶע ווייב פוּן לֵוִי די פְרֶעמְדֶע זָאגְט דֶער רע"ב אַז זִיא דאַרְף נֶעמֶען חֲלוּצָה פוּן שִׁמְעוֹן נָאר מְיַבֵּם זַיין טאָר עֶר זִיא נִיט) שְׁלֹשָׁה אַחִים דְרַייא בְּרִידֶער שְׁנַיִם מֵהֶם צְווייא פוּן זַיי (רְאוּבֵן אוּנ שִׁמְעוֹן) נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת הָאבִּין גִיהַאלְטִין צְווייא שְׁווֶעסְטֶער וְאֶחָד אוּנ אֵיין בְּרוּדֶער אַדְרִיטֶער (לֵוִי) נְשׂוּי נָכְרִית הָאט גִיהַאלְטִין אַווייבּ וָואס זִיא אִיז גִיוֶועז פְרֶעמְד מִיט די בֵּיידֶע ווייבֶּער גֵּירַשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ אוּנ אֵיין מַאן פוּן די שְׁווֶעסְטֶער (דְהַיְינוּ רְאוּבֵן) הָאט גֶעגֶט זַיין ווייבּ וּמֵת נְשׂוּי נָכְרִית אוּנ לֵוִי וָואס הָאט גִיהַאט דיא פְרֶעמְדֶע ווייבּ אִיז גִישְׁטָארְבִּין וְכָנְסָהּ הָאט אִיר גִינוּמֶען (מְיַבֵּם גִיוֶועזְן) הַמְגָרֵשׁ רְאוּבֵן וָואס הָאט גֶעגֶט זַיין ווייבּ וּמֵת אוּנ רְאוּבֵן אִיז אויךְ גִישְׁטָארְבִּין, פאַלְט זִיא צוּ שִׁמְעוֹן זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ דָאס אִיז וָואס מֶען הָאט גִיזָאגְט וְכוּלָּן דיא אַלֶע פוּפְצֶעהְן עֲרָיוֹת שֶׁמֵּתוּ אַז זַייא זֶענֶען גִישְׁטָארְבִּין פאַר זֵייעֶר מַאנְס לֶעבִּין אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ אָדֶער זַייא זֶענֶען גֶעגֶט גִיוָוארִין צָרוֹתֵיהֶן מוּתָּרוֹת מֶעגִין זֵייעֶרֶע צָרוֹת נִתְיַיבֵּם וֶוערִין, דְרִיבֶּער מֶעג שִׁמְעוֹן מְיַבֵּם זַיין די פְרֶעמְדֶע ווייבּ פוּן לֵוִי: ח וְכוּלָּן אוּנ דיא אַלֶע פוּפְצֶעהְן עֲרָיוֹת שֶׁהָיוּ בָּהֶן וָואס עֶס אִיז גִיוֶועזְן בֵּיי זַייא קִידּוּשִׁין דיא קִידּוּשִׁין וָואס דֶער בְּרוּדֶער הָאט אִיר מְקַדֵּשׁ גִיוֶועזְן אוֹ גֵירוּשִׁין אָדֶער דֶער גֶט וָואס דֶער בְּרוּדֶער הָאט אִיר גִיגֶעבִּין בְּסָפֵק אִיז גִיוֶועזְן אַסָפֵק אִין דֶעם הֲרֵי אֵלּוּ צָרוֹת דיא צָרוֹת זֵייעֶרֶע חוֹלְצוֹת נֶעמֶען

חֲלוּצָה וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת אוּנ מֶען טאָר זַייא נִיט מְיַבֵּם זַיין כֵּיצַד סָפֵק קִידּוּשִׁין וִויא אַזוֹי אִיז אַזוֹק אִין דיא קִידּוּשִׁין זָרַק לָהּ קִידּוּשִׁין עֶר הָאט אַווֹארְף גִיטָאהְן צוּ אִיר דיא קִידּוּשִׁין, אוּנ פוּן אִיהְם בִּיז צוּ אִיר אִיז גִיוֶועזְן פוּנְקְט אַכְט אֵיילִין, אוּנ אַז מֶען ווארְפְט אַזאךְ צוּ אֵיינֶעם אִין זַיינֶע פִיר אֵיילִין אִיז עֶר קוֹנֶה דיא זַאךְ, אוּנ עֶר הָאט אַוֹוארְף גִיטָאהְן דִיא קִידּוּשִׁין אִין מִיטֶען דִי אַכְט אֵיילִין וָואס עֶס אִיז סָפֵק קָרוֹב לוֹ אַסָפֵק צוּ דיא קִידּוּשִׁין לִיגְט נֶעהֶנְטֶער צוּ אִיהְם זֶענֶען זַייא אִין זַיינֶע פִיר אֵיילִין אִיז זִיא נִיט מְקוּדֶּשׁ סָפֵק קָרוֹב לָהּ אוּנ עֶס אִיז אַסָפֵק טָאמֶער אִיז דיא קִידּוּשִׁין נֶעהֶנְטֶער צוּ אִיר אִין אִירֶע פִיר אֵיילִין הָאט זִיא קוֹנֶה גִיוֶועזְן דיא קִידּוּשִׁין אִיז זִיא מְקוּדֶּשֶׁת צוּ אִיהְם זֶהוּ סָפֵק קִידּוּשִׁין דָאס הֵייסְט עֶס אִיז אַסָפֵק אִין דִי קִידּוּשִׁין סָפֵק גֵּירוּשִׁין וָואס הֵייסְט אַסָפֵק צוּ וִויא אִיז גֶעגֶט כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ דֶער מַאן הָאט אַלֵיין גִישְׁרִיבִּין דֶעם גֶט וְאֵין עָלָיו עֵדִים אוּנ עֶס אִיז אויף אִים נִיט גִיחַתְמֶת עֵדוּת, אָדֶער יֵשׁ עָלָיו עֵדִים עֶס אִיז אויף אִים גִיחַתְמֶת עֵדוּת, נָאר וְאֵין בּוֹ זְמַן עֶס שְׁטֵייט נִיט אִין גֶט אַזְמַן וֶוען עֶר הָאט אִיר גֶעגֶט, אָדֶער יֵשׁ בּוֹ זְמַן עֶס שְׁטֵייט אִין גֶט דיא צֵייט וֶוען מֶען הָאט אִיר גֶעגֶט נָאר וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד עֶס אִיז נִיט מֶער גִיחַתְמֶת אִין גֶט נָאר אֵיין עֵדוּת, אַז מֶען נִיט אַזוֹי אַגֶט צוּ אַווייבּ זֶהוּ סָפֵק גֵּירוּשִׁין דָאס אִיז אַסָפֵק צוּ זִיא אִיז גֶעגֶט: ט שְׁלֹשָׁה אַחִין דְרַייא בְּרִידֶער (רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי) נְשׂוּאִין שָׁלשׁ נָכְרִיּוֹת הָאבִּין גִיהַאלְטִין דְרַייא ווייבֶּער וָואס דיא ווייבֶּער זֶענֶען גִיוֶועזְן פְרֶעמְד אֵיינֶע צוּ דיא אַנְדֶערֶע ווייא זֶענֶען נִיט גִיוֶועזְן

[כ] החליפו. בגמרא תני הוחלפו דאלת"ה הא דתנן שמא מעוברות הן הא לא"ה שריין ואי במזיד מי שרייא: (י) לשון רש"י כשקידש ראובן את רחל תחלה נאסרה על שמעון משום אשת אח וא"ת היינו בת אחת. חזר שמעון וקידש לאה מגו דאסרי ליה הנך קדושין בכולהו שאר אחיות' משום אחות אשה. אסרי ליה נמי באשת אחיו משום אחות אשה. אע"ג דאסורה עליה וקיימא היינו איסור כולל ועדיין רחל זו מותרת לראובן בעלה. פירסה נדה מגו דאתוסף איסור עלה לגביה בעלה משום נדה אתוסף בה נמי איסור לגבי שמעון הרי איסור מוסיף ע"כ. וכן נאסרה לאה על ראובן כשקדשה שמעון באיסור אשת אח וא"ת אע"ג דאסורה עליה וקיימא משום אחות אשה מגו דאתוסף בה איסור א"א לכ"ע ואיסור אשת אח לגבי שאר אחים איתוסף בה נמי לגבי ראובן (יא) כלומר ונשואות לישראל דהשתא לא מהני זנות דאונס לאוסרה על בעלה אפ"ה נפסלת מן התרומה לאחר מיתת בעלה וכן לינשא לכהן:

י שנים שקדשו שתי נשים ובשעת כניסתן לחופה. [כ] החליפו את של זה לזה. ואת של זה לזה הרי אלו חייבים משום אשת איש. ואם היו אחין משום אשת אח ואם היו אחיות משום אשה אל אחותה. ואם היו נדות משום נדה ומפרישין אותן ג' חדשים. שמא מעוברות הן. ואם היו קטנות שאינן ראויות לילד מחזירין אותן מיד. ואם היו כהנות נפסלו מן התרומה:

י ואם היו אחין אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דקי"ל אין איסור חל על איסור אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת כי הכא (י) איסור חל על איסור וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: ומפרישין אותן. שלא לחזור לבעליהן שמא מעוברות הן והולדות ממזרים ובעינן הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן: ואם היו כהנות. בנות כהנים (יא): נפסלו מתרומה. מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה ואע"פ שנאנסה:

הײנט אז זײן װײב איז געשטארבן טאר ער איר אויך ניט מיבם זײן, און חליצה דארף זיא אויך ניט: י שנים שקדשו שתי נשים צװײ מענטשין האבין מקדש געװעזן צװײא װײבער ודער אײנע און דער אײנע] ובשעת כניסתן לחופה און װען מען האט געפירט דיא װײבער צו דער חופה החליפו האט מען פארטאהשט את של זה דיא װײב פון דעם [דהיינו פון ראובן] לזה האט מען געפירט צו דעם [והיינו צו שמעון] ואת של זה און דיא װײב פון שמעון לזה האט מען געפירט צו ראובן, און זײא האבין ניט דער קענט דיא װײבער ביז נאך דער בעילה הרי אלו חייבין משום אשת איש זענען בײדע חייב מחמת אשת איש היו אחין אויב ראובן מיט שמעון זענען געװעזן ברידער איז מען חייב משום אשת אח װײל יעדער האלט זײן ברודערס װײב ואם היו אחיות און אויב דיא בײדע װײבער זענען שװעסטער, איז מען חייב משום אשה אל אחותה װײל מען טאר ניש נעמען אװײבס אשװעסטער ואם היו נדות און אויב דיא װײבער זענען געװעזן נדות איז מען חייב מחמת נדה ומפרישין אותן און מען שײדט זײא אפ פון זײערע מאנען שלשת חדשים דרײא חדשים שמא מעוברות הן טאמער זענען זײא מעוברת זענען דאך דיא קינדער ממזרים ואם היו קטנות און אויב דיא װײבער זענען געװעזן קלײנע קינדער שאינן ראויות לילד װאס זײא קענען ניט מעוברת װערין מחזירין אותן מיד גיט מען זײא באלד צוריק צו זײערע מאנען װאס האבין זײא מקדש געװעזן ואם היו כהנות און אויב זײא זענען געװעזן טעכטער פון כהנים נפסלו מן התרומה זענען זײ פסול געװארין צו עסין תרומה בײא זײער פאטער, אפילו נאך זײערע מאנענס טויט אויך ניט:

גמרא יבמות דף ל ע"א הלכה ה' כלה כלי התילון דת"ת דמלכות דבריאה השתפא

אמר רב יהודה א"ר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה

אין די תורה שטײט אויב עס זענען געװעזן צװײ ברודער און אײן ברודער איז געשטארבן אן קינדער, זאל דער אנדערער ברודער נעמען דעם געשטארבענעם ברודערס װײב צו זיך פאר אװײב, ער הײסט יבם [שװאגער] און זיא הײסט יבמה [שװעגערין], און אויב ער װיל ניט נעמען זײן ברודערס װײב, פאר זיך צו אװײב, דארף ער איר געבין חליצה, און אויב ער טאר ניט נעמען זײן ברודערס װײב פאר זיך צו אװײב, דארף זיא ניט נעמען חליצה, זאגט די משנה אדין, אויב עס זענען געװעזן דרײ ברודער „ראובן שמעון לוי" און ראובן'ס װײב מיט שמעון'ס װײב זענען געװעזן צװײ שװעסטער, און לוי'ס װײב איז געװעזן אפרעמדע מיט זײ, און ראובן איז געשטארבן אן קינדער, טאר ניט שמעון נעמען ראובן'ס װײב, װײל ראובן'ס װײב איז דאך אשװעסטער מיט שמעון'ס װײב, װעט דאך שמעון האבין צװײ שװעסטערין פאר װײבער, האט לוי גענומען ראובן'ס װײב, נאכדעם איז געשטארבין שמעון'ס װײב, און לוי איז אויך געשטארבן אן קינדער און האט געלאזין צװײ װײבער, אײנע װאס ער האט מיבם געװען פון ראובן, און זײן אײגענע װײב, טאר ניט שמעון מיבם זײן בײדע װײבער פון לוי, אײן װײב װעלכע איז אמאהל געװען ראובן'ס װײב טאר ער ניט מיבם זײן, װײל ראובן'ס װײב איז צו אים אסור געװען װען זײן װײב האט געלעבט, איז זיא שוין געבליבען אסור אויף אײביג, און װײל ער טאר ניט מיבם זײן לוי'ס װײב װאס ער האט מיבם געװען פון ראובן, טאר ער שוין ניט מיבם זײן די אנדערע װײב פון לוי אויך ניט:

זאגט די גמרא אמר רב יהודה אמר רב רב יהודה האט געזאגט פון רב'ס װעגין כל יבמה שאין אני קורא בה יבמה װאס מיר לײענען ניט בײ איר װען דער בשעת נפילה יבמה יבא עליה די

מייבם זיין, גלייך ווייא דיא וואלט פון אנהייב געקומען צו שמעון צום יבום, קא משמע לן לאזט אונז רב יהודה הערין, אז שמעון טאר זיא ניט מייבם זיין, אז שמעון איז געוועזן איין באהל אסור צו ראובנ'ס ווייב, בלייבט ער אסור אויף אייביג:

זוהר לך יה פ"א ע"ב ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

ויהי כאשר הקריב נבא מצרימה. אמר רבי אלעזר כאשר הקריב כאשר קרב מבעי ליה. מאי כאשר הקריב אלא כדכתיב (שמות יד) ופרעה הקריב דאיהו אקריב להו לישראל לתיובתא אוף הכא הקריב דאקריב גרמיה לקב"ה כדקא יאות. לבא מצרימה לאשגחא באינון דרגין ולאתרחקא מינייהו ולאתרחקא מעובדי מצרים. אמר רבי יהודה ת"ח כיון (ס"א בגין) דנחת אברהם למצרים בלא רשו אשתעבידו בנוי במצרים ארבע מאה שנין דהא כתיב וירד אברם מצרימה ולא כתיב רד מצרים ואצטער כל ההוא ליליא בגיניה דשרה. ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וכי עד ההיא שעתא לא הוה ידע אברהם דאשה יפת מראה הות. אלא הא אוקמוה דעד ההיא שעתא לא אסתכל בדיוקנא דשרי בסגיאות צניעותא דהות ביניהון וכד קריב למצרים אתגלייא איהי וחמא בה. ד"א הנה נא ידעתי ד"א במה ידע אלא על ידא דטורח אורחא ב"נ מתבזה והיא קיימא בשפירו דילה ולא אשתני. ד"א הנה נא ידעתי דחמא עמה שכינתא ובגין כך אתרכן אברהם ואמר אחותי היא. ומלה דא אסתלק לתרי גוונין. חד כמשמעו. וחד כדכתיב (משלי ז) אמור לחכמה אחותי את. וכתיב אמרי נא אחותי את וכתיב (דברים ה) ואת תדבר אלינו למען ייטב לי בעבורך כלפי שכינה אמר בעבורך ייטב לי קב"ה. וחיתה נפשי בגללך בגין דבדא יסתלק ב"נ ויזכה לאסתלקא לאורחא דחיי:

הלכה פסוקה		מוסר

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סימן רמ"ח

(א) כל אדם חייב ליתן צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו ומי שנותן פחות ממה שראוי [לו] ליתן ב"ד כופין אותו ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן: (ב) ממשכנים על הצדקה אפילו בע"ש: (ג) יתומים אין פוסקין עליהם צדקה אפילו לפדיון שבוים אפילו יש להם ממון הרבה אא"כ

מוסר

מספר חסידים סי' מ"ד

שנו בתלמוד ירושלמי מי שסרח על חבירו תחלה והלך ובקש ממנו מחילה פעם ראשונה ושניה ולא קבל ממנו יעשה שורות של בני אדם ויפייסנו בפניהם הדא הוא דאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי לפלוני ופרי נחמתי ואם עשה כן פדה נפשו ממות דכתיב בתריה פדה נפשו מעבור בשחת.

(א) כל אדם חייב ליתן צדקה יעדער מענטש מוז געבין צדקה אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן ממה שיתנו לו אפילו דער ארעם מאן וואס ווערט געשפייזט פון צדקה, מוז ער געבין צדקה צו איין אנדער ארעם מאן, פון די צדקה וואס מען האט אים גיגעבין ומי שנותן פחות ממה שראוי לו ליתן און דער מענטש וואס גיט צדקה ווייניגער פון ווי פיל ער דארף געבין בית דין כופין אותו ומכין אותו מכות מרדות עד שיתן מה שאמדותו ליתן בית דין נייטין אים און שלאגין אים מלקות אזוי לאנג ביז ער מוז געבין ווי פיל בית דין האבין אפגעשאצט ער זאל געבין ויורדים לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן און בית דין גייען אריין צו אים אין שטוב ווען ער איז אין שטוב און נעמען פון אים אויף צדקה וויא פיל זייא האבין אפגעשאצט ער דארף געבין: (ב) ממשכנים על הצדקה אפילו בערב שבת אז איינער וויל ניט געבין צדקה, מעג מען נעמען פון אים אמשכון אויף צדקה אפילו ערב שבת: (ג) יתומים אין פוסקין עליהם צדקה אפילו לפדיון שבוים אויב עס' זענען דא קליינע יתומים נעמט מען ניט פון זיי צדקה, אפילו מען דארף דיא צדקה אוים צו לייזין מיט זיי יודין וואס זענען געפאנגען גיווארין צו גזלנים, נעמט מען אויך ניט פון קליינע יתומים אפילו יש להם ממון הרבה אפילו זייא האבין געירשט פיל געלט אלא אם כן פוסקין עליהם

שנו בתלמוד ירושלמי מען האט גילערינט אין דיא גמרא ירושלמי מי שסרח על חבירו תחלה ווער עס האט פריער געזינדיגט צו זיין חבר, למשל ראובן האט געזינדיגט צו שמעון, אפילו נאכדעם האט שמעון געזינדיגט צו ראובן והלך ובקש ממנו מחילה פעם ראשונה ושניה ולא קבל ממנו און ראובן איז געגאנגען צו שמעון איין מאהל און צווייא מאהל בעטין ער זאל אים מוחל זיין, און שמעון האט ניט אנגענומען דאס בעטין און וויל ניט מוחל זיין יעשה שורות של בני אדם ויפייסנו בפניהם זאל ראובן נעמען עטליכע מענטשין און זאל זיי שטעלין נעבין שמעון און זאל שמעון איבערבעטין, און די מענטשין זאלין הערין ווי ער בעט שמעון ער זאל אים מוחל זיין הדא הוא דאמר דאס איז וואס איוב האט גיזאגט (איוב לג) ישור על אנשים ויאמר חטאתי לפלוני ופרי נחמתי ער זאל שטעלין אשורת מענטשין און זאל זאגין פאר זייא איך האב געזינדיגט צו דעם מענטש און איך זאב חרטה ואם עשה כן פדה נפשו ממות און אויב זער האט אזוי גיטאהן האט ער זיך אויסגעלייזט פון טויט דכתיב בתריה ווארום עס שטייט נאך דעם פסוק (ישור על אנשים) פדה נפשו מרדת שחת זער האט זיך

אבל אם הבעל מוחה אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם :

הַבַּיִת אָדֶער דֶער פָּאטֶער זָאגִין אֲבָל אִם הַבַּעַל מוֹחֶה אָבֶּער אַז דֶער מַאן (אָדֶער דֶער בַּעַל הַבַּיִת אָדֶער דֶער פָּאטֶער) זָאגִין צוּ דִי גַבָּאִים אִיר זָאלְט נִיט נֶעמֶען פוּן זֵיי צְדָקָה וָוארוּם דָאס אִיז מַיין גֶעלְט אוּנ אִיךְ הַיים נִיט גֶעבִּין אָסוּר אֲפִילוּ כָּל שֶׁהוּא אָסוּר לְקַבֵּל מֵהֶם אֲפִילוּ גָאר דָאס קְלֶענְסְטֶע טָאר מֶען נִיט נֶעמֶען פוּן זֵיי :

סלא יהיה נכשל על ידם :

זָאךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכְשַׁל עַל יָדָם עֶר זָאל נִיט גֶעשְׁטְרוֹיכוּלְט וֶוערִין רוּרְךָ זֵיי , וָוארוּם אַז עֶר וֶועט זֵיי נִיט מוֹחֵל זַיין , וֶועלִין זֵייא דָאךְ גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין , אוּנ עֶס אִיז נִיט גוּט פַאר דֶעם צַדִּיק אַז אֵיינֶער וֶוערְט גִישְׁטְרָאפְט פוּן זַיינֶעטְוֶועגִין :

לך יום ד תורה

אונקלוס

לתמשיך מתית דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ו דמילוי רין אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ
צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת
וַאֲתֹנֹת וּגְמַלִּים׃ יז וַיְנַגַּע יְהוָה ׀ אֶת־
פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־
דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם׃ יח וַיִּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי
אִשְׁתְּךָ הִוא׃ יט לָמָה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי

טז וּלְאַבְרָם אוֹטִיב בְּדִילָהּ
נְהַווֹ לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין
וַחֲמָרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן
וְאַתְנָן וְגַמְלִין : יז וְאַיְתִי
יְיָ עַל פַּרְעֹה מַכְתָּשִׁין
רַבְרְבִין וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ
עַל עֵיסַק שָׂרַי אִתַּת
אַבְרָם : יח וּקְרָא פַּרְעֹה
לְאַבְרָם וַאֲמַר מָה דָא
עֲבַדְתְּ לִי לְמָה לָא חַוֵּיתָא
לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ הִיא :
יט לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָתִי הִיא

תולדות אהרן

לאברם . מגיעה נט : וינגע ה'. פרקין יז :

רש"י

(טז) ולאברם היטיב. פרעה בעבורה : (יז) וינגע ה' וגו'. במכת ראתן לקה ב שהתשמיש קשה לו (ב"ר): ואת ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו כר"י) : על דבר שרי. ע"פ

שפתי חכמים

ב כ"ד מיני סחין הם ואין לך רע מכולם לתשמיש אלא ראתן וכו לקה פרעה דאל"כ מנא ידע שהיא אשתו שמיד קרא לאברהם :

פירוש לתורת אלהים

(טז) וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ אוּנ צוּ אַבְרָם הָאט פַּרְעֹה גוּטְס גִיטוּעֶן וֶועגִין אִיר וַיְהִי לוֹ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועז צוּ אִים עֶר הָאט אִים גִיגֶעבִּין צֹאן וּבָקָר שָׁאף אוּנ רִינְדֶער וַחֲמוֹרִים אוּנ אֵייזְלֶען וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְט מֵיידִין וַאֲתוֹנוֹת וּגְמַלִּים אֵייזְלֶען אוּנ קֶעמְלֶעךְ : (יז) וַיְנַגַּע יְיָ אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדוֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ אוּנ גָאט הָאט גִיפְּלָאגְט פַּרְעֹה אוּנ זַיין הוֹיז גִיזִינְד מִיט גְרוֹיסֶע פְּלָאג עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם וֶועגִין שָׂרַי דָאס וַוייבּ פוּן אַבְרָם כְּלוֹמַר וַוייל עֶר הָאט גִינוּמֶען שָׂרַי צוּ זִיךְ , (רש"י שְׁרַייבְּט וְעַל דְּבַר שָׂרַי) אִיז טַייטְשׁ דוּרְךְ דִיא רֵייד פוּן שָׂרַי דֶען נֶעבִּין שָׂרַי אִיז גִישְׁטַאנֶען אַמַּלְאָךְ אוּנ זִיא הָאט גִיזָאגְט צוּ דֶעם מַלְאָךְ שְׁלָאג אוּנ עֶר הָאט גִישְׁלָאגִין) : (יח) וַיִּקְרָא פַּרְעֹה לְאַבְרָם אוּנ פַּרְעֹה הָאט גִירוּפִין צוּ אַבְרָם וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי וָוארוּם הָאסְטוּ מִיר דָאס גִיטוּעֶן לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וָוארוּם הָאסְטוּ מִיר נִיט גִיזָאגְט כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא אַז דָאס אִיז דַיין וַוייבּ : (יט) לָמָה אָמַרְתָּ

ספר הישר

דֶעם קַאסְטִין מִיר הֵיילֶען זֶעהֶן וָואס לִיגְט אִין דֶעם קַאסְטִין , אוּנ פוּן דֶעם וֶועסְטוּ גֶעבִּין אַצֶּענְטִיל צוּם מֶלֶךְ , הָאט אַבְרָם גִיזָאגְט דֶעם קַאסְטִין וֶועל אִיךְ נִיט עֶפֶענֶען , נָאר וִוי פִיל אִיר וֶוילְט וֶועל אִיךְ אַייךְ גֶעבִּין , הָאבִּין דִי שָׂרִים גִיזָאגְט צוּ אַבְרָם אִין דֶעם קַאסְטִין אִיז גֶעוִויס דָא בְּרִילַאנְטִין , גִיב אוּנְז אַצֶּענְטִיל , הָאט אַבְרָם גִיזָאגְט צוּ . וִוי שַׁאצְט אַפ

להמשיך מנ"ה ה"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד .יְהֹוָה חיה יחידה דנצח יְהֹוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן
וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ׃ ב תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם
אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ׃
ג כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ
אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ׃ ד אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב
מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם־יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל׃ ה הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל
פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים׃
ו תִּזְרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה
תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל׃

א הא יבהתון ויתכנען כל עממיא דהוו מתגרין בך יהון כלמא ויבדון אנשי דינך: ב תבעינון ולא תשכחינון לאנשי מצותך יהון כלמא וכלא מידעם גברין דהוו מתגרין למעבד עמך קרב: ג ארי אנא יי אלהך מתקיף ימינך דאמרית לך לא תדחל מימרי בסעדך: ד לא תדחלון שבטיא דבית יעקב זרעיתא דישראל מימרי בסעדכון אמר יי ופרקיכון קדישא דישראל: ה הא שויתיכון למורג תקיף חדת מלי סמפורין תקטל פלחי כוכביא ותשיצי ופלחי כוכביא כמוצא תשני: ו תבדרינון ורוחא תיטולינון ומימריה כעלעולא יקשא יבדר יתהון ואת תבוע במימרא דיי בקדישא דישראל תשתבח:

רש"י

(א) הנחרים. המתגרים בך: (ב) אנשי מצותך. אנשי ריבך: (ד) תולעת יעקב. משפחת יעקב החלושה כתולעת: מתי ישראל. מספר ישראל: (ה) למורג. מגירה עשוי חריצין חריצין: בעל פיפיות. בן החריצין: תדוש הרים. עכומ"ז ושרים: (ו) תזרם. תזרה אותם כמזרה: ורוח תשאם. לגיהנם:

מצודת דוד

(א) הן יבושו. באחרית הדבר יבושו כל הכועסים בך: אנשי ריבך. המריבים עמך: (ב) תבקשם. אפילו אם תבקשם לא תמצא את אנשי מצותך: יהיו כאין וגו'. כפל הדבר פעמים רבות לגודל האבדון: (ג) מחזיק ימינך. אוחז ימינך לבל תפול: האומר לך וכו'. ר"ל הואיל ואני האומר לך לזה אל תירא כי אעזור לך: (ד) תולעת יעקב. עדת יעקב החלושים כתולעת ואין כחה אלא בפה כי התולעת כתולעת הזה שבפיה מנסרת הארזים: אני עזרתיך. מאז: וגואלך. ואהיה גואלך לעתיד אני קדוש ישראל: (ה) הנה שמתיך. שמתי אותך להיות מורג העשוי חריצים והוא חדש החדוד ביותר והוא בעל פיפיות רבות: תדוש הרים. ר"ל תכלה את עובדי כוכבים: (ו) תזרם. אתה תפזרם והרוח תשאם למרחוק: וסערה וגו'. כפל הדבר במ"ש: בה'. בתשועת ה': תתהלל. תתפאר בעצמך במה שתלית בטחונך בקדוש ישראל:

דעם פירוש עברי טייטש געפינט מען ביא דער הפטורה פון דער וואך:

תרגום | כתובים משלי ג

להמשיך מיסוד ומלכות ח"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהֹוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

א אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה׃ ב כִּי טוֹב

א טובוהי לבר נשא דאשכח חכמתא ובר נשא דמפיק ביונתא: ב מטול דטבא

רש"י

(א) ואדם יפיק. יוציא. שלומד חכמה עד שסגורה

מצודת דוד

(א) ואדם. מוסב על אשרי לומר אשרי לאדם אם מוציא התבונה מן החכמה ר"ל מבין דבר מתוך דבר: (ב) כי טוב. מסחר החכמה טובה מסחר כסף כי מי שנוטל מחיר הכסף לא ישאר אח"כ הכסף בידו ולא המחיר ביד האחר ולא כן בדבר

פירוש ע"ט

(א) אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וואוהל דעם מענטש וואס האט געפונען חכמה, ער זאל וויסען די חכמה פון הקב"ה מיט דעם וואס ער שטראפט אים וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה און עס איז וואוהל דעם מענטש וואס נעמט ארויס אפארשטאנדיגקייט פון דיא חכמה וואס הקב"ה האט געטאהן און ער טוהט טאקי תשובה אויף זיין ביטול עבירות:
(ב) כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִסְּחַר כָּסֶף ווארום עס איז בעסער דער האנדיל פון עולם הבא ווי דער האנדיל פון עולם הזה וואס זיין האנדיל איז נאר געלט, עס איז בעסער צו לערנען תורה און טאהן מצות ווענען עולם הבא, ווי צו לערנען תורה און טאהן

ואם הוזק בה בעל [א] החבית חייב בנזקו. [ב] נשברה בדו ברה"ר והוחלק אחד במים. או שלקה בחרסיה חייב. ר' יהודה אומר במתכוין חייב באינו מתכוין פטור. ב [ג] השופך מים ברה"ר והוזק בהן אחר חייב [ד] בנזקו. המצניע את הקוץ ואת הזכוכית. והגודר את גדרו [ה] בקוצים. וגדר [ו] שנפל לרה"ר. והוזקו בהן אחרים חייב בנזקן:

דרך בני אדם להתבונן בדרכים (א): ואם הוזק בה בעל החבית חייב. ואפילו הפקירה שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותן כאלו לא הפקירן: או שלקה בחרסיה חייב. דסבר נתקל פושע היא (ב) ולאו אונס הוא ולכך חייב: במתכוין חייב. אם נתכוין לזכות בחרסיה (ג) ובמים אחר שנשבר כדו חייב בהזיקו דהוי ליה בורו שהזיק ואם לא נתכוין לזכות בהן הואיל ועקרו אנוס הוא דסברי נתקל לאו פושע הוא. הרי החרסים והמים הפקר (ד) לאחר שנאנס ולפיכך פטור והלכה כרבי יהודה דנתקל לאו פושע הוא ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוין לזכות בחרסים ובמים הוי כאלו לא היו מעולם שלו ופטור על נזקיהם: ב השופך מים ברה"ר. אע"ג דברשות קעביד כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים ברה"ר אפ"ה אם הוזק בהן אחר חייב בנזק: המצניע את הקוץ וכו'. וכגון שהצניען ברשות הרבים וכן הגודר גדרו בקוצים יהפריחן לרה"ר אבל המצניע בתוך שלו והוזק בהן אחר (ה) פטור שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים:

(א) משום דאדם בעי מתשבות הוא ואגב טרדא דלביה לאו אורחא לעיוני ומיזל. נ"י ועתוי"ט:. [א] החבית. פתח בכד וסיים בחביות לומר לך היינו כד היינו חביות לאתוי נ"מ למקח וממכר. עיין בגמרא: [ב] נשברה. שלא הניח אלא נתקל ונשברה והיינו דהר"ב קרי ליה נתקל למזיק בכדי שנשבר: (ב) כלומר ובאחר נפילה פליגי דהא בדר"י מפרש במתכוין אם נתכוין לזכות בחרסות היינו אחר הנפילה דאי בשעת נפילה לא שייך לומר נתכוין לזכות בחרסיה אלא מתכוין לשוברה כפרש"י וק' דא"כ תרתי למ"ל מים וחרסים ובגמרא חדא לשעת נפילה (דביה נמי פליגי) וחדא לאחר נפילה. ועתוי"ט: (ג) דמתכוין להשליכה ממש ליכא למימר דא"כ היה משמע דבכגון האי הוא דמחייב ר"י. אבל אם לא כיון להשליכה אע"ג דהוי פושע לגבי נפילה פטור. וליתא דע"כ לא פטרי רבנן דר"מ אלא במפקיר נזקיו דנתקל: (ד) הוי ליה כהפקר דאתי ממילא. הרי"ף: [ג] השופך כו'. ואפילו אפקרינהו דהכא שופך ומצניע שלא באונס. וקי"ל לעיל דמפקיר נזקיו שלא באונס לכ"ע חייב. נ"י: [ד] בנזקו. פירש דעלמו ולא כליו: [ה] בקוצים. שעשה גדר קוצים דסתם גדר של אבנים הוא דכתיב וגדר אבניו נהרסה. רש"י: (ה) שנסמך אדם שם יותר מן הראוי. נ"י: [ו] שנפל.

~~~~~

דער בַעל הַבַיִת פון די קְרוג הָאט דָאך גֶעוָואסְט אַז אִין גַאס גֵייעֶן פִיל מֶענְטְשִׁין און עֶס אִיז נִיט רֶערשְׁטַייגֶער מֶענְטְשִׁין זָאלְין אַכְטוּנְג גֶעבִּין אויבּ עֶס שְׁטֵייט עֶפֶּעס אִין גַאס אָדֶער נֵיין, הָאט עֶר די קְרוּג נִיט גֶעדַארְפְט שְׁטֶעלִין אִין גַאס וְוא מֶענְטְשִׁין גֵייעֶן וְאִם הוּזַק בָּה און אויבּ עֶר הָאט זִיך גִיטָאהֶן אַשָׁאדִין מִיט דִי קְרוּג בַּעַל הֶחָבִית חַיָּיב בְּנִזְקוֹ דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא קְרוּג דַארְף בַּצָאהְלִין זַיין שָׁאדִין וַוייל דָאס אִיז גְלַייך וִוי עֶר וָואלְט גֶעמַאכְט אַגְרוּבּ אִין גַאס נִשְׁבְּרָה כַּדוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אויבּ אֵיינֶער הָאט גִיטְרָאגִין אַקְרוּג וַואסֶער אִין גַאס, און דִיא קְרוּג אִיז צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין וְהוּחְלַק אֶחָד בְּמַיִם און אֵיינֶער הָאט זִיך אוים גֶעגְלִיטְשְׁט אויף דִי וַואסֶער אוֹ שֶׁלָּקָה בְּחַרְסֶיהָ אָדֶער עֶר הָאט זִיך אַקְלַאפּ גִיטָאהֶן אָן דִיא שַׁארְבּוּנְס חַיָּיב דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא קְרוּג דַארְף בַּצָאהְלִין דֶעם שָׁאדִין וָוארוּם עֶר הָאט גֶעדַארְפְט אַכְטוּנְג גֶעבִּין דֶער קְרוּג זָאל נִיט צוּ בְּרָאכִין וֶוערִין און אַז עֶס אִיז יָא צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין הָאט עֶר גֶעדַארְפְט דִיא שַׁארְבּוּנְס צוּ נֶעמֶען און דִי וַואסֶער אָפּ צוּ-טְרִיקֶענִין, אַז עֶר הָאט דָאס נִיט גִיטָאהֶן אִיז גְלַייך וִוי עֶר הָאט ווילֶענְדִיג גֶעלֵייגְט דֶעם שָׁאדִין, רַבִּי יְהוּדָה זָאגְט אויף דֶעם וָואס דֶער קְרוּג אִיז צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין קֶען מֶען אִים נִיט בֶּעשׁוּלְדִיגֶען, וָוארוּם דֶער קְרוּג אִיז דָאך צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין נִיט ווילֶענְדִיג, נָאר אויף דִיא שַׁארְבּוּנְס מִיט דִי וַואסֶער אִיז אַזוֹי דֶער דִין בְּמִתְכַּוֵּין אויבּ דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא קְרוּג הָאט גִיוָואלְט צוּ נֶעמֶען דִיא שַׁארְבּוּנְס פַאר זִיך און דִיא וַואסֶער הָאט עֶר אויך גִיוָואלְט אוים שֶׁעפִּין פַאר זִיך, אִיז דָאך דִיא שַׁארְבּוּנְס זַיינֶע און דִיא וַואסֶער זַיינֶע, אַז אֵיינֶער הָאט זִיך אוים גֶעגְלִיטְשְׁט אויף דִיא וַואסֶער אָדֶער אַקְלַאפּ גִיטָאהֶן אָן דִיא שַׁארְבּוּנְס חַיָּיב דַארְף דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא קְרוּג בַּצָאהְלִין דֶעם שָׁאדִין וָוארוּם עֶס אִיז גְלַייך ווי זַיין בְּהֵמָה וָואלְט גֶעמַאכְט דֶעם שָׁאדִין בְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּין אַז דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא קְרוּג הָאט מַפְקִיר גִיוֶוען דִיא שַׁרְבּוּנְס מִיט דִי וַואסֶער, עֶר ווייל זַייא נִיט צוּ נֶעמֶען, און אֵיינֶער הָאט זִיך אויסְגֶעגְלִיטְשְׁט אִין דִיא וַואסֶער, אָדֶער עֶר הָאט זִיך אַקְלַאפּ גִיטָאהֶן אָן דִיא שַׁארְבּוּנְס פָּטוּר דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא פַאס דַארְף נִיט בַּצָאהְלִין דֶעם שָׁאדִין, וָוארוּם דִיא וַואסֶער מִיט דִיא שַׁארְבּוּנְס זֶענֶען נִיט זַיינֶע און זַייא זֶענֶען גֶעבְּלִיבֶּען לִיגֶען אויף דִי עֶרְד נִיט מִיט זַיין ווילֶען: ב הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אַז אֵיינֶער הָאט גִיגָאסִין וַואסֶער אִין גַאס, אֲפִילוּ ווינְטֶער וָואס אִין גַאס אִיז אַזוֹי אויך דָא וַואסֶער, הָאט עֶר גִיקֶענְט גִיסֶען דִיא וַואסֶער אִין גַאס, פון דֶעסְטְוֶועגִין וְהוּזַק בָּהֶן אַחֵר אַז אֵיינֶער הָאט זִיך גִיטָאהֶן אַשָׁאדִין אִין דִיא וַואסֶער חַיָּיב בְּנִזְקוֹ דַארְף עֶר בַּצָאהְלִין דֶעם שָׁאדִין הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ וְאֶת הַזְּכוּכִית אַז עֶר הָאט בֶּעהַאלְטִין אִין גַאס דֶערְנֶער אָדֶער שְׁטִיקֶער גְלָאז וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים אָדֶער עֶר הָאט גִימַאכְט אַוַואנְט פון דֶערְנֶער און שְׁטִיקֶער דֶערְנֶער גֵייעֶן אַרוים פון וַואנְט אִין דִיא גַאס וְגָדֵר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים אָדֶער אַוַואנְט אִיז אַיין גִיפַאלִין אִין גַאס אַרַיין וְהוּזְקוּ בָּהֶן אֲחֵרִים און אַנְדֶערֶע מֶענְטְשִׁין הָאבִּין זִיך גִיטָאהֶן אַשָׁאדִין אָן אֵיינֶע פון דִיא זַאכִין חַיָּיב בְּנִזְקָן דֶער בַּעַל הַבַּיִת פון דִיא זַאכִין דַארְף בַּצָאהְלִין דֶעם שָׁאדִין:
~~~~~

ואם אמר לבעל חבית עמוד פטור. היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה [יב] חייב. ואם עמד בעל חבית פטור. ואם אמר לבעל קורה עמוד חייב וכן זה בא [יג] בנרו וזה בפשתנו: ו שנים שהיו מהלכין ברה"ר אחד רץ ואחד מהלך או שהיו שניהם רצים. והזיקו זה את זה שניהם [יד] פטורים: ז המבקע ברשות היחיד [טו] והזיק ברה"ר. ברשות הרבים והזיק ברה"י. ברשות היחיד והזיק ברשות היחיד [טז] אחר. [יז] חייב:

וזה מיהר ללכת: ו אחד רץ ואחד מהלך וכו'. מתני' חסורי מחסרא והכי קתני אחד רץ וא' מהלך בערבי שבתות וימים טובים (ח) או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה שניהם פטורים דבערבי שבתות וי"ט מי שרץ רץ ברשות שהולך לדבר מצוה להכין צרכי שבת וי"ט (ס) ומש"ה פטור ובשאר ימות השנה כששניהם רצים הואיל ושניהם משנים שניהם פטורים: ז המבקע עצים: והזיק ברה"י. של אחרים: ברה"י. שלו: והזיק ברה"י אחר. של אחרים: חייב. ואע"ג דברשות קנביד ולא שכיחי רבים שם דנימא ה"ל לעיוני אפילו הכי חייב:

…לעמוד פייס שלא עמד אלא נמח. אבל עמד לתקן הקורה …דאורחיה הוא פטור. דהא במ"ד לעיל לא מחייבי' לנתקל אלא …ל לעמוד ש"מ דכל דאורחיה לא הוי פושע. גמרא: [יב] חייב. ולא אתולדה דבור מחייבינן ליה. דא"כ לא חייב …בית. דבור פטור בכלים אלא כיון שאינו מוטל לארץ ולא שלים …בנפשיה אלא קאי אנפשיה כמו …ידים דמי. נ"י: [יג] בנרו כו'. י"ל דקמ"ל דאף …דפשתן …רית האש נשרף וכרי …ל לבעל הנר ליזהר …לם ניחייביה קמ"ל. …(ח) אבל בגמרא קאמר …משות: (ס) וכסתמא …ת דיינינן ליה דזיל …ואפילו לא נקיט מידי …כפי למימר מערחון …' או למשות פניו ידיו …לשנוי כסותי' אבל אי …רהיט אלא לשאר צרכיו …כהו צרכי שבת ככתול דמי נ"י וכר"מ משמע דאפילו רץ …ברשות הוא כדי שלא תכנס שבת והוא אינו פנוי ועפ"ע …ומתוי"ט: [יד] פטורין. שכל אחד גרם לעצמו תקלה זו ולא הזיקו ממש במתכוין אלא כלומר הוזקו זה בזה. תו' וכתב הל"י …א שהוא כחול משונה בע"ש הוא ברשות ל"ש מהלכים זה לקראת זה או זה אחר זה פטורים אבל שניהם רצים דפטורים …ס דכי הדדי נינהו איכא לאפלוגי כדפלגי' לעיל בין מהלכין זה לקראת זה או זה אחר זה. או נימר האחרון או …שון: [טו] והזיק. שנתזה תתיכה מן עץ המתבקע או נשל הברזל מן העץ. נ"י: [טז] אחר. בגמרא מוקמינן להו דלא' …מבקע ברה"י והזיק ברה"ר ס"ל משום דהו"ל לאסוקי אדעתיה אי מטיל בקעת התם היה מזיק כיון שרבים מצוין שם …בקע ברה"ר והזיק ברה"י שאין רבים שם אימא לא מחייב. ואי אשמעינן מבקע ברה"ר משום דלא ברשות קא עביד …ליה רשותא אבל מבקע ברה"י דברשות קא עביד אימא לא מחייב. ואי אשמעינן הני תרתי הא מגוס דשכיחי כו' …אבל כשמבקע והזיק הכל ברה"י אימא לא צריכא וכו' הנ"י דלא זא"ו קתני: [יז] חייב. נזק שלם דכתו הוא וכנופו

שטעלט מען זיך ניט רוהען. אדער ער האט באדארפט זאגין צו דעם וואס טראגט דיא פאס ער זאל אויך שטיין ואם אמר לבעל חבית עמוד אויב דער וואס האט גיטראגין דעם בעלעק האט גיזאגט צו דעם וואס טראגט די פאס. ער זאל שטיין אונ ער איז ניט גישטאנען. אונ דיא פאס האט זיך אנגעשטויסין אן דעם בעלעק אונ איז צו בראכין גיווארין פטור דארף ער ניט צאהלין פאר דיא פאס היה בעל חבית ראשון אויב דער וואס האט גיטראגין די פאס איז גיגאנגען פריער ובעל קורה אחרון אונ דער וואס האט גיטראגין דעם בעלעק איז גיגאנגען אינטער אים נשברה חבית בקורה אונ דיא פאס איז צו בראכין גיווארין טייל דער בעלעק האט אים אשטויס גיטאהן חייב דער וואס טראגט דעם בעלעק דארף באצאהלין פאר דיא פאס. ווארום מיר זאגין דער וואס טראגט דעם בעלעק איז צו נעשווינט גיגאנגען. האט ער אקלאפ גיטאהן דיא פאס אונ האט איר צו בראכין ואם עמד בעל חבית אויב דער וואס טראגט דיא פאס האט זיך גישטעלט פטור דארף מען ניט באצאהלין פאר דיא פאס. ווארום אין מיטען טאג שטעלט מען זיך ניט רוהען ואם אמר לבעל קורה עמוד אויב דער וואס טראגט דיא פאס האט גיזאגט צו דעם וואס טראגט דעם בעלעק ער זאל שטיין. אונ ער איז ניט גישטאנען. אונ האט אקלאפ גיטאהן דיא פאס אונ זיא איז צו בראכין גיווארין חייב דארף ער באצאהלין פאר די פאס וכן זה בא בנרו וזה בפשתנו איינער איז גיגאנגען מיט אליכט וואס האט גיברענט. אונ איינער איז גיגאנגען מיט פלאקס. אונ דיא פלאקס איז פאר ברענט גיווארין פון דיא ליכט, איז אויך אזוי דער דין וויא בייא דיא פאס מיט דעם בעלעק:

ו שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים צוויא מענטשין זענען גיגאנגען אין גאס. אין מיטען וואך אדער ערב שבת אונ ערב יום טוב אחד רץ ואחד מהלך אדער עס איז גיוועזן ערב שבת אדער ערב יום טוב וואס דער שטייגער איז מענטשין לויפין. איז איינער גילאפין אונ איינער איז גיגאנגען או שהיו שניהם רצים אדער ביידע זענען גילאפין אין מיטען וואך אדער ערב שבת אונ ערב יום טוב והזיקו זה את זה אונ איינער האט גיטאהן אשאדין דעם אנדערין שניהם פטורין זענען ביידע פטור וועלכער עס האט גיטאהן דעם שאדין איז פטור צו באצאהלין (ועתי"ט): ז המבקע ברשות היחיד ער האט גישפאלטין האלץ ביי זיך אין שטוב אדער אין הויף, אונ אשטיקעל האלץ איז ארויס גישפרונגען פון דיא האק אין גאס אריין והזיק ברשות הרבים אונ האט גיטאהן אשאדין אין גאס ברשות הרבים אדער ער האט גישפאלטין האלץ אין גאס. אונ אשטיקעל האלץ איז ארויס גישפרונגען פון דיא האק אין אפרעמדין הויף אריין והזיק ברשות היחיד אונ האט גיטאהן אשאדין אין דעם פרעמדין הויף ברשות היחיד אדער ער האט גישפאלטין האלץ בייא זיך אין הויף. אונ אשטיקעל האלץ איז ארויס גישפרונגען פון דיא האק אין אפרעמדין הויף אריין והזיק ברשות היחיד אחר אונ האט גיטאהן אשאדין אין דעם פרעמדין הויף חייב דארף ער באצאהלין דעם שאדין:

סוף. ויתן לו המזיק דמי השור. גמרא: [כ] ולא קיימת כו'. ור"מ מקיימו פחת שפחתה מיתה מחלין בחי. שאם פחתה משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פחת דניזק. ור"י אי למחלין בחי למוד קאתי א"כ לכתוב ואת מתי גם ס"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא ומיהו אם עלה השבח יותר מהזיקו לא פליג בשבחא דבעלים משלמין ואין בעלים נוטלין. גמ' ועתוי"ט: [כא] פטור. ס"ה לשאר ד' דברים לבד מנזק דאדם חייב ושור פטור וכ"ש בשת דבעי כונה עפי אלא דנקט בשת לאשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו מתכוין לנזיק ואין מתכוין לביים. אף

שנגח את האדם ואפילו הוא שור תם ואין הלכה כר"ע: **ט** וכן הלכה. ואלי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו חצי נזק אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וכו' ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הוא בשבח נבילה כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ונתיקרה אח"כ והיא שוה להאכילה לכלבים או למוכרה לעכו"ם ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו. והיינו דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו

ואין הנבילה יפה כלום א"ר מאיר על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אמר לו רבי יהודה וכן הלכה. קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו. [כ] ולא קיימת וגם את המת יחצון. ואיזה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבלה יפה חמשים זוז. שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת:

י יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו. [כא] פטור על מעשה שורו. וחייב על מעשה עצמו. שורו שבייש פטור

כלומר שצריך ליתן לו דמי הגי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביח הנבלה. ורבי יהודה סבר דהאי שבח נבלה דמזיק הוי וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חצי נזקו מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין והיינו דקאמר ר' יהודה לר"מ קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחלון שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקיל ליה מזיק פלגא והלכה כרבי יהודה: י שורו שבייש פטור.

גילדין ואין הנבלה יפה כלום און דיא נבלה איז גאר גיט ווערט, איז דאך דער שאדין צוויי הונדערט גילדין אמר רבי מאיר האט רבי מאיר גיזאגט על זה נאמר אויף אזוי א אקם האט דיא תורה גימיינט ומכרו את השור החי וחצו את כספו מען זאל פאר קויפין דעם לעבעדיגען אקם און מען זאל טיילין דיא געלט אויף העלפט, העלפט געלט [הונדערט גילדין] זאל נעמען דער מזיק, און העלפט געלט [הונדערט גילדין] זאל נעמען דער ניזק אמר לו רבי יהודה האט רבי יהודה גיזאגט צו רבי מאיר וכן הלכה דער דין איז וויא דו זאגסט, נאר ניט פון אזוי א אקם שמועסט דיא תורה קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו דו האסט מקיים גיוועז מען זאל פאר קויפין דעם לעבעדיגען אקם און מען זאל צו טיילין דאס געלט אויף העלפט, איין העלפט דעם מזיק און איין העלפט דעם ניזק ולא קיימת וגם את המת יחצון דו האסט אבער ניט מקיים גיוועזן דעם סוף פסוק וואס עס שטייט מען זאל דעם טויטין אקם אויך צו טיילין, אז ער איז גאר ניט ווערט צו וואס זאל מען אים צו טיילין ואיזה זה פון וועלכין אקם שמועסט די תורה שור שוה מאתים א אקם וואס איז ווערט צווייא הונדערט גילדין שנגח שור שוה מאתים האט גישטויסין א אקם וואס איז ווערט צוויי הונדערט גילדין והנבלה יפה חמשים זוז און דיא נבלה איז ווערט פופציג גילדין ואיז דער שאדין הונדערט און פופציג גילדין, אהאלבער שאדין וואס דער ניזק דארף נעמען איז פינף און זיבעציג גילדין, צו דיא פופציג וואס דיא נבלה איז ווערט, צו זאמען וועט דעם ניזק בלייבין הונדערט פינף און צוואנציג, און פינף און זיבעציג וועט ער האבין שאדין, און דער מזיק וועט פון זיין אקם

ווי פיל וועט אים בלייבין פון זיין אקם, הונדערט פינף און צוואנציג], זאגט דיא משנה מען זאל פאר קויפין דעם לעבעדיגין אקם פאר צווייא הונדערט גילדין, און דיא נבלה פאר פופציג גילדין שזה נוטל חצי החי וחצי המת וועט דער מזיק נעמען אהעלפט פון לעבעדיגין אקם [הונדערט גילדין] און אהעלפט פון טויטין אקם פינף און צוואנציג גילדין וזה נוטל חצי החי וחצי המת און דער ניזק וועט נעמען אהעלפט פון לעבעדיגין אקם [הונדערט גילדין] און אהעלפט פון טויטין אקם פינף און צוואנציג גילדין, וועלין ביידע האבין גלייך [רבי מאיר מיט רבי יהודה קריגין אויב דיא נבלה איז גאר ניט ווערט גיוועזן ווען דער אקם איז געהרגת געווארין, איז דער שאדין גיוועזן גאנצע צווייא הונדערט גילדין, דער נאך ווען דער מזיק מיט דעם ניזק זענען גישטאנען בייא בית דין צום באצאהלין, איז דיא נבלה ווערט גיוועזן פופציג גילדין, רבי מאיר האלט דער מזיק מוז באצאהלין גאנצע הונדערט גילדין, און דיא ווערט פון דיא נבלה גיהער צום ניזק, און רבי יהודה זאגט אהעלפט פון דיא נבלה גיהער צום מזיק רעכונט מען נאר דעם שאדין הונדערט און פופציג גילדין, דארף מען נאר באצאהלין פינף און זיבעציג גילדין]: י יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו אמאהל דארף אמענטש באצאהלין פאר דעם שאדין וואס זיין אקם האט גיטאהן, און פאר דעם שאדין וואס ער אליין האט גיטאהן דארף ער ניט באצאהלין פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו און אמאהל דארף ניט אמענטש באצאהלין פאר דעם שאדין וואס זיין אקם האט גיטאהן, און ער דארף באצאהלין פאר דעם שאדין וואס ער אליין האט גיטאהן שורו שבייש פטור אויב זיין אקם האט

היה אחד גדול. ואחד קטן. הניזק אומר גדול הזיק. והמזיק אומר לא כי. אלא קטן הזיק. אחד תם ואחד [כה] מועד. הניזק אומר מועד הזיק והמזיק אומר לא כי. אלא תם הזיק. המוציא מחבירו עליו הראיה. היו הניזוקין (ס"א שנים) אחד גדול ואחד קטן. והמזיקים שנים אחד גדול וא' קטן. הניזק אומר גדול הזיק את הגדול. וקטן את הקטן. והמזיק אומר לא כי. אלא קטן את הגדול וגדול את הקטן. א' תם וא' מועד הניזק אומר מועד הזיק את הגדול ותם את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא תם את הגדול. ומועד את הקטן. המוציא

שניהם (יב) אבל ליתנהו לתרוייהו מלי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך (יג): **גדול הזיק**. ויש בגופו שוה חצי נזק: **קטן הזיק**. ודמי הקטן תקח (יד) ומותר חצי נזקך תפסיד: **קטן הזיק את הגדול**. ואע"פ שחצי נזקו של גדול מרובה לא תקח אלא קטן שלי וחצי נזקו של קטן שלך קח מן הגדול. וכן הכך המוציא מחבירו עליו הראיה דתנינן במתני' אכ' לא הביא ראיה אין לו כלום ואפילו דמי תם ואפי' קטן שהודה

מתריס ואשתכח דאיהו גרם ליה למנקה כסנע ואפילו. הכי פג"ר ברמ"ם וכ"י: (יב) ודוקא כי איכא סהדי דחד מינייהו אזיק הוא דאמרינן שניהם חייבים. אבל היכא דליכא סהדי כהכי אע"ג דמודה מרייהו דחד מינייהו הוא דאזיק פטור דהא אפילו יודה דהאי תורא הוא דאזיק נמי לא מחייב דקי"ל פלגא נזקא קנסא ומודה בקנס פטור. כ"י: (יג) ולא אמרינן כיון דיוחלט השור כמ"ש כמ"ט משעת נגיחה קם ליה ברשות הניזק וממ"נ אית ליה חלק באחד מהם להוי כשני שוורים של שני שותפים שאם נאבד האחד נאבד לשניהם קמ"ל דס"ה שלא נתברר באיזה מהן הו"ל חלק מלי למימר אייתי ראיה דהאי הוא דאזקך. הרא"ש: (יד) רש"י ותמיהני דהא קיי"ל יוחלט השור וא"כ לא יוכל לסלקה כזוזי ולשון כ"י והקטן תקח תוי"ט. ול"נ ליישב דברי רש"י ז"ל עפמ"ש לעיל בשם הנ"י דדוקא כי איכא סהדי דחד מינייהו אזיק כו' א"כ כל הלדדים הנאמרים היינו לחייבו כתשלומין דהרי עכ"פ אחד מממונו הזיק אבל לענין להחליט השור כיון דאין העדים יודעים איזה מהן הזיק אמרינן לענין החלט להקטן דלמא הגדול הזיק ולעולם אינו משלם לו רק דמי הקטן. ולשון הכ"י שהקטן תקח. אינו לענין החלטת השור שיטלנו כלא חפץ הבעלים אי רוצה לסלקו בדמים אלא שפי' טענת המזיק הוא ואף אי נימא לגרה לשון לא כי המזיק אומר כדי שהקטן הזיק עכ"ז לענין ההוא חיובו דהחלטת השור הוי מודה בקנס דהא מלך העזיאות העדים א"א להחליט שום אחד מהן עוד זאת דהוי טענו חטין והודה לו בשעורים והרי הניזק אומר שהגדול נחלט לו ואין לו בגוף הקטן כלום. ודוקא לחייב ממון אמרינן דעכ"פ דמי הקטן יקח ולכ"מ להאריך: [כה] מועד. אשמעינן דאפילו לר"י דאמר

גאר יענער אקס גיטאהן דעם שאדין, אונ ער איז דאך ניט דא היה אחד גדול ואחד קטן אויב איין אקס איז אגרויסער, ער איז ווערט דעם האלבין שאדין, אונ איין אקס איז אקליינער, ער איז ניט ווערט דעם האלבין שאדין הניזק אומר דער ניזק זאגט גדול הזיק דער גרויסער אקס האט גיטאהן דעם שאדין, וועל איך פון אים אפ נעמען מיין האלבין שאדין והמזיק אומר אונ דער מזיק זאגט לא כי ניט אזוי איז אלא קטן הזיק נאר דער קליינער אקס האט גיטאהן דעם שאדין, נעם דיר דעם קליינעם אקס, אונ דיא איבעריגע וואס דיר פעלט צום האלבין שאדין וועסטו שאדין האבין אחד תם ואחד מועד איין אקס איז אתם [וואס צאהלט נאר אהאלבין שאדין], אונ איין אקס איז אמועד [וואס צאהלט אגאנצין שאדין] הניזק אומר מועד הזיק דער ניזק זאגט דער מועד האט גיטאהן דעם שאדין, דארף ער באצאהלין דעם גאנצין שאדין והמזיק אומר אונ דער מזיק זאגט לא כי ניט אזוי איז אלא תם הזיק נאר דער תם האט גיטאהן דעם שאדין, דארף מען נאר באצאהלין אהאלבין שאדין המוציא מחברו עליו הראיה דער וואס וויל אויס ציהען געלט פון זיין חבר דער דארף ברייגגען עדות, דארף דער ניזק ברייגגען עדות אז דער מועד האט גיטאהן דעם שאדין היו הניזוקין שנים אויב צוויי אקסין האבין גיהאט דעם שאדין אחד גדול ואחד קטן איין אקס איז אגרויסער אונ איין אקס איז אקליינער והמזיקים שנים אונ דיא אקסין וואס האבין גיטאהן דעם שאדין זענען אויך צווייא אונ זיי זענען תמין אחד גדול ואחד קטן איין אקס איז אגרויסער אונ איין אקס איז אקליינער הניזק אומר דער ניזק זאגט גדול הזיק את הגדול דיין גרויסער אקס האט גיטאהן שאדין מיין גרויסין אקס, וועל איך פון אים אפ נעמען מיין האלבין שאדין וקטן את הקטן אונ דיין קליינער אקס האט גיטאהן שאדין מיין קליינעם אקס וועל איך פון אים אפ נעמען מיין האלבין שאדין והמזיק אומר אונ דער מזיק זאגט לא כי ניט אזוי איז אלא קטן את הגדול נאר מיין קליינער אקס האט שאדין גימאכט דיין גרויסין אקס, נעם דעם האלבין שאדין פון דעם קליינעם אקס, אונ וואס דיר וועט פעלין צום האלבין שארין, וועסטו שאדין האבין וגדול את הקטן אונ מיין גרויסער אקס האט גיטאהן שאדין דיין קליינעם אקס, נעם דעם האלבין שאדין פון גרויסען אקס, אונ וואס עס וועט בלייבין פון דעם גרויסין אקס מעהר ווי דער האלבער שאדין פון קליינעם אקס גיהער צו מיר אחד תם ואחד מועד זיין אקס איז אתם אונ איין אקס איז אמועד הניזק אומר דער ניזק זאגט מועד הזיק את הגדול דער מועד האט גיטאהן שאדין דעם גרויסען אקס, קומט מיר פאר דעם גרויסען אקס אגאנצען שאדין ותם את הקטן אונ דער תם האט גיטאהן שאדין דעם קליינעם אקס, קומט מיר פאר דעם קליינעם אקס אהאלבין שאדין והמזיק אומר אונ דער מזיק זאגט לא כי ניט אזוי איז אלא תם את הגדול נאר דער תם האט שאדין גימאכט דיין גרויסין אקס, קומט דיר פאר דיין גרויסין אקס אהאלבין שאדין ומועד את הקטן אונ דער מועד האט שאדין גימאכט דיין קליינעם אקס, קומט דיר פאר דייז קליינעם אקס אגאנציז שאדין המוציא

מבעיא: בואו ונצא. כאדם המקבל פני המלך: דברים אמורים בע"ש בין השמשות אבל בחול אחד רץ ואחד מהלך חייב. שניהם רצין אפילו בחול פטורים. אמר מר ומודה איסי בע"ש ביה"ש שהוא פטור מפני שרץ ברשות. בע"ש מאי ברשות איכא

כדרבי חנינא דאמר רבי חנינא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרו לה לקראת שבת כלה מלכתא ר' ינאי מתעטף וקאי וקאמר בואי כלה בואי כלה:

דברים אמורים ווען זענען די בייד גיזאגט גיווארין אז דער וואס לויפט איז פטור בערב שבת בין השמשות אז ער איז גילאפין ערב שבת שפעט פארין נאכט אבל בחול אבער אין מיטען וואך אחד רץ ואחד מהלך חייב אז איינער איז גילאפין אונ איינער איז גענאנגען, אונ דער וואס איז גילאפין האט געמאכט אשאדין צו דעם וואס איז געגאנגען, איז ער חייב שניהם רצין אז ביידע זענען גילאפין אונ איינער האט געמאכט אשאדין דעם אנדערין אפילו בחול פטורין אפילו דאס איז גיוועין אין מיטען וואך זענען אויך ביידע פטור אמר מר דער רבי האט גיזאגט ומודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשות איסי איז מודה אז איינער איז גילאפין אין נאס ערב שבת שפעט פארין נאכט אונ לויפינדיג האט ער געמאכט אשאדין איז ער פטור צו באצאהלין, וייל דאמאלס מעג ער לויפין בערב שבת מאי ברשות איכא פאר וואס מעג מען ערב שבת פארין נאכט לויפין, ענטפערט דיא גמרא כדרבי חנינא אזוי וויא רבי חנינא האט גיזאגט דאמר רבי חנינא ווארום רבי חנינא האט גיזאגט צו זיינע תלמידים אדער צו זיינע שטוב מענטשין בואו ונצא לקראת כלת מלכתא קומט וועלין מיר ארויס גיין געגין די כלה וואס איז אמלכה ואמרי לה אונ אנדערע זאגין אזוי האט רבי חנינא גיזאגט קומט מיר וועלין ארויס גיין לקראת שבת כלה מלכתא געגין דעם שבת וואס זיא איז אכלה אונ אמלכה רבי ינאי מתעטף וקאי וקאמר בואי כלה בואי כלה רבי ינאי האט זיך איינגעוויקולט אין מאנטיל אונ האט זיך גישטעלט אונ האט גיזאגט צום שבת קום כלה קום כלה, זעהן מיר אז צום שבת מוז מען זיך פארברייטין, דריבער אז איינער האט זיך פארשפעטיגט פרייטאג פארין נאכט אין נאס איז אמצוה ער זאל לויפין אהיים זיך צו גרייטין צום שבת:

זוהר לך דף פ"ג ע"א ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

פתח ואמר (ישעיה כו) נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך האי קרא אוקמוה ואוקימנא ליה, אבל ת"ח נפשא דב"נ כל סליק לערסיה נפקא מניה וסלקא לעילא. ואי תימא דכלהו סלקאן לאו כל חד וחד חמי אפי מלכא אלא נפשא סלקא ולא אשתאר בה בהדי גופא בר חד רשימו (נשימו) דקסטא דחיותא דלבא ונפשא אזלא ובעיא לסלקא. וכמה דרגין לדרגין לסלקא שטאת והיא אתערעת בהני קומרין טהירין דמסאבותא. אי היא דכיאת דלא אסתאבת ביממא סלקא לעילא ואי לאו דכיאת אסתאבת בינייהו ואתדבקת בהו ולא סלקא יתיר ותמן מודעין לה מלין ואיהו אתדבקת מאינון מלין דזמן קריב ולזמנין דחייכין בה ומודעין לה מלין כדיבין. וכדין אזלא כהאי גוונא כל ליליא עד דיתער בר נש ותאבת לאתריה. זכאין אינון צדיקייא דגלי לון קב"ה רזין דיליה בחלמא בגין דיסתמרון מן דינא ווי לאינון חייבי עלמא דמסאבין גרמייהו ונפשייהו. ת"ח אינון דלא אסתאבו כד סלקי בערסייהו נפשא סלקא ועאלת בין כל הני דרגין בקדמיתא וסלקא ולא אתדבקת בהו ולבתר אזלא ושטאת וסלקה כפום אורחה ההיא נפשא דזכת לסלקא אתחזיאת קמיה דסבר אפי יומין ואתדבקת ברעותא לאתחזאה בתיאובתא עלאה למחמי בנועם מלכא ולבקרא בהיכליה ודא הוא בר נש דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי ודא הוא נפשא דכסיפא דילה כד סלקא בקב"ה (תדיר) ולא אתדבקת בהני זיינין טהירין אחרנין והיא אזלת בתר זינא קדישא באתרא (ד"א בתר אתרא) דנפקת מתמן ובג"כ כתיב (שם) נפשי אויתיך בלילה בגין למרדף בתרך ולא לאתפתאה בתר זינא אחרא נוכראה:

מוסר	יוסף לחק	הלכה פסוקה
מרב סעדיה גאון		ש"ע יו"ד סי' רמ"ט

(א) שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה המחזיק ביד ישראל המך **ונותן לו מתנה או הלואה או עושה שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל**

בשביל ז' דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת.

(א) שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו אכט מעלות זענען דא ביא צדקה איינע גרעסער פון דיא אנדערע מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה די גרעסטע מעלה וואס קיין גרעסערע איז שוין ניטא המחזיק ביד ישראל המך אז ער העלפט איוד וואס איז ארעם גיווארין ונותן לו מתנה או הלואה אונ ער שיינקט אים געלט אדער ער בארגט אים געלט או עושה שותפות אדער ער מאכט מיט אים אהאנדיל שותפות או ממציא לו מלאכה אדער ער גיט אים ארבעט כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל

בשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת וועגין זיבען זאכין ווערט ניט גיהערט דיא תפלה פון אמענטש ואין עתירתו מתקבלת אונ

החכמים שהיו צוררים חמעות בסדיניהם ומשליכין אותם לאחוריהם ובאים העניים ונוטלין כדי שלא יהיה להם בושה: (ה) פחות מזה שיתן לעני בידו קודם שישאל: (ו) פחות מזה שיתן לו כראוי אחר שישאל: (ז) פחות מזה שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות: (ח) פחות מזה שיתן לו בעצב (ההגה) ועכ"פ לא יתפאר האדם בצדקה שנותן ואם מתפאר לא די שאינו מקבל שכר אלא אפילו מענישין אותו עליה ומ"מ מי שמקדיש דבר לצדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו שיהא לזכרון וראוי לעשות כן:

שנאמר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה. והחמישית שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו אין תפילתו נשמעת כמ"ש ואשר אכלו שאר עמי וגו' אז יזעקו אל ה' ולא יענה אותם. הששית המתפלל בלא נקיות וטהרה אין תפלתו נשמעת כמו שכתב גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו. והשביעי אשר גברו עונותיו עלמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפילתו נשמעת כדכתיב ויהי כאשר קרא ולא שמעו וגו':

וויסען צו וועמען ער גיט כגון החכמים שהיו צוררים חמעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם אזוי וויא די חכמים האבין גיטאהן זיי האבין איינגעבונדין געלט אין אטוך אונ האבין דיא טוך מיט דעם געלט אויפגעהאנגין אויף די פלייצעס ובאין העניים ונוטלין אונ די ארעמע פלעגין צו גיין אונ אראפ־נעמען פון די פלייצעס די טוך מיט דעם געלט כדי שלא יהיה להם בושה זייא זאלין ניט פארשעמט ווערין ווען זייא נעמען די צדקה: (ה) פחות מזה אקלענערע פון די מעלה איז שיתן לעני בידו קודם שישאל ער זאל געבין דעם ארעם מאן די צדקה אין האנט, אידער דער ארעם מאן וועט בעטין: (ו) פחות מזה אקלענערע פון די מעלה איז שיתן לו כראוי אחר שישאל ער זאל געבין דעם ארעם מאן וויא פיל ער ברויכט צו געבין, נאך דעם וויא ער האט אים שוין גיבעטין: (ז) פחות מזה אקלענערע פון די מעלה איז שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות אז ער גיט אים וויינינגער וויא ער דארף אים געבין, נאר ער גיט אים מיט אפרייליכען פנים: (ח) פחות מזה אקלענערע פון די מעלה שיתן לו בעצב ער גיט אים מיט אטרויערי־גען פנים ואף על פי כן פון דעסטוועגין לא יתפאר האדם בצדקה שנותן דער מענטש זאל זיך ניט בעריהמען מיט די צדקה וואס ער גיט ואם מתפאר אונ אויב ער בעריהמט זיך יא לא דיו שאינו מקבל שכר ניט גענוג וואס ער וועט קיין שכר נעמען פאר דיא צדקה אלא אפילו מענישין אותו עליה מען וועט אים נאך שטראפין אויך אויף דעם וואס ער פארשעמט דיא ארעמע לייט אונ זיך מאכט ער גרוים ומכל מקום מי שמקדיש דבר לצדקה פון דעסט־וועגין אז ער היילינט אזאך אויף צדקה מותר לו שיכתוב שמו עליו מעג ער אויפשרייבין זיין נאמען אויף די זאך שיהא לזכרון עס זאל זיין צו אאנדיינ־קונג אז ער האט די זאך גיגעבין וראוי לעשות כן

ער זאל ניט הערין זיין געשרייא שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה דער וואס פארשטאפט זיינע אויערין ער זאל ניט הערין דאס געשרייא פון דעם ארעם מאן, אז ער וועט רופין צו גאט, ער זאל אים העלפין וועט ער ניט גיענפערט ווערין והחמישי שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו דאס פינפטע איז ער צאהלט ניט קיין ארבייטער, אונ גזלת בייא פרעמדע מענטשין, אונ ער עסט וואס ער טאר ניט עסין, אין תפלתו נשמעת זיין תפלה ווערט ניט גיהערט כמו שכתוב וויא עס שטייט אין פסוק ואשר אכלו שאר עמי ווייל זייא האבין גיגעסין דאס לייב פון מיין פאלק אז יזעקו אל ה' ולא יענה אותם דאמאלס וועלין זיי שרייען צו גאט אונ ער וועט זיי ניט ענפערין והששית המתפלל בלא נקיות וטהרה דאס זעקסטע איז, אז ער דאווינט אונ זיין גוף איז ניט ריין אונ די הענט זענען ניט ריין אין תפלתו נשמעת זיין תפלה ווערט ניט גיהערט כמו שנכתב ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו די יודין גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו אפילו איר וועט פיל בעטין וועל איך ניט הערין, ווייל אייערע הענט זענען פול מיט בלוט והשביעי אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה דאס זיבעטע איז, אויב זיינע עבירות זענען שטארק, זיינע ווילדינקייט נעגין גאט זענען שטארק, אונ ער האט נאך ניט גיטאהן תשובה, אונ ער דאווינט אין תפלתו נשמעת זיין תפלה ווערט ניט גיהערט כדכתיב וויא עס שטייט אין פסוק ויהי כאשר קרא ולא שמעו אונ עס איז גיוועזן אזוי ווי דער נביא האט גערופין צו דיא יודין זיי זאלין טאהן תשובה אונ זייא האבין ניט גיוואלט הערין כן יקראו ולא אשמע אזוי וועלין זיי רופין צו מיר איך זאל זיי העלפין אונ איך וועל ניט הערין:

אונ מען דארף אזוי טאהן. וועלין מענטשין זעהן די נדבה וואס ער האט גיגעבין, וועלין זיי אויך געבין נדבות:

וְצַלִּי תַמָן אַבְרָם בִּשְׁמָא דַיְיָ: ח וְאַף לְלוֹט דְאָזִיל עִם אַבְרָם הֲוָה עָאן וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין: ו וְלָא סוֹבְרַת יָתְהוֹן אַרְעָא לְמֵתַב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יְכִילוּ לְמֵתַב כַּחֲדָא:

שֵׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה: שלישי ה וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת־אַבְרָם הָיָה צֹאן־וּבָקָר וְאֹהָלִים: ו וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו:

ת"א וגם נטע . ב"ק נג׳

בעל הטורים

(ו) ולא נשא . ב׳ במסרה . הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם שהיה להם רכוש הרבה אין מספר:

רש"י

שם. ואשר קרא שם ח אברם בשם ה׳. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה׳: (ה) ההולך את אברם. מי גרם שהיתה לו זאת ט הליכתו עם אברם: (ו) ולא נשא אתם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם. ול׳ קצר הוא וצריך להוסיף עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ י לפיכך כתב ולא נשא בל׳ זכר:

שפתי חכמים

כלומר הנגב קאי על מגרים וק"ל: ח רלה לתרץ שלא תקשה כיון דכבר עשה מזבח וקרא שם א"כ למה נאמר ג"כ ויקרא שם אברם וגו׳ ל"פ ואשר קרא שם כו׳ ר"ל דקרא דולה להודיעך לאיזה מקום הולך למקום שקרא שם כבר בשם ה׳: ט דקשה לרש"י דהא לעיל כתיב וילך אברם וגו׳ וילך עמו הנגבה: י דקשה לרש"י דהרי הארץ ל׳ נקבה וא"כ לא הל"ל נשא לשון זכר ופ"ק וכי אפשר זה שהארץ אינה יכולה לקבל ולישא בני אדם ל"פ להספיק מרעה ר"ל דנשא קאי אמרעה ומרעה לשון זכר:

פירוש לתורת אלהים

וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ אונ וואס אַבְרָם האָט דאָרט גירופין גאָטס נאָמען כְּלוֹמַר צו דעם אָרט האָט ער זיך גיצויגין אָדער מען קאָן אַזוי זאָגין (וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְיָ) אַצוּנְדֶערְט האָט אַבְרָם אויף דעם זעלבין אָרט נאָך אַמאָהל גיטאָהן רופין גאָטס נאָמען: (ה) וְגַם לְלוֹט הַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם אונ אויך צו לוט וואס ער איז גיגאַנגען מיט אַבְרָם הָיָה איז גיוועזן צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים שאָף אונ רינדער אונ גיצעלטין, (רש"י שרייבט דרום שטייט וְהַהוֹלֵךְ אֶת אַבְרָם) צו ווייזין אַז דאָס וואָס לוט איז גיגאַנגען מיט אַבְרָם האָט גורם גיוועזן אַז לוט האָט אויך אַלץ דאָס גוטס גיהאַט: (ו) וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ אונ דיא ערד האָט זייא ניט גיקענט טראָגין לָשֶׁבֶת יַחְדָּו זייא זאָלין צו זאַמען וואהנען כְּלוֹמַר דיא ערד האָט ניט גיקענט געבין גענוג פאשע פאר זייערע בְּהֵמוֹת וועגין כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וואָרום זייער גוטס איז גיוועזן פיל וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו אונ ווארום האָבין זייא ניט גיקענט צו זאַמען וואהנען מיט זייא:

ספר הישר

גאָלד אונ בריליאַנטין שעפסין רינדער קנעכט דינסטען אונ דער מֶלֶךְ האָט גיבעטין אונ מען האָט געבריינגט אַבְרָהָמ׳ען אין דעם קעניגליכען הויף אין אַשיינע וואהנונג, אונ דער מֶלֶךְ האָט די נאַכט גרויס געמאַכט אַבְרָהָמ׳ען, אונ ווי דער מֶלֶךְ איז געקומען נאַכט צו שָׂרָה אונ האָט אויסגעצויגין די האַנט איר אָן־צו־רירען, האָט אים דער מַלְאָךְ שטאַרק גישלאָגין אונ ער איז שטאַרק דערשראָקין גיוואָרין, אונ ער איז אַוועק געגאַנגען פון איר, אין אַקורצע צייט שפּעטער איז פַּרְעֹה נאָך אַמאָהל צו געגאַנגען צו שָׂרַי אונ האָט איר גיוואָלט אָנרירען, האָט אים דער מַלְאָךְ גיוואָרפין אויף די ערד אונ האָט איהם גישלאָגין, אונ אַזוי איז גיוועזן די גאַנצע נאַכט, אונ דער מֶלֶךְ איז

יווען

תרגום　　נביאים ישעיה מא

להמשיך מנ"ה דו"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יהוה חית יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

• עִנְוְתָנַיָא וַחֲשִׁיכַיָא דִמְחַמְדִין לְאוּלְפָנָא הָא כִּצְחִיָא לְמַיָא וְלָא מַשְׁכְּחִין רוּחֵיהוֹן בִּסְגוּפָא מְשַׁלְהַיָא אֲנָא יְיָ אֲקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא אֲרַחֲקִנוּן: ב אֲקָרֵב גָלְוָתְהוֹן מִבֵּינֵי עַמְמַיָא וְאֶדְבְּרִנוּן בְּאוֹרַח

א הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֶזְבֵם: ב אֶפְתַּח עַל־שְׁפָיִים נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ

רש"י　　מצודת דוד

(א) מבקשים מים. זו התורה: נשתה. יבשה: (א) העניים כו׳. בני הגלות כשיטוכו לארזם דרך המדבר יבקשו מים ולא ימצאוהו: בצמא. בעבור הצמאון כלשו נשתק לגוכס ממקומו: אענם. כדבר שאלתם על המים: (ב) על שפיים. במקומות הגבוהים אוליך נהרות עם כי אין

אִתְבְּזִיעוּ וּשְׁמַיָּא צָעֵי מְטַלָּא׃ ג בְּרִי לָא נְזַל בְּעֵינָךְ נְטַר מַרְעָא וְתַרְעִיתָא׃ ד וְיֶהֱוֹון חַיֵּי לְנַפְשָׁךְ וְחִסְדָּא לְצַוְרָךְ׃ ה הֵידֵין תֵּיזִיל בִּסְבַרָא בְּאָרְחָתָךְ וְרִגְלָךְ לָא תִתְקַל׃

תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ־טָל׃ ג בְּנִי אַל־יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ נְצֹר תֻּשִׁיָּה וּמְזִמָּה׃ ד וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ׃ ה אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף׃

רש"י

(כ) ירעפו. יטפו: (ג) אל ילוזו. אל יתעקמו מנגד עיניך: (ה) לא תגוף. לא תכשל:

מצודת דוד

הם המעיינות הנובעים מתחת: ושחקים. מוסב על בדעתו לומר בדעת התורה יעיפו השמים טל: (ג) אל ילוזו. הואיל וחשובה היא ג"כ מהראוי שאל יסורו מנגד עיניך: נצור תושיה ומזימה. ר"ל שמור התורה במעשה ובמחשבה: (ד) ויהיו. שמירת המעשה והמחשבה יהיו סיבה להביא חיים לנפשך ולהלביש לגרונך כחן: (ה) אז. כשתהיה נשמר במעשה ובמחשבה אז תלך לבטח בדרכיך כי אין מחריד: לא תגוף. לא תוכה כאבני מכשול המושלכים בדרך ר"ל לא תאונה אליך רעה:

פירוש ע"ט

גאט האט געוואוסט וואס די וועלט וועט דארפין, אמאהל שלעכט אונ אמאהל גוט, איז אמאהל געווען אצייט די אבגערונדין זאלין זיך שפאלטין עפענען אונ ברייננען אפארפלייצונג אויף דער וועלט, אונ אמאהל איז געווען אצייט וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל פון די הימלען זאל רעגען טאה, דאס געהער אלץ צו די מעשים פון די מענטשין: (ג) בְּנִי אַל יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ מיין זוהן די תורה אונ מצות זאלין זיך ניט אוועק קרימען אוועק פון דיינע אויגין, זייא זאלין שטענדיג שטיין פאר דיינע אויגין נְצֹר תֻּשִׁיָּה וּמְזִמָּה דו זאלסט היטען דיינע מעשים זייא זאלין זיין וויא די תורה האט געבאטין, אונ זאלסט היטען דיינע טראכטונג זייא זאלין זיין הייליג: (ד) וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ זייא ווערין זיין דאס אמתה לעבין צו דיין נשמה וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ אונ זייא ווערין געבין חן צו דיין האלדז, וואס דו וועסט ריידין צו דיא מענטשין וועט דאס זיין מיט חן, ווייל דעם אמתין צדיק האבין אלע ליב אויף דיא וועלט, אונ אין הימעל בייא אלע מלאכים איז זער געליבט: (ה) אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ אז דיינע מעשים ווערין זיין וויא דיא תורה האט געבאטין אונ דיינע טראכטונגען ווערין זיין הייליג אונ אמת אונ הערליך, וועסטו גיין דיין וועג זיכער אויף דער וועלט וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף אונ דו וועסט דיר דיין פוס ניט אנשטויסין, עס וועט דיר קיין אונגליק טרעפין, נאר דו וועסט גליקליך דיא וועלט דורך גיין:

עיקר תוי"ט | משנה זבחים פרק ג | ברטנורא

[א] בנשים. אינטריך משום דבשאר עבודות פסולות אפילו כהנות. תוספת: (א) הקשה הר"ר אפרים איך יתכן שיהי' כל כך סכין ארוכה מהר הבית עד עזרת ישראל קל"ה אמות ותירץ דמשכחת לה דשחיט דרך גגין ועליות דלא נתקדשו. תו': (ב) או אם שגג ונכנס לעזרה או שעבר ג"כ. הר"מ: (ג) וה"ה לשאר טמאים שאינם מטמאים כלים: (ד) ואע"ג דדם קדשים אינו מכשיר איכא הקודש מכשרת או כשהעבירה בנהר ועדיין משקה טופח עליה. תו':

כלי אמלעי להוד דמלכות דילירה א אל אלה אלהי אלהים

פרק ג א כל הפסולים ששחטו. שחיטתן כשרה שהשחיט' כשרה בזרים [א] בנשים ובעבדים ובטמאים אפילו בקדשי קדשים ובלבד שלא' יהיו טמאים נוגעים בבשר לפיכך הם פוסלים במחשבה

פרק ג א כל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה. וה"ה דאפילו לכתחלה שוחטין דכתיב ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה למד על השחיטה שכשרה בזרים ובפסולים ולא קתני ששחטו דמשמע דיעבד אין לכתחלה לא. אלא משום טמאים בלבד דטמא לכתחלה לא ישחוט גזירה שמא יגע בבשר וטמא ששחט בקדשים דכשרים לא ומשכחת לה אלא בסכינא אריכא (א) וכגון שהוא עומד חוץ לעזרה ושחט הבהמה שבתוך העזרה דהא שחיטת (ב) קדשים בעזרה הויא ואין טמא נכנס לעזרה ובנטמא בשרץ (ג) שאינו מטמא את הסכין דלאו אב הטומאה הוא או בטומאת מת וכגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה אבל בסכין לא שטמא מת מטמא את הסכין להיות אב הטומאה כיוצא בו והסכין מטמא את הבשר: (ד) לפיכך הם פוסלים. את הקרבן: במחשבה. הואיל וראוין לעבודה זו מחשבתם מחשבה

פרק ג א כָּל הַפְּסוּלִים שֶׁשָּׁחֲטוּ שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה דיא אלע מענטשין וואס זענען פסול מקריב צו זיין אקרבן, אויב זיי האבין געשאכטין דעם קרבן, איז דער קרבן כשר שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּזָרִים נוארום אישראל אדער אלוי מעג שעכטין אקרבן בְּנָשִׁים ווייבער וּבַעֲבָדִים קנעכט כנענים וּבִטְמֵאִים די מענטשין וואס זענען טמא, מעגין אויך שעכטין אקרבן אֲפִילוּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אפילו דיא קרבנות וואס זענען קדשי קדשים מעגין אויך שעכטין אזעלכע מענטשין וואס זענען פסול מקריב צו זיין דעם קרבן וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ טְמֵאִים נוֹגְעִים בַּבָּשָׂר נאר דיא מענטשין וואס זענען טמא זאלין זיין געהיט זייא זאלין ניט אנרירען דיא פלייש, זייא זאלין ניט מטמא זיין דיא פלייש [ועיין בהרע"ב] לְפִיכָךְ הֵם פּוֹסְלִים בְּמַחֲשָׁבָה דריבער ווייל זייא מעגין שעכטין אקרבן, אויב זייא טראכטין אשלעכטע מחשבה

ג השוחט את הזבח לאכול דבר שאין דרכו לאכול ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר כשר. ר"א פוסל. לאכול דבר שדרכו לאכול ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר פחות מכזית כשר. לאכול [ה] כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר. שאין אכילה והקטרה מצטרפין: ד השוחט את הזבח לאכול כזית מן [ו] העור. מן [ז] הרוטב. מן הקיפה. מן האלל. מן העצמות. מן [ח] הגידים מן הטלפים. מן הקרנים. חוץ לזמנו או חוץ למקומו. כשר ואין חייבין עליהם משום פגול ונותר וטמא: ה השוחט את המוקדשין

המינה שמאל אית ליה תקנתא בחזרה שכן יש בה הכשר ביום הכפורים שכהן גדול נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו אבל כלי חול אימא לא ואי אשמועינן כלי חול משום דחזו לקדשינהו אבל הכא אימא לא צריכא: ג לאכול דבר שאין דרכו לאכול. חוץ לזמנו או חוץ למקומו: ור"א פוסל. ואין הלכה כר"א: ד קופה. תבלין דק דק שבשולי קדרה (ס): האלל. שיורי הבשר הנדבקים בעור בשעת הפשט פ"א גיד הצואר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה שקורין זקפיל"ו בלע"ז: הקרנים והטלפים. ואפילו מה שיש בהן קרוב לבשר שכשחותכין אותו יצא ממנו דם לא חשיב כבשר: ואין חייבין עליהם משום פגול. אם היה הזבח פגול שחשב על בשרו לאכלו חוץ לזמנו ואכל מאלו פטור: וטמא. אם אכל מאחד מאלו בטומאת הגוף מזבח כשר אינו חייב משום אוכל קדשים בטומאת הגוף: ה השוחט את המוקדשין. כל היכא

נפלין הטמאה דלאו לטמאה הכלי: [ה] כחצי זית. נ"ע דהא תנינן לה חדא זימנא בס"פ דלעיל. עתוי"ט: [ו] העור. חוץ מעור שהליה שהוא לאכילה הר"מ: [ז] הרוטב. הוא המרק. הר"ב ופרש"י דחולין: (ט) וכר"פ העור והרוטב מפרש תבלין בלבד דאלו דק דק אוכל' מעליית' הוא וכמ"ה פ"ב דטבול יום מפי' התבלין והמרק ושומן הבשר שנמוח ונ"ל שכל אחד למד מענינו: [ח] הגידים. שם נופל על הגידים ממש ועל השורקים הדופקים והאיגם

כָּשֵׁר: ג הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל אײנֶער הָאט גֶישָׁאכְטִין אַקָּרְבָּן אוּנ וֶוען עֶר הָאט גֶישָׁאכְטִין הָאט עֶר גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבָּן אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואס עֶס אִיז נִיט דֶער שְׁטֵײנֶער צוּ עֶסִין, שְׁפֶּעטֶער וִוי דִי צַײט אִיז פוּן דֶעם קָרְבָּן מֶען זָאל אִים עֶסִין, אָדֶער נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף דֶעם קָרְבָּן עֶסִין וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר אָדֶער עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל מַקְטִיר זַײן פוּן דֶעם קָרְבָּן אַזֶעלְכֶע זַאכִין וָואס מֶען אִיז נִיט מַקְטִיר, שְׁפֶּעטֶער וִויא דִי צַײט אִיז מַקְטִיר צוּ זַײן דֶעם קָרְבָּן אָדֶער נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף דֶעם קָרְבָּן מַקְטִיר זַײן כָּשֵׁר אִיז דֶער קָרְבָּן כָּשֵׁר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זָאגְט דֶער קָרְבָּן אִיז פָּסוּל לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר פָּחוֹת מִכְּזַיִת כָּשֵׁר אוּיבּ עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל עֶסִין פוּן דֶעם קָרְבָּן דִיא זַאכִין וָואס דֶער שְׁטֵײגֶער אִיז צוּ עֶסִין נָאר וֶוײנִיגֶער וִויא אַאֵײלְבִּירְט גְרוֹיס, שְׁפֶּעטֶער וִויא דִיא צַײט אִיז צוּ עֶסִין, אָדֶער עֶר זָאל דָאס עֶסִין נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף דֶעם קָרְבָּן עֶסִין, אָדֶער עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל מַקְטִיר זַײן פוּן דֶעם קָרְבָּן דִי זַאכִין וָואס מֶען אִיז מַקְטִיר, נָאר וֶוײנִיגֶער וִויא אַאֵײלְבִּירְט גְרוֹיס, שְׁפֶּעטֶער וִויא דִיא צַײט אִיז מַקְטִיר צוּ זַײן דֶעם קָרְבָּן אָדֶער נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף מַקְטִיר זַײן דֶעם קָרְבָּן, אִיז דֶער קָרְבָּן כָּשֵׁר לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת כָּשֵׁר אוּיבּ עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל עֶסִין פוּן קָרְבָּן אַשְׁטִיקוּל פְלֵײש גְרוֹיס וִויא אַהַאלְבֶּער אֵײלְבִּירְט, אוּנ זָאל מַקְטִיר זַײן פוּן קָרְבָּן גְרוֹיס וִויא אַהַאלְבֶּער אֵײלְבִּירְט, שְׁפֶּעטֶער וִויא דִיא צַײט אִיז צוּ עֶסִין אוּנ וִויא דִיא צַײט אִיז מַקְטִיר צוּ זַײן אָדֶער נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף עֶסִין אוּנ מַקְטִיר זַײן אִיז דֶער קָרְבָּן כָּשֵׁר שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין וָוארוּם פְלֵײש גְרוֹיס וִויא אַהַאלְבֶּער אֵײלְבִּירְט צוּם עֶסִין, אוּנ חֵלֶב גְרוֹיס וִויא אַהַאלְבֶּער אֵײלְבִּירְט מַקְטִיר צוּ זַײן, רֶעכוּנְט מֶען נִיט צוּ זַאמֶען וִויא אַכְּזַיִת פָּסוּל צוּ מַאכִין דֶעם קָרְבָּן: ד הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח אײנֶער הָאט גֶישָׁאכְטִין אַקָּרְבָּן, אוּנ וֶוען עֶר הָאט גֶישָׁאכְטִין הָאט עֶר גֶיטְרַאכְט לֶאֱכוֹל כְּזַיִת מִן הָעוֹר עֶר זָאל עֶסִין אַשְׁטִיקוּל פוּן דִיא פֶעל גְרוֹיס וִויא אַאֵײלְבִּירְט מִן הָרוֹטֶב אָדֶער עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל עֶסִין פוּן דִי יָאוּךְ גְרוֹיס וִויא אַאֵײלְבִּירְט מִן הַקִּיפָה אָדֶער עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט עֶר זָאל עֶסִין גְרוֹיס וִוי אַאֵײלְבִּירְט פוּן דִי בְּשָׂמִים מִיט דִיא פַארְבְּרָאקַאכְץ וָואס אִין דִי יָאוּךְ מִן הָאַלָּל אָדֶר צוּ עֶסִין פוּן דִי שְׁטִיקְלַאךְ פְלֵײש וָואס אִיז אָנְגֶיקְלֶעבְּט אוּיף דִי פֶעל מִן הָעֲצָמוֹת אָדֶער עֶר זָאל עֶסִין פוּן דִיא בֵּײנֶער מִן הַגִּידִים אָדֶער פוּן דִיא אָדֶערִין מִן הַטְּלָפַיִם אָדֶער פוּן דִיא קְלָאהֶען מִן הַקְּרָנַיִם אָדֶער פוּן דִי הֶערְנֶער, אוּיבּ עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט אוּיף אֵײנֶע פוּן דִיא זַאכִין עֶר זָאל עֶסִין חוּץ לִזְמַנּוֹ שְׁפֶּעטֶער וִויא דִיא צַײט אִיז צוּ עֶסִין אוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ אָדֶער עֶר זָאל עֶסִין נִיט אוּיף דֶעם אָרְט וָואס מֶען דַארְף עֶסִין דֶעם קָרְבָּן כָּשֵׁר אִיז דֶער קָרְבָּן כָּשֵׁר וְאֵין חַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּיגּוּל אוּיבּ עֶר הָאט גֶיטְרַאכְט אוּיף אַקָּרְבָּן וֶוען עֶר הָאט אִים גֶישָׁאכְטִין עֶר זָאל עֶסִין דִיא פְלֵײש זַײנֶע שְׁפֶּעטֶער וִויא דִיא צַײט אִיז צוּ עֶסִין, אִיז דֶער קָרְבָּן גֶיוָוארִין פִּיגּוּל, אוּיבּ עֶר הָאט פוּן דֶעם קָרְבָּן גֶיגֶעסִין אֵײנֶע פוּן דִיא אַכְט זַאכִין קוּמְט אִים נִיט כָּרֵת וְנוֹתָר אוּיבּ דֶער קָרְבָּן אִיז גֶיוֶוען כָּשֵׁר, נָאר עֶס אִיז גֶעבְּלִיבֶּען פוּן אִים אוּיף נָאךְ דִיא צַײט אֵײנֶע פוּן דִיא אַכְט זַאכִין, אוּנ עֶר הָאט דָאס גֶיגֶעסִין, קוּמְט אִים נִיט כָּרֵת וְטָמֵא אוּיבּ אַכֹּהֵן וָואס אִיז גֶיוֶוען טָמֵא הָאט גֶיגֶעסִין פוּן אַכְּשֵׁרִין קָרְבָּן אֵײנֶע פוּן דִיא אַכְט זַאכִין, קוּמְט אִים נִיט כָּרֵת: ה הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמּוּקְדָּשִׁין אֵײנֶער הָאט

פר"ם: (י) דבכי מחשבת חוץ ") לזמני כתיב בליפי ודרשינן שיהיה לותו חוץ מגולע בדם ובשר ובלימורים דהיינו חוץ לצורה ממש שבעמת סיתר כמות נשתלע בכל הלה גמרה ומס"ע נמי לה פסל כשמחשב לפנים כדלי' בגמרה דפ"ב ולי"ע כשמחשב לחוץ מקום מגולע המלי כשר והו כגמרה דכשיכר עלמות לה פסל דוכיחה גופים מי מיפסל:

[ס] שיאכלוהו טמאים כו' לה על כמיניה דלה ישמש לו טמאים כו' הלכך אין מחשבתו מחשבה: [י] לערב דמו. רי' לטמאים דאמר אין דם מכשל דם:

") צ"ל למקומו

[ס] שיאכלוהו טמאים שיקריבוהו טמאי'. שיאכלוהו ערלים. שיקריבוהו ערלי'. לשבר עצמות הפסח. ולאכול ממנו נא. [י] לערב דמו בדם פסולין כשר. שאין המחשבה פוסלת אלא חוץ לזמנו. וחוץ למקומו. והפסח והחטאת שלא לשמן:

ולא לזרוק ולא לאכול חוץ למקומו אף על פי שחשב להביא למחר או להוציא חוץ למקומו לא פסל והלכה כחכמים והא דלא פסל ר' יוסי במחשב בדמים הנתנין למטה לתת אותם למעלה הואיל ואם עשה כן פסל משום דס"ל כר"י שהחושב לזרוק הדם על המזבח אפילו שלא במקומו כאלו חשב לזרקו במקומו ולכבד שלא יחשוב לזרוק חוץ לעזרה (י):

דעם איינגעווייניגסטען מזבח שיאכלוהו טמאים אדער ער האט גיטראכט כהנים וואס זענען טמא זאלין עסין דעם קרבן שיקריבוהו טמאים אדער ער האט גיטראכט כהנים וואס זענען טמא זאלין מקריב זיין דעם קרבן שיאכלוהו ערלים אדער ער האט גיטראכט כהנים וואס זענען ניט גימלת זאלין עסין דעם קרבן שיקריבוהו ערלים אדער ער האט גיטראכט כהנים וואס זענען ניט גימלת זאלין מקריב זיין דעם קרבן לשבר עצמות הפסח אדער ער האט גישאכטין אקרבן פסח אונ ווען ער האט איהם גישאכטין האט ער גיטראכט ער זאל צו ברעכין דיא ביינער פון קרבן פסח ולאכול ממנו נא אדער ער האט גיטראכט ער זאל עסין דעם קרבן פסח האלב גיבראטין לערב דמו בדם פסולין אדער ער האט גיטראכט ער זאל צו מישען דיא בלוט פון דעם קרבן מיט דיא בלוט פון אקרבן וואס איז פסול כשר בייא דיא אלע זאכין איז דער קרבן כשר שאין המחשבה פוסלת ווארום דאס טראכטונג מאכט ניט פסול דעם קרבן אלא נאר אז ער טראכט חוץ לזמנו ער זאל עסין דיא פלייש פון קרבן שפעטער וויא די צייט איז צום עסין וחוץ למקומו אדער ער טראכט ער זאל עסין דיא פלייש פון קרבן ניט אויף דעם ארט וואס מען דארף איהם עסין והפסח והחטאת שלא לשמן אדער ער האט גישאכטין אקרבן פסח אדער אחטאת ניט צו זייער נאמען, נאר אויף דעם נאמען פון איין אנדער קרבן, ביי דיא דרייא זאכען ווערט דער קרבן פסול דורך דעם טראכטין:

רש"י

ה"ג ורמינהי ושחט שחיטה בזר כשירה מדלא כתיב ושחט הכהן: וכי מאין באת. לומר שלריכה כהונה והלא לא נאמר בה כהן:

גמרא זבחים דף לב ע"א

סלכה ס' כלה כלי החיצון דהוה דמלתה דכרילה במוכן

כל הפסולים ששחטו וכו' שחטו דיעבד אין לכתחילה לא ורמינהי ושחט שחיטה בזר כשירה שהשחיטה כשירה בזרים בנשים ובעבדים ובטמאין ואפילו בקדשי קדשים או אינו אלא בכהנים. אמרת וכי מאין באת מכלל שנאמר אתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח יכול אף בשחיטה ת"ל

כל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה אלע מענטשין וואס זענען פסול מקריב צו זיין דעם קרבן, אויב זייא האבין גישאכטין דעם קרבן איז דיא שחיטה כשר, פרעגט דיא גמרא אין דיא משנה שטייט שחטו אויב זייא האבין שוין גישאכטין איז דיא שחיטה כשר דיעבד אין לכתחלה לא אז עס איז שוין גיטאהן גיווארין, עס איז שוין גישאכטין גיווארין, איז יא כשר, אבער אין אנהייב איידער מען האט דעם קרבן גישאכטין לאזט מען זייא ניט צו גיין שעכטין ורמינהי וועל איך דיך פרעגין אקשיא מיר האבין גילערונט עס שטייט אין פסוק ושחט ער זאל שעכטין, אונ עס שטייט ניט ושחט הכהן, דער כהן זאל שעכטין, מיינט דער פסוק שחיטה בזר כשרה אפילו דער מענטש וואס איז פרעמד צום קרבן מקריב זיין, פון דעסטוועגין איז ער כשר צום שעכטין דעם קרבן שהשחיטה כשרה בזרים בנשים ובעבדים ובטמאין ואפילו בקדשי קדשים דער קרבן מעג גישאכטין ווערין דורך ישראלים אונ לוים וואס זענען פרעמד מקריב צו זיין דעם קרבן, אונ דורך ווייבער אונ דורך כנענישע קנעכט וואס זענען פארקויפט צו איוד, אונ דורך מענטשין וואס זענען טמא. אונ אפילו דער קרבן איז קדשי קדשים, מעגין זייא איהם אויך שעכטין, פרעגט דיא גמרא או אינו טאמער ניין, טאמער טארין זייא ניט שעכטין אלא בכהנים נאר כהנים מוזין שעכטין דעם קרבן. ענטפערט דיא גמרא אמרת איך וועל דיר זאגין וכי מאין באת פון וואנען קומסטו צו זאגין אז נאר כהנים מוזין שעכטין מכלל שנאמר ווייל עס שטייט אין פסוק גאט האט גיזאגט צו אהרן אתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח דו אונ דיינע זוהן מיט דיר זאלט איר היטען זייער כהונה (בעדינונג) צו אלע זאכין וואס גיהער צום מזבח יכול אף בשחיטה איך וואלט מיינען אפילו שעכטין

הי אלא משום דתכף לסמיכה שחיטה וצריך לדחוק ההוא דלקמן פרק בתרא ומיהו יש ליישב הסוגיא דלקמן בשמעתין משום הסוגיא סוגיא כמאן דאמר ביאה במקצת לאו שמה ביאה דאי משום לפני ה' אפשר דמעייל ידיה וסמיך אבל אי אמרינן תכף לסמיכה שחיטה לא איפשר דמרחקה לפון מיהו וסמך ושחט דכתיב גבי עולה דטעונה לפון דריש בתורת כהנים בפרשת ויקרא מה סמיכה בטהורים אף שחיטה בטהורים וכהדיא דריש התם מקרא דלעיל דכתיב יקריב אותו לרצונו לפני ה' וסמך מדכתיב ממש וסמך אלא לפני ה' ודריש לפני ה' ולא כפי' הקונטרס דפרק בתרא דדריש לה מקרא אחרינא דפר כהן משיח תדע דמפר כהן משיח היכי מלי למילף שאר סמיכות לפני ה' שאני התם דקדושה חמורה היא העלות הפנימיות:

לעזרה: ולא השוחט לפני ה'. שאם רצה עומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה: לפנים מן הנשחט. לפנים מן הבהמה:

אפשר דעביד סכין ארוכה ושחט. סמיכה נמי אפשר דמעייל ידיה וסמיך. קסבר ביאה במקצת שמה ביאה. רב חסדא מתני איפכא וסמך ושחט מה שחיטה בטהורים אף סמיכה בטהורים מאי שנא שחיטה דכתיב לפני ה' סמיכה נמי כתיב לפני ה' אפשר דמעייל ידיה וסמיך שחיטה נמי אפשר דעביד סכין ארוכה ושחיט הא מני שמעון התמני הוא דתניא ושחט את בן הבקר לפני ה' ולא השוחט לפני ה' שמעון התמני אומר מנין שיהיו ידיו של שוחט לפנים מן הנשחט ת"ל ושחט את בן הבקר לפני ה' שוחט את בן הבקר יהיה לפני ה':

קומען אין דיא עזרה אפשר דעביד סכין ארוכה ושחיט ווארום ער קען מאכין אלאנגען מעסער אונ אריין שטעקין דעם מעסער אין דיא עזרה דורך אפענסטער אדער דורך אטיר אונ וועט שעכטין, דריבער מעג אטמא אויך שעכטין, פרעגט דיא גמרא סמיכה נמי דארף דאך אטמא מעגין ארויפ־ ליגין דיא הענט אויף דעם קרבן, ווארום ער וועט גאר ניט אריין גיין אין דיא עזרה אפשר דמעייל ידיה וסמיך ער וועט נאר אריין שטעקין דיא הענט אין דיא עזרה אונ וועט זייא ארויפליגין אויף דעם קרבן. ענפערט דיא גמרא קסבר ביאה במקצת שמה ביאה דער תנא האלט אז עס קומט אריין אביסעל פון דעם טמא אין דיא עזרה איז גליך וויא ער וואלט אין גאנצין אריין געקומען אין דיא עזרה, דריבער אפילו נאר דיא הענט פון טמא טארין ניט אריין קומען אין די עזרה, קען דאך שוין ניט זיין סמיכה בייא אטמא רב חסדא מתני אפכא רב חסדא לערונט פאר קערט, עס שטייט אין פסוק וסמך ושחט ער זאל ארויפליגין די הענט אויף דעם קרבן אונ זאל שעכטין דעם קרבן מה שחיטה בטהורים אזוי וויא שעכטין דעם קרבן מוז נאר אזעלכער וואס איז טהור אף סמיכה בטהורים אזוי ארויפליגין דיא הענט אויף דעם קרבן דארף דאך אויך זיין נאר אזעלכער וואס איז טהור, ווארום מאי שנא שחיטה פאר וואס שעכטין דעם קרבן מוז נאר אטהור דכתיב לפני ה' ווארום עס שטייט אין פסוק מען זאל שעכטין דעם קרבן פאר גאט אין דיא עזרה, אונ אטמא טאר דאך ניט אריין קומען אין דיא עזרה סמיכה נמי ארויפליגין דיא הענט אויף דעם קרבן דארף דאך אויך זיין נאר אטהור כתיב לפני ה' ווארום עס שטייט דאך אויך אין פסוק לפני ה'. ער זאל ארויפליגין דיא הענט אויף דעם קרבן פאר גאט, אין דיא עזרה, אונ אטמא טאר דאך ניט אריין קומען אין דיא עזרה, ענפערט דיא גמרא אפשר דמעייל ידיה וסמיך אטמא דארף ניט אריין גיין אין דיא עזרה, אבער ער קען אריין שטעקין די הענט אין דיא עזרה אונ זייא ארויפליגין אויף דעם קרבן, פרעגט דיא גמרא שחיטה נמי דארף דאך אטמא קענען שעכטין אקרבן אפשר דעביד סכין ארוכה ושחיט ער וועט אויך ניט אריין גיין אין דיא עזרה נאר ער וועט מאכין אלאנגען מעסער אונ וועט אים אריין שטעקין אין דיא עזרה אונ וועט שעכטין דעם קרבן, ענפערט דיא גמרא הא מני שמעון התימני הוא דאס וועט זיין גילערונט וויא שמעון התימני האט גיזאגט דתניא ווארום מיר האבין גילערונט עס שטייט אין פסוק ושחט את בן הבקר לפני ה' ער זאל שעכטין דעם בן הבקר (דעם יונגען אקס) פאר גאט, דער אקס דארף זיין פאר גאט אין דיא עזרה ולא השוחט לפני ה' אבער דער וואס שעכט דארף ניט זיין פאר גאט, אין די עזרה, נאר דער שוחט מעג שטיין אויסער די עזרה אונ שעכטין אין די עזרה מיט אלאנגען מעסער שמעון התימני אומר שמעון התימני זאגט מנין שיהיו ידיו של שוחט לפנים מן הנשחט פון וואנען ווייסין מיר אז דיא הענט פון דעם שוחט דארפין זיין אין דיא עזרה נאך ווייטער פון דעם אקס וואס ווערט גישאכטין תלמוד לומר ושחט את בן הבקר לפני ה' זאגט דער פסוק ער זאל שעכטין דעם בן הבקר פאר גאט שוחט את בן הבקר יהיה לפני ה' דער וואס וועט שעכטין דעם אקס זאל ער זיין פאר גאט אין דיא עזרה, מוז דאך דער שוחט שטיין אין דיא עזרה אונ שעכטין, מוז ער דאך זיין טהור:

זוהר לך דף פ"ח ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

תא חזי כמה דשכינתא לא אתגליא אלא באתרא דאתחזי לה אוף הכי לא אתחזי ולא אתגליא אלא בבר נש דאתחזי ליה דהא מן יומא דסליק על רעותיה דלוט לאתהפכא בסרחניה אסתלקת רוחא קדישא מאברהם. וכד אסתלק לוט מניה מיד גרא רוח קודשא בדוכתיה הה"ד וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו וגו'.

לד אלף זוז בבת אחת ה"ז יטול. ואם יש לו הרבה והוא עליו בחוב או שממושכן לכתובת אשתו ה"ז יטול. ואם יש לו בית וכלי בית הרבה ואין לו ר' זוז ה"ז יטול ואא"צ למכור כלי ביתו ואפלו הם של כסף וזהב בד"א

עליו נאמר וחסדך שומע. השלישית מי שיש בידו גזל ועושק ואינו משיב גזלתו ועליו נאמר והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה אשר גזל ועוד כתיב. חבל רשע ישיב גזלה לכך אם מת בעל הגזילה חייב הגזל להשיב ולהחזיר הגזילה ליורשי המת

בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ובמצעות וכיוצא בהם אבל מגרדה או עלי שהם של כסף מוכרם ולא יטול מהצדקה והא דאין מחייבים אותו למכור כלי תשמיש של כסף וזהב דוקא כ"ז שא"צ ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה לא יתנו לו עד שימכור כליו: (ב) י"א שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא וב"ב

לד אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול אפילו מען גיט אים פון צדקה טויזענד גילדין, נאר מען גיט דאס אים מיט איין מאהל, מעג ער נעמען ואם יש לו הרבה והוא עליו בחוב אויב ער האט פיל פארמעגין נאר זיי זענען פארמשכונת פאר אחוב [ער האט גיבארגט געלט און האט דאס פארמעגין גיגעבין פאר אמשכון, און דאס געלט וואס ער האט גיבארגט האט ער שוין ניט] או שממושכן לכתובת אשתו אדער דאס פארמעגין איז אמשכון פאר זיין ווייבס כתובה, דאס ווייב האט אים ניט גיוואלט געטרויען די כתובה, האט ער גיגעבין זיין פארמעגין פאר אמשכון הרי זה יטול מעג ער נעמען פון צדקה ואם יש לו בית וכלי בית הרבה אויב ער האט אשטוב [ניט צו פארדינגען דירות, נאר פאר זיך אליין צום וואהנען] און ער האט שטוב ווערטשאפט פיל ואין לו מאתים זוז נאר געלט האט ער קיין צוויי הונדערט גילדין אויך ניט הרי זה יטול מעג ער נעמען פון צדקה ואינו צריך למכור כלי ביתו און ער דארף ניט פארקויפן זיינע כלים פון שטוב ואפילו הם של כסף וזהב אפילו זיי זענען פון זילבער אדער פון גאלד במה דברים אמורים ווען זענען די רייד גיזאגט גיווארין אז ער דארף ניט פארקויפין זיינע כלים בכלי אכילה ושתיה ומלבוש ומצעות וכיוצא בהם אזעלכע כלים וואס זענען צום עסין און צום טרינקען און קליידער בעטגעוואנט, און נאך אזעלכע זאכין אבל מגרדה או עלי שהם של כסף מוכרם ולא יטול מהצדקה אבער אז ער האט אזילבערנעם קאם וואס מען קראצט מיט אים דאס לייב אין באד, אדער ער האט אזילבערנע סטופע וואס מען שטויסט אין איר גערשטין, זאל ער דאס פארקויפין און זאל ניט נעמען פון צדקה והא דאין מחייבין אותו למכור כלי תשמיש של כסף וזהב דאס וואס מיר זאגין אז ער דארף ניט פארקויפין זיינע זילבערנע כלים אדער גאלדענע

שעמט עליו נאמר פן יחסדך שומע אויף אים איז גיזאגט גיווארין דער פסוק טאמער וועט דיך פארשעמען דער וואס וועט הערין, דהיינו אז ראובן האט געזידעלט שמעון און האט אויף אים גירעט שלעכטע רייד, דיא מענטשין וואס האבין דאס גיהערט וועלין אויך פארשעמען שמעון מיט די זעלבינע רייד וואס ראובן האט אים פארשעמט. דריבער אפילו ראובן וועט טאהן תשובה און וועט איבערבעטין שמעון ער זאל אים מוחל זיין, קען דען ראובן איצט צוריק מאכין אז אלע מענטשין וואס האבין גיהערט וויא ער האט געזידעלט שמעון, זאלין זיי אויך איבערבעטין שמעון און זאלין קיין מאהל ניט פארשעמען שמעון מיט שלעכטע רייד, דאס קען דאך ניט זיין, אמאהל ווייס ער גאר ניט ווער זענען דיא מענטשין וואס האבין גיהערט השלישית דיא דריטע עבירה וואס גאט איז ניט מוחל מי שיש בידו גזל ועושק ואינו משיב גזלתו דער וואס האט ביי זיך גענזלתע געלט, וואס ער האט ביי איינעם אוועק גענומען געלט, אדער איינער האט ביי אים געארבעט און ער האט אים ניט באצאהלט פאר זיין ארבעט ועליו נאמר אויף אים איז גיזאגט גיווארין דער פסוק והיה כי יחטא ואשם און עס וועט זיין אז ער וועט זינדיגען און וועט זיך פארשולדיגען והשיב את הגזלה אשר גזל זאל ער צוריק געבין וואס ער האט געגזלת ועוד כתיב נאך שטייט אין פסוק חבול ישיב רשע גזלת ישלם דער רשע זאל אוועק געבין דעם משכון דיא גזלה זאל ער באצאהלין לכך אויב מת בעל הגזלת דריבער אויב דער מענטש וואס מען האט ביי אים געגזלת, איז געשטארבין חייב הגזל להשיב ולהחזיר הגזלה ליורשי המת מוז דער גזלן צוריק געבין וואס ער האט געגזלת צו דעם געשטארבענעם

כלים וואס ער ניצט מיט זיי, נאר ער מעג נעמען צדקה דוקא כל זמן שאין צריך ליטול מהקופה אלא נוטל בסתר מיחידים דאס איז נאר אז ער דארף ניט נעמען פון דעם צדקה קאסטין וואס מען גיט יעדער ארעם מאן געלט אויף פירצעהן סעודות אוואך] נאר איינצעלנע בעלי בתים גיבען אים צדקה אין דער שטיל אבל אם בא ליטול מהקופה של צדקה אבער אז ער קומט נעמען פון צדקה קאסטין לא יתנו לו עד שימכור כליו זאל מען אים ניט געבין ביז ער וועט האבין פאר קויפט זיינע כלים פון שטוב: (ב) יש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם אנדערע זאגין די דינים זענען נאר גיזאגט גיווארין אויף די צייט פון די גמרא אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו

וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אַחִים

אונקלוס

בְּעִירֵיה דְלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרִיזָאָה בְּכֵן יָתֵיב בְּאַרְעָא: ח וַאֲמַר אַבְרָם לְלוֹט לָא כְעַן תְּהֵי מַצּוּתָא בֵּינָא וּבֵינָךְ וּבֵין רָעֲוָתִי וּבֵין רָעֲוָתָךְ אֲרֵי גֻבְרִין

ת"א כי אנשים. יבמות יז:

רש"י

גזל והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר כ והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה ל אברם עדיין (ב"ר): (ח) אנשים אחים. מ קרובים. ומ"א דומין בקלסתר

שפתי חכמים

כ דרש"י רלה לפרש למה היה סריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב בארץ ל"פ שהיו כו' ושכתוב אומר והכנעני פי' הקב"ה היה משיב זה ואין להקשות היה לשם לומר עדיין אברם מוליד יורש די"ל דעדיפא מיניה קאמר דאפילו לדידהו שלא ידעו שסופו להוליד מ"מ הרי הכנעני וגו': ל (ג"א) דאל"כ יתן להם אברם רשות לרעות בכל מקום שירצו: מ דקשה לרש"י והא לאו אחים היו אלא קרובים ומדרש אגדה נקראו אחים שהיו דומים כו' ולפי המדרש צ"ל דוא"ו כמו כאחים:

עניני הריב בין רועי אברם ולוט

אותם הארץ לשבת יחדיו וגו'. ונוכל לומר שאם הי' רכושם מעט שיוכלו לשבת יחדיו במקום אחד ביחד ממש ומקניהם קרוב לפניהם לא היו יכולים הרועים לעשות מריבה כי תיכף הי' באים אברהם ולוט והיו רואים מי הוא מהם העושה עול ועושים בו משפט והאחר ישמעו וייראו. אבל מאחר שהיו רכושם רב ולא יכלו לשבת יחדיו. וממילא גם מרעה מקניהם צריך להתרחק

כי רוב מקנה כאלו צריכים מקום גדול ולא יכלו לרעותם בסמוך להם ולכן מזה דין גרמא כי היה ריב בין רועי מקנה אברם וגו' כי אין רואה אותם כדי להוכיחם בפעם ראשונה ולהשקיט מכאן ולהבא את הריב שלא יהיה עוד. וזה שאמר ולא נשא וגו' כי היה רכושם רב ולא יכלו וגו' ודין גרמא ויהי ריב וגו':

פירוש לתורת אלהים

אונ עס איז געוועהן אקרוג צווישען די פאסטיכער וואס האבין געפאסיט דיא שאף פון אברם אונ צווישען דיא פאסטיכער וואס האבין געפאסיט דיא בהמות פון לוט, ורש"י שרייבט וואס איז זייער קרוג געוועהן דען דיא פאסטיכער פון לוט זענען געוועהן רשעים זייא פלעגין פאסין דיא בהמות אין פרעמדע פעלדער אונ די פאסטיכער פון אברם האבין זיך מיט זיי געקריגט אונ האבין זייא געשטראפט אונ האבין געזאגט דאס איז אגזילה אונ דיא פאסטיכער פון לוט האבין געענטפערט דאס לאנד האט גאט צו געזאגט צו געבין צו אברם אונ אברם האט קיין קינדער וועט דאך אים לוט ירשנן ווארום ער איז דאך זיין ברודערס זוהן הייסט דאס ניט גזל], דרום זאגט ווייטער דער פסוק והכנעני אז בארץ דער כנעני איז אבער דענסטמאהל געוועהן אין לאנד אונ אברם האט נאך דיא לאנד ניט זוכה געוועהן הייסט דאס ארעכטע גזלה: (ח) ויאמר אברם אל לוט האט אברם געזאגט צו לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך איך בעט דיך לאז ניט זיין אקרוג צווישען מיר אונ צווישען דיר ובין רועי ובין רועיך אונ צווישען מיינע פאסטיכער אונ צווישען דיינע פאסטיכער כי אנשים אחים אנחנו ווארום מיר זענען פריינד:

לקוטים על התורה

מיט פיל בהמות, דריבער איז ביי די פאסטוכער געוועהן גלייך לוט צו אברהם, זיי האבין געמיינט אז לוט איז אזוי אצדיק ווי אברהם, אונ מיט אלע זאכין דארפין אברהם מיט לוט טיילין גלייך, אונ אז זיי האבין געזעהן אברהם האט קיין קינדער אונ אז אברהם וועט שטארבין וועט לוט אים ירשנן, דריבער האבין די פאסטוכער פון לוט גירעכינט אז די אלע בהמות פון אברהם גיהערין אויך צו לוט מער ווי צו אברהם, דריבער איז געווארין אקריג צווישען די פאסטוכער, דער וויל האבין די פאסטוכער געזאגט איינער צום אנדערין, וואס גאט האט געזאגט צו אברהם'ען ער וועט אים געבין דיא לאנד, איז לוט אויך אשותף צו דיא לאנד, האט אברהם מורא געהאט אז דער כנעני אונ דער פרזי וואס די לאנד איז דערווייל געוועהן זייערע, וועלין הערין די רייד פון די פאסטוכער אז די לאנד גיהער צו אברהם מיט לוט, וועלין זיי מיינען אז אברהם מיט לוט ווילען שוין ארויס טרייבין זיי פון דעם לאנד, וועט שוין ווערין אמלחמה פון דעם כנעני אונ פרזי מיט אברהם אונ לוט דריבער האט אברהם געבעטין בייא לוט ער זאל פון אים אוועק גיין, וועט שטיל ווערין די קריג פון די פאסטוכער וועלין מיר קענען בלייבין וואהנען אין די לאנד: דער זוהר זאגט אברהם מיינט מען די נשמה, אונ לוט מיינט מען דעם יצר הרע, די נשמה זאגט צום יצר הרע, די גאנצע וועלט פעלקער זענען זיא פאר דיר [וואס זענען ניט געבאטין געווארין אויף תורה אונ מצות] גיי צו זיי, אונ שייד דיך אפ פון מיר, ווארום וויל איך ווייס אז דו זאגסט אויף אזאך דאס איז אמצוה, איז דאס אעבירה, אונ אז דו זאגסט דאס איז אעבירה איז דאס אמצוה, דריבער אז דו וועסט זאגין לינקס וועל איך טאהן רעכטס, אונ אז דו וועסט זאגין רעכטס וועל איך טאהן לינקס.

אונ דער יצר הרע גייט אוועק פון די נשמה, ווייל ער ווייס אז די נשמה וועט אים גיט פאלגין אונ ער גייט צו די רשעים:

ספר הישר

געוועהן שטארק דערשראקין, אונ דער מלאך האט געשלאגין אלע קנעכט אונ אלע שטוב מענטשין פון פרעה וועגין שרי, אין די נאכט איז געוועהן אגרויס געשריי ביי פרעה אין שטוב, האט פרעה פארשטאנען אז די גאנצע צרה

הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ
מֵעַל אָחִיו: יב אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל
עַד־סְדֹם: יג וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים
וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד: יד וַיהוָה אָמַר
אֶל־אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד־לוֹט מֵעִמּוֹ

ת״א ויאהל עד. יומא לח: ואנשי סדום. יומא עה סנהדרין קז קט תוספתא סוטה יט: וה׳ אמר. יומא לח:

אונקלוס

יַת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל
לוֹט בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְפְּרַשׁוּ
גְּבַר מִלְּוָת אֲחוּהִי:
יב אַבְרָם יְתֵיב בְּאַרְעָא
דִּכְנַעַן וְלוֹט יְתֵיב בְּקִרְוֵי
מֵישְׁרָא וּפְרַס עַד סְדוֹם:
יג וֶאֱנָשִׁין דִּסְדוֹם בִּישִׁין
בְּמָמוֹנְהוֹן וְחַיָּבִין
בְּגוּיַתְהוֹן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא:
יד וַיְיָ אֲמַר לְאַבְרָם בָּתַר
דְּאִתְפְּרֵישׁ לוֹט מִנֵּיהּ

בעל הטורים

דרשו רועי את לאני: (יא) ויפרדו איש מעל אחיו אברם. ס״ת שלום לומר כדי לעשות שלום נתפרדו וגם רמז לו שיהיה שלום לבניו וזהו שנאמר אל תצר את מואב: אברם. ב׳ ר״ס הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו רז״ל כ״מ שנאמר בו הוא הוא בצדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא אברהם הוא אברם בצדקו מתחלה ועד סוף וע״כ אברם ישב ליפרד מלוט שרשע: (יג) ואנשי סדום. ג׳ ואנשי ריש פסוק הכא ואידך ואנשי קדש תהיון לי ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ. פי׳ ואנשי קדש ובשר בשדה טריפה זה אבר מן החי וזהו ואנשי תמיד יבדילו שהיו מזהירים להיות קדושים שלא להטמא וגם הקוברים ליקברו אברי ההרוגים ואנשי סדום רעים וחטאים מה היה רעתם ומעכבים השוכרים בארץ שלא יכנסו להם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ הם הסדומים המבדילין והמעכבים העוברים בארץ: וחטאי. ד׳ במסר׳ הכא ואידך ושבר פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה׳ יכלו

רש״י

מישור כתרגומו: מקדם. נסע פ מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו: (יב) ויאהל. נטה אהלים ק לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום רעים. ואעפ״כ לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו (יומא לח) למדו ר מכאן (משלי י) ושם רשעים ירקב: רעים. (סנהד׳ קט) בגופם ש וחטאים בממונם: לה׳ מאד. יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו: (יד) אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו. (ולעיל שהיה לוט אצלו

שפתי חכמים

הוא כגן ה׳ בשיקוה שהיא בארץ מצרים ו״א שהדמיון היא בשני דברים כו׳: פ דקשה לרש״י כי בית אל בצפון היה כדכתיב לעיל ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה ש״מ דבית אל בצפון היה ואם כן היה לו לכתוב ויסע לוט מצפון לכך פי׳ וכו׳. כתב הרא״ם ותימה שמגבולי הארץ נראה שככר הירדן במזרחה של ארץ ישראל ובית אל תוך ארץ ישראל ונמצא שההולך מבית אל שהיה אברם דר שם אל ככר הירדן הולך מאצלו למזרחו הוא וצריך עיון. וי״ל כי ככר הירדן היה מישור גדול והולך ומתפשט לתוך א״י עד שהיה סמוך לירושלים שהוא רחוק מבית אל והוא תוך א״י כי ככר הירדן היה סמוך לסדום שאינו רחוק כ״כ מירושלים ודו״ק נ״ל: צ (קנ״ט) דאל״כ ויסע לוט מאברם מיבעי ליה שהרי היו יושבין ביחד ונסע לוט ממנו: ק דקשה לרש״י למה נאמר ויאהל עד סדום לכן פי׳ נטה אהלים לרועים כלומר דהרבה אהלים היה לו ונטה מן הככר עד סדום: ר ר״ל כדכתיב הכא ואנשי סדום רעים וחטאים ולא צריך למכתב כלל אלא משום דצריך להזכיר אנשי סדום כדכתיב ויאהל עד סדום כתיב נמי ואנשי סדום רעים וחטאים ומזה למד שלמה ע״ה דשם רשעים ירקב דצריך לזכור אותם לרעה: ש ופירוש היפך מת״א שתרגם בישין בממונהון וחייבין בגויתהון וא״ת מנ״ל לרש״י וי״ל דגבי יוסף כתיב ואיך אעשה הרעה

פירוש לתורת אלהים

פלאץ פון דעם ירדן ויסע לוט מקדם און לוט האט אוועק גיצויגין פון אברם פון מזרח זייט און איז גיגאנגען נאך מערב זייט. ודער מדרש שרייבט [מקדם] איז טייטש פון פריער כלומר לוט האט אוועק גיצויגין פון גאט וואס ער איז גיוועזן פון פריער פאר דער וועלט ער האט גיזאגט איך וויל ניט אין אברם און איך וויל ניט זיין גאט] ויפרדו איש מעל אחיו און אברם מיט לוט זייא האבין זיך אפ גישייד איינער פון אנדערין: (יב) אברם ישב אברם איז גיזעסין אין לאנד כנען ולוט ישב בערי הככר און לוט איז גיזעסין אין דיא שטעט פון דעם פלאץ ויאהל און ער האט גימאכט גיצעלטין פאר זיינע פאסטיכער וועגין און פאר זיינע בהמות וועגין און דיא גיצעלטין האבין זיך גיצויגין ביז סדום: (יג) ואנשי און דיא מענטשין פון סדום רעים וחטאים לה׳ מאד זענען גיוועזן שלעכט און זייער זינדיג צו גאט. ורש״י שרייבט רעים מיינט מען זייא האבין גיזינדיגט מיט זייער גוף און וחטאים מיינט מען זיי האבין גיזינדיגט מיט זייער געלט [לה׳ מאוד] צו גאט זייער דאס מיינט מען זייא האבין געוויסט אז עס איז פאר האנדין אגאט און האבין גיוואלט מורד צו זיין אין אים און וויא קומט דער פסוק דא צו שטיין געבין דער מעשה פון לוט וואס ער האט זיך גימאכט גיצעלטין ביז סדום צו ווייזין חאטשי לוט האט געוויסט אז זייא זענען רשעים האט זיך פארט ניט פאר מיטען פון צו רוהען מיט זייא]: (יד) וה׳ אמר אל אברם און גאט האט גיזאגט צו אברם אחרי הפרד לוט מעמו נאך דעם אז לוט האט זיך אפ גישייד פון אים. ורש״י שרייבט דורום שטייט דא

ספר הישר

ביוואריין, האט ער זיך שטארק געוואונדערט, אין דער (ת״א) קריה האט פרעה געשיקט רופין אברהם׳ען און ער האט גיזאגט

אשר בחברון ויבן שם מזבח ליהוה׃
פ רביעי יד א ויהי בימי אמרפל מלך
שנער אריוך מלך אלסר כדרלעמר
מלך עילם ותדעל מלך גוים׃
ב עשו מלחמה את ברע מלך סדם
ואת ברשע מלך עמרה שנאב |
מלך אדמה ושמאבר מלך צביים

*צבוים קרי

אונקלוס

בחברון ובנא תמן מדבחא קדם יי׃ א והוה ביומי אמרפל מלכא דבבל אריוך מלכא דאלסר כדרלעומר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממין׃ ב עבדו קרבא עם ברע מלכא דסדום עם ברשע מלכא דעמורה שנאב מלכא דאדמה ושמאבר מלכא

ת״א ויהי בימי. עירובין כג מגילה י׃ עשו מלחמה. מגילה שם׃

בעל הטורים

ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול׃ (א) ויהי בימי. ה׳ דסמיכי. הכא ואידך ויהי בימי שפוט השופטים ויהי בימי

רש״י

(א) אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם ב פול לתוך כבשן האש (ב״ר): מלך גוים. מקום יש ששמו גוים על שם שנתקבצו שמה מכמה אומות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל (ב״ר): (ב) ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע. שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים: שמאבר. שם ג אבר לעוף ולקפוץ

שפתי חכמים

ב דק״ל וכי נמרוד מלך שנער היה: ג שם אבר ר״ל דעשה לו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) אריוך מלך אלסר. מכאן רמז למה שאמרו חז״ל הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי אריוך הוא שמואל שנקרא אריוך על שם שהלכה כמותו בדינין דאריוך לשון מלכות היא כמו לא ריבא ולא בר ריבא וה״פ אריוך מלך אלא סר כלומר אלא מאיסור דהלכתא כרב׃

עניני מלחמת אברם עם המלכים

(א) ויהי בימי אמרפל וגו׳. רש״י ז״ל פי׳ וזהו נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן אש. ונוכל לומר כי רש״י לקח לו הדרש הזה כי לא יתכן לומר ויהי בימי אלא על מי שמפורסם בדורו כמו ויהי בימי אחשורוש. שכבר נזכר שמו בספר עזרא ונחמיה והי׳ מלך מפורסם בכל העולם. אבל אמרפל עד הנה שמו לא נזכר בשום מקום. שיצדק לומר עליו ויהי בימי. שבימיו נעשה הדבר הזה. ולמה לא אמר ויהי בימי ברע מלך סדום. אלא ע״כ שכבר הי׳ האיש הזה מצויין ומפורסם בכתבי הקודש. לכך אמר זה נמרוד. שכבר היה לו שם הארץ כמאמר לעיל והוא החל להיות גבור בארץ. והוא הי׳ מלך בבל הראשון וידוע כי שנער הוא בבל. ולכך יתכן אצלו לומר ויהי בימי. כי בימיו נעשה הדבר הזה. וע״ד אסמכתא שמו רז״ל הדבר על שמו. כי באמת סופר ממנו כי הוא הפיל א״א לתוך כבשן האש. ועי״ז ג״כ נתפרסם שמו׃

פירוש לתורת אלהים

ממרא אשר בחברון וואס דער פלאץ איז אין דער שטאט חברון ויבן שם מזבח ליי אונ ער האט דארטין געבויעט א מזבח צו גאט: (א) ויהי אונ עס איז געוועזן בימי אין דיא טעג פון אמרפל דער מלך פון שנער, [רש״י שרייבט אמרפל דאס איז נמרוד אונ דרום הייסט ער אמרפל ווארום אמרפל מאכט אמר פול דאס איז טייטש ער האט געזאגט מען זאל ווארפין אברהם אין קאלך אויבין], אריוך דער קיניג פון אלסר, כדרלעומר דער קיניג פון עילם אונ תדעל דער קיניג פון דעם ארט וואס מען האט גירופין גוים ווייל עס האבין זיך דארטין צו נוף גיזאמילט מענטשין פון עטליכע אומות אונ פון פיל ערטער אונ האבין גימאכט איבער זיך דעם תדעל פאר א מלך: (ב) עשו מלחמה זייא האבין גימאכט א מלחמה את ברע מיט ברע דעם קיניג פון סדום אונ מיט ברשע דעם קיניג פון עמורה אונ מיט שנאב דעם קיניג פון אדמה, [רש״י שרייבט דרום האט מען אים גירופין שנאב דען דאס מאכט שונא אב איז טייטש ער האט פיינט דעם פאטער וואס איז אין הימעל דאס מיינט מען הקב״ה אונ מיט שמאבר דעם קיניג פון צבוים אונ דרום האט מען אים גירופין שמאבר דאס איז טייטש ער האט זיך גימאכט פליגעל צו פליהען אונ צו

ספר הישר

זיין פילגש האט אים גיבארין אונ האט זיא גיגעבין צו שרי זיא זאל זיין אדינסט ביי שרי, פרעה האט גיזאגט צו זיין טאכטער עס איז בעסער פאר דיר זאלסט זיין אדינסט ביי שרי ווי דו זאלסט זיין אפרינצעסין ביי מיר אין שטוב, ווייל מיר האבין גיזעהן וואס פון איר טוועגין איז אלץ גישעהן גיווארין ביי אונז אין שטוב, אברם האט גענומען זיין ווייב שרי אונ זיין גאנצין פארמעגין אונ איז אוועק געגאנגען פון מצרים, פרעה האט געשיקט מענטשין זיי זאלין בעלייטין אברהמ׳ען ביז אויסער די לאנד מצרים, אונ אברם איז צוריק געגאנגען אין לאנד כנען צו דעם ארט ווא ער האט געמאכט דעם ערשטין גיצעלט, אונ דעם מזבח, אונ לוט האט אויך געהאט פיל בהמות שעפסין אונ רינדער אונ געצעלטין, ווייל גאט האט גיטאהן מיט אים טובות פון וועגין אברהם, ווען אברהם מיט לוט

בהררם שעיר עד איל פארן אשר על המדבר: ז וישבו ויבאו אל עין משפט הוא קדש ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמרי הישב בחצצן תמר: ח ויצא מלך סדם ומלך עמרה ומלך אדמה ומלך צביים ומלך בלע הוא צער ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים: ט את כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גוים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר ארבעה מלכים

דשעיר עד מישר פארן דסמיך על מדברא: ז ותבו ואתו למישר פלוג דינא הוא רקם ומחו ית כל חקלא דעמלקאה ואף ית אמוראה דיתיב בעין גדי: ח ונפק מלכא דסדום ומלכא דעמורה ומלכא דאדמה ומלכא דצבוים ומלכא דבלע היא צוער וסדרו עמהון קרבא במישר חקליא: ט עם כדרלעומר מלכא דעילם ותדעל מלכא דעממין ואמרפל מלכא דבבל ואריוך מלכא דאלסר ארבעה מלכין ליקביל

רש״י

(ו) בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישור ואומר אני שאין איל לשון מישור י אלא מישור של פארן איל שמו ושל ממרא אלוני שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אבל שמו אבל השטים וכן בעל גד בעל שמו וכולם מתורגמין מישור וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר כמו (במדבר ב) ועליו מטה מנשה: (ז) עין משפט הוא קדש. על שם העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר. הוא עין גדי מקרא מלא (דה״ב כ׳) ביהושפט: (ט) ארבע׳ מלכים וגו׳. ואעפ״כ ב נצחו המועטים להודיעך

שפתי חכמים

גבייהו הזוזים וכפרשת ואלה הדברים כתיב רפאים ואימים וזמזומים ודאי הזוזים היינו זמזומים: י דקשה לרש״י והלא על מלת אלוני ממרא נמי מתרגם מישור וא״כ אינו חד מינייהו פירושו מישור ודאי השני לאו פירושו מישור ל״פ ואומר אני וכו׳: ב דקשה לרש״י למה צריך למימר ד׳ וכי לא ראינו דארבע הם

פירוש לתורת אלהים

פארן ביז דעם פלאץ פון פארן וואס ער האט גיהייסן איל פארן אשר על וואס ער איז ביי דער מדבר: (ז) וישובו אונ זייא האבין זיך צו גיקערט ויבואו אונ זענען גיקומען צו דעם ארט עין משפט הוא דאס איז קדש. [רש״י שרייבט דרום הייסט דאס ארט עין משפט דאס איז טייטש אקוואל פון משפט וייל משה מיט אהרן וועלין איבער דעם קוואל גימשפט ווערין דאס מיינט מען דיא מי מריבה] אונ נאך אפירוש איז וייל דיא לייט פון דער מדינה פלעגין זיך דארטין איין זאמלען צו איטליכען משפט] ויכו אונ זיי האבין גישלאגין את כל שדה העמלקי אלע פעלדער פון עמלק כלומר דאס גאנצע לאנד וואס האט דער נאך גיקערט צו עמלק וגם את האמרי אונ אויך דיא אמורים היושב וואס זענען גיזעסין אין הוצצון תמר: (ח) ויצא דער מלך פון סדום אונ דער מלך פון עמורה אונ דער מלך פון אדמה אונ דער מלך פון צבוים אונ דער מלך פון בלע וואס איז צוער זענען ארויס געגאנגען ויערכו אונ זייא האבין גימאכט אמלחמה אין טאהל שדים: (ט) את מיט כדרלעומר דער מלך פון עילם אונ מיט תדעל דער מלך פון גוים אונ מיט אמרפל דער מלך פון

ספר הישר

דעם לאנד האבין דאס גיזעהן אז די פאסטוכער פון לוט פיטערין די בהמות אלע טאג אויף זייערע פעלדער זענען זיי געקומען צו אברהם אונ האבין זיך געקריגט מיט איהם וועגין די פאסטוכער פון לוט וואס זיי פיטערין די בהמות אויף זייערע פעלדער, אברהם האט גיזאגט צו לוט ווארום טוהסטו מיט מיר אזוי שלעכט, זיי הייסט דיינע פאסטוכער זיי זאלין פיטערין די בהמות אויף פרעמדע פעלדער, איך בין דאך אפרעמדער אין דעם לאנד, וואס וועל איך טאהן אז דער כנעני אונ פריזי וועלין מיך ארויס טרייבין פון דעם לאנד, אברהם האט זיך אלע טאג געקריגט

אונקלוס

בִּסְדוֹם: יג וַאֲתָא מְשֵׁיזָבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי דְאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְעָנֵר וְאִינוּן אֱנָשֵׁי קְיָמֵיהּ דְאַבְרָם: יד וּשְׁמַע אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי

ת"א ויבא הפליט. נדה סא: וירק את נדרים לב:

תורה

יג וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־אַבְרָם: יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־

בעל הטורים

(יג) ויבא הפליט. בפדר"א בשעה שהפיל הקב"ה לסמאל ממקומו אחז בכנפות מיכאל להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו. וכן ביחזקאל בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר:

רש"י

מי גרם לו זאת ישיבתו בסדום: (יג) ויבא הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה והוא שכתוב כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחביריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים תנחומא. ומדרש ב"ר זה עוג שפלט מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנאמר הנפילים ם היו בארץ וגו' ומתכוין שיהרג אברם ע וישא את שרה: העברי. שבא מעבר הנהר (ב"ר): בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (ס"א דבר אחר שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר): (יד) וירק. כתרגומו פ וזריז וכן (ויקרא כו) והריקותי אחריכם חרב אזדיין בתרבי עליכם וכן (שמות טו) אריק חרבי וכן (תהלים לה) והרק חנית וסגור:

שפתי חכמים

היו מלאים טיט לכן אמר ומ"א כו'. מהרש"ל: נ לא שתאמר מדור המבול דהא כתיב וישאר אך נח ואשר אתו בתיבה: ם שנאמר הנפילים היו בארץ ר"ל דרפאים היינו ענקים ונפילים הם ג"כ ענקים שהיו בדור המבול והוא נשאר מאותן ענקים שבדור המבול ופי' וישאר אך נח שהיה נוהג כדפי' רש"י ואשר אתו פי' מטורח הבהמות אשר אתו בתיבה: ע רוצה לפרש לפי המדרש מה טעם היה לעוג שבא לאברם ואמר לו שנשבה לוט בשלמא לפי פי' ראשון שפלט מהמלחמה בא והגיד לאברם בשביל שיעשה נקמה באמרפל וחביריו שהרגו אבותיו אלא לפי המדרש למה אגיד לו אלא נ"ל מתכוין כו': פ והא דפי' רש"י בפרשה בשלח ואין לדחוק ולפרש אריק חרבי מלשון וירק את חניכיו אזדיין בחרבי. נראה כוונת רש"י דהכא א"א לפרש אלא ל' זיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) ויבא הפליט. זה מיכאל ולמה נקרא שמו פליט שכשהפיל הקב"ה סמא"ל וכת שלו אחז בכנפי להפילו עמו ופלטו הקב"ה מידו ועליו אמר יחזקאל בא אלי הפליט מירושלים: (יד) וירק את חניכיו וגו'. שאמר להם אנדוזים למלחמה אנו

פירוש לתורת אלהים

גורם געוועזן דאס איז וואס ער איז געזעסין אין סדום: (יג) וַיָּבֹא אונ ער איז גיקומען הַפָּלִיט דער אנטרונער, [דער מדרש שרייבט דאס מיינט מען עוג וואס ער איז ניצול געווארין פון דעם דור המבול] וַיַּגֵּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי אונ ער האט געזאגט צו אברם העברי דרום האט מען אים גירופין עברי ווייל ער איז גיקומען פון עבר הנהר אז מען האט געפאנגען לוט. [רש"י שרייבט עוג האט זיך מתכוין געוועזן אז אברם זאל גיין מלחמה האלטין מיט דיא פיר מלכים אונ זאל געהרגעט ווערין וועט ער נעמען שרי פאר א ווייב] וְהוּא שֹׁכֵן אונ אברם האט גירועט אין דעם פלאץ פון ממרא אֲחִי אֶשְׁכּוֹל וַאֲחִי עָנֵר וואס ממרא איז געוועזן דער ברודער פון אשכול אונ פון ענר וְהֵם אונ זייא ענר אונ אשכול אונ ממרא זענען געוועזן בַּעֲלֵי בְרִית אברם זייא האבין מיט אברם כורת ברית געוועזן: (יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו אונ אז אברם האט

לקוטים על התורה

(יג) וַיָּבֹא הַפָּלִיט וגו'. דער ילקוט ראובני שרייבט דער וואס איז געקומען צו אברהם זאגען אז לוט איז געפאנגען געווארין דאס איז געוועזן עוג, פאר וואס רופט מען אים הַפָּלִיט [דער געראטעוועטער] ווייל ער איז גירעטעט געווארין פון מבול, ער איז געזעסין אויף די תבה פון נח, אונ נח האט געמאכט אלאך אין דעם דאך פון די תבה אונ האט אים געגעבין עסין, אונ נימ אין זיין זכות איז ער גירעטעט געווארין פון מבול, נאר נאט האט געוואלט ווייזין דיא שפעטערדיגע דורות וועלכע גבורים ער האט פארלענדט אין דעם מבול, וועלין שוין די מענטשין מורא האבין צו זינדיגען, אונ וועלין זיך ניט פארלאזין אויף זייער שטארקייט. אונ ווען די מלכים האבין געפאנגען לוט איז עוג אויך געוועזן מיט זיי, האט עוג געזאגט איך וועל גיין צו אברהם אונ וועל אים זאגין אז לוט איז געפאנגען געווארין וועט ער אים גיין רעטטין, וועט ער אויך געפאנגען ווערין ביי זיי, ווען עוג איז געקומען צו אברהם איז געוועזן ערב פסח אונ אברהם האט דאמאלס געבאקט מצות אויף פסח:

פרקי דרבי אליעזר

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וגו'. די זעקסטע פרובונג איז געוועזן וואס אלע מלכים האבין געוואלט הרגענען אברהמ'ען, די מלכים האבין געזאגט פריער וועלין מיר אנהייבין מיט לוט זיין ברודערס זוהן וועט ער דאך קומען רעטטין אים

ספר הישר

אלוני ממרא פיל יאהרין, דאמאלס זיין די צייט האט

משלי חכמים

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וגו'. לוט איז דאך געוועזן ארשע פאר וואס האט אברהם זיך איין געשטעלט אין אסכנה אים צו רעטטין, נאר די זאך איז אזוי געוועזן נמרוד איז אמאהל געקומען צו אברהם האט אברהם אים אויפגענומען

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

טו וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם | לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק: טז וַיָּשֶׁב אֵת כָּל־הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם:

טו וְאִתְפְּלֵיג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא וְעַבְדוֹהִי וּמְחוֹנוּן וּרְדָפִינוּן עַד חוֹבָא דְּמִצְּפוּנָא לְדַמֶּשֶׂק: טז וַאֲתֵיב יָת כָּל קִנְיָנָא וְאַף יָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ אֲתֵיב וְאַף יָת

ת"א ויחלק. סנהדרין צו:

בעל הטורים

(טו) לדמשק. שנים במס' הכא ואידך והגליתי אתכם מהלאה לדמשק. בשביל חטא שטעו בדמשק גלו וזהו חובה אשר משמאל

רש"י

(טו) ויחלק עליהם. לפי פשוטו סרס המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים ר כשבורחין זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם ומ"א שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות ש לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו

שפתי חכמים

ר (קצ"מ) אבל בלתי סרוס יהיה החלוק ללילה ושוב אין טעם להוא ועבדיו הבא אחריו: ש והוא ועבדיו קאי אמלחמה הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

(טו) ויכם וירדפם. תנחומא וכי יש אדם רודף אחר הרוגי' אלא אברהם רודף והקב"ה הורג:

פירוש לתורת אלהים

(טו) וַיֵּחָלֵק וגו' הוּא וַעֲבָדָיו אונ ער מיט זיינע קנעכט האבין זיך צו טיילט ביא דער נאכט אזוי וויא דער סדר איז פון דיא וואס יאגין נאך וואס זייא צו טיילין זיך נאך דיא וואס ווערין נאך גיאגט אז

לקוטים על התורה

(טו) וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה. דער מדרש זאגט פונקט האלבע נאכט האט אברהם איינגענומען די מלכים, וויא דער זוהר זאגט אין די סדרה בא די ערשטע האלבע נאכט איז משפט, דיא אנדערע האלבע נאכט איז

זייא זאלין אנטלויפין דער אהער אונ דער אהער אונ חאטשי עס איז פינסטער גיווארין האבין זייא זיך פארט ניט פאר מיטען פון צו גאך יאגין זיי. [אונ דער מדרש שרייבט דאס וויא נאכט איז גיוועין דיא ערשטע נאכט פסח אונ אזוי איז דער פשט [וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה] דיא נאכט פסח איז צו טיילט גיווארין עס זאל אין איר גישעהן צווייא נסים, דהיינו דיא ערשטע האלבע נאכט איז גישעהן דער נס וואס אברם האט גישלאגין דיא פיר מלכים אונ האט פון זייא מציל גיוועין לוט, אונ דיא אנדערע האלבע נאכט האט גיווארט אז עס זאל אין איר גישעהן אנס אין מצרים דאס איז וואס דיא בכורים פון מצרים זענען אוים גישטארבין אין דער אנדערער האלבע נאכט פסח] וַיַּכֵּם אונ ער האט גישלאגין זייא וַיִּרְדְּפֵם וכו' אונ ער האט זיי נאך גיאגט ביז חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל וואס דאס ארט איז דיא לינקע זייט פון דַּמֶּשֶׂק, [רש"י שרייבט עס איז דאך דיא שטאט דן וואס רופט אן דער פסוק חובה דאס איז לשון שולד ווייל דיא ישראל האבין אויף דעם ארט עבודת כוכבים גידינט] : (טז) וַיָּשֶׁב אֵת כָּל הָרְכוּשׁ אונ ער האט ווידער גיקערט גאר דאס גוטס וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וּרְכוּשׁוֹ הֵשִׁיב אונ אויך לוט אונ זיין גוטס האט ער ווידער גיקערט וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעָם אונ אויך

פרקי דרבי אליעזר

מִיכָאֵל פָּלִיט [אנטרונענער] ווייל ווען הקב"ה האט אראפגיווארפין דעם סמאל מיט זיין מַחֲנֶה פון זייער הייליגען ארט האט סמאל אנגענומען דעם מַלְאָךְ מִיכָאֵל אונ האט אים גיוואלט מיט שלעפין מיט זיך אין זיין אונהייליגען ארט, האט אים הקב"ה גירעטעט פון זיין האנט אונ ער איז געבליבען אין הימעל אין זיין הייליגקייט, דריבער רופט מען אים פָּלִיט, [גירעטעטער] אברהם האט גענומען זיינע דריי תלמידים [עָנֵר אֶשְׁכֹּל מַמְרֵא] אונ זיין קנעכט אֱלִיעֶזֶר אונ ער האט נעיאגט די מלכים ביז דן, ביי דן איז אברהם פארהאלטין גיווארין, ווייל מען האט אים גיזאגט דו זאלסט וויסען אז אויף דעם ארט וועלין דיינע קינדער דינען עכו"ם, אין דן האט אברהם גילאזין זיינע תלמידים מיט

ספר הישר

גיזאגט אלץ וואס איז גיוועין אין די מלחמה אונ האט אים גיזאגט אז מען האט געפאנגען זיין ברודערס זוהן לוט מיט זיין פארמעגין, אברהם האט באלד גענומען זיינע מענטשין, דריי הונדערט מיט אכטצעהן, אונ באלד אין

משלי חכמים

בצאהלין דאס פאפעלע געלט דאס איז טויזענד רובל, פאר דעם עסין וואס דיינע דינערס האבין ביי מיר גיגעסין אויסגיעסט, אויב דו וועסט מיר ניט בצאהלין וועל איך ביי דיר צו נעמען זיין פאנאו אונ דיינע אייזלען אונ דיינע קעניגליכע קליידער וועל איך פון דיר אפציהען אונ דו וועסט זיין ליידיג אתיים, האט גמרוד גיזאגט איצט האב איך קיין געלט נאר ווען איך וועל האבין געלט וועל איך דיר בצאהלין, האט אברהם גיזאגט צו נמרוד אנאט האט קיין געלט? גאט האט דאך גיזאגט דיא

קָדָם אֵל עִלָּאָה׃ יט וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ אַבְרָם קֳדָם אֵל עִלָּאָה דְקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃

כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃ יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם

ת"א והוא כהן. נדרים לב: ויברכהו. נדרים שם אבות יב:

בעל הטורים

(יט) ברוך אברם לאל עליון. ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב"ה ברוך ה' אלהי שם. וברוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך ה'. ואכלת ושבעת וברכת את ה'. ולגד אמר ברוך. ובהם ק' תיבות כנגד ק' ברכות שבכל יום וז' פסוקים כנגד ז' ברכות שבשבת ויו"ט. ובחמשה מהם כתוב אלא ברוך

רש"י

עליו על א שהרג את בניו. ומ"א רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו: (יט) קונה שמים

שפתי חכמים

א דכתיב אחרי הכותו את כדרלעומר וכדרלעומר היה מלך עילם ועילם הוא מבני שם. ומסתמא גם עמו מבני שם היו. וכה פירש"י כך עושין ליגיעי מלחמה פי' שאם האומר כדי להאכילו כדרך האורחים א"כ למה לא הוציא להם בקר ולחם לשחוט להם להאכילם. והרא"ם פי' דא"כ למה הזכיר שהוציא לחם ויין דהא כן דרך הקרא בכל מקום שלא להזכיר אלא לחם לבד כמו ואקחה

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונסכים שבתחלה היה כהן בר"א והוא כהן לאל עליון ואבד כהונתו על שהקדים ברכת אברהם לברכתו של הקב"ה ה"ד נשבע ה' ולא ינחם על דברתי מלכי צדק כלומר על דבורו של מלכי צדק והיינו דכתיב והוא כהן הוא כהן ואין זרעו כהן כך מסיק בנדרים:

עניני מלחמת אברם עם המלכים

ברכה לאברהם אז מזה יצא פעולה טובה שאבוהו יברך להקב"ה ויודה לו על כל הטובה והברכה שנתן לו. גם שעולם אחד שרואה ואחד ששומע יברך ויודה להקב"ה. כי הכל יודעים שהברכה באה לו מהקב"ה ולא יתלו הטובה בעולם ידו וכחו וגבורתו מאחר שהוא עצמו מודה ומשבח. ולכל אם הקב"ה ישלח ברכה לזולת אברהם אין יוצא מזה זה שיברך אותו האדם להקב"ה. כי אותו האדם ודאי יהי' כפוי טובה ולא יודה שהקב"ה שלח לו הברכה אלא או תולה הטובה בעולם כחו וכינתו או ילך ויודה בזה לע"ג שלו. יען כי אותו הדור דוקא אברהם הוא שהכיר את בוראו ומודה בו אבל כל יתר בני אדם היו עובדים ע"ז וכופרים בטובת הש"י. וא"כ מן הראוי שדוקא אברהם יהי' מבורך באותו הדור וכל הברכות יהיו אליו ומן התמלית יזונו שאר הגוים. וזה הי' כונת מלכי צדק. ויאמר הנה מן הראוי הוא שיהיה ברוך אברם דוקא לאל עליון ולא יתברך שום אדם זולתו מן האומות. יען שעי"ז שיתברך אברהם הנה ממילא ברוך אל עליון וגו'. שמזה יצא פעולה טובה. שיתב' אל עליון. אבל אם יתר הגוים יתברכו יהיו כפוי טובה ולא יברכו ה'. וא"כ השתא לא היתה כונת מלכי צדק בדברים אלו בשביל ברכה שילמדך לזהר שלא להקדים ברכת עבד לברכת קונו. אלא דברים אלה הם כדי להפליג ההפרש שיש בין ברכת אברהם לזולתו כדי לעורר מליצי יושר וזכות על אברהם אבינו ע"ה שהוא דוקא ראוי לברכה. ואמנם הנם וכונתו היתה לכך עכ"ז נענש וניטלה הכהונה ממנו. יען כי דברים אלו שאמר הם מורים שאמרם בשביל ברכה ונראה שהוא מקדים ברכת עבד לרבו והיה לו ליזהר ולברר דבריו שידעו הכל כונת דבריו ולא יפול בהם שום טעות:

פירוש לתורת אלהים

האט ער אים גֶעוויזען אַז ער האט אויף אים קיין שִׂנְאָה אין הארצין אויף דעם וואס ער האט גֶעהַרְגֶּת זיינֶע קינדער] וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן אונ ער איז גִיוֶעזֶען אַכֹּהֵן צו גאט וואס איז אין הימעל: (יט) וַיְבָרְכֵהוּ אונ ער האט אים גִיבֶּענְטְשְׁט כְּלוֹמַר שֵׁם האט גִיבֶּענְטְשְׁט צו אַבְרָם וַיֹּאמַר אונ ער האט גִיזָאגְט בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן גִיבֶּענְטְשְׁט זָאל זַיין אַבְרָם צו דעם גאט קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וואס ער האט בַּאשַׁאפִין הימעל אונ עֶרד, וּרש"י שְׁרַייבְּט קוֹנֶה איז טַייטְשׁ ער האט גִיקוֹיפְט וָוארוּם דוּרְךְ דעם וואס ער האט זיי בַּאשַׁאפִין האט ער זיי גיקויפט

לקוטים על התורה

מַלְכִּי צֶדֶק איז גִיוֶועזְן מֶלֶךְ שָׁלֵם, אַמָאלְ פוּן יְרוּשָׁלַיִם, דֶרִיבֶּער הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן, האט ער אַרוֹיס גִיטְרָאגִין צו אַבְרָהָמ'עֶן בְּרוֹיט מיט וויין, אונ ווייל וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן, מַלְכִּי צֶדֶק איז גִיוֶועזְן אַכֹּהֵן אוֹיךְ, דְרִיבֶּער וַיְבָרְכֵהוּ, האט ער גִיבֶּענְטְשְׁט אַבְרָהָמ'עֶן׃

(יט) בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן וגו'. דער מדרש זאגט גאט האט גיזָאגְט צו אַבְרָהָם מיין נָאמֶען איז נִיט גִיוֶועזְן בַּקֶענְט צו מַיינֶע בַּשֶׁעפֶענִי"ש, אונ דוּ בִּיזְט גֶעקוּמֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט אונ האסט מיין נָאמֶען בֶּעקַאנְט גִימַאכְט בַּיי אַלֶע בַּשֶׁעפֶענִי"ש, דְרִיבֶּער איז בַּיי מִיר גְלַייךְ ווי דוּ וָואלְסְט גִיוֶועזְן אַשׁוּתָּף צו מִיר צו זַיין וֶועלְט וואס אִיךְ האב בַּשַׁאפִין, ווי עֶס שְׁטֵייט אין פָּסוּק קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, אַבְרָהָם האט גֶעקוֹיפְט דִי הימעל אונ דִי עֶרד, לְמָשָׁל עֶס איז אַמָאהְל גִיוֶועזְן אַגְרוֹיסֶער גְבִיר וואס האט גֶעהַאט אַגְרוֹיסֶע קְרָאם סְחוֹרָה, אין קְרָאם זֶענֶען גִיוֶועזְן פִיל מְשָׁרְתִים, דִי מְשָׁרְתִים הָאבִּין פִיל גֶעגַנְבֶית פוּן קְרָאם, דֶער גְבִיר האט גֶעוואוּסְט אַז זיי גַנְבֶנֶן, ער האט אָבֶער נִיט גִיקֶענְט בֶּעקוּמֶען עֶרְלִיכֶע מְשָׁרְתִים, אַמָאהְל האט זִיךְ גִיטְרָאפִין צוּם גְבִיר אַמְשָׁרֵת אַגְרוֹיסֶער עֶרְלִיכֶער, נִיט גֶענוּג וואס ער איז גִיוֶועזְן עֶרְלִיךְ, האט ער נָאךְ גִיזָאגְט מוֹסֵר צו אַלֶע מְשָׁרְתִים בִּיז זיי זֶענֶען אוֹיךְ גִיוָוארִין עֶרְלִיךְ אונ האבּין אָפְּגִיגֶעבִּין דֶעם גְבִיר אַלְץ וואס זיי האבּין

פרקי דרבי אליעזר

אַצַּדִּיק, האט אים הקב"ה גֶעעֶנְטְפֶערְט אַבְרָהָם דוּ זָאלְסְט קיין מוֹרָא הָאבִּין, דוּ הָאסְט נָאר קיין זִינְד גִיטָאהְן בַּיי דִי מֶענְטְשִׁין וואס דוּ הָאסְט גֶעהַרְגֶּת, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה זָאגְט אַבְרָהָם איז גִיוֶועזְן דֶער עֶרְשְׁטֶער אוֹיף דֶער וֶועלְט וואס האט גִיגֶעבִּין מַעֲשֵׂר, שֵׁם דֶער זוּהְן פוּן נֹחַ האט גִיזֶעהְן אַלְץ וואס גאט האט גִיטָאהְן צוּ אַבְרָהָמ'עֶן, אונ וואס אַבְרָהָם האט גִיטָאהְן צוּם מֶלֶךְ פוּן סְדוֹם וואס ער האט אים אַוֶועק גִיגֶעבִּין דָאס גַאנְצֶע

ספר הישר

אַבְרָהָמ'ס מֶענְטְשִׁין עֶס איז אֵיינֶער פוּן זיי נִיט גֶעבְּלִיבֶּען נָאר דִי פִיר מְלָכִים אַלֵיין זֶענֶען אַנְטְלָאפִין, אונ אַבְרָהָם

משלי חכמים

אַבְרָהָם, אונ אַבְרָהָם האט אים אַוֶועק גִילָאזְט פְרַייא, נָאכְדֶעם האט אַבְרָהָם אוֹיסְגֶערוּפִין אין דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אַז נִמְרוֹד איז קיין גאט נָאר הַשֵׁם יִתְבָּרַךְ איז אַגָאט, ווי נִמְרוֹד האט דָאס גִיהֶערְט האט ער גִיטְרַאכְט אַעֵצָה אונ האט גִיזָאגְט אַבְרָהָמ'עֶן קֶען אִיךְ נָאר נִיט טָאהְן נָאר אִיךְ וֶועל פַאנְגֶען לוֹט, אונ דֶער פָּנִים פוּן לוֹט איז גְלַייךְ צוּ דֶעם פָּנִים פוּן אַבְרָהָם, וֶועל אִיךְ בִּינְדְען לוֹט מיט קֵייטִין אונ וֶועל אִים פִירֶען אין דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אונ וֶועל זָאגִין דָאס איז אַבְרָהָם, אונ אִיךְ הָאבּ אִים גֶעבּוּנְדִין מיט קֵייטִין ווייל

כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ כג אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃ כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ

וְקִנְיָנָא סַב לָךְ׃ כב וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דִסְדוֹם אֲרֵמִית יְדִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ אֵל עִלָּאָה דְּקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא׃ כג אִם מִחוּטָא וְעַד עַרְקַת מְסָנָא וְאִם אֶסַּב מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא תֵימַר אֲנָא עַתָּרִית יָת אַבְרָם׃ כד בַּר מִדַּאֲכַלוּ עוּלֵימַיָּא וְחֻלָק גֻּבְרַיָּא דִּי

ת״א הרמותי. סוטה ד: קונה שמים. פסחים פו: אם מחוט. סוטה יז חולין פט: בלעדי רק. חולין פט:

בעל הטורים

(כב) הרימתי. ב׳ במסורה הכא ואידך כי הרמתי קולי ואקרא וזהו שאמרו חכמינו ז״ל שאשת פוטיפרע נתכוונה לשם שמים כמו שנתכוון אברהם לשם שמים:

רש״י

הנוספים לכלם: (כב) הרמותי ידי. לשון ג שבועה. מרים אני את ידי לאל עליון וכן (בראשית כב) בי נשבעתי נשבע אני וכן (בראשית כג) נתתי כסף השדה קח ממני כותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני: (כג) אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. וא״ת לתת לי שכר ד מבית גנזיך לא אקח: ולא תאמר וגו׳. שהקב״ה הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך וגו׳: (כד) הנערים. עבדי ה אשר הלכו אתי ועוד ענר אשכול וממרא וגו׳ ואע״פ שעבדי נכנסו למלחמה שנאמר היא ועבדיו ויכם

שפתי חכמים

ג ואע״פ שאין כאן זכר שבועה כמו גבי כי אנוא אל שמים ידי דכתיב בתריה ואמרתי חי אנכי לעולם קאי הכתוב פה וסמך על המבין ברא״ם. ועי״ל דנשא נמי לשון הרמה הוא וכמו שמצינו באשא שהוא לשון שבועה ה״נ האי הרימותי שהוא לשון אשא נמי לשון שבועה אף שאינו מפורש בהדיא: ד ר״ל דרש״י דייק מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל מילתא בפ״נ ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח לתת לי שכר כו׳. א״נ דקי״ל שא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אקח אלא ט״כ ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנזיך וק״ל: ה ר״ל דצריך לחלק הקרא נג׳

עניני מלחמת אברם עם המלכים

למי שאינו ראוי לתת לו. וזהו שאמר אברהם למלך סדום „הרמותי ידי אל ה׳ אל עליון״ כלומר לענין קיבול חסד ומתנה טוב לי יותר שאפרוש כפי אל ה׳ ואקבל כל מה שיתן לי ה׳. כי הוא אל עליון קונה שמים וארץ ולכן יגם ה׳ החסד והמתנות לתת לי וממנו אקח לא ממך מלך סדום שאתה בשר ודם. אף מחוט ועד שרוך נעל. ואם אקח מכל אשר לך דבר קטן או גדול האם לא תאמר היום או מחר אני העשרתי את אברם. אין ספק שתאמר כן. ואינו כבודי שתאמר שנתעשרתי משלך. כי אם ממה שיתן לי האלהים. ויהיה אמרו „ולא תאמר אני העשרתי את אברם״ כתוניה. ולכן תדע שלכך לא לקח אברהם הרכוש ההיא לפי שהיה דעתו שלא ליהנות משום אדם כי אם מאת האלהים. גם שלא יאמרו בני אדם שלמחמת הרכוש מסר עצמו לסכנה ולא בשביל הצלת לוט:

פירוש לתורת אלהים

און דאס פארמעגין נעם דיר: (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם און אברם האט גיזאגט צו דעם מֶלֶךְ סְדוֹם הֲרִמֹתִי יָדִי איך טוא אויף הייבין מיין האנט און שווער אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ צו דעם גאט וואס ער האט באשאפין הימעל און ערד: (כג) אִם מִחוּט אויב פון אפאדים ביז שרוך נעל און ביז ארעמינדיל פון אשוך וועל איך מיר איין האלטען פון דעם גיפעננקעניש וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ און אויב איך וועל נעמען פון אלץ וואס איז צו דיר כלומר ווען דו וועסט מיר וועלין געבין שכר פון דיינע אוצרות וועל איך ניט נעמען וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם און דו זאלסט ניט זאגין איך האב רייך גימאכט אברם וואדום גאט האט מיר צו גיזאגט ער אליין זאל מיך רייך מאכין: (כד) בִּלְעָדַי נייערט רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וואס דיא יונגען האבין אויף גיגעסין וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי און דעם חלק

לקוטים על התורה

(כב) הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל ה׳ וגו׳, אַבְרָהָם הָאט גיזאגט צום מֶלֶךְ סְדוֹם, צו וואס זאל איך נעמען דאס פארמעגין פון סדום, איך וועל בעסער אויפהייבין מיין האנט צו גאט, איך וועל בעסער בעטין ביי גאט ער זאל מיר געבין, וואדום צו גאט גיהער דאך די גאנצע וועלט די הימעל און די ערד, אפילו אפאדים אדער אשנירול פון אשוך וועל איך אויך ניט נעמען פון דיר, איז דאך אקשיא פאר וואס פון פרעה און פון אבימלך האט אברהם יא גענומען מתנות, און פון מלך סדום האט ער ניט גיוואלט נעמען, דער תירוץ איז ווייל דאס געלט פון סדום האט אברהם גענומען דורך אנס, און פון נסים זאך מען גיט

משלי חכמים

פארשטאנען וואס נמרוד וויל טאהן וועט דאך זיין אחלול השם אויף דער וועלט, וואדום דיא מענטשין וועלין ווייטער גלויבין

ספר הישר

געבריינגט צו אברהם מיט זיינע מענטשין בזיוט מיטויין

זו נמרוד איז אנאט, דריבער האט אברהם נאכגעיאגט די אלע מלכים מיט נמרוד און האט אוועק גענומען פון זיי לוט!

תקוף לך אגרך סגי להדא: ב ואמר אברם יי אלהים מה תתן לי ואנא אזיל בלא ולד ובר פרנסא הדין די בביתי הוא דמשקאה אליעזר:

ת"א הוא דמשק. יומא כח:

אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד:
ב ויאמר אברם אדני יהוה מה
תתן־לי ואנכי הולך ערירי ובן
משק ביתי הוא דמשק אליעזר:

בעל הטורים

(ב) ערירי. ב' במס' הכא ואידך כתבו את האיש הזה ערירי ביהויכין. שהראהו גלות יהויכין שאברהם יצא מאור כשדים והם גלו לכשדים שהוא בבל:

רש"י

תפנם על כל אותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על קבול שכרך שכרך הרבה מאד: (ב) הולך ערירי. מנחם בן סרוק פירשו לשון יורש וחבר לו ער ועונה (מלאכי ב) ערירי בלא יורש כאשר תאמר (איוב לא) ובכל תבואתי תשרש תעקר שרשיה כך לשון ערירי חסר בנים ובלע"ז דעזענפאנט"ס (קינדרלאז). ולי נראה ער ועונה מגזרת (שיר ה) ולבי ער וערירי לשון חרבן וכן (תהלים קלז) ערו ערו וכן (חבקוק ג) ערות יסוד וכן (ירמיה נא) ערער תתערער וכן (צפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי. כתרגומו שכל ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פיך ישק [אפוטרופא שלי ואלו היה לי בן היה בני ממונה על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק. ובגמרא שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת

שפתי חכמים

כאלוני ממרא וגו' וכתיב בתריה וישמע אברם וגו' וירדוף וגו' ואלו ענר ואחריו לא קאמר ש"מ שנשארו שם לשמור את הכלים:

דעת זקנים מבעלי התוספות

נשמתו של יצחק עלתה למרום נסתכלה בזיו שכינה דכתיב כי לא יראני האדם וחי ולכך ותכהן עיניו מראות ובשעה שראה יעקב המלאכים עולין ויורדין ומלווין לו בכל רגע היו סודין ומקלסין להקב"ה ולכך התקין האל הקדוש:

עניני הבטחת ה' אל אברם

שמת כנכו על הבשורה הזאת לומר גם עושר גם כבוד וסגולת מלכים יתן לי אלהים כדרך בעל נפש רחבה. כי לא חפץ באלה. כי נפשו היתה שפלה בקרבו. והסתפק במועט ומאס בכל קניני העולם ומחמדיו. ולכן השיב"ה' אלהים מה תתן לי ואנכי הולך ערירי" כלומר אתה אמרת אלי שכרך הרבה מאד'. מה תוכל לתת לאיש כמוני שתחשב בעיני לשכר. אם תתן מלא ביתי כסף וזהב וסגלת מלכים ומדינות רבות וכל תענוגות בני אדם אינו נחשב בעיני לכלום. לא מלאתי בכל המתנות שתחת השמש דבר עומד וקיים זולתי מתת הזרע. שכל המניח בן ממלא מקומו בחכמה ויראת ה' כאלו לא מת. והוא דבר קיים ומזכה לנפשו. כדכתיב (בראשית יח) אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'. וכן אמר דוד המלך ע"ה הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן. כלומר מתנת הבנים היא נחלה גמורה. ופרי הבטן הוא שכר

פירוש לתורת אלהים

אברם דו זאלסט דיך ניט פארכטען אברם אנכי מגן לך איך בין דיין באשיצער כלומר דו וועסט ניט גישטראפט ווערין פאר די אלע נשמות וואס דו האסט געהרגעט. אונ דאס וואס דו זארגסט טאמער האסטו מקבל גיוועזן דיין שכר זאג איך דיר שכרך הרבה מאד דיין שכר איז זייער פיל: (ב) ויאמר אברם האט אברם גיזאגט אדני אלהים גאט מיין האר מה תתן לי וואס טויג מיר דאס וואס דו וועסט מיר געבין ואנכי הולך ערירי אונ איך גייא אן קינדער ובן משק ביתי אונ מיין הויז שפייזער הוא דמשק אליעזר איז אליעזר וואס ער איז פון דמשק כלומר אליעזר איז דער עלצטער איבער מיין הויז אבער איך זאל האבין אזוהן וואלט מיין

לקוטים על התורה

וואס ער האט אים גיטאהן, האט ער געשיקט צו דעם מענטש שרים מיט רייטוועגין אונ רייטער מיט פערד אונ זעלנער בעוואפענטע מען זאל ברייגגען דינם מענטש צום מלך ער זאל געמען פון דעם מלך'ס אוצר וואס ער וועט וועלין, דער ווייל אין וועג איז צו געקומען איינער צו דעם מענטש אונ האט אים גיוואלט הרגנן, זענען צו גילאפין די מיליטער מיט די אפעציערען צו דעם מענטש אונ האבין אים געהרגעט, דער מענטש האט ביי זיך געטראכט איך האב שוין אפגענומען פון מלך מיין גאנצין לוין, ערשטענס ווען די קנעכט פון מלך וואלטין מיך גיט געשיצט אונ געהרגעט מיין שונא וואלט דאך מיין שונא מיך געהרגעט צווייטענס דעם גרויסין כבוד וואס דער מלך האט מיר גיטאהן, וואס ער האט געשיקט צו מיר זעלכע שרים ווי דער מענטש איז געקומען צום מלך האט דער מלך אים אריין געפירט אין זיינע אוצרות אונ האט גיזאגט צו אים נעם דיר וואס דו ווילסט, האט דער מענטש גיזאגט צום מלך איך האב דאך שוין מיין שכר אפגענומען איידער איך בין נאך צו דיר געקומען, האט דער מלך גיזאגט צו

פרקי דרבי אליעזר

גיוואריען צו אברהם'ען איז געווען די נאכט פסח, אונ נאכ האט ארויס גענומען אברהם'ען פון זיין שטוב אין גאס אונ האט גיזאגט צו אים דו קענסט ציילין אלע שטערין וואס אין הימעל, האט אברהם גיזאגט פאר גאט איז דען דא אצאהל צו דיינע מחנות שטערין, האט הקב"ה גיזאגט צו אברהם'ען אזוי וועט

ספר הישר

האט גענומען פון די מלחמה, ווייל מלכי צדק האט בעדינט פאר גאט, דאס הייסט ער איז גיוועזן אצדיק, אונ

משלי חכמים

גיזאגט מיר זענען דאך דא פרעמדע האבין מיר מורא צו גיין, האט דער יוד גיזאגט איך בין דאך אויך אפרעמדער, האבין די עכו"ם גיזאגט איוד אפרעמדער איז נאר ניטא, ווארום ווא דער יוד גייט איז גאט מיט אים, אונ דאס האט גאט גיזאגט צו אברהם דו זאלסט ניט מורא האבין, ווא דו וועסט זיין וועל איך שיטצען אויף דיר ווייל דיין שכר איז זייער פיל:

ה ואפיק יתיה לברא ואמר אסתכי כען לשמיא ומני כוכביא אם תכול למימני יתהון ואמר ליה

ת״א ויוצא אותו. שבת קנו נדרים לב ז

הוא יירשך: ה ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט־נא השמימה וספר הכוכבים אם־תוכל לספר אתם

בעל הטורים

(ה) ויוצא אתו החוצה. בגי׳ איצטגנינותו. כה יהיה זרעך. פי׳ בשיהיה לו עוד כ״ה שנים כמנין כ״ה יהיה לו זרע שהרי בברית בין הבתרים היה אברהם בן ע״ה שנה: יהיה. בגי׳ צדיקים לומר לך שאין דור שאין בו ל׳ צדיקים וכן אמר כמנין יהיה יהיו צדיקים

רש״י

(ה) ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים. ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגניות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן אברם אין לו בן ז אבל אברהם יש לו בן וכן שרי לא תלד אבל שרה תלד אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. ד״א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים וזהו לשון הבטה ח מלמעלה

שפתי חכמים

ז אע״ג שהיה לו ישמעאל בעוד שנקרא אברם דבני הגר מן השפחה וכותית אינו קרוי בנך ואינו ראוי לירש אותו: ח וא״ת והא כתיב והביט אל נחש הנחושת. וחי י״ל דה״פ והביט אליו הנחש והא דכתיב הביטו אליו ונהרו דגם זה מלמטה למעלה י״ל דמלא כל הארץ כבודו מלאתי. והרא״ם פי׳ דה״פ אין הבטה באמור

עניני הבטחת ה׳ אל אברם

(ה) ויוצא אותו החוצה וגו׳ הבט נא השמימה וגו׳. הנה התוס׳ במס׳ ברכות (דף ז ע״ב) מקשה מפשטיות הכתובים נראה שהיה הוכוח הזה ביום. כמ״ש (פסוק יב) ויהי השמש לבוא. וביום לא יוכל לראות הכוכבים. ומכ״ש שלא יוכל לסופרם. ונוכל לומר שלפ״ז אמרו חז״ל שהקב״ה הגביה לאברהם למעלה מכיפת הרקיע. ושם יוכל לראות הכוכבים גם ביום ולסופרים אם יהי׳ אפשר. ולפשט הכתוב נראה. כי טבע שאדם אם נצרך לו לילך ממקום למקום. שיחפוץ יותר לילך ביום. כמ״ש חז״ל לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב. וכשנצרך לו לילך בדרך בלילה הוא מסתכל תמיד בכוכבי׳ שיאירו מעט את חשכת הלילה. אבל כשהולך ביום אינו מסתכל בכוכבים. א׳ כי מה לו אור הכוכבים הלא השמש זורח ומבהיק אורו. ב׳ הכוכבים אינם נראים ביום. וכן פי׳ מאמר הקב״ה לאברהם הבט נא השמימה וספור הכוכבים. האם תוכל לספור אותם? בעת לא תוכל לסופרם. כי אף לראותם לא תוכל. מחמת אור השמש הזורח ומכסה ומכהה אור הכוכבים. [כי המראה הזה הי׳ ביום כנ״ל]. כה יהי׳ זרעך. ר״ל כל האומות שאין להם חשיבות אחר רק גופם. יש מספר לרבוים. כמו שמנהג בכל מדינה ומדינה לספור כמה אנשים יש במדינה אבל לישראל שעיקר הויתם הוא נפשם מחמת זה אין להם מספר. כמו שאחז״ל שקול משה כנגד כל ישראל. שלא מלד גופו נמנה משה רק כאיש אחד. אבל מלד נשמתו הוא בערך ששים רבוא. וכן אמרו על יאיר בן מנשה שהי׳ שקול כשלשים וששה אנשים. ועל אנשי בית שמש אמרו כי שבעים איש היו שקולים כחמשים אלף. כמטבע קטנה של זהב עם מטבעות הרבה של כסף או של נחשת. אף כי המטבע של זהב אחת היא וקטנה במשקלה. עכ״ז כוללת בתוכה כמה מטבעות גדולות של כסף וחשיבות נשמות ישראל באה מלד התורה. כאשר אור התורה זורח על נשמתם של ישראל אין לשעי׳ את מספר בני ישראל. ונמצא כאשר נשמותיהם של ישראל אין להם אור התורה רק כחשכת הלילה. נוכל לספור אותם. ככל גויי עמי הארץ. אבל כשזורח עליהם אור תורה. וכל נשמה ונשמה יש לה חשיבות כנגד כמה גופים. אז לא נודע מספרם. כי מי יוכל לשער חשיבות כל נשמה ונשמה. ואז המספר הוא נודע רק לה׳. ודוגמא זו אמר הקב״ה לאברהם אבינו ע״ה „הבט נא השמימה וספור הכוכבים. התוכל לספור אותם? בעת לא. מפני מה. מחמת שכעת השמש זורח. ומכסה אור הכוכבים ולא תוכל לראותם. כה יהי׳ זרעך כשתזרח עליהם [על נשמתם] אור התורה. אז לא תוכל לידע מספרם. כנ״ל. ובזה ניתא הקב״ה אמר לאברהם וליעקב שיהיו זרעם כחול הים. כעפר הארץ. אשר לא יהי׳ להם מנין. והלא מלינו מנינם בתורה. רק המנין שכתוב בתורה הוא מלד גופם. והמנין שהבטיח הקב״ה להאבות שלא יהי׳ להם מנין הוא מלד נשמותיהם:

פירוש לתורת אלהים

גיבארין ווערין דער וועט דיך ירשנן: (ה) ויוצא אותו און ער האט אים ארויס גיצויגין פון זיין גיצעלט החוצה אויף דער גאס, נאוב דער מדרש שרייבט גאט האט צו אים גיזאגט גייא ארויס פון דעם וואס דו קוקסט אויף דיא מזלות אז דו וועסט ניט האבין קינדער דען כל זמן דו הייסט אברם אן אה״א וועסטו ניט האבין קינדער אברהם מיט אה״א וועסטו יא האבין קינדער און ווידער שרי מיט איוד וועט ניט גיבארין קינדער אבער שרה מיט אה״א וועט יא גיבארין קינדער דרום וועל איך צו אייך רופין איין אנדערין נאמען וועט גיענדערט ווערין דאס מזל און איר וועט האבין אזוהן) ויאמר און ער האט גיזאגט הבט נא השמימה קוק צום הימעל וספור הכוכבים און צייל דיא שטערין אם תוכל לספור וועם אויב דו

לקוטים על התורה

בשיטצען, איך האב דאך דיר גיזאגט דו זאלסט קומען אין דעם לאנד און איך וועל דיך גרויס מאכין און וועל זיין מיט דיר, אז דו וואלסט געהרגת גיווארין פון די מלכים וואלט מען דאך זאגין איך האב דיך ניט געקענט רעטטין, דאס וואס דו ביזט גירעטעט גיווארין דאס איז מיין כבוד, און דיין שכר איז נאך זייער פיל אין מיינע אוצרות פון דיינעטוועגין [באר מים חיים]:

כח

משלי חכמים

פר וועט קיין קינדער האבין, פון דעם שטערין זייז איך דיר אז דו וועסט יא האבין קינדער, וועלין מיר פרעגין פאר וואס האט פאקי נאט געמאכט פריער אויף אברהם ער זאל קיין קינדער האבין, און נאכדעם האט ער יא געהאט קינדער, דער תירוץ

ספר הישר

אייך ניט בערימען און זאגין פון אונזער פארמעגין איז אברהם רייך גיווארין, ווארום הקב״ה האט מיר צו גיזאגט ער וועט מיך רייך מאכין, נעמט אייך אייערע מענטשין מיט אייער פארמעגין איך וויל ניט נעמען פון אייך אפילו איין פאדים און גיט אשנירול פון אשוך, נור וואס מיינע מענטשין האבין שוין גיגעסין פון דעם פארמעגין, דאס איז שוין פארפאלין, און ענר אשכול און ממרא מיט זייערע מענטשין וואס זיי זענען גיוועען אין די מלחמה, און די מענטשין וואס האבין געהיט אונזער פארמעגין

אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ׃
ח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים בְּמָא
אִידַע אֲרֵי אֵירְתִינַהּ׃
ט וַאֲמַר לֵיהּ קְרִיב קֳדָמַי
עֶגְלִין תְּלָתָא וְעִיזִין תְּלָת
וְדִכְרִין תְּלָתָא וְשַׁפְנִינָא

ת"א ויאמר אדני. ברכות ז תענית כז מגילה לא נדרים לב: קחה לי עגלה. שם:

אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃ ח וַיֹּאמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה׃
ט וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה
מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ

בעל הטורים

לצדקה. (א"א הרא"ש): (ח) במה אדע. במה בא"ת ב"ש שי"ן ועולה לתשכון ת' לכך נגזר על בניו גזרת ת'. השנון במה אדע.

רש"י

שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה ב אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות: (ט) עגלה משלשת. (ב"ר) שלשה עגלים רמז לג' פרים פר יהכ"פ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר ל חטאת יחיד: ואיל משלש.

שפתי חכמים

הקטן ולא מהקטן אל הגדול: (רי"ק) אמר זה לפי שאם היה אחר לאברם פסיעה שאפילו שלא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מתשבה לצדקה ולא שיהיה ראוי לכך כ"ש שמזלו מנגד לו לזה אמר הקב"ה וכו': ב וכך פי' של קרא אדע במה אירשנה כלומר בשביל איזה זכות. כתב הרא"ם אבל אינו יודע איך יתיישב לפי זה והאמין בה' וגו' כי תפול הקושיא דלעיל איך לא יאמין כנבואתו הוא בעצמו ותי' שהאמין שיזכה בזרעו ולא נשארה בו מבוכה משא"כ בירושת הארץ שנשאר נבוך באיזה זכות יתקיימו בה. ול"נ דגבי זרעו האמין שיתקיים זרעו אף שלא יהיה בהם זכות וכמו שדרשו ואת הצפור לא בתר רמז לישראל שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב חצי אכלה בם ודרשו רז"ל חצי כלין והם אינן כלין אבל בירושת הארץ אע"פ שהאמין שיירשוה אבל אם יתקיים בידם היה ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי לא היה יודע אם יהיה להם זכות בידם אע"פ שהיה יודע שעכ"פ יירשוה אף שלא יהיה להם זכות כי כדאי זכות אבות שיירשו את הארץ וכמו שפירש"י בתחלת פרשת וארא לכן אמר במה אדע וגו' נ"ל: ל כתב הרא"ם אע"פ שאינה בא לכפרת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים דלעיל מ"מ מאחר שהיא באה על כל תועה מישראל כפרת כל ישראל מקרי. ול"נ משום דאין לדיק אשר יעשה טוב

עניני אמונת אברם בה'

(ח) ויאמר אדני ה' במה אדע כי אירשנה. רבו הפירושים על שאלת א"א במה אדע והנראה כי שאלה גדולה שאל א"א. כי בהבטחה זו לא אמר לו הקב"ה שזרע אברהם ירשו א"י. כי הקב"ה אמר לו לתת לך את הארץ הזאת לרשתה. משמע שהבטיחו הקב"ה לאברהם שהוא בעצמו יירש הארץ. ע"כ תמה אברהם ע"ז ואמר לפני הקב"ה במה אדע כי אירשנה גם

פירוש לתורת אלהים

גיצויגין פון אור כשדים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ צו געבין דיר דאס דאזיגע לאנד צו ירשנן זיא: (ח) וַיֹּאמַר אונ ער האט גיזאגט אֲדֹנָי אֱלֹהִים גאט מיין האר בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה דורך וואס וועל איך וויסען אז איך וועל דאס ירשנן, ורש"י שרייבט אברם האט גיגלייבט אז הקב"ה וועט אים דאס לאנד מאכין ירשנן נאר ער האט אים גיפרעגט דורך וואס פאר אזכות וועלין מיינע קינדער דרינען אקיום האבין, האט אים גאט גיענטפערט דורך דעם זכות פון דיא קרבנות]: (ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אונ ער האט גיזאגט צו אים קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת נעם צו מיר דרייא קעלבער וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת אונ דריי

פרקי דרבי אליעזר

(ט) ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת וגו'. רבי עקיבא זאגט הקב"ה האט געוויזען צו אברהם אבינו די מלכים וואס וועלין גיוועלטיגען אויף די יודין אונ זיי וועלין פארדארבין ווערין, עגלה משולשת מיינט מען דיא מלוכה פון אדום, עז משולשת מיינט מען די מלוכה פון די יונים, איל משולשת מיינט מען די מלוכה פון מדי אונ פרס, תור מיינט מען די מלוכה פון ישמעאל, גוזל מיינט מען די יודין, רבי אחא בן יעקב זאגט משולשת מיינט מען שטארקע, רבי יהושע זאגט אברהם האט גענומען זיין שווערד אונ האט צושניטען יעדער בהמה אויף צווייא טייל, אונ ווען אברהם וואלט זיי ניט צושניטען וואלט דיא וועלט ניט געקענט בשטיין קעגין די מלכים, אונ וייל ער האט זיי צו שניטען האט ער שוואך געמאכט זייער כח, אונ די טאהב וואס ער גילאזט

ספר הישר

זיינע מענטשין זענען צוריק גענאנגען צו זייער ארט אלוני מורה וואס אין חברון, אין די צייט איז גאט גיזעהן געווארין צו אברהם אונ ער האט גיזאגט צו אים, דו זאלסט ניט מורא האבין דיין שכר איז זייער פיל אונ איך וועל דיך ניט פארלאזין אונ דו וועסט האבין קינדער זיי וועלין זיין אזוי פיל ווי די שטערין אין הימעל אונ איך וועל דיך בענטשין אונ איך וועל געבין צו דיינע קינדער די אלע לענדער וואס דו זעהסט אונ זיי וועלין די לענדער ירשנן אויף

משלי חכמים

דעם גענטעסטין דארף אונ וועט ברייננגען וואסער, האט דער מלך גיזאגט מען זאל גראבין אין די ערד אברונען ביז מען וועט געפינען וואסער, האבין אלע גיזאגט אזוי איז גוט צו טאהן, ווארום דאס וועט זיין אטובה פאר אנדערע מענטשין אויך, ווער עס וועט אמאהל קומען אין וואלד, אונ וועט אויך זיין דארשטיג אונ וועט ניט האבין וואסער וועט ער קענען טרינקען פון דעם ברונען, דאס זעלביגע איז גיוועזן ביא אברהם אבינו, גאט האט גיקענט מאכין אברהם זאל האבין קינדער אן ניין תפלה, נאר גאט האט געוואסט אז עס וועלין אמאהל קומען פיל פון זיינע קינדער וואס וועלין אויך ניט קענען האבין קינדער, אונ זייערע זכותים וועלין זיין צו ווייניג זיי זאלין גיענטפערט ווערין צו קינדער האבין, דריבער האט גאט אויפגעהאלטין אברהם זאל אויך ניט קענען האבין קינדער אונ ער וועט בעטין ווענין דעם צו גאט, אונ זיין תפלה וועט שוין אנגענומען ווערין ביי גאט אונ ער וועט האבין קינדער, אז עס וועט שוין זיין איין מאהל אפין די טויערין פון הימעל אזוי א תפלה נעמען

יא וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל־הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב
אֹתָם אַבְרָם׃ יב וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא
וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה
אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו׃
יג וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־גֵר

אונקלוס

יא וּנְחַת עוֹפָא עַל פַּלְגַיָא
וְאַפְרַח יָתְהוֹן אַבְרָם׃
יב וַהֲוָת שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל
וְשִׁינְתָא נְפַלַת עַל אַבְרָם
וְהָא אֵימְתָא קְבַל סַגִּי
נְפַלַת עֲלוֹהִי׃ יג וַאֲמַר
לְאַבְרָם מִידַע תִּידַע אֲרֵי

ת"א ידוע תדע. שבת פט סוטה יא:

בעל הטורים

(יב) ויהי השמש. ב' במס'. הכא ואידך ויהי השמש באה כנגד שני מקדשים כדכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח ונחרבו: (יג) כי גר. סופי תיבות עולה למנין רד"ו:

רש"י

(יא) העיט. הוא עוף ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עלי אוכל כמו (ש"א טו) ותעט אל השלל: על הפגרים. על מ הבתרים (ס"א הפגרים מתרגמינן פגליא אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בתרו ויהב פלגיה נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא ותרגומו הפגרים פלגיא וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקים בתרים לפגרים שבתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול כמו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר) (כך שמעתי מפי רבינו יהודה ב"ר שמואל) (וכן הגי' ברש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר ב"ר שמואל): וישב. ל' נשיבה והפרחה כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח: (יב) והנה אימה וגו'. רמז לצרות וחשך של גליות: (יג) כי גר

שפתי חכמים

ולא יחטא מ"ה כפרת כל ישראל מקרי: מ (רי"ק) אמר זה לפי שפגר לא נקרא אלא ב"ח שהוא שלם וכאן לא היו שלימים לפי שבתר אותם בתוך לז"א הפגרים הבתרים. ובוונת הרב שלא נאמר שירד העיט גם על הצפור ונראה שנ"כ יצא לכוונת ליברהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) ותרדמה נפלת על אברם. נפלה ובתוך אותה שינה הראה לו הקב"ה שעבוד מלכיות וממשלתם ואבודם שנאמר קחה לי עגלה משולשת זו מלכיות רביעית שהיא קשה שנאמר דחילא ואמתא עז זו מלכות יון שנא' והשעיר [וצפיר] הגדול מאד ואיל משולש זו מלכות מדי ופרס שנא' האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ת"ר אמר ר' ישמעאל לא התור הזה אלא בלשון ארמי תר זה השור כשיצמד, השור זכר עם נקבה יפתחו וישדדו כל העמקים שנאמר ארום חויא רביעאה וכו' וגוזל אלו ישראל שנא' יונתי בחגוי הסלע וכתיב אחת היא יונתי תמתי ר' אחא אומר לא נאמר משולש אלא לשון גבורי כח במו והחוט המשולש לא במהרה ינתק. רבי משרשיא אומר משולשים היו שלשה פעמים לשלוט בארץ פעם ראשונה כל אחד בפני עצמו שניה בשנים שנים שלישית כלם כאחד נלחמים עם משיח בן דוד שנאמר יתיצבו מלכי ארץ, א"ר יהושע לקח כל אחד חרבו ובתר כל אחד לשנים שנאמר ויבתר אותם בתוך ומיד תשש כחם ואלו לא בתרם לא היה העולם יכול לעמוד בפניהם. ואת הצפיר לא בתר והוא בן יונה שאין לך צפור כתוב בתורה אלא בן יונה וירד העיט על הפגרים להאכילם ולאבדם ואין עיט אלא בן דוד הנמשל לעיט צבוע שנאמר העיט צבוע נחלת לי שנראה קורא מכזרה עיט כצאת השמש ממזרח, וישב אותם אברם שהיה מניף בסודרו שלא ישלוט בהם העיט עד הערב, א"ר אלעזר מכאן אתה למד שממשלתן של ארבע אומות הללו אינן אלא יום אחד של הקדוש ברוך הוא אמר לו ר' אלעזר ודאי כדבריך נתנני שוממה כל היום דוה חוץ משתי ידות שעה ותדע שכן הוא שהרי בשהשמש נוטה לבא במער' תשש כוחו ואורו עד שיבא העריב שיצמח אורן של ישראל שנאמר לעת ערב יהיה אור. ועוד יש להוכית מכאן שעבוד ארבע מלכיות אימה במלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל מכל מצות שבתורה. גדולה זו מלכות מדי שנדלה עד מאוד למכור ישראל חנם. נופלת עליו זו במלכות בבלי שנפלה עטרת ישראל בידה. עליו אלו בני ישמעאל שעליהם בן דוד יצמח שנאמר אויביו אלביש בושת ועליו יציץ נזרו. ר' אלעזר בן עזריה אומר לא נבראו המלכיות האלו אלא לעצים לגיהנם שנאמר והנה תנור עשן ולפיד אש ואין תנור אלא גיהנם שנא' נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים כך הראה הקב"ה לאברהם שעבוד מלכיות וגיהנם והראה לו תורה וקרבנות אמר לו כל זמן שישראל עוסקין בתורה ובקרבנות יהיו נצולין מן השנים האלו ומצליחין. אבל עתיד בית המקדש ליחרב וקרבנות ליבטל במה אתה חפץ שישתעבדו בניך בשעבוד מלכיות או בדינה של גיהנם והיה תמה אברהם ולא היה יודע מה לענות ולבחור א"ל ית' ממה אתה תמה בחר לך בשעבוד מלכיות ואל ידונו בגיהנם הה"ד אם לא כי צורם מכרם וה' הסגירם צורם זה אברהם שנא' הביטו אל צור חצבתם:

פירוש לתורת אלהים

וועלין זייא אייביג אקיום האבין: (יא) וַיֵּרֶד אונ דער פויגיל האט גינידערט עַל הַפְּגָרִים אויף דיא שטיקער וַיַּשֵּׁב אוֹתָם אַבְרָם אונ אברם האט זייא גימאכט אוועק פליהען: (יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא אונ עס איז גיוועזן אז דיא זונן איז אונטער גיגאנגען וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם אונ אשלאף איז גיפאלין אויף אברם וְהִנֵּה אֵימָה אונ אפארכט חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה אונ אגרויס פינצטערניש נוֹפֶלֶת עָלָיו איז אויף אים גיפאלין דאס איז ארמז גיוועזן צו דיא צרות אונ צו דעם פינצטערניש פון דעם גלות מצרים: (יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם אונ גאט האט גיזאגט צו אברם יָדוֹעַ תֵּדַע וויסען זאלסטו וויסען כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ

פרקי דרבי אליעזר

מיר אז פיר מלכים וועלין נאר גיוועלטיגען איין טאג פון דיא טעג פון הקב"ה, דאס איז טויזענד יאהר, אונ פארין נאכט וועט שוין קומען משיח, רבי אליעזר בן ערך זאגט איידער עס וועט ווערין נאכט וועט שוין קומען משיח בן דוד אונ ער וועט אויפקומען די ליכטיגקייט פון דיא יודין, אברהם האט גיוואלט מתפלל זיין אז די פיר מלכים זאלין ניט ארבעטין שווער מיט זיינע קינדער דערווייל האט הקב"ה גיגעבין אויף אים אשטארקין שלאף אונ ער איז אנשלאפין גיווארין:

רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֺן
הָאֱמֹרִי עַד־הֵנָּה׃ יז וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ
בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן
וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים
הָאֵלֶּה׃ יח בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה
אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ
נָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר
מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃

אונקלוס

הָכָא אֲרֵי לָא שְׁלִים חוֹבָא
דֶאֱמוֹרָאָה עַד כְּעַן׃
יז וַהֲוָת שִׁמְשָׁא עָלַת
וְקַבְלָא הֲוָה וְהָא תַנּוּר
דְּתָנַן וּבְעוֹר דְּאֶשָּׁא
דַּעֲדָא בֵּין פַּלְגַיָּא הָאִלֵּין׃
יח בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם
אַבְרָם קְיָם לְמֵימַר לִבְנָךְ
יְהָבִית יָת אַרְעָא הָדָא
מִנַּהֲרָא דְמִצְרַיִם עַד
נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא דִפְרָת׃

ת"א רביעי עדיות ג:

בעל הטורים

וה"ר רביעי ישובו הנה. רד"ו שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה: (יז) ועלטה היה והנה תנור. ר"ת בהיפך תוהו וסראה לו הגליות

רש"י

יהיו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שבארץ **כנען** היה מדבר עמו וכרת ברית זה כדכתיב לתת לך את **הארץ** הזאת לרשתה וכן היה יעקב ירד למצרים לא וחשוב **דורותיו** יהודה פרץ וחצרון וכלב בן חצרון מבאי הארץ **היה**: **כי לא שלם עון האמורי**. להיות משתלח מארצו **עד** אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא **סאתה** שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה: **(יז) ויהי השמש באה**. כמו (בראשית מב) ויהי הם **א** מריקים שקיהם (מ"ב יג) ויהי הם קוברים איש כלומר ויהי דבר זה: **השמש באה**. שקעה: **ועלטה היה**. חשך היום: **והנה תנור עשן וגו'**. רמז לו שיפלו הכותים ע"א בגיהנם: **באה**. טעמו למעלה לכך הוא מבואר שבא כבר ואם היה טעמו למטה באל"ף היה מבואר כשהיא שוקעת וא"א לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא שכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה לשון נקיבה שיסודה שתי אותיות כמו בא קם שב כשהטעם למעלה לשון עבר הוא כגון זה וכגון ורחל באה. קמה אלומתי. הנה שבה יבמתך (רות א) וכשהטעם למטה הוא לשון הווה דבר שעושה עכשיו והולך כמו באה עם הצאן. בערב היא באה ובבקר היא שבה (אסתר ב): **(יח) לזרעך נתתי**. אמירתו של הקב"ה כאלו היא עשויה (ב"ר): **הנהר הגדול נהר פרת**. לפי שהוא דבוק לא"י קוראהו גדול אע"פ שהוא מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת. משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחוור ויטתחוו לך:

שפתי חכמים

ודרז"ל כרליהא ואותו יום מת אברהם ע"ש: **ת** וא"ת והרי דור חמישי היה שהרי יעקב מיורדי מצרים היה יונקו יהודה פרץ חצרון וכלב וי"ל דיעקב זקן היה ולא חשיב דור אלא נחשב כמת. ועוד י"ל דבימי יעקב לא היה שיעבוד כלל אבל בימי יהודה התחיל קצת השיעבוד כמו שפירש רש"י בפרשת ויחי. ויסיה ועבדום וענו אותם דבוק עם דור רביעי: **א** רצונו לפרש למה כתיב ויהי ל' זכר והשמש ל' נקבה מדכתיב באה והוה ליה למכתב ותהי השמש ומתרץ דה"פ ויהי דבר זה השמש באה וגו' ומלת ויהי קאי אדבר זה וכמו **כן** ויהי הם מריקים וגו' **כאלו**

פירוש לתורת אלהים

(עיין רש"י): (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה אונ דָאס פֶערְדֶע דור וֶועט צוריק קֶערִין כְּלוֹמַר נָאךְ דֶעם אַז זֵיי וֶועלִין פַאר טְרִיבֶּען וֶוערִין וֶועלִין זֵיי דָארְט זַיין דְרַיי דורות אונ דָאס פֶערְדֶע דור וֶועט צוריק קֶערִין צוּ דֶעם לַאנְד דָאס אִיז אֶרֶץ כְּנַעַן כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֺן הָאֱמֹרִי וָוארוּם עֶס אִיז נָאךְ נִיט גַאנְץ דִי זִינְד פוּן דֶעם אֱמוֹרִי כְּלוֹמַר עֶס אִיז נָאךְ נִיט פַאר פִיל זַייעֶר מָאס דָאס הֵייסְט זֵייא הָאבִּין נָאךְ נִיט גִיטָאהְן אַזוֹי פִיל עֲבֵירוֹת אַז זֵיי זָאלִין דוּרְךְ דֶעם פַאר שִׁיקְט וֶוערִין פוּן זַייעֶר לַאנְד עַד הֵנָּה בִּיז אִין דֶער צַייט כְּלוֹמַר בִּיז אִין יֶענֶער צַייט פוּן דֶעם פֶערְדִין דור דֶענְסְטְמָאהְל וֶועט עֶרְשְׁט פַאר פִיל וֶוערִין זַייעֶר מָאס אונ הקב"ה שְׁטְרָאפְט נִיט **א** אוּמָה בִּיז עֶס וֶוערְט פַאר פִיל אִיר מָאס:

(יז) וַיְהִי אונ עֶס אִיז גִיוָוארִין הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה אַז דִיא זוּנְן אִיז אוּנְטֶער גִיגַאנְגֶען וַעֲלָטָה הָיָה אונ עֶס אִיז גִיוָוארִין אַיין נֶעפִּיל וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן אונ אַיין אוֹיבְין מִיט רוֹיךְ וְלַפִּיד אֵשׁ אונ פְלַאם פַייעֶר אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה אִיז דוּרְךְ גִיגַאנְגֶען צְוִוישֶׁען דִיא שְׁטִיקֶער: (יח) בַּיּוֹם הַהוּא אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג כָּרַת יְיָ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר הָאט גָאט כּוֹרֵת בְּרִית גִיוֶוען מִיט אַבְרָם אַזוֹי צוּ זָאגִין לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת צוּ דַיינֶע קִינְדֶער הָאבּ אִיךְ גִיגֶעבִּין דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד חָאטְשִׁי אִין דֶער צַייט הָאט עֶר נָאךְ נִיט גִיגֶעבִּין דָאס לַאנְד צוּ זַייעֶרֶע קִינְדֶער נָאר אַז הקב"ה זָאגְט צוּ אִיז גְלַייךְ וִויא עֶס אִיז שׁוֹין גִיטָאהְן גִיוָוארִין מִנְּהַר מִצְרַיִם פוּן דֶעם טַייךְ פוּן מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת בִּיז צוּ דֶעם גְרוֹיסִין

בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי׃ ג וַתִּקַּח שָׂרַי ׀ אֵשֶׁת־אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ

כְּעַן עוּל לְוָת אַמְתִי מָאִים אִתְבְּנֵי מִנַּהּ וְקַבֵּיל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרָי׃ ג וּדְבָרַת שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ מִסּוֹף עֲסַר שְׁנִין לְמֵיתַב אַבְרָם בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וִיהַבַת יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעְלַהּ לֵיהּ

ת״א מקץ עשר. יבמות סד:

בעל הטורים

קטורה זו הגר והם הוא ולא אמר עלי לשלום. ולא גפין הרבע איירי נ״כ במלכות ישמעאל: (ג) לשבת. ב׳ במס׳ הכא ואידך אשר נטה לשבת הר אי אנשא אשה ושהם עמה י׳ שנים ולא ילדה דהייש לשבת פר ישא אחרת ואין ישיבת ח״ל עולה מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען.

רש״י

(ב) אולי אבנה ממנה. לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: אבנה ממנה. בזכות ד שאכניס צרתי לתוך ביתי: לקול שרי. (ב״ר) לרוח ה הקודש שבה: (ג) ותקח שרי. לקחתה בדברים ו אשריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (ב״ר): מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה ששהתה ז עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות סד): לשבת אברם וגו׳. מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין לפי שלא

שפתי חכמים

מ״ה כתיב לה לרמז ע״ז כלומר שראה מעשים וזנונו לא לשרס וק״ל: ד ר״ל וכי אם הגר תלד תהא היא בנויה ומתרץ דממנה פי׳ בסבתה: ה הוכחתו מדכתיב לקול שרי היה לו לכתוב לשרי אלא ה״פ לקול הבא לשרי דהיינו רוח הקודש: ו׳ כיון דעיקר האדם הוא דעתו ולא יוכל לקחת דעתו כי אם בדברים טובים מושך דעתו לרצונו: ז דאל״כ מקץ עשר שנים למה לי אלא וכו׳:

עניני שרה והגר

שאומרה אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא ר״ל שאברהם ראה שהרתה וראה שהקלה בגבירתה מפני הריונה. כי כן תאמר ותרא לנוכח לזכר [וכמוהו ותרא את עני אבותינו במצרים]. א״כ זה הי׳ תרעומת שלה באומרה שבזמן שהשפחה היתה ברשותה היתה נוהגת בה כבוד. אבל עתה שנתתי אותה בחיקך ויצאה מרשותי היא מקלת בי. והית׳ מתרעמת שאברהם הי׳ רואה שמפני הריונה היא מקלת בגבירתה. וזה אומרם ותרא כי הרתה ואקל בעיניה. ולכן אמר לה אברהם הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך כלומר אני אין עלי להוכיחה אחרי היותה שפחתך. שאין דרך מוסר שאחר יוכיח או ייסר שפחת לעצו ודרך מוסר עשיתי כן שאילו הייתי אני מוכיח אותה הי׳ נראה כאילו יוצאת מרשותך. ואין הדבר כן כי עדיין שפחתך היא ולכך לא הוכחתי אותה. וזה הוא אומרה ישפוט ה׳ ביני וביניך. כלומר מעתה שאתה רואה ואינך מוכיח אותה סרי דיני עמך לא ונמס. עכ״ל:

פירוש לתורת אלהים

גיבארין בא נא אל שפחתי קום צו מיין דינסט אולי אבנה ממנה טאמער וועל איך גיבאהעט ווערין דורך איר. [רש״י שרייבט זיא האט גיזאגט טאמער אין דעם זכות וואס איך וועל אריין ברענגען מיין צרה אין מיין הויז אז איינער נעמט צווייא ווייבער הייסט איינע צו דער אנדערע אצרה וועל איך אפשר אין דעם זכות האבין קינדער] וישמע אברם לקול שרי האט אברם גיהערט צום קול פון שרי: (ג) ותקח שרי אשת אברם און שרי דאס ווייב פון אברם האט גינומען איר דינסט הגר דיא מצרית. [רש״י שרייבט שרי האט זיא איין גינומען מיט גוטע רייד זיא האט איר גיזאגט וואהל דיר וואס דו ביזט זוכה צו באהעפטין דיך מיט אהייליגען גוף] מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען פון סוף צעהן יאהר וואס אברם איז גיזעסין אין לאנד כנען. [רש״י שרייבט דרום האט ער גיווארט צעהן יאהר איידער ער האט גינומען הגר פאר אווייב ווארום איין אשה וואס זיא וואהנט מיט איר מאנן צעהן יאהר אונ האט קיין קינדער איז ער מחויב צו נעמען אנאנדער ווייב אונ דיא צייט וואס אברם האט מיט שרי גיוואהנט אין חוץ לארץ דאס איז ניט גירעכונט גיווארין ווארום גאט האט צו אברם גיזאגט ער זאל אים מאכין צו אגרויס פאלק ערשט אז ער וועט קומען אין ארץ ישראל דרום נאך דעם אז ער האט מיט שרי גיוואהנט צעהן יאהר אין ארץ ישראל אונ האט מיט איר קיין קינדער גיהאט האט ער גינומען הגר פאר אווייב] ותתן אותה לאברם אישה אונ שרי האט גיגעבין איר דינסט הגר צו איר מאנן אברם לו לאשה צו אים פאר

ספר הישר

געקומען צו הגר אונ הגר איז מעוברת גיווארין, אונ זיא איז שטארק פריילין גיוועזין, אונ שרה איז ביי איר שטארק דערנידערט גיווארין, אונ זיא האט גיזאגט געווים בין איך ביי גאט פיל בעסער ווי שרה, ווארום אברהם וואהנט שוין מיט שרה אזוי פיל יאהרין אונ זיא איז ניט מעוברת גיווארין, אונ איך בין באלד מעוברת גיווארין, שרה האט גיזעהן אז הגר איז מעוברת גיווארין פון אברהם, האט שרה אויך גיזאגט געווים איז הגר ביי גאט בעסער ווי איך, אונ זיא האט מקנא גיוועזין איר דינסט הגר, אונ זיא האט גיזאגט צו אברהם דו האסט ביי מיר געווינשט מיינע קינדער

בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃
ו וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרַי הִנֵּה
שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־לָהּ הַטּוֹב
בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ׃
ז וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם
בַּמִּדְבָּר עַל־הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר׃
ח וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־מִזֶּה
בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי

וְקַלִּית בְּעֵינַהָא יְדִין יְיָ
בֵּינִי וּבֵינָךְ: ו וַאֲמַר
אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתִיךְ
בִּידִיךְ עֲבִידִי לַהּ כִּדְתַקִּין
בְּעֵינָיְכִי וְעַנִּיתַהּ שָׂרַי
וַעֲרַקַת מִן קֳדָמַהָא:
ז וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאֲכָא דַייָ
עַל עֵינָא דְמַיָּא בְּמַדְבְּרָא
עַל עֵינָא בְּאוֹרַח
דְחַגְרָא: ח וַאֲמַר הָגָר
אַמְתָא דְשָׂרַי מְנָן אַתְּ
אַתְיָא וּלְאָן אַתְּ אָזְלָא
וַאֲמַרַת מִן קֳדָם שָׂרַי

ת"א ויאמר הגר. ב"ק נג

* נקוד על י' בתרא

בעל הטורים

שהכניסה צרה אף ישראל העכו"ם הן צריהן: (ז) על עין המים. ב' במס' הכא ואידך הנה אנכי נצב על עין המים. שטוב הוא להתפלל על המים כדכתיב מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה' וכן התפלה נמשלה למים דכתיב שפכי כמים לבך: בורחת. ב' במס' הכא ואידך מקול פרש ורומה קשת בורחת כל העיר מפני ששרה הבריחה את ישמעאל לפיכך ברחו ישראל מפניו כי רובה קשת

רש"י

שפחתי וגו' ביני וביניך. כל בינך שבמקרא חסר ל וזה מלא קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עיבורה הוא שהמלאך אמר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא מלמד שהפילה הריון הראשון: (ו) ותענה שרי. היתה משעבדת בה בקושי (ב"ר): (ח) אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה אלא ליתן לה פתח

שפתי חכמים

והוא שרה. ועוד דצריך אתה תומם זהו פי' אחר: ב ר"ל מהגר כמו שמפרש הקרא אנכי נתתי כו': ל ר"ל יו"ד שנייה והכ"ף נקוד בקמ"ץ והנו"ן בסו"א שהוא נוכח לזכר וכאן שיש יו"ד בין הנו"ן ובין הכ"ף קרי ביה ביניך הנו"ן בציר"י כי יו"ד הנח מורה על הציר"י והכ"ף נקוד בסו"א שהוא נוכח לנקבה ויהיה לנוכח הגר

פירוש לתורת אלהים

טראגין ואקל בעיניה בין איך גיווארין גרינג אין אירע אויגין ישפוט יי ביני וביניך גאט זאל משפטין צווישען מיר אונ דיר, (רש"י שרייבט דאס וואס זיא האט גיזאגט (ישפוט יי ביני וביניך) האט זיא אויף הגר דאס אויך גיזאגט אונ האט אריין גיבראכט איין עין הרע אין דעם עובר פון הגר אונ זיא האט מפיל גיוועזן דאס קינד אונ דרום שטייט ווייטער אז דער מלאך האט גיזאגט צו הגר (והנך הרה) דאס איז טייטש דו וועסט טראגין ווערין איז דאך קשה זיא איז דאך שוין לאנג טראגעדיג אונ ער זאגט איר אבשורה אז זיא וועט טראגעדיג ווערין אלא מוז גירעדינגען זיין אז זיא האט דעם ערשטין עובר מפיל גיוועזן: (ו) ויאמר אברם האט אברם גיזאגט צו שרי הנה שפחתך בידך דיין שפחה איז אין דיינע הענט עשי לה הטוב בעיניך טוא מיט איר אזוי וויא עס גיפעלט אין דיינע אויגין ותענה שרי אונ שרי האט זיא גיפייניגט דאס הייסט זיא האט מיט איר שווער גיארבעט ותברח מפניה איז הגר אנטלאפין גיווארין פאר איר: (ז) וימצאה מלאך יי אונ עס האט זיא גיפונען א מלאך על עין המים במדבר ביא א קוואל ברינען פון וואסער אין דער מדבר על העין בדרך שור ביא דעם קוואל ברינען וואס איז אויף דעם וועג וויא מען גייט צום ארט שור: (ח) ויאמר אונ דער מלאך האט צו איר גיזאגט מיט דעם לשון הגר שפחת שרי דיא שפחה פון שרי אי מזה באת פון וועלכין ארט קומסטו ואנה תלכי אונ וואו אהין גייסטו, (רש"י שרייבט דער מלאך האט געוויסט פון וואנען זיא קומט אונ וואו אהין זיא גייט נאר ער האט זיא דרום גיפרעגט כדי ער זאל מיט איר קומען אין רייד אריין ותאמר אונ זיא האט גיזאגט

לקוטים על התורה

וואלסט הגר גיט גענומען, אונ גאט האט דיר צו גיזאגט דו וועסט האבין קינדער, וואלטין דאך די קינדער געמוזט זיין פון מיר, גאט זאל משפטין צווישען מיר אונ דיר, אונ פון איצט זאלסטו בעטין ביי גאט אלע קינדער וואס דו דארפסט האבין זאלין זיין נאר פון איר:

ספר הישר

א מלאך געקומען צו הגר אין דער מדבר אונ האט גיזאגט צו איר דו זאלסט קיין מורא האבין דו וועסט גיבארין א זוהן אונ זאלסט רופין זיין נאמען ישמעאל אונ פון אים וועט זיין א גרויסע פאלק, אונ גיי צוריק צו שרה אונ זיי ביי איר אונטערטעניג, הגר האט גירופין דעם ארט באר לחי ראי (דאס איז דער ברונען וואס נעבין אים האב איך גיזעהן אלעבעדיגען

כל־אחיו ישכן: יג ותקרא שם־
יהוה הדבר אליה אתה אל ראי
כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי
ראי: יד על־כן קרא לבאר באר לחי
ראי הנה בין־קדש ובין ברד:
טו ותלד הגר לאברם בן ויקרא

אפי כל אחוהי ישרי:
יג וצליאת בשמא דיי
דאתמלל עמה ואמרת
את הוא אלהא חזי כולא
ארי אמרת אף הכא
שריתי חזיא בתר
דאתגלי לי: יד על כן קרא
לבירא בירא דמלאך
קימא אתחזי עלה הא
היא בין רקם ובין חגרא:
טו וילידת הגר לאברם בר

רש"י

כל אחיו ישכן. שיהיה זרעו גדול (ב"ר): (יג) אתה אל ראי. נקוד הטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר אלהי הראי' שרואה צ בעלבון של עלובין (ס"א ד"א אתה אל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלום. לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אחר זה ולא חרדה: (יד) באר לחי ראי. כתרגומו בארא דמלאך קימא אתחזי עלה: (טו) ויקרא

שפתי חכמים

ח"ש ידו בכל לסטים. אבל לר"ל שפי' פרא אדם בוזז נפשות א"כ צריך לדחוק ולפ' פי' אחר ידו בכל ודוחק שם: צ (ג"א) בשלמא בבית אברהם ראיתי מלאכים בשביל צדקת אברהם ושרה אבל

עיני הגר עם המלאך

(יג) ותקרא שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי וגו'. על כן קרא לבאר באר לחי רואי וגו'. כתב הרב ת"י בתחלה אמר הכתוב ותקרא. שהגר קראה. ואח"כ אמר הכתוב על כן קרא דמשמע דהמלאך קרא. ונראה דהגר נסתפקה אם הוא מלאך או השכינה מדבר מתוכו. וכאשר הזכיר שישמעאל ישוב בתשובה ודבר זה הוא כבלי דרחמנא ואין מלאכי השרת יודעין. מזה הרגישה דהשכינה מדברת לכך קראה למקום ההוא „אל ראי" הקב"ה בעצמו ראיתי. רק זה הי' בח"ל וא"כ איך אפשר לגילוי שכינה. רק הזוהר תירץ על יחזקאל שראה שכינה בבבל מחמת כי ראה תחלה בא"י עוד קודם לכן. ע"כ אמרה הגם הלום ראיתי. אחרי רואי כבר. אצל אברהם. ובאמת הי' זה טעות אצל הגר. כי אצל אברהם לא ראתה השכינה. רק מלאכים ראתה. ובמראה הזאת היא ראתה השכינה פעם ראשונה ואיך יתכן שתראה השכינה פעם ראשונה בח"ל. אבל הזוהר תירץ עוד תירוץ אחר על ראיית יחזקאל את השכינה מחמת כי הי' אצל המים. על נהר כבר. וזהו המשך הכתוב ותקרא [הגר] שם ה' הדובר אליה אתה אל ראי. כלומר פה ראיתי השכינה. כי אמרה הגם הלום ראיתי [השכינה. מחמת שזהו] אחרי ראי. כלומר אחר שראיתי השכינה כבר אצל אברהם. כך אמרה לפי סברתה. שסברה שראתה השכינה אצל אברהם. והמלאך שידע שהגר מעולם לא ראתה השכינה אצל אברהם וזהו פעם ראשונה שזכתה לראות השכינה. והלא אפילו נביא לא יוכל לראות השכינה פעם ראשונה בח"ל. ע"כ קרא [המלאך] לבאר באר לחי ראי. ר"ל המלאך הודיע סבת ראייתה את השכינה. מחמת הבאר שבמקום זה ע"כ לזה רואי. מחמת הבאר היה לה גילוי שכינה. ומפרש הפסוק הטעם כי הלא היא בין קדש ובין ברד ומתרגמינן רקם וחגר והוא מ"י כמבואר בחז"ל:

פירוש לתורת אלהים

וועלין זיך מיט אים רייצין ועל פני כל אחיו ישכון און קעגין אלע זיינע ברידער וועט ער רוהען דאס הייסט זיינע קינדער וועלין זיין גרויס און פיל פאלק: (יג) ותקרא שם יי הדובר אליה און זיא האט גירופין דעם נאמען פון גאט דער וואס האט גירעט צו איר אתה אל ראי דו ביזט גאט וואס דו זעהסט דעם בזיון פון דיא פאר שעמטע כי אמרה ווארום זיא האט גיזאגט הגם האב איך דען גיטראכט אז אפילו דא אין דיא מדבריות זאל איך זעהן מלאכים אחרי רואי נאך מיין זעהן זייא אין דעם הויז פון אברם דען דארטין בין איך גיוויינטליך גיוועזן צו זעהן מלאכים. [רש"י שרייבט עס איז גידרינגען אז זיא איז גיוויינטליך גיוועזן צו זעהן מלאכים ווארום מנוח האט גיזעהן דעם מלאך איין מאהל האט ער זיך גישראקען און האט גיזאגט צום ווייב מיר וועלין שטארבין וויל מיר האבין גיזעהן א מלאך און הגר האט גיזעהן פיר מלאכים איינעם נאך דעם אנדערין און האט זיך ניט גישראקין]: (יד) על כן קרא לבאר דרום האט זיא גירופין דעם ברינען באר לחי רואי דאס איז אברינען וואס ביי אים האט זיך בעוויזין צו מיר א מלאך וואס לעבט אייביג הנה און דער ברינען איז בין קדש ובין ברד צווישען קדש און צווישען ברד: (טו) ותלד הגר לאברם בן און הגר

ספר הישר

כנפיא [פאנפאניע] און זיי האבין דארט גיבאהט שטעט און זענען גיזעסין ביי דעם טייך תירבאיו, און די קינדער פון תובל האבין געוואהנט אין טאסקאנע און זייער לאנד האט זיך געצויגין ביז צום טייך און ים פשיאה, די קינדער פון תובל האבין אויך געבאהט אגרויסע שטאט און האבין זיא גערופין סבינה, וויל דער זוהן פון תובל זייער פאטער האט געהייסין סבינה, און זיי האבין געוואהנט אין די שטאט, און אין די צייט פון אברהם האבין די קינדער פון די כתים געהאלטין מלחמה מיט די קינדער פון תובל, און פון תובל'ס קינדער זענען געהרגעט געווארין אין די מלחמה דריי הונדערט מיט זיבעציג, וזאמאלס האבין תובל'ס קינדער גישווארין זיי זאלין ניט טאהן שידוכים

מיט

ב וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה
אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ ג וַיִּפֹּל אַבְרָם
עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃
ד אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב
הֲמוֹן גּוֹיִם׃ ה וְלֹא־יִקָּרֵא עוֹד אֶת־
שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם

אונקלוס

ב וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא
לַחֲדָא׃ ג וּנְפַל אַבְרָם עַל
אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ
לְמֵימַר׃ ד אֲנָא הָא גְזַר
קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי לְאַב
סְגֵי עַמְמִין׃ ה וְלָא יִתְקְרֵי
עוֹד יַת שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי
שְׁמָךְ אַבְרָהָם אֲרֵי לְאַב

ת"א ואתנה. נדרים לב: והיית לאב. נדרים שם: ולא יקרא. ברכות יג נדרים שם: והיה שמך. ברכות שם נדרים שם:

בעל הטורים

(ד) שני פעמים אב המון בפרשה והוא עולה בחשבון יצחק וכן ארבה בגימטריא יצחק

רש"י

עכשיו אתה חסר ה' אברים א ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה ב ואוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך רמ"ח כמנין איבריך: (ב) ואתנה בריתי. ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך על ידי מצוה זו: (ג) ויפול אברם על פניו. ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ג ורוח הקודש נצבת עליו וזהו שנאמר בבלעם נופל וגלוי עינים. בברייתא דר"א

שפתי חכמים

ל"ל ומפ' דאף זה פירושו כן דלווי אחר לווי הוא כלומר היה שנס בכל נסיונותי: א כתב הרא"ם הם האיברים המסרסים העבירם ואין מסורים ביד אדם ומרוב צדקתו מסרם בידו דכתיב רגלי חסידיו ישמור כשאדם מתגבר על יצרו סוף שהקב"ה מוסרו בידו עכ"ל: ב וי"ל דודאי היו לו אבל אינם ברשותו ואלו היה חסר מהם דהיינו ה' אברים אמר לו הקב"ה שהכל יהיה ברשותו וק"ל. וקשה והלא היה חסר ג"כ הלב דהא ערל לב היה וי"ל דלא חשיב רק איברים הגלוים ועי"ל דכתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך ואח"כ וכרות עמו הברית וגו' אלמא דאפילו לפני המילה לא היה לו ג"כ ערלת לב. מהרש"ל: ג והא דכתיב לעיל וירא ה' אל אברם ולא כתיב שנפל על פניו וי"ל דלעיל נמי היה נופל ומכאן אתה למד והא דלא נכתב הנפילה עד השתא למד על

עניני הקמת הברית ה' עם אברם

לא יהי' אביו הלא בע"כ הוא אבי אברהם. ועוד למעלה למעלה עד אדם הראשון. כלם נקראו אבות אלינו. האם בסכינא חריפא נחתוך את אברהם מתרח. ונראה כאשר רצה הקב"ה לנטוע כרם ישראל עשה באופן שיפסק שלשלת הדורות. וההתחלת אבות ישראל לא יהי' נחשב רק מאברהם ולמטה ולא מאברהם ולמעלה. כי הנה המוליד בטבע הוא נקרא אב אל הילד הנולד. ואבי האב נקרא זקנו של הילד. בהיות השתלשלות הילד רק מגזעו והוא בא מכחו. א"כ אבי הילד הוא אבי ואבי אביו ולמעלה הלאה הלאה כלם המה אבות. אבל אם אצל איש אחד כבר פסק כח הלידה ובדרך נס אשר הקב"ה חזר אותו לנערותו הוליד. וגם אשתו היתה זקנה וכבר פסק גם ממנה כח הלידה. והקב"ה גם אותה החזיר לנערותה וילדה. כבר נפסק שלשלת האבות כי כח הלידה שיש באב הניתן בבנו כבר פסק ממנו ובנו. והבן הנולד מאב זה אין לו שום שייכות עם אבי אביו. ע"כ המתין הקב"ה עד אשר אברהם ושרה נעשו זקנים ולא היו ראוים עוד להוליד. ופסק כח ההולדה שנתן תרח באברהם והרן נשיה. ויצחק נולד מכח ההולדה שנתן הקב"ה באברהם ושרה. ע"כ אין שייכות תרח והרן ליצחק. וזהו שאחז"ל אין קורין אבות אלא לשלשה. כי ההתחלה של אומה הישראלית הוא רק מאברהם לא מתרח וזהו שכתוב ויהי אברם בן תשעים ותשע שנים. קרוב לשנת המאה אשר עליו אמרו חז"ל בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם. אז עשה הקב"ה הכנה ללידת יצחק. וההכנה הראשונה היתה. וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי. והרבה פירושים נאמרו על שם שדי. יש שפירושו גוהא מלשון שוד.

פירוש לתורת אלהים

זאלסטו ניט מהרהר זיין נאך מיר (מזרחי): (ב) וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ און איך וועל געבין מיין ברית צווישען מיר און צווישען דיר וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד און איך וועל דיך זייער מערין: (ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו און אברם איז גיפאלין אויף זיין פנים, [רש"י שרייבט אברם איז גיפאלין אויף זיין פנים מחמת מורא פון דער שכינה ווארום איידער ער האט זיך מל גיוועזן האט ער קיין כח גיהאט צו שטיין בשעת אז דיא שכינה האט מיט אים גירעט און האט אים אזוי גיזאגט]: (ד) אֲנִי איך הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ מיין ברית איז מיט דיר כלומר איך בין מיט דיר כורת ברית וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם און דו וועסט זיין א פאטער צו פיל גוים: (ה) וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם און עס זאל מיין ניט גירופין ווערין

פרקי דרבי אליעזר

זייט זהין ישמעאל, אברהם האט זיך מל גיוועזן אום יום כפור, און יעדער יום כפור זעהט הקב"ה די בלוט פון אברהם אבינו וואס ער האט זיך מל גיוועזן און איז מכפר די זינד פון די יודין:

ספר הישר

ווארום אין דעם גאנצין לאנד איז ניט גיוועזן אזעלכע שיינע טעכטער ווי די טעכטער פון תובל'ס קינדער, און ווער עס האט גיוואלט האבין א שיינע ווייב איז ער געגאנגען צו תובל'ס טעכטער, און פון זיי האט ער גענומען א ווייב וועלכע ער האט גיוואלט, און מלכים און פירשטען האבין נאר גענומען ווייבער פון תובל'ס טעכטער, אין דריי יאהר נאך די שבועה זענען געקומען צוואנציג מענטשין פון די כתים צו תובל'ס קינדער און האבי

משלי חכמים

איך געבין מיין זיכערהייט [מיין פארבינדונג] צווישען מיר און דיר, למשל איינער האט אמאהל גענומען אין נאם אקינד וואס האט קיין פאטער און מוטער ניט געהאט, ער האט אויף דעם קינד רחמנות געהאט און האט אים ארויין גענומען

אונקלוס

ח וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ
יָת אֲרַע תּוֹתָבוּתָךְ יָת כָּל
אַרְעָא דִכְנַעַן לְאַחְסָנַת
עָלַם וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהָא׃
ט וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתְּ
יָת קְיָמִי תִּטַּר אַתְּ וּבְנָךְ
בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן׃ דֵּין
קְיָמִי דִּי תִטְּרוּן בֵּין מֵימְרִי
וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָךְ בַּתְרָךְ

ח וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ׀
אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן
לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים׃
ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם וְאַתָּה
אֶת־בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם׃ י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ

תולדות אהרן

ח׳ סנהדרין נט עבודה זרה ט ו מנחות פג:

רש"י

(ח) לאחוזת עולם. ושם אהיה לכם לאלהי' אבל (בר ישראל) הדר בחוצה לארץ ה כמו שאין לו אלוה: (ט) ואתה. וי"ו א מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרה ומה היא שמירתה זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו': (י) ביני וביניכם וגו'. אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין לנולד אחריך:

שפתי חכמים

של יהושע מ"ם זהו וק"ל. ועי"ל שהיו"ד שיתוז יכולה להתקיים אף בהם שהרי תלקה ונתנה חציה לשרה וחצי לאברהם אבל סר׳ א"א לקיימה בשמם. מהרש"ל: ה (מהר"ן) לפי שה"י נחלת ה' ולקח׳ לחלקו כמבואר בכמה פסוקים וח"ל חלק לגוים ולכך כל הדר

עניני הקמת הברית ה׳ עם אברם

ואגדלה שמך וגו׳. ואחר שבא אל ארץ כנען עוד נדר לו מתנות הארץ במראה בין הבתרים. אבל עכ"ז לא אמר להיות לו לאלהים. אמנם הראה לו אהבה רבה באמור לו אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד. ועתה אחר כל זה אמר לו התנאים שביניהם כמו שהחתן מתחייב עצמו אל הכלה והיא מתחייבת עצמה אל החתן. כמו כן אמר ה׳ אל אברהם. אני הנה בריתי אתך. כלומר הנה התנאים שאני מתחייב לך והיית לאב המון גוים ולא יקרא עוד שמך אברם וגו׳ והפריתי אותך והקימותי את בריתי וגו׳ ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגורך וגו׳. [ועפ"ז ויפול אברהם על פניו וישתחוה בתשואות חן לה׳ ובהודאה על כל הטובות שעשה לו עד עתה] הנה אלו הם התנאים שנתחייב הקב"ה לאברהם. אח"כ אמר לו מה שיתחייב הוא. ולכך אמר ואתה את בריתי תשמור וגו׳ כאלו אמר ואלו הם התנאים שתתחייב אתה וזאת בריתי אשר תשמרו וגו׳ ונמלתם את בשר ערלתכם וגו׳ וערל זכר אשר לא ימול וגו׳ וכאן נגמרו התנאים שם הקנס לאמר אשר לא ימול ונכרתה וגו׳ ואחר עוד והייתי לך ולזרעך וגו׳. ואחר שנגמרו התנאים מה שנתחייב הש"ת ומה שצריך אברהם להתחייב ופירש לו ענין הקנס עוד הוסיף לו הקב"ה מתנה כאומרו בשורה והבטחה לשרה ושינוי שמה. ונפל אברהם שנית על פניו כנושא חן על המתנה שניה ולא נזכרה שם בברית התנאים שביניהם. א"כ נתבאר שמסך הפסוקים. ומתמת שבמראה בין הבתרים הראה הקב"ה לאברהם את שפלות בניו שיהיו גרים ועבדום וענו אותם. ע"כ בשר אותו כאן שעוד מלכים ממך יצאו. כמ"ש מלכי עמים ממנה יהיו:

פירוש לתורת אלהים

לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים צו זיין צו דיר אַגאָט: (ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אונ איך וועל געבין צו דיר אונ צו דיינע קינדער וואס וועלין זיין נאָך דיר אֵת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ דאס לאנד פון דיין וואהנונג אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם דאס גאנצע לאנד כנען צו איין אייביגע ערב וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אונ איך וועל זיין צו זייא אגאט: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם האט גאט געזאגט צו אברהם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אונ דו זאלסט היטען מיין זיכערהייט אונ וואס זאל זיין דאס היטען דו זאלסט מל זיין אלע דיינע זכרים ווי ווייטער שטייט אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דו אונ דיינע קינדער וואס וועלין זיין נאך דיר לְדוֹרֹתָם צו זייער געבורט: (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ דאס איז דער ברית וואס

משלי חכמים

און חכמת אונ שענער געווארין מיט זיין שיינעם וואקסין אונ מיט זיין שיינעם פנים, ביז ער איז גרויס געווארין אונ עס איז געקומען די צייט צו מאכן מיט איהם אשידוך, איז געבליבען ביי דעם מענטש ער זאל איהם געבין זיין איינציגע טאכטער פאר אוויב, צו די תנאים דער מענטש האט שוין געדארפט ווערין צמחותן אונ דער בחור זאל ווערין אחתן, האט דער מחותן געזאגט צו דעם חתן ביז איצט האב איך דיך געהאדעוועט מיט עסין אונ טרינקען אונ קליידונג, וואהנונג, אונ נאך אנדערע

ספר הישר

כתים, ווי תובל"ס קינדער האבין געזעהן זיי קענען ניט קענען האלטען מלחמה מיט די כתים, ווענען זיי צוריק געקומען אין זייער לאנד, אין אזאהר ארום האבין תובל"ס קינדער געברענגען צוואנציג טויזענד מענטשין אונ זענען געגאנגען האלטען מלחמה מיט די כתים, ווי דיא כתים האבין געזעהן אז די מלחמה איז אויף זיי שטארק, אונ עס איז גאנץ שלעכט, האבין די כתים געשיקט די אלטע קינדער וואס תובל"ס טעכטער האבין צו זיי געבארין אונ האבין זיי ארויף געבראכט אויף דעם באוג, אונ די כתים האבין געזאגט צו תובל"ס קינדער, די קינדער זענען אייערע קינדער, ווענט איר געקומען מלחמה האלטין מיט אייערע קינדער אונ איר ווילט זיי הרגנן? וויא תובל"ס קינדער האבין געהערט די ווער זענען זיי צוריק געגאנגען אין זייער לאנד אונ האבין נים מער מלחמה געהאלטין מיט די כתים, די כתים האבין זיך נאכדעם פארזאמעלט אונ האבין געבאוט צוויי שטעט געבין ים, איין שטאט האבין זיי גערופין אידטו די אנדערע קוטאט האבין זיי גערופין

בְּכַסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם
לִבְרִית עוֹלָם׃ יד וְעָרֵל ׀ זָכָר אֲשֶׁר
לֹא־יִמּוֹל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת־בְּרִיתִי
הֵפַר׃ ס טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא־תִקְרָא
אֶת־שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃
טז וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה
לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי

אונקלוס

בְּכַסְפָּךְ וִיהֵי קְיָמִי
בִּבְשַׂרְכוֹן לִקְיָם עָלָם׃
יד וְעָרֵל דְּכוּרָא דִּי לָא
יִתְגְּזַר יָת בְּשַׂר
עָרְלְתֵיהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי
אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ יָת
קְיָמִי אַשְׁנֵי׃ טו וַאֲמַר יְיָ
לְאַבְרָהָם שָׂרַי אִתְּתָךְ לָא
תִקְרֵי יָת שְׁמַהּ שָׂרַי אֲרֵי
שָׂרָה שְׁמַהּ׃ טז וַאֲבָרֵךְ
יָתַהּ וְאַף אֶתֵּן מִנַּהּ לָךְ
בַּר וַאֲבָרְכִינַהּ וּתְהֵי
לְכִנְשִׁין וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין

ת"א וערל זכר. שבת קח קידושין כט: אח בריתי. יבמות עב סנהדרין לח מד
טו שרי. ברכות יג ר"ה יז: שרה. ברכות שם: וברכתיה. ר"כ שם:

בעל הטורים

(יד) הפר. ב' במס' הכא ואידך ואת מצותו הפר שדורש אותו במדרש על המושך ערלתו כמו הפר דהכא בברית מילה אף מצותו הפר בבר"מ:

רש"י

ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס"א ב לאחד) שמנה ימים ל כמו שמפורש במס' שבת (דף קל"ה): (יד) וערל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום מ שהוא ניכר בין זכר לנקבה (ב"ר): אשר לא ימול. משיגיע לכלל עונשין נ ונכרתה. אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה: ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת קודם זמנו (שבת קד): (טו) לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שתהא שרה על כל (ברכות יג): (טז) וברכתי אותה. ומה היא הברכה שחזרה ס לנערותה שנאמר (לקמן יח) היתה לי עדנה: וברכתיה. בהנקת שדים כשנצרכה לכך ע ביום משתה של יצחק שהיו מרננים עליהם

שפתי חכמים

כ ן ח' ימים וגו' וכאן כפל עוד יליד ביתך ולא כתיב סתם • כ ר"ל ליום אחד כמו שמפורש שם כשלקחו שניה שפחה מעוברת זה שפחה וזה עוברה: ל כגון שקנה שפחה משנתעבר' וילדה בשבת אינו דוחה את השבת: מ (רא"ם) דאל"כ זכר ל"ל (נח"י). ול"ל דה"פ דהל"ל וזכר ערל אלא ודאי להכי לא כתיב וזכר ערל משום דהוה משמע דהליווי הוא לזכר ולא לנקבה ואע"פ שהמלוה שייך גם גבי נקבה ולא להורות מקום הערלה אבל השתא דכתיב וערל זכר משמע דבעי להורות מקום הערלה וה"פ שהערלה היא במקום שמבדיל בין זכר לנקבה וע"ש: נ ר"ל והרי עדיין קטן ולא בר עונשין ולמה יתחייב כרת וק"ל: ס דאל"כ נאי וברכתי אותה ואח"כ וגם נתתי ממנה לך בן אלא ודאי קאי ונל הברכה שקודם לבן והיא הנערות: ע דאל"כ מאי וברכתיה אחר לידת הבן דהא

פירוש לתורת אלהים

וואס איז געבארין געווארין אין דיין הויז ומקנת כספך אונ דער וואס דו האסט אים געקויפט פאר דיין געלט והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם אונ מיין זיבערהייט זאל זיין אין אייערע לייבער צו איין אייביגען זיבערהייט: (יד) וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו אונ דער זכר וואס ער וועט ניט באשניידין דיא איבערהויט ונכרתה הנפש ההוא מעמיה זאל ווערין פאר שניטען דאס לייב פון איר פאלק את בריתי הפר ער האט פאר שטערט מיין ברית, ורש"י שרייבט דאס שמועסט פון אזעלכין וואס דער פאטער האט אים ניט מל געווען כחמת אסיבה אונ אז ער אליין ווערט בר מצוה אונ איז זיך ניט מל איז ער חייב כרת דאס הייסט ער האט קיין קינדער ניט אונ שטארבט פאר דער צייט אבער דער פאטער איז ניט חייב כרת נאר ער איז עובר אויף איין עשה): (טו) ויאמר אלהים אל אברהם אונ גאט האט געזאגט צו אברהם שרי אשתך דיין ווייב שרי לא תקרא את שמה שרי זאלסט ניט רופין איר נאמען שרי כי שרה שמה דען שרה איז איר נאמען: (טז) וברכתי אותה אונ איך וועל זיא בענטשין וגם נתתי ממנה לך בן אונ איך וועל דיר געבין אזוהן פון איר וברכתיה אונ איך וועל בענטשין זיא והיתה לגוים אונ זיא וועט זיין צו פעלקער כלומר עס וועלין פון איר געבארין

משלי חכמים

בינדונג, דאס זעלביגע זאך איז געוועזן ביי גאט מיט אברהם אבינו, ווען אברהם איז אלט געוועזן דריי יאהר האט שוין הקדוש ברוך הוא אפגעשיקט אברהם'ען פון זיינע אלטערין אונ ווען ער איז נאך געוועסין בעהאלטין אין דעם קעלער האט אים שוין גאט געשפייזט אונ געגעבין אין אים זכימה, נאכדעם האט גאט אים בעגונגען צו זיך אין זיין לאנד, אונ דארט האט אים גאט דייך געמאכט אונ האט געטאהן מיט אים נסים אונ

ספר הישר

ער זאל זיך מל זיין, אונ זאל מל זיין זיינע אלע שטוב מענטשין, אונ ער זאל מל זיין ישמעאל זיין זוהן, אונ פון

אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃ יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃

אונקלוס

קֳדָם יְיָ לְוַי יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם קֳדָמָךְ׃ יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא שָׂרָה אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ בַּר וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵיהּ יִצְחָק וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמֵּיהּ לִקְיָם עָלַם לִבְנוֹהִי

רש"י

ק כמי ס' וכמי ע': (יח) לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל איני כדאי לקבל ר מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ביראתך ש כ:: התהלך לפני פלח קדמי: (יט) אבל. לשון אמתת דברים וכן (לקמן מב) אבל אשמים אנחנו (מ"ב ד) אבל בן אין לה: וקראת את שמו יצחק. על שם הצחוק. וי"א על שם העשרה נסיונות ת וצ' שנה של שרה וח' ימים שנימול וק' שנה של אברהם. (ס"א ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאמר והקמותי וגו' יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקמותי את בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שהיה קדוש מבטן. ד"א אמר רבי אבא מכאן למד ק"ו בן הגבירה מבן האמה כתיב: הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וק"ו ואת בריתי אקים את יצחק): את בריתי. ברית

שפתי חכמים

היה אלא בטבע ודו"ק: ק פי' כי הק' שנים בתולה לא היו ראוין להוליד מיד אלא לאחר ק' שנים כי באותן שנים היה בן מאה נער כבן י"ג עכשיו ואח"כ נתמעטו השנים והתחילו להוליד לשלשים שנה ומה שהוליד אברהם שהיה בן ק' נזכה ל"ק מידי כי עיקר התימה הוא שזקן שנחלש טבעו שיוליד עם זקנה ובזה יתורצו כל תמיהות הרא"ם ודו"ק וכעין זה מצאתי בשם מהרש"ל: ר לא שלא היה חפץ בבשורת יצחק: ש וא"ת והאיך היה מתפלל על יראת שמים הא אמרינן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וי"ל דה"פ לו ישמעאל יחיה ר"ל שהתפלל עליו שיחיה ומ"ש לפניך דהיינו ביראתך לא שהיה מתפלל ע"ז אלא כך אמר וטוב שיחיה ביראתך ויהיה שתי בקשות הא' שיחיה והשניה ביראתו ואל"כ לפניך למה לי. (נח"י) דה"ק ביראתך באם יהיה לדיק אבל אם יהיה רשע אינני מליץ על הרשעים ואין זו בקשה: ת (גור אריה) וצריך לשני הפירושים דאלו משום הצחוק ה"ל למקרי צחק ומאי ענין היו"ד אלא ע"ש הי' נסיונות ואין לפ' הי' נסיונות רק עם ח'

פירוש לתורת אלהים

אונ זיבעציג יאהר]: (יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים האט אברהם גיזאגט צו גאט לו הַלְוַאי יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ אז ישמעאל זאל לעבין פאר דיר, [רש"י שרייבט אברהם האט גיזאגט פאר הקב"ה איך בין גאר ניט ווערט איך זאל מקבל זיין אזוי אשכר אז איך זאל האבין צו הונדערט יאהר אזוהן אונ דרום שטייט (לפניך) דען אברהם האט גיזאגט הלואי ישמעאל זאל לעבין אין דיין פארכט דאס הייסט ער זאל דינען גאט ב"ה]: (יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים האט גאט גיזאגט אֲבָל פאר וואר שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן דיין ווייב שרה וועט דיר גיבארין אזוהן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק אונ דו זאלסט רופין זיין נאמען יצחק, [רש"י שרייבט יצחק איז לשון פרייר ווייל אברהם האט זיך גיפרייט אז הקב"ה האט אים גיזאגט אז ער וועט האבין אזוהן אזוי וויא פריער איז גישטאנען] וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ אונ איך וועל באשטעטיגען מיין זיכערהייט מיט אים לִבְרִית עוֹלָם צו איין אייביגען זיכערהייט לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו צו זיינע קינדער וואס וועלין זיין נאך אים. [רש"י שרייבט גאט האט אים

לקוטים על התורה

(יח) לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ וגו'. למשל: זאפאטער האט גיגעבין זיין קינד ניס, אונ דאס קינד האט געהאלטין די ניס מיט ביידע הענט, נאכדעם זאגט דער פאטער צום קינד איך וועל דיר געבין אַעפיל, פרעגט דאס קינד דעם פאטער ווערסטו די ניס ביי מיר אוועק נעמען זאגט דער פאטער די ניס לייג אריין אין קעשענע ווערסטו קענען נעמען אין האנט דעם עפיל, פריער האט גאט גיזאגט צו אברהם דו וועסט האבין קינדער איז גיבאוין גיווארין צו אברהם ישמעאל, האט אברהם גימיינט דאס זענען די קינדער וואס גאט האט אים צו גיזאגט, נאכדעם האט גאט גיזאגט צו אברהם ער וועט האבין קינדער פון שרה, האט אברהם מורא געהאט טאמער וועט גאט ביי אים צוריק צו נעמען ישמעאל, דריבער האט ער גיבעטין ביי גאט הלואי זאל ישמעאל לעבין פאר דיר אונ דו זאלסט אים פון מיר ניט צו נעמען, האט אים גאט צו גיזאגט אז ישמעאל וועט אויך בלייבין לעבין:

משלי חכמים

איך וועל דיך פרוכטבאר מאכין [ווי עס שטייט אין דיא פסוקים], דו מיט דיינע קינדער נאך דיר זאלט איר היטען מיין פארבינדונג איר זאלט מל זיין אייערע קינדער:

ספר הישר

אברהם האט באלד גיטאהן ווי גאט האט אים גיבאטין אונ אין דעם זעלבינען טאג האט אברהם מל גיוועןן זיך אונ זיין זוהן ישמעאל וואס ער איז אלט גיוועןן דרייצעהן יאהר, אונ זיינע אלע שטוב מענטשין, דינם דריטען טאג איז אברהם ארוים גיגאנגען פון זיין געצעהלט אונ האט זיך גיזעצט אין טיר פון געצעהלט ער זאל זיך דערוארעמען פון די היץ וואס די זונן האט גיבריינגט זיינע שמערצין זאלין אים אביסעל גרינגער ווערין:

הָדֵין כְּמָא דִי מַלִּיל עִמֵּיהּ יְיָ׃ כד וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין כַּד גְזַר בִּשְׂרָא דְעוּרְלְתֵיהּ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּשְׂרָא דְעוּרְלְתֵיהּ׃ כו בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ

כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ מפטיר כד וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃

רש"י

מתיירא לא מן העכו"ם ולא מן הלצנים ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אילו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו של מקום: וימל. לשון ב ויפעל: (כד) בהמולו. בהפעלו. כמו ג בהבראם (לעיל ב). (נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתיירא שהיה זקן מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכרות עמו הברית לו לא נאמר אלא עמו, ב"ר רש"י ישן): (כה) בהמולו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר שכבר נתמעך. אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ערלה ד ולפרוע המילה לכך נאמר בו את (ב"ר): (כו) בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם צ"ט שנה ה ולישמעאל י"ג שנים נמול אברהם וישמעאל בנו: חסלת פרשת לך לך

שפתי חכמים

א ר"ל גבורים או שרים ורשעים אלא נשיאים כו': ב כלומר שמל את האחרים: ג מבנין נפעל שקיבל המילה כמו כשבראם שקיבל הבריאה והוא ג"כ ל' נפעל: ד דכל אתין וגמין רבויין הם (קל"מ) ואע"פ דאמרינן בפ' ערל לא נתנה פריעה לאברהם קיימה הוא מעצמו כמו שקיים כל התורה אבל מילה משום דיודע היה שעתיד להצטוות עליה לא קיים עד שנצטווה ואז יהיה מצוה ועושה: ה וא"ת והרי לעיל ג"כ כתיב בעצם היום הזה ופירש"י בו ביום שנצטווה וכתיב אחריו ואברהם בן תשעים ותשע שנה וגו' וי"ל דאי לא כתיב עוד בעצם היום הזה ה"א דעדיין לא כלתה לו שנת צ"ט שנה והא דכתיב ואברהם בן תשעים ותשע שנה היינו דמקצת שנה ככולה לכך צריך למיכתב עוד בעצם היום הזה ללמדך שבו ביום מלאו לאברהם צ"ט שנה ולישמעאל י"ג שנה:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כו) בעצם היום הזה. ר"ג אומר שלח אברהם וקרא לשם בן נח ומל אותו ואת ישמעאל בנו ומהו בעצם בגבורתו של יום. ולא עוד אלא בעשור של חודש השביעי הוא יום הכפורים נאמר כאן בעצם ונאמר להלן תענו את נפשותיכם בעצם היום הזה מה להלן יוה"כ אף כאן יוה"כ ובכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם בריתו של א"א ומכפר לנו על כל

עניני מילת אברהם

(כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו. ואצל ישמעאל כתיב את בשר ערלתו. ואצל כל אנשי ביתו כתיב נמולו אתו. ושתי תיבות אלו „נמולו אתו" נראים כמיותרים. שבפסוק כ"ג כתוב לאמר ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכן ילידי ביתו ומקנת כספו וימל את בשר ערלתם אמנם יבואר הדבר ע"פ מה שנודע כי מילת הבשר הוא המועיל למילות ערלת הלב לשלמות הנפש וזיכוך הלב כמובא בעקדה (שער יח) ולכן אצל אברהם שכבר השלים נפשו בכל אופני השלמות גם קודם שמל ולא הי' צריך רק למילת הבשר נאמר בהמולו בשר ערלתו בלא תיבת את. אבל אצל ישמעאל נאמר וישמעאל בנו וגו' בהמולו את בשר ערלתו. ריבה כתיבת את להורות שע"י מילת הבשר נתוסף לו

פירוש לתורת אלהים

(כג ... הַזֶּה) צו ווייזן אז דעם איינענעם טאג וואס ער איז געבאטין געווארין האט ער מקיים געוועז און גאר ביי טאג און ניט ביי נאכט דען ער האט גיט מורא גיהאט פאר דיא לצנים און כדי זיינע פיינט און דיא לייט פון דעם דור זאלין ניט זאגין מיר זאלין געוועז וויסען וואלט מיר אים ניט גילאזט ער זאל זיך מל זיין און זאל מקיים זיין די מצות פון הקב"ה דרום האט ער זיך מל גיוועז אין מיטען טאג כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים אזוי וויא גאט האט מיט אים גירעט: (כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ און אברהם איז אלט געוועז ניין און ניינציג יאהר בשעה אז ער האט זיך מל געוועז דאס לייב פון זיין ערלה: (כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ און זיין זוהן ישמעאל איז אלט געוועז דרייצעהן יאהר אז ער האט אפ געשניטען דיא הויט פון זיין ערלה: (כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אין דעם לויטערקייט פון דעם טאג איז ווארין באשניטען אברהם מיט זיין זוהן ישמעאל, ורש"י באווארינט פון דעסטוועגין שטייט נאך אמאהל ובעצם היום הזה) צו ווייזן אז אין דעם טאג וואס איז דער פילט גיווארין צו אברהם ניין און ניינציג יאהר און צו ישמעאל איז דער פילט גיווארין דרייצעהן יאהר אין דעם

וועלכע

לקוטים על התורה

(כד) וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה וגו'. אברהם איז אלט געוועז ניין און ניינציג יאהר ווען ער האט זיך מל געוועז, ווייל אברהם האט מגייר געוועז עכו"ם דריבער האט גאט געווארט מיט די מצוה מילה ביז אברהם וועט אלט ווערין ניין און ניינציג יאהר, מענטשין זאלין זיך וועלין מגייר זיין און זאלין ניט מורא האבין פאר דעם מל זיין, ווארום זיי וועלין זעהן אז אפילו מען איז שוין אלט ניין און ניינציג יאהר שאדעט ניט דאס מל זיין:

יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקרבה:
ו מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו
גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף
קשתו: ח ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא
יבוא: ט מי־פעל ועשה קרא הדרות מראש
אני יהוה ראשון ואת־אחרנים אני־הוא: י ראו
איים וייראו קצות הארץ יחרדו קרבו ויאתיון:
יא איש את־רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק:
יב ויחזק חרש את־צרף מחליק פטיש את־
הולם פעם אמר לדבק טוב הוא ויחזקהו
במסמרים לא ימוט: יג ואתה ישראל עבדי
יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אהבי: יד אשר
החזקתיך מקצות הארץ ומאציליה קראתיך

האט געמאכט פון די ברעט איין אנדער כלי ניט די זעלבינע וואס ער האט פריער געווען, איז אים געווען אוואנדער, פאר וואס ער מאכט ניט די זעלבינע כלי וואס ער האט געווען, האט ער געפרעגט דעם בעל מלאכה פאר וואס ער מאכט איצט אנדערש ווי ער האט צום ערשטן געווען, אויף דעם האט אים דער בעל מלאכה געענטפערט צוויי תירוצים, איינס איז ווייל איך האב געזעהן אז מיין כח איז צו־שוואך אוים צו ארבעטן אזוי אבלי ווי איך האב צום ערשטן אוים־געווען, איבער דעם מוז איך אנדערע כלי מאכן פון דעם ברעט, דאס צווייטע איז איך האב פריער ניט גוט פארשטאנען, איך האב געמיינט אזוי ווי איך האב געווען וועט זייער גוט זיין, ווען איך אבער איצט אז ווי איך האב ביז אהער געווען איז

פירוש ע״ט

הערין מיינע רייד ולאמים יחליפו כח אונ די קיניגרייך לאזין פאר ביטען כח יגשו אז ידברו לאזין זייא גינעהענען אהער אונ לאזין זייא דענסטמאהל ריידין יחדו למשפט נקרבה לאמיר גינעהענען צו זאמען צום משפט כלומר צום ויכוח זאגט נאר: (ו) מי העיר ממזרח ווער האט דען דער וועקט דעם אברהם צו ברענגען אים פון דעם לאנד ארם וואס אויף מזרח זייט פון דער וועלט אונ דאס גירעכטיקייט וואס ער האט גיטאהן דאס איז גינאנגען פאר זיינע פים אין אלע ערטער ווא ער איז גינאנגען יתן לפניו גוים דער דאזיגער האט גינעבין פאר אים כדרלעומר מיט דיא איבריגע מלכים יתן כעפר חרבו ער האט גישלאגין מיט זיין שווערד פיל הרוגים אזוי ווי שטויב כקש נדף קשתו אונ מיט זיין בויגין האט ער דער שלאגין פיל מענטשין דאס זיי זענען גיפאלין אזוי וויא אוים גיקלאפט שטרוי: (ח) ירדפם יעבור שלום ער האט זייא נאך גיאגט אונ איז איבער גיפארין בשלום אן איין מכשול אורח ברגליו לא יבא אין אזוי אוועג וואס זיינע פים זענען דארט קיין מאהל גיקומען: (ט) מי פעל ועשה ווער האט דאס גיטאהן קורא הדורות מראש דער גאט וואס האט גירופין דיא דורות פון אנהייב כלומר דער גאט וואס האט באשאפין אדם הראשון דער גאט האט דאס אלץ גיטאהן צו אברהם זאגט ישעיהו פון גאטס וועגין אני יי ראשון איך גאט בין גיוועזן מיט דיא ערשטע לייט צו העלפין זייא ואת אחרונים אני הוא אונ מיט דיא אינטערשטע כלומר מיט אייך ישראל וועל איך אויך זיין צו העלפין אייך: (י) ראו איים דיא אומות עובדי כוכבים וועלין זעהן דיא גבורות וואס איך גאט וועל טוהען צו דיא ישראל וייראו אונ זייא וועלין מורא האבין קצות הארץ יחרדו דיא עקין פון דער ערד וועלין ציטערין קרבו ויאתיון זייא וועלין גינעהענען אונ וועלין זיך איין זאמלען איינער צום אנדערין אונ וועלין קומען צו מלחמה האלטען מיט דיא ישראל: (יא) איש את רעהו יעזורו איין מאן וועט העלפין זיין חבר ולאחיו יאמר חזק אונ צו זיין ברודער וועט ער זאגין שטארק דיך צו דער מלחמה דען זייא וועלין מיינען טאמער וועט זיי זייער אפ גאט קענען העלפין: (יב) ויחזק חרש את צורף אונ דער מייסטער פון אייזין וואס מאכט דעם בילד וועט שטארקען דעם גאלד שמיד וואס באדעקט דיא בילדער מיט גאלד מחליק פטיש את הולם פעם דער וואס מאכט גלאט דעם בילד מיט דעם האמער נאכדעם וויא ער איז שוין פערטיג וועט ער אוילין דעם פריערדיגען מייסטער וואס קלאפט דעם בילד ווען ער מאכט אים אמר לדבק ער וועט זאגין צו דעם באהעפטונג צו דעם צו זאמען שטעלונג פון דעם בילד טוב הוא דאס איז גוט ויחזקהו במסמרים לא ימוט אונ ער וועט שטארקין דעם בילד מיט נעגיל כדי זיא זאל זיך ניט אוים גליטשען אזוי וועלין די עובדי כוכבים שטארקין איינער דעם אנדערין צו גיין מלחמה האלטין מיט דיא ישראל: (יג) ואתה ישראל עבדי אבער דו ישראל דו ביזט מיין קנעכט יעקב אשר בחרתיך דו יעקב וואס איך האב דיך אויס דער טיילט זרע אברהם אוהבי דו ביזט דיא קינדער פון אברהם וואס ער ליבט מיך: (יד) אשר החזקתיך מקצות הארץ וואס איך

סדר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה' מלך גאות לבש וגו מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יגל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום:

פרק ג א רבי יוסי אומר ולזה לוג ומחצה ונתערבו. והרי יש כאן ג' לוגין מים שאובין שהן פוסלים את המקוה אעפ"כ כשרים שלא נקרא עליהן שם פסול שאם היו מוסיפין מים כשרים בכל אחד עד תשלום שיעור של מקוה היה כל אחד מהן כשר: ונחלק לשנים. הוסיפו בכל אחד מים כשרים עד שיש בכל אחד מהן כשיעור מקוה: פסול. כל אחד מהן: וחסר אפילו קורטוב. לאחד שנפלו ג' לוגין מים שאובין מלומלמים

פרק ג א רבי יוסי אומר שני מקואות שאין בהם מ' סאה ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו כשרין. מפני שלא נקרא עליהן שם פסול אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו ג' לוגין ונחלק לשנים פסול. מפני שנקרא עליו שם פסול ר' יהושע מכשיר. שהיה רבי יהושע אומר כל מקוה שאין בו מ' סאה ונפלו בו ג' לוגין וחסר אפילו קורטוב כשר מפני שחסרו לו שלשה לוגין

נחסר ממנו ואפילו קורטוב של מים: כשר. להוסיף עליו מים ולהשלימו לשיעור מקוה שאף"ח שנאותו קורטוב שחסר לא חזר מעט מן הג' לוגין ומלא שלא היה בו ג'

פרק ג א רבי יוסי אומר רבי יוסי זאגט שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה צוויי מקוואות וועגן גיוועזן איינע ביי דיא אנדערע, אין דיא מקוה איז ניט גיוועזן פערציג סאה וואסער, אונ אין דיא אנדערע מקוה איז ניט גיוועזן פערציג סאה וואסער ונפלו לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה אונ עס איז אריין גיפאלין אין דיא מקוה אקווארט מיט אהאלבע קווארט גישעפטע וואסער. אונ אין דיא אנדערע מקוה איז אויך אריין גיפאלין אקווארט מיט אהאלבע קווארט גישעפטע וואסער ונתערבו נאכדעם זענען ביידע מקוואות אויסגעמישט גיווארין, עס איז פון ביידע מקוואות גיווארין איין מקוה פון פערציג סאה כשרין איז דיא מקוה כשר. אפילו אין די מקוה איז דאך איצט דא דרייא קווארט גישעפטע וואסער, פון דעסטוועגין איז דיא מקוה כשר מפני שלא נקרא עליהן שם פסול ווייל עס איז ניט גירופין גיווארין אויף דיא מקוואות דער נאמען פסול, ווארום אין יעדער מקוה באזונדער איז דאך נאר גיוועזן אקווארט מיט אהאלבע קווארט וואסער גישעפטע, אונ וויא וואלט גיוועזן אז מען וואלט אין יעדער מקוה באזונדער דער גאסין ביז פערציג סאה, וואלט דאך יעדער מקוה באזונדער כשר גיוועזן, ווארום אקווארט מיט אהאלבעקווארט גישעפטע וואסער מאכט ניט פסול אמקוה איצט אז זייא זענען צו מישט גיווארין צו זאמען, איז אויך די מקוה כשר. ווארום דיא קווארט מיט אהאלבע קווארט וואסער איז פריער בטל גיווארין אין יעדער מקוה באזונדער אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה אבער אמקוה וואס אין איר איז ניטא פערציג סאה וואסער ונפלו בו שלשה לוגין אונ אין דיא מקוה איז אריין גיגאסין גיווארין דרייא קווארט גישעפטע וואסער ונחלק לשנים נאכדעם איז דיא מקוה צו טיילט גיווארין אויף צוויי מקוואות. אונ אין יעדער מקוה באזונדער האט מען דער גאסין ביז פערציג סאה כשרה וואסער פסול זענען ביידע מקוואות פסול מפני שנקרא עליו שם פסול ווייל עס איז גירופין גיווארין דער נאמען פסול אויף דיא מקוה, ווארום איידער זיא איז צו טיילט גיווארין, איז דיא וואסער גיוועזן פסול אין גאנצין ווארום דיא דרייא קווארט גישעפטע וואסער האבין פסול געמאכט דיא איבעריגע וואסער, איז דאך איצט דא אין יעדער מקוה באזונדער מעהר וויא דריי קווארט וואסער וואס זענען פסול ורבי יהושע מכשיר אונ רבי יהושע זאגט ביידע מקוואות זענען כשר שהיה רבי יהושע אומר ווארום רבי יהושע זאגט כי ומקוה שאין בו ארבעים סאה יעדער מקוה וואס אין איר איז ניטא פערציג סאה כשרה וואסער ונפלו בו שלשה לוגין אונ אין אים איז אריין גיגאסין גיווארין דרייא קווארט גישעפטע וואסער וחסר וגו: עס פעלט אביסול וואסער פון דיא מקוה נאכדעם ווי מען האט אריין גיגאסין די דריי קווארט גישעפטע וואסער אין די מקוה האט מען צוריק ארויס גישעפט אביסול וואסער פון די מקוה אפילו קרטוב אפילו נאר אביסול אונ דיא מקוה איז דער גאסין גיווארין מיט כשרה וואסער כשר איז דיא מקוה כשר מפני שחסרו לו שלשה לוגין ווייל עס פעלט פון די דריי קווארט אויך, ווארום מיר זאגין אז אין דיא ביסול וואסער וואס מען האט ארויס געשעפט פון דיא מקוה איז דארט גיוועזן אביסול פון דיא גישעפטע וואסער אויך, איז דאך שוין ניטא קיין דרייא קווארט גישעפטע וואסער, דריבער איז דיא מקוה כשר, אזוי ביי דעם דין פון דיא משנה אז אין דיא מקוה איז ניט גיוועזן פערציג סאה וואסער, אונ עס איז אריין גיגאסין גיווארין דריי קווארט גישעפטע וואסער, נאכ-דעם איז דיא מקוה צו טיילט גיווארין אויף צוויי מקוואות. זאגין מיר אויך אזוי וויא דיא גאנצע וואסער איז צו טיילט גיווארין, אזוי זענען די דרייא קווארט גישעפטע וואסער אויך צו טיילט גיווארין, איז דאך אין יעדער מקוה נאר דא

ווקווארט

ט: הסוחט את כסותו. והמים שהיו נבלעים בו חשיבי מים שאובין וכשהוא סוחטן לתוך הבור הן באין ממקומות הרבה שמכאן ומכאן לבגד: והמערה מן הצרצר. כלי חרס שעושין על פיו שבכה כמין מכבר מעשה רשת והמערה ממנו מטיל המים ממקומות הרבה: רבי עקיבא מכשיר. קסבר דאין ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה אא"כ מטילין למקוה מכלי א' וממקום אחד משא"כ בכסות וצרצר: וחכמים פוסלים. דסברי ג' כלים מצטרפין:

שנים שהיו מטילין למקוה זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. הסוחט את כסותו ומטיל ממקומות הרבה והמערה מן הצרצר ומטיל ממקומות הרבה ר"ע מכשיר וחכמים פוסלין. אמר ר"ע לא אמרו מטילין אלא מטיל א"ל לא כך ולא כך אמרו אלא שנפלו לו ג' לוגין: ד מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין. ומארבעה אין מצטרפין. בעל קרי החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין. מכלי אחד. משנים ומשלשה מצטרפין.

לא אמרו מטילין אלא מטיל. כלומר זה קיבל ר"ע מרבותיו דכלי המטיל ג' לוגין מים למקוה פוסל את המקוה: לא כך אמרו אלא שנפלו. ולא שנא מכלי אחד וזו מכלים הרבה (ז) ואין הלכה כר"ע: ד מכלי אחד משנים וכו'. סיומא דמלתייא דרבנן היא: ט' קבין מים. בעל קרי חולה שאינו יכול לטבול אם נתנו עליו ט' קבין מים טהור ואשמועינן

ט לא נחשב אותם כולם מן הראשונים אלא לפי חשבון המים שהיו בו והיורדים לתוכו ע"י מחלה על מחלה כו' אבל לעיל חשבינן לכל היוצאים שהם מחבור מפני דהתם כולהו כשרים דלא נפסלו אלא מג' לוגין. הר"ש. ועתוי"ט: (ז) ל"ד אלא ג' פרקם קרי נפו אבל בכלי

איז ניט געבליבען אין גרוב קיין דרייא קווארט, נאר דיא גאנצע וואסער וואס איז פריער גיוועזן אין גרוב איז ארוים גיגאסין גיווארין, אונ דיא וואסער וואס איצט איז אין גרוב, דאס איז אנדערע וואסער. דיא רעגינוואסער שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מַטִּילִין לְמִקְוֶה צווייא מענטשין האבין אריין גיגאסין גישעפטע וואסער אין דיא מקוה זֶה לוֹג וּמֶחֱצָה דער האט אריין גיגאסין אקווארט מיט אהאלבע קווארט וְזֶה לוֹג וּמֶחֱצָה אונ דער האט אריין גיגאסין אקווארט מיט אהאלבע קווארט. אדער איינער האט אריין גיגאסין צווייא קווארט אונ דער אנדערער האט אריין גיגאסין איין קווארט. אדער הַסּוֹחֵט אֶת כְּסוּתוֹ ער קוועטשט אויס דיא וואסער וואס איז איינגיזאפט אין זיין קלייד, אין דיא מקוה אריין דאס איז אויך גלייך וויא געשעפטע וואסער, אונ עס האט זיך אויסגעקוועטשט דרייא קווארט וואסער וּמַטִּיל מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה אונ די וואסער גיסט זיך ארוים פון דיא קלייד פון עטליכע ערטער, אדער וְהַמְּעָרֶה מִן הַצַּרְצוּר ער גיסט אריין אין מקוה דיא גישעפטע וואסער דורך אזוי אכלי וואס אין דעק איז דא לעכלאך וּמַטִּיל מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה אונ די וואסער גיסט זיך דורך פיל ערטער רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר רבי עקיבא זאגט דיא מקוה איז כשר וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין אונ דיא חכמים זאגין דיא מקוה איז פסול אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא האט רבי עקיבא גיזאגט לֹא אָמְרוּ מַטִּילִין אֶלָּא מַטִּיל מען האט ניט גיזאגט זייא גיסען אריין גישעפטע וואסער אין מקוה, נאר מען האט גיזאגט ער גיסט אריין גישעפטע וואסער אין מקוה, דארף דיא גישעפטע וואסער אריין גיגאסען ווערין אין מקוה דורך איין מענטש אונ דורך איין ארט אָמְרוּ לוֹ האבין דיא חכמים גיזאגט צו רבי עקיבא לֹא כָּךְ וְלֹא כָּךְ אָמְרוּ ניט אזוי אונ ניט אזוי האט מען גיזאגט, ניט מען האט גיזאגט מטילין, אונ ניט מען האט גיזאגט מטיל אֶלָּא שֶׁנָּפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לוּגִּין נאר מען האט גיזאגט אז עס איז אריין גיפאלען דרייא קווארט וואסער גישעפטע אין א מקוה ווערט זיא פסול, סייא עס איז אריין גיפאלין דורך איין מענטש אונ סייא דורך פיל מענטשין אונ סייא פון איין כלי אונ סייא פון פיל כלים איז אלץ דיא מקוה פסול:

ד מִכְּלִי אֶחָד מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה מִצְטָרְפִין אז דיא דרייא קווארט געשעפטע וואסער איז אריין גיגאסען גיווארין אין מקוה פון איין כלי אדער פון צווייא כלים אדער פון דרייא כלים רעכענען זייא זיך צו זאמען צו דרייא קווארט פסול צו מאכין די מקוה וּמֵאַרְבָּעָה אונ אויב דיא דרייא קווארט וואסער איז גיוועזן אין פיר כלים, אונ פון דיא פיר כלים איז אריין גיגאסין גיווארין אין מקוה אֵין מִצְטָרְפִין רעכענען זייא זיך ניט צו זאמען צו דרייא קווארט, איז דיא מקוה כשר בַּעַל קֶרִי הַחוֹלֶה אבעל קרי אמענטש וואס פון אים איז ארוים גיגאנגען זרע בייא נאכט, איז ער טמא מארגין אגאנצין טאג, האט דיא תורה גיזאגט פארין נאכט זאל ער זיך טובל זיין וועט ער זיין טהור אויב ער איז קראנק אונ קען זיך ניט טובל זיין שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם אונ מען האט ארויף גיגאסין אויף אים ניין קבין (וואסער וקב איז אזוי אמאס) ווערט ער טהור וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רוּבּוֹ שְׁלֹשָׁה לוּגִּין מַיִם שְׁאוּבִין אונ אריינער מענטש (ניט אטמא) וואס מען האט ארויף גיגאסין אויף זיין קאפ אונ אויף דאס גרעסטע טייל פון זיין גוף דרייא קווארט גישעפטע וואסער, ווערט ער טמא צו תרומה, אז ער רירט אן תרומה ווערט דיא תרומה פסול, זאגט דיא משנה אויב דיא ניין קבין, אדער דיא דרייא קווארט איז ארויף גיגאסין גיווארין אויף דעם מענטש מִכְּלִי אֶחָד פון איין כלי מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה אדער פון צווייא כלים אדער פון דרייא כלים מִצְטָרְפִין רעכענען זייא זיך צו זאמען אונ עס איז

גלייך

שני בצורת הוו. והיכא הפסד מרובה חששו: לאחר שנזכר. שלא יפה הורה:

אמרו לו אין שעת הדחק ראיה מאי שעת הדחק איכא דאמרי שני בצורת הוו איכא דאמרי טהרות אפיש לעבידא וחשו רבנן להפסד דטהרות. תנו רבנן מעשה ועשה ר' כר"א לאחר שנזכר אמר כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר"א אלא כרבנן בשעת הדחק היכא עביד כוותיה, אלא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ומאי לאחר שנזכר לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק:

די חֲכָמִים גִיזָאגְט עֶס אִיז גֶענוּג זִיא זָאל מְטַמֵא זַיין דִי טָהֳרוֹת פוּן דִי צַייט וָואס זִיא הָאט גִיזֶעהְן דִי דַם נִדוֹת, הַאלְטִין דָאךְ דִיא חֲכָמִים אַז אַפִילוּ אַיוּנְגֶע אִשָׁה וָואס בַּייא אִיר אִיז אוֹיפְגֶעהַאלְטִין גִיוָוארִין דִי דַם נִדוֹת נַיינְצִיג טֶעג, נָאכְדֶעם אַז זִיא זֶעהְט דַם נִדוֹת אִיז זִיא נָאר מְטַמְא פוּן דִיא צַייט וָואס זִיא זֶעהְט דִיא דַם נִדוֹת אָמְרוּ לוֹ הָאט מֶען גִיזָאגְט צוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֵין שְׁעַת הַדְחָק רְאָיָה פוּן אַאֵיינְגֶע צַייט אִיז נִיט אַבֶּעוַוייזוּנְג אוֹיף אַלֶע מָאהָל מַאי שְׁעַת הַדְחָק וָואס מֵיינְט מֶען אַאֵיינְגֶע צַייט אִיכָּא דְאָמְרֵי שְׁנֵי בַּצוֹרֶת הֲוָה אַנְדֶערֶע זָאגִין עֶס אִיז גִיוֶעזְן אַהוּנְגֶער יָאהְר, הָאט מֶען נִיט גֶעקֶענְט מְטַמֵא זַיין אַזוֹי פִיל עֶסִינְוַוארְג וָואס זִיא הָאט אָנְגֶערִירְט מִיט אַמֶעת לְעֵת פְרִיעֶר אִיכָּא דְאָמְרֵי טַהֲרוֹת אָפִישׁ לְעַבִידָא אַנְדֶערֶע זָאגִין דִי אִשָׁה הָאט גֶעמַאכְט פִיל טַהֲרוֹת וְחָשׁוּ רַבָּנָן לְהֶפְסֵד דְטַהֲרוֹת הָאבִּין דִי רַבָּנָן גֶעזָארְגְט מֶען זָאל נִיט צוּ שָׁאדִין מַאכִין אַזוֹי פִיל טַהֲרוֹת, מֶען זָאל נִיט מְטַמֵא זַיין מִיט אַמֵעת לְעֵת פְרִיעֶר תָּנוּ רַבָּנָן דִי רַבָּנָן הָאבִּין גִילֶערְנְט מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רַבִּי כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֶס הָאט אַמָאהָל גִיטְרָאפִין רַבִּי הָאט גֶעפַּסְקֶעְנְט וִויא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְאַחַר שֶׁנִזְכַּר נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָאט זִיךְ דֶערְמַאנְט אָמַר כְּדַי הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִסְמוֹךְ עָלָיו בִּשְׁעַת הַדְחָק הָאט עֶר גִיזָאגְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִיז וֶוערְט מֶען זָאל זִיךְ פַארְלָאזִין אוֹיף אִים אִין אַאֵיינְגֶע צַייט. זָאגְט דִי גְמָרָא מַאי לְאַחַר שֶׁנִזְכַּר וָואס מֵיינְט מֶען נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָאט זִיךְ דֶערְמַאנְט, וָואס הָאט זִיךְ רַבִּי דֶערְמַאנְט אִילֵימָא לְאַחַר שֶׁנִזְכַּר דְאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָא כְּרַבָּנָן מִיר זָאלִין זָאגִין מֶען מֵיינְט נָאכְדֶעם וִוי רַבִּי הָאט זִיךְ דֶערְמַאנְט אַז דֶער דִין אִיז נִיט וִוי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נָאר וִוי דִי רַבָּנָן בִּשְׁעַת הַדְחָק הֵיכִי עָבוּד כַּוָותֵיהּ אָפִילוּ עֶס אִיז אַאֵיינְגֶע צַייט וִוי אַזוֹי הָאט עֶר גִיטָאהְן וִוי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִין אַאֵיינְגֶע צַייט טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט פַּסְקֶנְן וִוי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָא דְלָא אִתְמַר הִלְכְתָא לָא כְּמַר וְלָא כְּמַר נָאר מֶען הָאט נִיט גִילֶערְנְט דֶעם דִין וִוי דִי רַבָּנָן אוּן מֶען הָאט נִיט גֶעלֶערְנְט דֶעם דִין וִוי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַאי לְאַחַר שֶׁנִזְכַּר אוּן וָואס מֵיינְט מֶען נָאכְדֶעם וִוי רַבִּי הָאט זִיךְ דֶערְמַאנְט, וָואס הָאט עֶר זִיךְ דֶערְמַאנְט לְאַחַר שֶׁנִזְכַּר דְלַאו יָחִיד פָּלִיג עֲלֵיהּ אֶלָא רַבִּים פְּלִיגוּ עֲלֵיהּ נָאכְדֶעם וִוי עֶר הָאט זִיךְ דֶערְמַאנְט אַז נִיט אֵיינֶער קְרִיגְט אוֹיף רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נָאר פִיל תַּנָאִים קְרִיגֶען אוֹיף אִים, דַארְף מֶען אָפִילוּ פַּסְקֶנְן וִוי דִיא פִיל תַּנָאִים אָמַר הָאט רַבִּי גִיזָאגְט כְּדַי הוּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לִסְמוֹךְ עָלָיו בִּשְׁעַת הַדְחָק רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אִיז וֶוערְט מֶען זָאל זִיךְ פַארְלָאזִין אוֹיף אִים אִיז אַאֵיינְגֶע צַייט:

זוהר בראשית דף מ"ז ע"ב

ויכל אלהים ביום השביעי דא תורה שבעל פה. דאיהי יום שביעי וביה אשתכלל עלמא דאיהו קיומא דכלא. מלאכתו אשר עשה ולא כל מלאכתו דדא תורה שבכתב אפיק כלא בתוקפא דכתב דנפיק מחכמתא. תלת זימנין הכא ביום השביעי. ויכל אלהים ביום השביעי. וישבות ביום השביעי. ויברך אלהים את יום השביעי. הא תלת. ויכל אלהים ביום השביעי. דא תורה שבע"פ דעם יום השביעי דא אשתכלל עלמא כדקא אמרן. וישבות ביום השביעי. דא יסודא דעלמא ובספרא דרב ייבא סבא דא יובלא ועל כך כתיב הכא מכל מלאכתו דכלא נפיק מניה ואכן דא סודא כדקאמרן דהא נייחא ביה הוה יתיר מכלא ויברך אלהים את יום השביעי דא כ"ג דמברך לכלא והוו נטיל ברישא דתנן כהן נוטל ברשא וברכאן ביה שרין לאברכא ואינון' שביעי:

הלכה פסוקה	יוסף לחק	מוסר
ש"ע יו"ד סי' רנ"ח		מרב סעדיה גאון

(א) לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל

יש מן העונות שאין מתכפרין אלא אחר נקמה ופרעון בעולם הזה והם ארבעה. הראשונה שבועת שוא וכה נאמר

(א) לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם עַצְמוֹ מֵהַצְדָקָה אֵייבִּיג זָאל אַמֶענְטְשׁ זִיךְ דֶערְווייטֶערִין פוּן צְדָקָה

יֵשׁ מִן הָעֲוֹנוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֶלָא לְאַחַר נְקָמָה וּפְרָעוֹן בָּעוֹלָם הַזֶה עֶס זֶענֶען דָא אַזֶעלְכֶע עֲבֵירוֹת וָואס מֶען אִיז זֵיי נִיט מוֹחֵל, בִּיז דֶער מֶענְטְשׁ וֶוערְט פְרִיעֶר גִישְׁטְרָאפְט אוֹיף דִיא וֶועלְט, נָאכְדֶעם אִיז מֶען אִים מוֹחֵל וְהֵם אַרְבָּעָה דָאס זֶענֶען פִיר עֲבֵירוֹת הָרִאשׁוֹנָה שְׁבוּעַת שֶׁקֶר דִי עֶרְשְׁטֶע עֲבֵירָה אִיז אַפַאלְשֶׁע שְׁבוּעָה וּבָהּ נֶאֱמַר אוּן בַּיי דִי פַאלְשֶׁע

שנועת

ה"ז שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור אינו מת עד שיפרנס אחרים עליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ :

וחשבו בלבם שמא אלו היסורים הם פרי הצדקות שהתחיל לעשות ונתפתו בו השוגים וטעו בזה הדבר אחרי הרהורים ולא ידעו כי היסורים שבאו עליו הם פרי העונות הראשונות שעשה וכיון שמתנחם עליהם ועוזבם ועושה תשובה וזכו בשלו מלשמור אותם לעוה"ב ונידון עליהם לפיכך יאהו צדיק דרכו :

זיך אונ וויל ניט נעמען הרי זה שופך דמים איז גלייך ווי ער וואלט זיך אליין געהרגת ומתחייב בנפשו אונ אז ער שטארבט ווערט ער גישטראפט ווייל ער האט זיך אליין געהרגת ואין לו בצערו אלא עונות וחטאים פון זיין צער וואס ער האט געליטען האט ער ניט מער פאראיבערינגט נאר עבירות וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער אונ דער וואס דארף נעמען אונ ער איז זיך מצער אונ ער דריקט דיא צייט אונ לעבט מיט צער כדי שלא יטריח על הצבור ער זאל ניט מטריח זיין דיא שטאט מענטשין זיי זאלין אים געבין צדקה אינו מת עד שיפרנס אחרים וועט ער ניט שטארבין ביז ער וועט רייך ווערין אונ וועט שפייזין אנדערע מענטשין פון זיין געלט ועליו הכתוב אומר אויף אים זאגט דער פסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ גיבענטשט וועט זיין דער מענטש וואס פארזיכערט זיך אויף גאט :

האבין זיך געוואנדערט אויף זיינע מעשים וחשבו בלבם שמא אלו היסורים הם פרי הצדקות שהתחיל לעשות אונ האבין געטראכט אין זייער הארץ טאמער קומען די יסורים ווייל ער האט אנגעהויבין פרום ווערין, אונ דאס איז דער שכר פון זיינע מצות וואס ער האט אנגעהויבין טאהן ונתפתו בו השוגים אונ די פארירטע מענטשין זענען איבערגירעט גיווארין אז עס איז אזוי וטעו בזה הדבר אחר הרהורים אונ האבין געהאט אטעות אין די זאך אונ זענען נעקומען טראכטין שלעכטע טראכטונגען ולא ידעו כי היסורים שבאו עליו הם פרי העונות הראשונות שעשה אונ זיי ווייסין ניט אז די יסורים וואס זענען געקומען אויף אים דאס איז דער שטראף אויף דיא ערשטע זינד וואס ער האט גיטאהן וכיון שמתנחם להם ועוזבם ועושה תשובה כבר בטלו מלשמור אותם לעולם הבא אונ ווייל ער האט חרטה אויף די זינד אונ ער פארלאזט זיא אונ טוהט תשובה, וועט מען שוין דעם שטראף פון דיא זינד ניט בעהאלטין אויף עולם הבא ונידון עליהם בעולם הזה אונ ער וועט געשטראפט ווערין אויף זיא אויף די וועלט לפיכך יאהז צדיק דרכו דריבער זאל דער צדיק ווייטער האלטין זיין פירונג אין זיין פרומקייט אונ זאל זיך ניט דערשרעקין פון די יסורים וואס קומען אויף דעם בעל תשובה :

אור צדיקים

(כג) ימעט בעסק וילמד תורה ואם אין לו פרנסה יעסוק ביום ג׳ וד׳ במחייתא כי הם ימי המעשה :

(כד) חייב אדם ללמוד בכל יום תנ"ך משנה תלמוד קבלה. סדר המקרא לקרוא שמו"ת למלא המילוי של שם ב"ן כנודע למשכילים. האיך ילמוד תנ"ך, כתוב בס׳ שערי ציון, גם משניות כמה ילמוד בכל יום הכל נרשם בטפר הנ"ל, ויקרא כל פרשת השבוע, עם פירש"י והרמב"ן ודברי הרמב"ן ז"ל עמוקים בסודות מאוד :

(כה) השגת החכמה למעט בדיבור ולהרבות בשתיקה מלה בסלע ושתיקותא בתרין :

(כו) חייב אדם לצייר לפניו שם בן ד׳ אותיות כי הוא סגולה לזכרון וגם מוסיף יראה והשגה :

(כז) ותקרא בכל יום קריאה אחת מספר חובת הלבבות. והמגיד אמר שטוב ללמוד ממנו הקיצור, ונ"ל דבזמנו לא היה הספר ראשית חכמה. והאידנא לא תזוז מיניה :

ולחכמת הקבלה צריך לב נבון לב נכון מלא יראת ה׳. עד כאן מהות הנהגת הלימוד וסימנה כי טל אורות וגו׳ באם שרוצה לזכות לאור הגדול של תורה הכולל כל האורות בסוד תורה שבע״פ יעיין בט״ל סעי׳ הנ״ל בזה יזכה לאור באור החיים:

סימן כג הלכות סעודה ובו ט״ל סעיפים.

(א) יזהר בכבוד נשמתו יותר מכבוד גופו וקודם אכילתו ילמוד תחילה שיעור קבוע דבר מה:

(ב) ירגיל עצמו בפת חטים וביצה מגולגלת בלא מלח. ושמן זית כי הוא יפה לזכירה:

(ג) לזכירה בכל בוקר יאכל עשב שקורין בלשון ערבי לש״ן אלת״ר ובלע״ז לאיננד״י:

(ד) מי שאינו מתענה טוב שישים אכילת לילה מבעוד יום כדי שיתעכל המאכל ויוכל לקום בהשכמה:

(ה) מי שרוצה לזכות להתמדת קימת חצות יפריד עצמו מהגשמיות ויכון בברכותיו ובאכילתו כי בזה מקדש את עצמו ברוח הקודש ולא ידבק בו המות הוא השינה:

(ו) בימים שיאכל יאכל בעתו קודם שירעב הרבה ויחלשו איבריו, וישים אכילתו ביום קלה יותר מבלילה ויהיה כוונתו לרפואה כי רוב חלאים באים מריבוי אכילה, הראב״ד כתב שטוב לנפש ריח טוב ורחיצת חמין מכל אכילה ושתיה:

(ז) חייב אדם להתפלל על מזונו קודם אכילה עיין בזוהר בשלח מן ר׳ ייסא סבא עד דחלא חטאה, ויאמר בזה״ל יהא רעוא מן קדם סתימא דכל סתימין רעוא דכל רעוין דיתמשך טלא עילאה מיניה דרך או״א לז״א ומיני׳ לחקל תפוחין קדישין דמיניה אתייהב מזונא עילאה מרחייא דטחנין מנא לצדיקייא בנהירו דאנפין ובחדווחא דלבא לנא ולכל ישראל אמן:

(ח) כשיבא עני תן מפתך ואם לא יבא עני או אתה בדרך תפרוש לעני חלקו, וכשיתן אזי יתן למי שיש בו ריח תורה ויודע לברך ברכת המזון ודין זה נגד הש״ע:

(ט) לא ילקלק באצבעותיו ויאכל בב׳ אצבעות כסרטן הגדל בינו:

(י) יזהר מאוד בברכת הנהנין כי כל הנהנה מהעה״ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב״ה ולכנ״י:

(יא) קודם שיאכל ישב במקום סעודה וישתה מעט מים או שאר משקים פחות מרביעית ויברך תחלה ולא בסוף כי יש מחלוקת אם חייב לברך על השתייה בתוך הסעודה ואם לאו, ובזה הוא יוצא ידי פלוגתא:

(יב) ויזהר בנטילת ידים היטב. מים ר״ת „מלא״ „ידינו״ „מברכותיך״, וס״ת בגימט׳ ז״ך לרמז רמז שצריך שיהיו מים זכים וכשרים

מן התורה ועיין מעשה רב לקמן ויברך תיכף אחר הנטילה :

(לב) יזהר שיניח פת על השלחן בשעת בהמ"ז שלא לברך אפתורא ריקניא כנזכר בזוהר פ תרומה :

(לג) בשלשה יברך בהמ"ז בכוס ואם אין שלשה אין כוס :

(לד) יאמר בשעת נטילה זה "חלק "אדם "רשע (ר"ת אחר ר"ל אל אחר) מאלהים ונחת אמרו מאל :

(לה) מנהג הרב לומר קידם בהמ"ז פסוקים אלו למנצח בנגינות וגו' ופסוק אברכה את ה'. ופסוק סוף דבר הכל נשמע וגו' ופסוק תהלת ה' ידבר פי וגו'. ופסוק ואנחנו נברך וגו'. ופסוק וידבר אלי זה השלחן וגו' :

(לו) יזהר שיהיה לו כובע שהולך בו לבהכ"נ על ראשו בשעת בהמ"ז ויברך באימה וביראה ברתת ובזיע :

(לז) יחזיק הכוס נגד החזה ממש ויש בו סוד, ויגביה הכוס טפח מן השלחן וליתן עיניו בו ויחזיק הכוס על כף הימין והאצבעות זקופים למעלה סביב הכוס, והסימן ואתן את הכוס על כף פרעה והשמאל לא תסייעו בלל :

(לח) לא יברך בזרועות מגולות ח"ו כי נקרא מבזה שלחן כו' :

(לט) צריך שיברך בהמ"ז בשמחה גדולה, ויאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מ"ע דבהמ"ז שנאמר ואכלת ושבעת וגו'. ליקבה"ו ע"י ההוא טמיר ונעלם :

פרשת וירא עניני ביקור חולים והכנסת אורחים

וירא אליו ה' באלוני ממרא וגו'. הקב"ה איז גיוועהן גיוואָרין צו אברהם. רש"י ז"ל זאָגט אמר רבי חמא בר חנינא לבקר את החולה בא. רבי חמא בר חנינא זאָגט הקב"ה איז געקומען צו אברהם מבקר חולה זיין, ווייל אברהם איז גיוועזן קראַנק פון דעם מל זיין. איז הקב"ה געקומען זעהן וואס ער מאכט, אפילו הקב"ה האט געוואָסט וואס אברהם מאכט. פון דעסטוועגין איז הקב"ה געקומען צו אברהם מבקר חולה זיין צו לערנען אונז וויא גרויס איז דיא מצוה פון ביקור חולים. אונ ווייל דיא מצוה ביקור חולים איז א שטענדיגע מצוה דריבער וועלין מיר ברייגען וואס דיא גמרא זאָגט אויף דעם דין פון ביקור חולים. אין די גמרא (נדרים דף מ') זאָגט אביי אפילו אגרויסער מענטש צו אקלייגעם, אפילו אגרויסער למדן צו אפראָסטין מענטש אדער אגרויסער גביר צו אַארעם מאן, זאל אויך גיין מבקר חולה זיין. רבא זאָגט אפילו הונדערט מאהל אין טאג דארף מען גיין מבקר חולה זיין. רבי עקיבא זאָגט דער מענטש וואס ווייס פון אקראַנקין אונ גייט ניט צו אים מבקר חולה זיין. אויב דער מענטש שטאַרבט. ווערט גירעכענט אויף דיא אַלע מענטשין וואס האבין געוואוסט פון זיין קראַנקייט אונ זענען ניט גיוועזן בייא אים מבקר חולה זיין. איז גליך וויא זייא וואלטין אים געהרגעט. רב דימי זאָגט דער מענטש וואס גייט צו אקראַנקין מבקר חולה זיין ברייגט ער דעם קראַנקין צום לעבין. אונ דער מענטש וואס גייט ניט מבקר חולה זיין ברייגט ער דעם קראַנקין צום שטאַרבין ווארום אז דער קראַנקער זעהט מענטשין קומען צו אים אונ באשלפטיגען זיך וועגין זיין געזונד ווערין. פאַרלירט ער ניט זיין האפענונג פון געזונד ווערין, און אם שטאַרקט אים ער זאל קענען געזונד ווערין, אַבער אז דער קראַנקער זעהט מען קומט ניט צו אים פון צער פאַרשטאַרקט זיך אויף אים דיא קראַנקייט אונ דאס ברייגט אים צו שטאַרבין פאר זיין צייט. (ועיין בגמרא). ווען רבא איז קראַנק גיוואָרין דעם